Nietzsche ağladığında

IRVIN D. YALOM

Ingilizceden çeviren:
Aysun Babacan

IRVIN D. YALOM

Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Rusya'nın Polonya sının yakınlarındaki küçük bir köyünden ABD'ye göç etmiş bir ailenin çocuğu olarak 1931'de Washington'da dünyaya geldi. Ailesi ekonomik sıkıntılar İçinde ayakta kalmaya çalışırken kitaplara yöneldi. Yoksul bir mahallede büyürken tek avuntusu kitaplar, özellikle de kendisine gerçeğinden daha mutluluk verici bir dünya sunan kurmaca yapıtlardı. Roman yazmanın bir insanın yapabileceği en iyi şey olduğu düşüncesi küçük yaşta aklına yerleşti ve bu düşünceden bir daha hiç vazgeçmedi.

O günlerin getto yaşamında genç adamlar için meslek seçenekleri pek fazla değildi. Yalom'un yaşıtları ya tıp fakültesine gidiyor ya da babalarının yanında iş hayatına atılıyorlardı. Tıp fakültesine gitmenin kendisini Tolstoy'a ve Dostoyevski'ye daha çok yaklaştıracağını hissetti. Bu yüzden meslek olarak doktorluğu, uzmanlık dalı olarak da psikiyatriyi seçti.

Psikiyatr olarak bütün hastalarına, hikâyeleri ortaya çıktıkça bir şaşkınlık duygusuyla yaklaştı. Her hastanın benzersiz bir hikâyesi olduğuna, bu yüzden hepsi için farklı bir terapi uygulamak gerektiğine inandı. Bu tutumu, yıllar geçtikçe onu bugün ekonomik güçler tarafından farklı yönlere çekilen profesyonel psikiyatriden, semptomlara dayalı tanı ve herkes için tek tip, kısa süreli tedaviden uzaklaştırdı.

Yazdığı ilk ders kitabı The Theory and Practice of Group Psychotheraphy (1995; Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği, Çev. Ataman Tangör, Özgür Karaçam, Kabala Yayınevi, 2002) yedi yüz bin adet satıldı ve on iki dile çevrildi. Bunu Existential Pşychotheraphy (1980; Varoluşçu Psikoterapi, Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, Kabala Yayınevi, 1999) ve Inpatient Group Psychotheraphy (1983; Kısa Süreli Grup Terapileri, Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, Kabala Yayınevi, 2003) adlı diğer ders kitapları İzledi.

Yalom Ayrıca Every Day Gets a Little Closer (1990; Her Gün Biraz Daha Yakın, Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, Kabala Yayınevi, 1999) ve Encounter Groups: First Facts kitaplarının yazarları arasında.

Love’s Executioner and Other Tales of Psychotheraphy (1989: Aşkın Celladı ve Diğer Psikoterapi Öyküleri, Çev. Handan Saraç, Remzi Kitabevi, 1995) adlı kitabı da 1990’da yayımlandı.

Yalom Türkçede Ayrıntı Yayınları tarafından yayımlanan, When Nietzschc Wept (1993; Nietzsche Ağladığında, Çev. Aysun Babacan, 1996), Lying on the Couch (1996; Divan, Çev. Özden Arıkan, 1998) ve Schopenhauer Cure (Bugünü Yaşama Arzusu-Schopenhauer Tedavisi. Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, Kabala Yayınevi, 2005) adlı üç roman yazdı. Son kitaplarından Momma and the Meaning of Life-Tales of Psychotherapy (1999; Annem ve

Hayatın Anlamı-Psikoterapi Öyküleri, Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, Kabala Yayınevi, 2000) de gerçek ve kurmaca haline getirilmiş terapi hikâyelerinden oluşuyor. Yalom ayrıca otuz beş yıllık psikoterapi deneyimini damıtarak The Gift of Theraphy (2001; Bağışlanan Terapi, Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit. Kabala Yayınevi, 2002) kaleme aldı. Romanlarının genel bir okura ulaşıp epey İlgi görmesine ve edebi ölçütlere tabi tutularak (bazen olumlu bazen de olumsuz eleştiriler alarak) değerlendirilmesine karşın, Yalom onları pedagojik eserler olarak düşünmüş. Romanlarım, “öğretici roman” adını verdiği yeni bir türün örnekleri olarak tasarladığını söylüyor. Yirmi kadar dile çevrilen bu romanlar, dünyanın dört bir yanındaki okurlara ulaştı. Özellikle Nietzsche aracılığıyla varoluşun kader, inanç, hakikat, huzur, mutluluk, acı, özgürlük, irade ve neden, nasıl gibi önemli duraklarından söz eden Nietzche Ağladığında büyük ilgi gördü. Kitap dört yılı aşkın bir süre İsrail’de çok satan kitaplar listesinde kaldı.

Bu arada Basic Books, 1998 yılında Yalom’un en iyi eserlerinden oluşan bir seçkiyi The Yalom Reader başlığı altında yayımladı. Uzman olmayan kişilerin bile psikoterapiyi kavramasını sağlayacak bu seçkide, Yalom’un ders kitaplarından ve romanları da dahil olmak üzere diğer kitaplarından bölümlerle, daha önce yayımlanmamış vaka incelemeleri bulunuyor.

Yıllarca bana destek olan arkadaşlarım Mort, Jay, Herb, David, Helen, John, Mary, Saul, Cathy, Larry,

Carol, Rollo, Harvey, Ruthellen, Stina, Herant, Bea, Marianne, Bob ve Pat'e;

Kız kardeşim JEAN ve en iyi dostum MARILYN'e.

Niceleri kendi zincirlerini çözemezler de, dostlarının azatçısıdırlar.

Kendi alevinle yakmaya hazır olmalısın kendini: Önce kül olmadan nasıl yeni olabilirsin ki?

Zerdüşt Böyle Diyordu[1]

I

San Salvatore'nin çanları Josef Breuer'i daldığı düşüncelerden sıyırdı. Yeleğinin cebinden ağır altın saatini çıkardı. Saat, tam dokuz. Önceki gün kendisine ulaşan kenarları gümüş yaldızlı küçük karttaki yazıyı bir kez daha okudu.

21 Ekim 1882

Doktor Breuer,

Son derece acil bir sorun için sizi hemen görmem gerekiyor. Alman felsefesinin geleceği sallantıda. Yarın sabah saat dokuzda Cafe Sorrento'da buluşalım.

Lou Salome

Ne küstahça bir not! Yıllardan beri kimse ona bu denli saygısızca hitap etmemişti. Lou Salome diye birisini tanımıyordu. Zarfta adres yoktu. Notu yazan kişiye saat dokuzun uygun bir zaman olmadığını, Frau Breuer'in tek başına kahvaltı etmekten hoşlanmadığını, tatilde olduğu şu anda "acil sorun"ların onu hiç ilgilendirmediğini ve aslında Dr. Breuer'in Venedik'e gelme sebebinin acil sorunlardan uzaklaşmak olduğunu iletmenin bir yolu da yoktu.

Yine de saat dokuzda Cafe Sorrento'ya gelmiş, şu küstah Lou Salome'nin hangisi olduğunu bulmaya çalışarak gelip geçenlerin yüzlerini inceliyordu.

"Biraz daha kahve alır mıydınız efendim?"

Breuer, ıslak siyah saçlarını arkaya doğru yapıştırarak taramış on üç on dört yaşlarındaki garsona evet anlamında başını salladı. Böyle dalıp gideli ne kadar olmuştu acaba? Tekrar saatine baktı. Hayatın on dakikası daha boşa harcanmıştı. Üstelik de ne için?.. Her zamanki gibi Bertha'yı, son iki yıldır hastası olan güzel Bertha'yı düşünüyordu. Onun alaycı sesi kulaklarından gitmiyordu; "Doktor Breuer, neden benden bu kadar korkuyorsunuz?" Bundan sonra onun doktoru olmayacağını söylediğinde Bertha'nın verdiği yanıtı da anımsıyordu: "Bekleyeceğim. Siz her zaman benim hayatımdaki tek erkek olacaksınız."

“Allah aşkına, kes artık! Bırak onu düşünmeyi! Aç gözlerini! Bak! Karşında koca bir dünya var!” Kendi kendini payladı Breuer.

Fincanını kaldırıp Venedik’in o soğuk ekim havasında derin soluklar alırken keskin aromalı kahvenin kokusunu da içine çekti. Başını çevirip etrafına baktı. Cafe Sorrento’nun diğer masaları kahvaltı etmekte olan insanlarla doluydu; çoğu turist ve çoğu yaşlıydı. Kimileri bir ellerinde kahve fincanı diğerinde de gazete tutuyorlardı. Masaların arka tarafında buz mavisi güvercin kümeleri havada süzülüp dalışa geçiyorlardı. Kıyıda sıralı muhteşem sarayların yansılarının oynaştığı Büyük Kanal’ın sakinliğini bozan tek şey yanaşan gondolların oluşturduğu dalgalardı. Kimi baş, kimi kıç tarafından palamarlanmış hâlâ uykuda olan gondollarsa, sanki dev bir el tarafından gelişigüzel kıyıya saplanmış mızrakları andırıyordu.

Breuer kendi kendine, “Evet, dön de kendine bir bak, aptal adam!” dedi. “Dünyanın dört bir yanından bir sürü insan, ölmeden önce bu güzelliği göreyim diye Venedik’e geliyor.”

Sırf bakmayı ihmal ettiği için yaşamında neler kaçırdığını düşündü. Yoksa bakmış da görememiş miydi? Dün, Murano Adası’nda tek başına bir saat kadar dolaştıktan sonra şöyle bir düşündüğünde hiçbir şey görmediğinin, beynine hiçbir şey kaydetmediğinin ayırdına varmıştı. Retinasından korteksine hiçbir imge aktarılmamıştı. Bertha’yla ilgili düşünceler aklını başından almıştı; o büyüleyici gülümseyişi, hayranlık dolu gözleri, kendisine yaslanan bedeninin ılıklığı ve ona masaj yaparken ya da muayene ederkenki hızlı hızlı soluması. Bu sahneler bir güç taşıyordu, hem de tamamen kendine ait bir güç. Savunmasız olduğu zamanlar Breuer’in zihnini zapt ediyor ve bütün imgelemine el koyuyorlardı. Benim değişmez yazgım bu mu, diye düşündü. Alınyazım, Bertha’ya ait anıların sonsuza dek oyunlarını sergileyebileceği bir sahne olmak mı?

Yanındaki masadan birisi kalktı. Metal sandalye çekilirken yerdeki karolar üzerinde çıkardığı o sinir bozucu gıcırtı Breuer’i düşüncelerinden sıyırdı ve yine Lou Salome’yi aramaya koyuldu.

İşte bu oydu! Riva del Carbon’dan aşağı doğru yürüyerek kafeye giren kadın. Kürke bürünmüş bu güzel, uzun boylu ve ince kadın,

yalnızca bu kadın öyle bir not yazabilirdi. Sık aralıklarla yerleştirilmiş masaların arasından ezici bir tavırla ona doğru yürüyordu. İyice yaklaştığında Breuer onun genç, hatta Bertha'dan bile genç olduğunu fark etti, belki de bir öğrenciydi! Ama bu buyurgan görünüşü... Olağanüstü! Bu, onu çok yukarılara taşıyabilirdi.

Lou Salome hiçbir duraksama belirtisi göstermeden ona doğru yürümeye devam etti. Breuer olduğundan nasıl bu kadar emin olabilirdi? Yiyecek kırıntısı kalmadığından emin olmak için sol elini kızıla çalan sakalının üzerinde gezdirdi. Sağ eliyle de siyah ceketini aşağıya doğru çekiştirerek ensesinde kabaran yakasını düzeltti. Kız birkaç adım kala bir an durdu ve korkusuz bir edayla Breuer'in gözlerinin içine baktı.

Breuer'in zihni az önceki saçmalıkları bırakmıştı. Artık bakması için konsantre olması gerekmiyordu. Artık retina ve korteks tam bir işbirliği içinde, Lou Salome'nin imgesinin beynine rahatlıkla akmasına izin veriyordu. Kızın alışılmadık bir güzelliği vardı; güçlü bir alın, güçlü, adeta heykeltıraş elinden çıkmış bir çene, parlak mavi gözler, dolgun ve etkileyici dudaklar, kulaklarını ve uzun, zarif boynunu açıkta bırakacak şekilde gelişigüzel taranarak gevşekçe topuz yapılmış gümüş ışıltılı sarı saçlar. Topuzdan kurtulup oraya buraya dağılan birkaç tutam saçı fark etmek Breuer'e ayrı bir keyif vermişti.

Üç adım sonra Breuer'in masasındaydı. “Doktor Breuer, ben Lou Salome. İzin verir misiniz?” Sandalyeyi işaret ediyordu. O kadar çabuk oturmuştu ki Doktor Breuer'in bırakın ayağa kalkıp elini öpmeyi veya sandalyesini çekip oturtmayı, selam verecek fırsatı bile olmamıştı.

“Garson! Garson!” Breuer parmaklarını şaklattı. “Hanımefendiye bir kahve. Cafe latte?” Frâulein Salome'ye doğru baktı. Kız başıyla onaylayıp sabah serinliğine rağmen etolünü çıkardı.

“Evet, bir cafe latte.”

Breuer ve konuğu bir an suskun oturdular. Sonra Lou Salome doğrudan doğruya gözlerinin içine bakarak konuşmaya başladı: “Ümitsizlik içinde olan bir dostum var. Çok yakında kendisini öldürmesinden korkuyorum. Bu benim için çok büyük bir kayıp olur; gerçekleşmesi bir trajedi olacak bu durumdan biraz da ben sorumlu

olacağım. Yine de buna dayanıp üstesinden gelebilirim. Fakat...” - Breuer’e doğru eğilerek daha yumuşak bir ses tonuyla- “bu kayıp benimle ilgili bir kayıp olmanın da ötesine geçebilir: Bu adamın ölümü sizin için, Avrupa kültürü için, hepimiz için çok ciddi sonuçlar doğurabilir. Bana inanın.”

Breuer, “Biraz abartıyor olmalısınız Frâulein,” diyecek oldu, ama kendini tuttu. Onun, kadınlığa adım atmakta olan herhangi bir genç kızda abartı olarak nitelenebilecek bu çıkışında ciddiye alınması gereken bir şeyler vardı. Kızın samimiyeti, coşkun inancı karşı konulacak gibi değildi.

“Bu adam, yani dostunuz kimdir acaba? Ben tanıyor muyum?”

“Henüz tanımıyorsunuz! Fakat zamanla onu hepimiz tanıyacağız. Adı Friedrich Nietzsche. Richard Wagner tarafından Profesör Nietzsche’ye yazılan bu mektup belki size onu tanıtmama yardımcı olabilir.” Çantasından bir mektup çıkardı, açıp Breuer’e uzattı. “Her şeyden önce size şunu söyleyeyim: Nietzsche ne burada olduğumu biliyor, ne de bu mektubun bende olduğunu.”

Frâulein Salome’nin son sözleri Breuer’i duraklattı. Bu mektubu okumam doğru olur mu? Belli ki bu Profesör Nietzsche kızın bu mektubu bana gösterdiğini, hatta mektubun onda olduğunu bile bilmiyor! Bu mektup onun eline nasıl geçmiş? Ödünç mü almış? Yoksa çalmış mı?

Breuer kişilik özellikleriyle gurur duyardı. Sadık ve cömert bir insandı. Efsanevi bir tanı dehasıydı; Viyana’da Brahms, Brücke ve Brentano gibi büyük bilim adamları, sanatçılar ve düşünürlerin özel doktoruydu. Daha kırkındaydı ama bütün Avrupa’da tanınıyordu; Batı Avrupa’nın dört bir yanından seçkin insanlar uzun yollar kat ederek ona danışmaya gelirlerdi. Yine de her şeyden çok dürüstlüğü ile gurur duyardı; hayatında bir kez bile alçakça bir şey yapmamıştı. Ancak belki bir tek, aslında karısı Mathilde’ye yönelmesi gereken, ama Bertha için duyduğu cinsel hislerden sorumlu tutulabilirdi.

Bütün bunlar nedeniyle Lou Salome’nin uzatmakta olduğu mektubu almakta tereddüt etmişti. Ama yalnızca bir an. Kızın kristal mavisi gözlerine bir kez daha baktı ve mektubu açtı. Mektubun tarihi 10 Ocak

1882’ydi ve şöyle başlıyordu: “Sevgili dostum Friedrich...” Birkaç paragraf daire içine alınmıştı.

Artık dünyaya eşi benzeri olmayan bir eser vermiş bulunuyorsunuz. En belirgin özelliği ikna ediciliği olan kitabınız, tamamıyla özgün olmasıyla mükemmellik düzeyine ulaşıyor. Karım ve benim ona bütün kalbimiz ve ruhumuzla sahip çıkmamızı sağlayan bir başka yönü, yaşamımızın en coşkun dileğinin farkına varmamızı sağlaması. İkimiz de kitabınızı iki kez okuduk; gündüz ayrı ayrı, gece de birlikte yüksek sesle. Bir nüsha bize yetmiyor, keşke söz verdiğiniz ikinci nüsha da elimizde olsaydı.

Fakat hastasınız! Yoksa cesaretiniz de mi kırıldı? Eğer öyleyse, umutsuzluğunuzu giderecek bir şeyler yapmak beni ne kadar mutlu ederdi! Nasıl başlayabilirim? Şu anda size beceriksizce övgüler yağdırmaktan başka bir şey yapamıyorum.

Sizi tatmin etmese de en azından dostluğumuz adına bunu kabul edin.

En içten sevgilerimle,

Richard Wagner

Richard Wagner! Breuer’in Viyanalılara özgü bütün o nezaketine, zamanının önemli kişileriyle arasındaki bütün o samimiyete ve teklifsizliğe rağmen gözleri kamaşmıştı. Bir mektup, hem de öyle bir mektup ki ustanın kendi eliyle yazılmış! Ama hemen kendini toparladı.

“Çok ilginç sevgili Frâulein, ama lütfen bana sizin için tam olarak ne yapabileceğimi söyleyin.”

Tekrar öne doğru eğilen Lou Salome eldivenli elini hafifçe Breuer’in elinin üzerine koydu. “Nietzsche hasta, çok hasta. Yardımınıza ihtiyacı var.”

“İyi ama bu nasıl bir hastalık? Belirtileri nedir?” Kızın ona dokunan eliyle bir an ne yapacağını şaşıran Breuer, konunun kendi alanına yönelmesine çok memnun olmuştu.

“Baş ağrıları. Her şeyden önce, işkence gibi baş ağrıları. Ve bitip tükenmeyen bulantı nöbetleri. Neredeyse kör oluyor; görme gücü giderek azalıyor. Ayrıca mide rahatsızlığı; bazen günlerce yemek yiyemediği oluyor. Uykusuzluk da var; hiçbir ilaç onu uyutmaya yetmiyor, bu yüzden tehlikeli miktarda afyon kullanıyor. Bir de baş dönmesi; bazen karada olmasına karşın deniz tutmuş gibi günlerce sıkıntı çekiyor.”

Günde yirmi beş-otuz hasta kabul eden ve Venedik’e tüm bunlardan hiç olmazsa bir süreliğine kurtulmaya gelen Breuer için bu uzun uzun

sıralanan semptomlar ne yeni, ne de ilgi çekiciydi. Yine de Salome konuya öyle yoğunlaşmıştı ki dikkatini vermek zorunluluğu hissetti.

“Sorunuza cevabım sevgili Frâulein, evet; evet tabii dostunuzu görürüm. Bunun lafı bile olmaz. Ne de olsa ben bir doktorum. Fakat lütfen benim size bir soru sormama izin verin. Neden siz ve dostunuz bana ulaşmak için daha doğrudan bir yol seçmediniz? Neden randevu için Viyana’daki muayenehaneme yazmadınız?” Sözlerini bitiren Breuer, otele bu kadar çabuk dönmesinin Mathilde’yi nasıl da mutlu edeceğini düşünerek hesabı istemek üzere garsona bakındı.

Fakat bu gözüpek kadın kolay vazgeçeceğe benzemiyordu. “Doktor Breuer, birkaç dakika daha ayırın lütfen. Nietzsche’nin içinde bulunduğu durumun ciddiyetini, ümitsizliğinin derecesini abartmadığımı bilmelisiniz.”

“Buna şüphem yok. Fakat tekrar soracağım Frâulein Salome, Herr Nietzsche görüşmek için neden Viyana’daki muayenehaneme gelmiyor? Ya da neden İtalya’daki bir doktora gitmiyor? Nerede yaşıyor? Yaşadığı kentten bir doktor önermemi ister misiniz? Ve neden beni Ayrıca, Venedik’te olduğumu nasıl öğrendiniz? Operaya düşkünlüğümü ve Wagner’e hayran olduğumu nereden biliyorsunuz?”

Breuer’in soru yağmura başladığında Lou Salome sakindi ve gülümsüyordu. Sorular yaylım ateşine dönüştükçe onun gülümsemesi de giderek hınzır bir havaya büründü.

“Frâulein, adeta bir sırrınız varmış gibi gülümsüyorsunuz. Gizemden hoşlanan birisiniz sanırım.”

“Ne çok sorunuz var Doktor Breuer. Bu olağanüstü; konuşmaya başlayalı yalnızca birkaç dakika oldu, ama şimdiden bir sürü şaşırtıcı sora çıktı. Bu, ilerideki sohbetlerimiz için kesinlikle iyi bir işaret. Hastamız hakkında size biraz daha bilgi vermeme izin verin.”

Hastanızz! Kızın küstahlığı Breuer’i bir kez daha hayrete düşürmüştü. Lou Salome devam etti: “Almanya, İsviçre ve İtalya’da başvurduğu tıp çevreleri Nietzsche’yi usandırdı. Hastalığını anlayabilen ya da yakınmalarına çözüm bulabilen doktor çıkmadı. Bana söylediğine göre son yirmi dört ay içinde Avrupa’nın en iyi yirmi

dört doktorana görünmüş. Evini terk etmiş, arkadaşlarını bırakmış, üniversite profesörlüğünden istifa etmiş. Çektiklerinden bir iki günlüğüne de olsa kurtulma, daha katlanılabilir bir ortam bulma arayışıyla avare bir gezgin haline gelmiş.”

Genç kadın sustu ve gözlerini Breuer’den ayırmadan kahvesinden bir yudum aldı.

“Frâulein, işim dolayısıyla sıklıkla olağandışı veya şaşırtıcı durumda hastalar görürüm. Fakat size içtenlikle ifade edeyim: Ben mucize yaratamam. Böyle bir durumda, bir sürü mükemmel doktora başvurulup çare bulunamayan körlük, baş ağrıları, baş dönmesi, mide rahatsızlığı, halsizlik, uykusuzluk gibi bir durumda, yirmi beşinci ayda başvurulmuş yirmi beşinci doktor olarak sıramı savmamın dışında bir sonuca ulaşılması olasılığı çok zayıf.”

Breuer arkasına yaslandı, bir puro çıkarıp yaktı. İncecik mavi bir duman üfleyip iyice dağılıncaya kadar bekledi, sonra devam etti: “Yine de, Herr Nietzsche’yi muayenehanemde görme teklifimden vazgeçmiyorum. Belki de arkadaşınızın bu önü alınamayan durumunun nedeni ve tedavisi, bin sekiz yüz seksen iki yıllık tıp ilminin ulaşabileceği sınırların ötesinde kalıyor. Belki de dostunuz bir nesil erken doğmuştur.”

“Çok çok erken doğmuş!” diyen Salome bir kahkaha attı. “Sezgileriniz mükemmel Doktor Breuer. Aynı sözleri Nietzsche’den o kadar sık duydum ki! Artık sizin tam onun aradığı doktor olduğunuzdan eminim.”

Giyinip hazırlanmış Mathilde’nin otel odasını arşınlayan görüntüsü gözünün önünden gitmese ve oradan ayrılmaya can atsa da Breuer’in yüzünde ani bir ilgi uyandı. “Nasıl yani?”

“Kendisini sık sık ‘ölümünden sonra tanınacak filozof diye tanımlar; henüz dünyanın tanımaya hazır olmadığı bir filozof... Gerçekten de yazmayı düşündüğü yeni kitabı bu temayla başlıyor; bilgelikle dolup taşmış bir kâhin olan Zerdüşt, insanları aydınlatmaya karar verir. Fakat kimse onun sözlerini anlamaz. Kâhin için henüz hazır değillerdir, o da fazla erken doğmuş olduğunu fark ederek kendi yalnızlığına döner.”

“Frâulein, sözleriniz beni meraklandırıyor; felsefeye karşı derin bir ilgi duyarım. Fakat bugün zamanım çok sınırlı ve hâlâ arkadaşınızın beni neden Viyana’da görmediği sorusuna cevap alamadım.”

“Doktor Breuer,” diye söze başlayan Lou Salome doğrudan doğruya gözlerinin içine bakıyordu. “Lafı dolandırdığım için beni bağışlayın. Böyle dolaylı bir anlatım yersizdi. Ne zaman karşımda usta bir zekâ olsa böyle kendimden geçerim. Belki de kendime örnek alacak birilerine gereksinim duyduğumdan; belki de sadece onları bir araya getirmekten hoşlandığımdan. Ama biliyorum ki sizin derinliğinizde ve çapınızda biriyle konuşmak kendimi çok ayrıcalıklı hissetmemi sağlıyor.”

Breuer kızardığını hissetti. Kızın gözlerine daha fazla bakamadığından, o devam ettiği sürece bakışlarını başka yöne çevirdi.

“Söylemeye çalıştığım şey, belki de suçum, sırf buradaki birlikteliğimizi uzatabilmek için lafı dolandırmamdır.”

“Biraz daha kahve ister miydiniz Frâulein?” diyerek Breuer garsona işaret etti. “Bir de şu komik çöreklerden getirtmeli. Almanlarla İtalyanların ekmekleri arasındaki farka dikkat ettiniz mi? Dinleyin, size ekmek ve ulusal karakter arasındaki uyumla ilgili teorimi anlatayım... “

Artık Breuer, Mathilde’ye dönmek için acele etmiyordu. Lou Salome ile kahvaltısının keyfini çıkarırken, içinde bulunduğu ironik durumu düşünmeye daldı. Güzel bir kadının açtığı yarayı kapatmak için kalk Venedik’e gel ve orada daha da güzel bir kadınla baş başa oturup sohbete dal! Üstelik aylardan beri ilk kez Bertha saplantısından uzaklaşabildiğini de fark etmişti.

Belki de, diye düşündü, benim için hâlâ umut var. Belki Bertha’nın yerini bu kadınla doldurabilirim. Farmakolojik terapinin yerini alacak psikolojik bir terapi keşfetmiş olabilir miyim? Nasıl ki Valeryan gibi zararsız bir ilaç, morfin gibi çok tehlikeli bir ilacın yerini alabilirse, aynı biçimde Lou Salome de Bertha’nın yerini alırdı belki; bu çok sevindirici bir ilerleme olurdu herhalde! Hem bu kadın Bertha’dan daha kültürlü, daha gerçek. Bertha ise, nasıl söylemeli, cinsellik öncesinde, kadın olmamış, bir kadının bedeninde beceriksizce kıvranan bir çocuk.

Yine de Breuer, Bertha'nın cinsellik öncesi masumiyetinin kendisini ona çeken şeyin ta kendisi olduğunu biliyordu. Her iki kadın da onu heyecanlandırıyordu; onları düşünmek kasıklarına tatlı bir titreşim veriyordu. Ayrıca her iki kadın da onu korkutuyordu; ikisi de tehlikeliydi, ama farklı biçimlerde. Lou Salome'de onu korkutan, gücüydü; yani Breuer'e yapabilecekleri. Bertha'da onu korkutan ise her şeye boyun eğmesiydi; yani Breuer'in ona yapabilecekleri. Bertha'yla girdiği riskleri düşününce ürperdi; tıp etiğinin en temel kuralını çiğnemesine, kendisini, ailesini, tüm yaşamını mahvetmesine ramak kalmıştı.

Bu arada konuşmaya o kadar dalmış, kahvaltı arkadaşının cazibesine öyle kapılmıştı ki dostunun hastalığına ve özellikle de kendisinin tıbbi mucizeler konusundaki yorumuna geri dönen Breuer değil, Lou Salome olmuştu.

"Ben yirmi bir yaşındayım Doktor Breuer ve artık mucizelere olan bütün inancımı yitirdim. Yirmi dört mükemmel doktorun başarısız olmasının çağımızdaki tıp bilgisinin sınırlarına vardığımız anlamına geldiğini fark ediyorum. Ama yanlış anlaşılmasın! Nietzsche'nin sağlığını düzeltebileceğinize ilişkin bir yanılsamaya düşmüyorum. Yardımınızı istememin nedeni bu değildi."

Breuer kahve fincanını masaya koyup peçetesiyle sakalını ve bıyığını sildi. '"Frâulein, beni affedin ama aklım iyice karıştı. Başlangıçta, arkadaşınız çok hasta olduğu için yardımımı istediğinizi söylemiştiniz, öyle değil mi?"

"Hayır Doktor Breuer, ben ümitsizlik içinde, kendi canına kıyma gibi ciddi bir tehlike içinde olan bir dostumdan söz etmiştim. Sizden iyileştirmenizi istediğim Nietzsche'nin bedeni değil, ümitsizliğidir."

"Fakat Frâulein, eğer tıbbi bir tedavi uygulamayacaksam ve dostunuz sağlığını bozacak kadar ümitsizliğe düşmüşse, ne yapılabilir? Hastalıklı bir zihni tedavi edemem."

Breuer, Salome'nin başını sallayışını, söylediklerinin Macbeth'in doktoruna ait olduğunu anlamasına yordu ve devam etti: "Frâulein Salome, ümitsizliklere ilaç, ruhlara doktor yoktur. Avusturya ve

İtalya'da son derece şifalı birkaç kaplıca adı salık vermekten başka elimden bir şey gelmez. Ya da bir peder ya da bir başka din adamıyla, aileden biriyle, belki de iyi bir dostla konuşmasını önerebilirim."

"Doktor Breuer, daha fazlasını yapabileceğinizi biliyorum. Bir casusum var. Erkek kardeşim Jenia, bu yılın başlarında Viyana'daki kliniğinize eğitim almak için gelen bir tıp öğrencisiydi."

Jenia Salome! Breuer bu adı hatırlamaya çalıştı. O kadar çok öğrencisi vardı ki.

"Sizin Wagner'e olan sevginizi, bu hafta Venedik'te, Amalfi Otel'de tatil yapacağınızı ve sizi nasıl tanıyacağımı onun sayesinde öğrendim. Fakat onun sayesinde öğrendiğim şeylerin en önemlisi sizin gerçekten ümitsizlerin doktoru olduğunuzdur. Geçen yaz, Anna O. adındaki genç bir kadına uyguladığınız tedaviyi anlattığınız bir konferansınıza katılmış; bu kadın ümitsizlik içindeymiş ve onu 'konuşma tedavisi' denilen yeni bir teknikle, mantığı, karmaşık zihinsel çağrışımları çözmeye dayalı bir teknikle tedavi etmişsiniz. Jenia Avrupa'da gerçek bir psikolojik tedavi uygulayabilecek tek doktorun siz olduğunu söylüyor."

Anna O.! Bu ad Breuer'i adeta yerinden sıçrattı, fincanını dudaklarına götürürken kahvesini döktü. Peçetesiyle elini silerken Frâulein Salome'nin bu kazayı görmemiş olmasını umuyordu. Anna O.! Anna O! Bu inanılmaz bir şeydi! Nereye gitse karşısına Anna O. çıkıyordu; Anna O., Bertha Pappenheim için kullandığı gizli kod adıydı. Breuer öğrencileriyle hastalan hakkında konuşurken müthiş bir titizlik gösterir, asla onların gerçek adlarını kullanmazdı. Hastalarının ad ve soyadlarının baş harflerinden birer harf geriye gider ve onlara takma ad verirdi, böylece Bertha Pappenheim'ın B.P. harfleri A.O. olmuştu ya da Anna O.

"Jenia sizden olağanüstü etkilenmiş Doktor Breuer. Sizin eğitim konferansınızdan ve Anna O.'ya uyguladığınız tedaviden söz ederken, büyük bir dehanın karşısında olmak lütfuna eriştiğini söylemişti. Jenia kolay kolay etki altında kalan biri değildir. Onun böyle konuştuğunu daha önce hiç duymamıştım. O zaman bir gün sizinle karşılaşmayı, sizi tanımayı ve olabilirse sizinle çalışmayı aklıma koymuştum. Fakat

Nietzsche'nin durumu son iki ay içinde iyice kötüleşince benim bu 'bir gün'üm çok çabuk geldi."

Breuer çevresine bakındı. Kafede oturanların çoğu kahvaltılarını bitirip gitmişti, oysa kendisi Bertha'dan tamamıyla uzak diye geldiği bu yerde oturmuş, yaşamına onun gönderdiği şaşırtıcı bir kadınla konuşuyordu. Birden iliklerine kadar ürperdi. Bertha'dan kaçmanın bir yolu yok muydu?

"Frâulein," diye başlayan Breuer, hafifçe öksürerek kendini konuşmaya zorladı: "Erkek kardeşinizin sözünü ettiği vaka tamamen deneysel bir teknik kullanılan tek vakadır. Bu tekniğin dostunuza da yardımı olacağına inanmak için bir neden yok. Aksine inanmak içinse çok neden var."

"Ama neden Doktor Breuer?"

"Korkarım uzun uzun anlatmak için zamanım yok. Şimdilik Anna O. ve dostunuzun hastalıklarının çok farklı olduğunu söylemekle yetineceğim. Anna O. histerikti ve hareketlerini engelleyen bazı semptomlar taşıyordu; herhalde kardeşiniz size sözünü etmiştir. Benim yaklaşımım, unutulmuş fiziksel travmadan kaynaklanan her bir semptomu hipnoz yardımıyla teker teker gidermekten ibaretti. Özel kaynak bulununca semptomlar da ortadan kalktı."

"Doktor Breuer, diyelim ki ümitsizlik de bir semptom; ona da aynı biçimde yaklaşamaz mıydınız?"

"Ümitsizlik tıbbi bir semptom değildir Frâulein; belirsizdir, kesin değildir. Anna O.'nun her semptomu bedeninin farklı bir yeri ile ilgiliydi; her birini sinirler üzerinden beyne ulaşan uyarımları tetikliyordu. Sizin anlattıklarınızdan anlaşıldığına göre dostunuzun ümitsizliği tamamıyla düşünsel. Böyle bir duruma uyan tedavi yöntemi bulunmuyor."

Lou Salome ilk kez tereddüt etti. "Fakat Doktor Breuer," derken elini tekrar Breuer'in elinin üzerine koydu, "Anna O. ile ilgili çalışmalarınızdan önce, histeri için de hiçbir psikolojik tedavi yöntemi yoktu. Anladığım kadarıyla, doktorlar yalnızca kaplıca öneriyor veya şu korkunç elektrik tedavisi yoluna gidiyorlardı. Sizin, belki de yalnızca sizin, Nietzsche için bu tür yeni bir tedavi yöntemi oluşturabileceğinize

inanıyorum."

Breuer birden saatin farkına vardı. Mathilde'nin yanına dönmeliydi. "Frâulein, dostunuza yardımcı olmak için elimdeki bütün güçleri seferber edeceğim. Lütfen kartımı alın. Dostunuzu Viyana'da göreceğim."

Lou Salome şöyle bir göz attıktan sonra kartı çantasına koydu.

"Doktor Breuer, korkarım o kadar basit değil. Nietzsche, nasıl söyleyeyim, işbirliğine yatkın bir hasta değil. Aslında sizinle konuştuğumu da bilmiyor. Kişisel alanına girilmesinden kesinlikle hoşlanmayan, gururlu bir adamdır. Yardıma ihtiyacı olduğunu kabul etmeye asla yanaşmayacaktır."

"Fakat siz onun açık açık intihardan söz ettiğini söylüyorsunuz."

"Her konuşmasında, her mektubunda. Fakat yardım istemiyor. Sizinle konuştuğumu bilse beni asla affetmez; ayrıca size danışmayı da reddedeceğinden eminim. Size danışması için, bir şekilde onu ikna edebilecek olsam bile, muayenenin yalnızca bedensel rahatsızlıktan için yapılmasına izin verecektir. Asla, bin yıl bile geçse, ümitsizliğini hafifletmeniz için sizden yardım isteyecek duruma gelmeyecektir. Zayıflık ve güç konularında çok katı görüşlere sahip."

Breuer'in canı sıkılmış ve sabırsızlığı artmıştı. "Böylece Frâulein, drama daha karmaşık bir hale geliyor. Çağımızın en büyük filozoflarından biri olarak kabul ettiğiniz Profesör Nietzsche diye biriyle tanışmamı ve onu, hayatın veya en azından onun hayatının yaşanmaya değer olduğuna ikna etmemi istiyorsunuz. Üstelik bütün bunları da filozofumuzun haberi olmadan başarmamı bekliyorsunuz."

Lou Salome evet anlamında başını salladı, derin bir iç çekip arkasına yaslandı.

"Fakat bu nasıl mümkün olabilir?" diye devam etti Breuer. "İlk amacımız, yani ümitsizliğin tedavisi bile, tıp biliminin sınırlarının ötesinde. Fakat bu ikinci durum, yani hastanın gizlice tedaviye alınması, sonucu zaten şüpheli girişimimizi hayal âlemine taşır. Başka engeller de var mı henüz açıklamadığınız?.. Profesör Nietzsche yalnızca Sanskritçe konuşabiliyor ya da Tibet'teki manastırından

çıkmayı reddediyor falan olmasın?”

Breuer kaptırmış gidiyordu, ama Lou Salome’nin yüzündeki şaşkın ifadeyi görünce hemen kendini toparladı. “Ciddi soruyorum Frâulein, bunu nasıl yapabilirim?”

“İşte şimdi anlıyorsunuz Doktor Breuer! İşte şimdi neden daha az nitelikli birini değil de sizi aradığımı anlıyorsunuz!”

San Salvatore’nin çanları saatin 10 olduğunu gürledi. Mathilde artık endişelenmeye başlamış olmalıydı. Ah, eğer o olmasaydı... Breuer tekrar garsona işaret etti. Hesabı beklerken, Lou Salome hiç alışılmamış bir davette bulundu.

“Doktor Breuer, yarın kahvaltıda konuğum olur musunuz? Daha önce sözünü ettiğim gibi, Profesör Nietzsche’nin ümitsizliğinden biraz da ben sorumluyum. Size anlatmam gereken daha birçok şey var.”

“Üzgünüm, yarın imkânsız. Hoş bir hanım tarafından kahvaltıya davet edilmek sık sık başıma gelen bir olay değil Frâulein, ama bunu kabul etme özgürlüğüne sahip değilim. Karımla birlikte buraya geliş nedenim, onu bir daha yalnız bırakmam için uygun değil.”

“O halde size başka bir plan önereyim. Erkek kardeşime söz verdim. Bu ay Viyana’ya gidip onu göreceğim. Aslında kısa bir süre öncesine dek bu yolculuğu Profesör Nietzsche ile yapmayı planlıyordum. İzin verirseniz Viyana’da size daha fazla bilgi vermek istiyorum. Bu arada ben de Profesör Nietzsche’yi bozulan fiziksel sağlığı nedeniyle size gelmeye ikna etmeye çalışacağım.”

Birlikte yürüyerek kafeden çıktılar. Garsonlar masaları temizlerken geriye yalnızca bir iki müşteri kalmıştı. Breuer izin isteyip ayrılmaya hazırlanırken Lou Salome koluna girip yanında yürümeye başladı.

“Doktor Breuer, bu bir saat çok kısaydı. Ben açgözlü biriyim ve zamanınızın daha fazlasını istiyorum. Otelinize dönerken sizinle birlikte yürüyebilir miyim?”

Bu ifade biçimi Breuer için gözüpek ve erkeksi olsa da, onun dudaklarından döküldüğünde öyle yapmacıksız ve doğru bir davranış gibi görünüyordu ki sanki insanların doğal konuşma ve yaşam biçimi bu olmalıydı. Bir kadın bir erkeğin yanında olmaktan hoşlanıyorsa,

neden koluna girip onunla yürümeyi teklif etmeyecekti? Yine de bu tür sözleri ondan başka tanıdığı hangi kadın söyleyebilirdi? Bu, değişik bir kadındı. Bu kadın özgürdü!

Kızın kolunu kendisine doğru hafifçe çekerek, “Şimdiye dek bir daveti reddettiğim için hiç bu kadar hayıflanmamıştım,” dedi Breuer, “ama benim için dönmek, hem de tek başına dönmek zamanı geldi. Benim sevgili, ama endişelenmiş karım pencerede bekliyor olmalı, onun duygularını incitmemek benim için bir görevdir.”

“Tabii, ama,” diye söze başlayan Lou Salome tam karşısında durabilmek için kolunu ondan çekti, döndü ve kendine hâkim, bir erkek gibi güçlü bir tavırla devam etti: “Benim için, ‘görev’ sözcüğü çok ağır ve baskıcı bir sözcük. Ben yalnızca tek bir şey için görev sözcüğünün söz konusu olabileceğini düşünüyorum; o da özgürlüğümün korunması. Evlilik ve ona eşlik eden sahip olma duygusu ve kıskançlık, ruhu tutsak eder. Bunlar benim üzerimde asla egemenlik kuramayacak. Doktor Breuer, ne kadın ne de erkeğin artık zayıflıklarıyla birbirlerine zulmetmeyecekleri günlerin geleceğini umuyorum.” Geldiği gibi aynı kendine güvenli, emin tavırla geri döndü. “Auf Wiedersehen[2]. Viyana’da tekrar görüşene dek.”

II

Dört hafta sonra Breuer, Bâckerstrasse 7 numaradaki muayenehanesinde, masasının başında oturmaktaydı. Öğleden sonra saat dört olmuştu ve o sabırsızlıkla Frâulein Lou Salome’nin gelişini bekliyordu.

Çalışma saatlerinde böyle bir boşluk olması Breuer için hiç alışılmamış bir durumdu, ama Lou Salome’yi bir an önce görme arzusuyla önceki üç hastasını çabucak başından savmıştı. Her birinin de hastalığı çok belirgindi ve Breuer’in fazla bir çaba göstermesini gerektirmemişti.

Altmış yaşlarındaki ilk iki erkek tamamen aynı yakınmalarla gelmişti; ciddi soluk alma güçlüğü, hırıltı ve bronşlardan gelen kura öksürük. Breuer, kronik amfizemi olan bu iki hastayı yıllardır tedavi ederdi:

soğuk ve nemli havada buna akut bronşitin eklenmesiyle akciğerlerindeki rahatsızlıkları şiddetlenmişti. Her iki hastası için de öksürüğe karşı morfin (günde üç kez beş ölçek Dover Tozu), düşük dozda balgam söktürücü (ipeka), buhar banyosu ve göğse uygulanmak üzere hardal yakısı yazmıştı. Kimi doktorlar hardal yakısına dudak büküyor olsa da Breuer bunun yararına inanıyor ve Viyana'nın yansının solunum yollarından hasta olduğu bu yıl, reçetelerinin çoğuna yazıyordu. Şehir üç haftadır güneş yüzü görmemişti, yalnızca sürekli yağan dondurucu bir çisenti vardı.

Boğaz ağrısı yakınmasıyla gelen ve Veliaht Prens Rudolfün evinde uşaklık yapan çiçekbozuğu tenli, telaşlı bir adam olan üçüncü hastası öylesine utangaçtı ki, Breuer muayene etmek, için soyunmasını isterken buyurgan davranmak zorunda kalmıştı. Tanı bademcik iltihabıydı. Makas ve forseps ile bademcikleri çabucak ve ustalıkla alabilecek olmasına karşın Breuer, onların alınacak kadar olgunlaşmadıklarına karar vermişti. Bunun yerine boyun bölgesine soğuk kompres yapılmasını salık verdi ve potasyum klorat gargara ile karbonlu su buharı banyosu yazdı. Hasta, bu kış üçüncü keredir aynı yakınmayla geldiği için, Breuer genç adama her gün soğuk banyo yaparak cildini ve direncini kuvvetlendirmesini de önerdi.

Beklemekte olduğu şu anda ise Frâulein Salome'den üç gün önce aldığı mektubu elinde tutuyordu. Daha önceki notundaki aynı gözü peklikle, bugün saat 16.00'da bir konuyu danışmak için Breuer'in muayenehanesine geleceğini bildirmişti. Breuer öfkeyle burnundan soludu: "Ne zaman geleceğini bana o söylüyor. Emirlerini bildiriyor. Sanki beni onurlandırma lütfunda bulunarak... "

Fakat çabucak kendini toparladı. "Kendini bu kadar ciddiye alma Josef. Ne fark eder ki? Frâulein Salome'nin bunu bilmesi mümkün olmasa da onu görmek için bu çarşamba mükemmel bir zaman. Bu fani dünyada bunun ne önemi var?"

"Bana o söylüyor..." Breuer ses tonunu düşündü: Meslektaşları Billroth ve yaşlı Schnitzler ya da Brahms ve Wittgenstein gibi tanınmış hastalarının çoğunda nefret ettiği abartılı bir kendine önem verme durumunun ta kendisiydi bu. Yakından tanıdığı ve çoğu aynı zamanda

hastası olan insanlarda en hoşlandığı nitelik mütevazılıklarıydı. Anton Bruckner'de onu en çok çeken özellik buydu. Belki Anton asla Brahms gibi bir besteci olamayacaktı, ama en azından küçük dağlan ben yarattım edasıyla dolaşan biri de olmayacaktı.

Breuer en çok da tanıdığı kimi kişilerin özellikle din konusunda pek de saygılı olmayan genç oğullarıyla olmaktan hoşlanırdı; genç Hugo Wolf, Gustav Mahler, Teddie Herzl ve bir de en ümitsiz tıp öğrencisi Arthur Schnitzler. Bu gençlerle empati kurar, büyüklerin duyamayacağı anlarda egemenleri iğneleyici sözleriyle onları neşelendirirdi. Örneğin, geçen haftaki hastane balosunda, çevresine toplanan bu gençleri "Evet, evet Viyanalıların dine düşkün olduğu doğrudur; inandıkları Tanrının adı da 'Decorum[3]'dur," diyerek kırıp geçirmişti.

Bilimsel bakışı hiçbir zaman elden bırakmayan Breuer, sadece birkaç dakika içinde nasıl da ustalıkla bir ruh halinden ötekine, kibirden mütevazılığa geçtiğini düşündü. Ne kadar ilginç bir fenomen! Bunu tekrarlayabilir miydi?

Hemen o anda bu düşünceyi denemeye karar verdi. Önce hiç de hoşlanmadığı tumturaklı Viyanalı şahsiyetin kimliğine bürünmeyi denedi. Göğsünü kabartıp alçak sesle "Bu kız ne cesaretle!" diye homurdanırken gözlerini kısıp alnını kırıştırarak kendini çok fazla ciddiye alan insanları saran horgörü ve haksızlığa uğramışlık sanısıyla duydukları öfkeyi deneyimledi. Sonra nefesini bırakıp gevşedi, tüm kişiliği üzerinden sıyırıp atarak kendi bedenine; kendi kendisine gülebilen, komik tavırlarıyla alay edebilen kişiliğine geri döndü.

Her iki ruh halinin de kendine özgü bir duygusal karakteristiği olduğunu fark etmişti: Abartılı olanın köşeleri keskindi, kibir ve yalnızlığın yanında huysuzluk ve alınganlık da taşıyordu. Diğer durum ise aksine yuvarlak, yumuşak hatlı ve hoşgörülü.

Bunlar kesin ve tanımlanabilir duygular, diye düşündü Breuer, ama aynı zamanda mütevazı duygulardı. Peki ya daha güçlü duygular ve onlara yol açan ruh hallerinde nasıl olurdu acaba? Bu daha kuvvetli duyguları kontrol etmenin yollan var mıydı? Bu, etkili bir psikolojik terapiye götürmez miydi insanı?

Kendi deneyimlerini dikkatle gözden geçirdi. Onun en değişken ruh halleri kadınlara ilişkindi. Kendisini güçlü ve güvende hissettiği zamanlar olurdu; muayene odasından ibaret kalesinde oturduğu bugünkü gibi. Böyle anlarda, kadınları oldukları gibi görürdü; mücadele eden, sıkıştıkları günlük yaşam problemlerini halletmeye adanmış yaratıklar; kadın memesinin gerçek yapısı gelirdi aklına: yağımsı birikintide yüzen annelik hücreleri topluluğu. Buralardan sızan akıntılarını, aybaşı problemlerini, siyatiklerini ve çeşitli düzensiz şişkinliklerini; sarkan mesanelerini ve rahimlerini, pırtlayan umutsuz hemoroidlerini ve varislerini bilirdi.

Ama farklı zamanlar da olmuştu, efsanevi özellikleri etkilerini artıran memeleri, muhteşem yuvarlakları olan kadınlara tutsak olduğu zamanlar; o bedenlerle birleşmek, memelerini emmek, o ılık ve nemli tenler üzerinde kayıp gitmek için olağanüstü bir arzuya yenik düştüğü anlar olmuştu. Bu ruh hali ağır basabilir, tüm yaşamını altüst edebilirdi ve Bertha'yla ilişkisinde değer verdiği her şeyi neredeyse yitirmesine yol açmasına ramak kalmıştı.

Bu bir bakış açısı, bir halden diğerine geçebilme sorunuydu. Eğer hastalarına bunu yapmasını öğretebilirse gerçekten de Frâulein Salome'nin aradığı ümitsizlik doktoru olabilirdi.

Düşünceleri muayenehanesinin dış kapısının açılıp kapanma sesiyle kesildi. Fazla telaşlı görünmemek için biraz bekleyip Lou Salome'yi karşılamak üzere bekleme salonuna geçti. Viyana'nın sağanağa çeviren çisentisinde ıslanmış kadın, üzerinden hâlâ damlaların süzüldüğü pardösüsünü ona fırsat bırakmadan çıkarıp Breuer'in hem hemşiresi hem de sekreteri olan Frau Becker'e uzattı.

Breuer, Frâulein Salome'yi içeri alıp yüksek arkalıklı siyah deri kaplı bir koltuğa buyur ettikten sonra kendisi de yanındaki koltuğa geçti. Aklına geleni söylemekten kendini alamayarak, "Görüyorum ki her şeyi kendi başınıza yapmayı tercih ediyorsunuz. Ama erkekleri size yardım etme zevkinden mahrum bırakmış olmuyor musunuz?" dedi.

"Her ikimizin de bildiği gibi erkeklerin verdiği her hizmet kadınların sağlığına iyi gelmiyor!"

“Size eş olacak erkeğin uzun bir eğitimden geçmesi gerekecek. Tüm bir yaşam boyunca edinilen alışkanlıklar kolay kolay bırakılamaz.”

“Evlenmek mi? Hayır, hiç de bana göre değil! Size söylemiştim. Belki yan zamanlı bir evlilik bana uygun olabilir, ama bundan daha bağlayıcı olmamalı.”

Güzel ve gözüpek konuğuna dikkatle bakan Breuer, part-time evlilik fikrinin çekiciliğini anlayabiliyordu. Bu kızın onun sadece yarı yaşında olduğunu aklında tutması güç oluyordu. Boynuna kadar kapalı, sade, uzun, siyah bir elbise giymiş, omuzlarına minik bir tilkinin kafası ve ayaklarını taşıyan bir kürk atmıştı. “Ne tuhaf,” diye düşündü Breuer, o soğuk Venedik sabahında kürkü boynundan çıkarmış olmasına karşın, bugün sıcacık muayenehanesinde onu sıkı sıkı üzerinde tutmaktaydı. Neyse, konuya girmenin zamanı gelmişti.

“Şimdi Frâulein,” dedi, “Dostunuzun hastalığı meselesini ele alalım.”

“Ümitsizlik, doktor; hastalık değil. Birkaç önerim var. Bunları sizinle paylaşabilir miyim?”

Bu kızın küstahlığının bir sınırı yok mu diye düşündü Breuer hiddetle. Okullu deneyimsiz bir kız gibi değil de adeta bir klinik şefi, otuz yıllık deneyimi olan bir meslektaşımmış gibi konuşuyor.

Sakin ol, Josef! diyerek kendini azarladı. Bu kız çok genç, Viyanalıların tanrısı Decorum’a da tapmıyor. Üstelik, şu Profesör Nietzsche’yi benden daha iyi tanıyor. Son derece zeki biri ve söyleyeceği önemli şeyler olabilir. Tanrı biliyor ya ümitsizliğin nasıl iyileştirileceğini bilmiyorum. Kendiminkine bile bir faydam yok.

Sakin bir biçimde cevap verdi: “Tabii Frâulein. Lütfen devam edin.”

“Bu sabah erkek kardeşim Jenia’yla birlikteydim. Bana, Anna O.’nun semptomlarının psikolojik kaynaklarını hatırlamasına yardımcı olmak için hipnoz yöntemi kullandığınızdan söz etti. Venedik’te semptomun kaynağını açığa çıkarmanın bir şekilde semptoma çözüm olduğunu anlattığınızı hatırlıyorum. Bu ‘bir şekilde’nin nasıl bir şekilde olduğunu merak ettim. Zamanımızın daha fazla olduğu bir gün, semptomların kaynağını yok eden bilgilere erişmede kullandığınız mekanizmaya nasıl ulaştığınız konusunda beni aydınlatacağınızı umarım.”

Breuer, avuç içleri Lou Salome'ye dönük, ellerini ve başını sallayarak cevap verdi. "Bu deneysel bir düşüncedir. Konuşacak dünya kadar zamanımız da olsa korkarım beklediğiniz kesin ve net bilgileri size veremezdim. Şimdi önerilerinize gelelim Frâulein."

"İlk önerim, bu hipnoz yöntemini Nietzsche üzerinde uygulamaya kalkışmamanızda . Bu yöntem, onun üzerinde hiçbir işe yaramayacaktır! Onun beyni, zekâsı bir mucizedir; dünya harikalarından biridir, bunu kendiniz de göreceksiniz. Fakat, onun en sevdiği sözlerinden biriyle ifade edersek, onun yaptıkları da sonuçta insanca, pek insanca ve onun da kendine ait kör noktalan var."

Lou Salome kürkünü çıkarıp, yavaşça ayağa kalktı, odanın karşı tarafındaki Breuer'in kanepesine doğru ilerleyerek kürkü oraya bıraktı. Duvarda asılı çerçeveli diplomalara bir an göz attı, hafifçe eğri duran bir tanesini düzeltti, sonra tekrar oturup, sözlerine devam etmeden önce bacak bacak üzerine attı.

"Nietzsche güç konusuna olağanüstü duyarlıdır. Kendini başkasına teslim etme olarak algılayacağı herhangi bir yöntemi reddedecektir. Sokrates öncesi Yunan felsefesine ve onların insanın doğal yeteneklerini yalnızca rekabet yoluyla geliştirebileceği inancını ifade eden Adonis kavramına çok bağlıdır ve rekabetten vazgeçtiği ya da özveride bulunduğu iddiasıyla hareket edenlere karşı kesinlikle güvensizdir. Bu konuda ona rehberlik eden Schopenhauer olmuştur. Kimsenin bir başkasına yardım etmeyi amaçlamadığına inanır; aslında insanlar yalnızca kendi güçlerinin hüküm sürmesini ve artmasını arzu ederler. Gücünü bir başkasına teslim ettiği ender anların sonunda hep yıkılmış ve öfkelenmiştir. Richard Wagner'le de böyle olmuştu. Sanının şimdi de benimle aynı şey oluyor."

"Benimle oluyor derken ne demek istiyorsunuz? Profesör Nietzsche'nin o derin ümitsizliğinden bir şekilde, kişisel olarak sorumlu olduğunuz doğru mu?"

"O öyle olduğuna inanıyor. Bu yüzden ikinci önerim, benimle bir ilginiz olduğunu belli etmemenizdir. Şaşırmış görünüyorsunuz; daha iyi anlayabilmeniz için Nietzsche'yle ilişkim hakkındaki her şeyi size anlatmalıyım. Hiçbir şeyi atlamayacak ve soracağınız her soruyu açık

kalplilikle cevaplayacağım. Bu kolay olmayacak. Kendimi sizin ellerinize bırakıyorum, ama söylediklerim ikimizin arasında kalmalı.”

“Tabii, bundan emin olabilirsiniz Frâulein,” diyen Breuer, kızın dürüstlüğüne ve biriyle bu kadar açık konuşmanın ne kadar rahatlatıcı olduğuna hayret etmişti.

“O halde... Nietzsche’yle yaklaşık sekiz ay önce, nisan ayında tanıştım.”

Frau Becker kapıyı tıklatıp elinde kahve tepsisiyle içeri girdi. Doktorun her zamanki gibi masasının başında değil de Lou Salome’nin yanında oturmasına şaşırmış olsa bile bunu hiç belli etmemişti. Tek kelime bile etmeden elindeki tepsiden fincanları, kaşıklan ve parlak gümüşten kahve çaydanlığını masanın üzerine bıraktı ve çabucak çıktı. Lou Salome sözlerine devam ederken Breuer de kahveleri koydu.

“Sağlık sorunları nedeniyle geçtiğimiz yıl Rusya’dan ayrıldım; solunum güçlüğü çekiyordum, ama şimdi oldukça iyiyim. Önce Zürih’e yerleştim ve Biederman’la teoloji çalıştım, Ayrıca şair Gottfried Kinkel’le de çalışmalarım oldu; sanının şair olmayı ne kadar istediğimden size söz etmemiştim. Bu yılın başlarında annemle Roma’ya taşınacağımız zaman, Kinkel benim için Malwida von Meysenburg’a bir tavsiye mektubu yazmıştı. Onu tanırsınız; Memoirs of an idealist’[4]i yazmıştı.”

Breuer başıyla onayladı. Malwida von Meysenburg’un eserini, özellikle kadın haklan için savaştığını, radikal politik reform ve eğitim sürecinde yapılacak doğrudan değişiklikler konusunda verdiği mücadeleleri biliyordu. Sözde bilimsel iddialara dayandırdığına inandığı antimateryalist makaleleri ise Breuer’i biraz rahatsız etmişti.

Lou Salome devam etti: “Böylece Malwida’nın edebi çevresine katıldım. Orada tanıştığım etkileyici ve parlak bir filozof olan Paul Ree ile çok yakın bir dostluk kurduk. Herr Ree, yıllar önce Nietzsche’nin Basel’deki derslerini izlemiş ve o zamandan sonra ikisi yakın dost olmuşlardı. Herr Ree’nin Nietzsche’ye şimdiye kadar tanıdığı insanların hepsinden daha fazla hayranlık beslediğini görebiliyordum.

Çok geçmeden, onunla dost olmuşsam Nietzsche'yle de dost olmam gerektiğini düşünmeye başladı. Ama Paul, yani Herr Ree... " derken sadece bir an kızardı, ama bu an Breuer'in gözünden kaçmamış ve kız da bunu fark etmişti. Yine de duraksamadan sözlerini sürdürdü. "Ona Paul dememe izin verin, çünkü ona böyle sesleniyorum ve şu anda böyle toplumsal incelikler için zamanımız yok. Paul ile çok yakınız, buna rağmen onunla ya da bir başkasıyla evlenerek kendimi kurban gibi sunmaya hiç niyetim yok!"

"Neyse," diye sabırsızlıkla devam etti. "İstençsizce kızaran yüzüm için fazlasıyla açıklamada bulundum. Yüzü kızaran tek hayvan bizler değil miyiz?"

Söylenenlerin şaşkınlığındaki Breuer onayladığını ancak başını sallayarak gösterebildi. Tıbbi donanımlarıyla çevrili olduğu bu odada kendisini kısa bir süre için son konuşmalarında olduğundan daha güçlü hissetmişti. Fakat şu anda, onun cazibesinin gücü karşısında, dayanma gücünün eriyip gittiğini hissediyordu. Yüzünün kızarması konusunda yaptığı yorum çok etkileyiciydi; yaşadığı sürece hiçbir kadının, hatta hiç kimsenin toplumsal ilişkiler konusunda bu kadar açık konuştuğunu duymamıştı. Bu kızsa daha yirmi bir yaşındaydı!

"Paul, Nietzsche'yle benim çabucak dost olabileceğimize inanmıştı," diye devam etti Lou Salome. "Birbirimize çok uygun olduğumuzu düşünüyordu. Benim, Nietzsche'nin öğrencisi olmamı, onun koruyuculuğunda kalmamı istiyordu. Nietzsche'nin benim öğretmenim, seküler rahibim olmasını istiyordu."

Kapının hafifçe vurulmasıyla konuşmaları bölündü. Breuer açmak üzere ayağa kalkmıştı ki Frau Becker araladığı kapıdan ancak duyulacak bir sesle yeni bir hasta geldiğini fısıldadı. Breuer yerine dönerken, randevusuz olduklarına göre uzun bekleyişlere de hazırlıklı olmalılar, diyerek Lou Salome'nin endişelerini giderdi ve devam etmesini rica etti.

"İşte," dedi Lou Salome, "Paul. San Pietro Bazilikası'nda bir buluşma ayarladı, günahkâr Üçlü'müzün randevusu için en olmayacak yer burasıydı; bu adı somadan benimsedik, yine de Nietzsche buna 'Pisagor bağıntısı' demeyi tercih etti."

Breuer ziyaretçisinin yüzünden çok göğsüne bakmakta olduğunu fark etti. Ne zamandır böyle yapıyorum acaba, diye düşündü. Fark etmiş midir? Başka kadınlar da bunu yaptığımı fark etmişler midir? Hayalinde bir süpürge kaptı ve bütün cinsel düşünceleri süpürüp attı. Kızın gözlerine ve sözlerine daha dikkatle konsantre oldu.

"Nietzsche'nin büyüsüne hemen kapıldım. Fiziksel olarak etkileyici bir erkek değildi; orta boylu, yumuşak sesli, gözünü kırpmaksızın dışarı değil de daha çok içeriye bakan biri. Sanki içerdeki bir hazineyi korumak ister gibiydi. O zaman görme yetisinin dörtte üçünü yitirdiğini bilmiyordum. Yine de onda olağanüstü bir çekicilik vardı.

Bana söylediği ilk sözler, 'Hangi yıldızlardan düşüp geldik her birimiz buraya?' olmuştu.

"Sonra üçümüz konuşmaya başladık. Ama ne konuşma! Kısa bir süre için, Nietzsche ve benim aramda, Paul'ün olmasını istediği dostluk ve öğrenci-öğretmen ilişkisi gerçekleşecekmiş gibi göründü. Entelektüel bakımdan tam birbirimize göreydik. Birbirimizin beynine girebiliyorduk; bizim ikiz kardeş beyinlerimiz olduğunu söylüyordu. Ah, bana son kitabından mücevher değerinde sözler okudu, şiirlerime beste yaptı, önümüzdeki on yıl içinde dünyaya neler sunacağını anlattı; sağlığının on yıldan fazla yaşamasına izin vermeyeceğine inanıyordu.

"Çok geçmeden Paul, Nietzsche ve ben menage â trois[5] içinde birlikte yaşamaya karar verdik. Bu kışı Viyana ya da belki Paris'te geçirme planlan yapmaya başladık."

Menage â trois! Breuer hafifçe öksürdü ve koltuğunda rahatsızca kıpırdandı. Duyduğu huzursuzluğun kızı gülümsettiğini gördü. Bu kızın gözünden hiç mi bir şey kaçmazdı? Bu kadından müthiş bir tanı uzmanı olurdu! Acaba hiç tıp eğitimi almayı düşünmüş müydü? Benim öğrencim olur muydu? Benim takipçim? Muayenehanemde, laboratuvarımda benimle çalışan bir meslektaşım olabilir miydi? Bu fantezi çok ama çok güçlüydü, ama kızın sözleri Breuer'i uyandırdı.

"Evet, iki erkek ve bir kadının namuslarıyla bir arada yaşamasına dünyanın hoş gözle bakmadığını biliyorum." "Namuslarıyla"

sözcüğünü muhteşem bir biçimde vurgulamıştı; ses tonu durumu olduğu gibi ortaya koyacak kadar sert, azarlama havasına girmeyecek kadar da yumuşaktı. “Ama bizler toplumsal kısıtlamaları reddeden ve hür düşünen idealist insanlarız. Kendi ahlâki yapımızı oluşturabilme yeteneğine sahip olduğumuza inanıyoruz.”

Breuer buna karşılık vermediği için, konuğu ilk kez olarak sözlerini nasıl sürdüreceğini kestiremiyor gibiydi.

“Devam edeyim mi? Zamanımız var mı? Sizi rahatsız ediyor muyum?”

“Lütfen devam edin, gnâdiges[6] Frâulein. Öncelikle, bu zamanı zaten size ayırmıştım,” diyerek masasına uzanıp takvimi aldı ve Kasım 1882, Çarşamba günü hanesine yazdığı kocaman L.S. harflerini gösterdi. “Bak, bu öğleden sonra sizden başka kimse yok. Ayrıca beni rahatsız etmiyorsunuz. Tam tersine, açık sözlülüğünüze ve dürüstlüğünüze hayran kaldım. Keşke bütün dostlar böyle konuşsa! Hayat çok daha zengin ve gerçek olurdu.”

Bu övgüyü yorum yapmadan kabul eden Lou Salome kendisine biraz daha kahve koyup hikâyesine devam etti. “Öncelikle Nietzsche ile olan ilişkimin yoğun da olsa kısa sürdüğünü açık bir biçimde ortaya koymalıyım. Yalnızca dört kez bir araya geldik ve hemen hemen her seferinde ya annem, ya Paul’ün annesi ya da Nietzsche’nin ablası yanımızdaydı. Aslına bakarsanız onunla konuşmak ya da yürümek için yalnız kaldığımız çok enderdi.

“Bizim günahkâr Üçlü’nün yaşadığı entelektüel balayı da kısa sürmüştü. Çatlaklar oluşmaya başladı. Sonra da romantik ve ihtiraslı duygular. Belki de bunlar ta baştan beri vardı. Belki de bunları fark etmemiş olduğum için sorumluluğu üstlenmeliyim.” Bu sorumluluğu üstünden atmak istercesine şöyle bir silkindi ve birbiri ardına gerçekleşen kritik olayları sıralamayı sürdürdü.

“İlk buluşmamızın sonlarına doğru Nietzsche benim düşündüğüm namuslu menage â trois planımdan kaygılanmaya başladı. Dünyanın henüz buna hazır olmadığını düşünüyordu, benden planımızı sır olarak saklamamı istedi. Özellikle kendi ailesini düşünüyordu: Annesi

ya da ablası bunu hiçbir biçimde öğrenmemeliydi. Ne kadar geleneksel! Çok şaşırmış ve düş kırıklığına uğramıştım; cesur sözleri ve hür düşünceli görüşleri beni aldatmak için miydi diye merak etmeye başladım.

“Kısa bir süre sonra Nietzsche, bu şekilde yaşama düzeninin toplumsal açıdan benim için tehlikeli olabileceği, hatta beni mahvedebileceği noktasına kadar vardırdı düşüncelerini. Beni korumak için, bana evlenme teklif etmeye karar verdiğini anlatarak teklifi iletmesi için Paul’e ricada bulundu. Paul’ü nasıl bir duruma soktuğunu düşünebiliyor musunuz? Ama Paul, dostuna sadakatinden, biraz da soğukkanlılıkla, görevini yerine getirircesine Nietzsche’nin teklifini bana iletti.”

“Bu sizi şaşırttı mı?” diye sordu Breuer.

“Hem de çok, özellikle tam da ilk karşılaşmamızın ardından olması. Ayrıca rahatsız da etti. Nietzsche büyük bir adamdır; hem bir beyefendi hem de güçlü ve olağanüstü bir kişilik; Doktor Breuer, ondan fazlasıyla etkilendiğimi inkâr etmiyorum, ama romantik açıdan değil. Belki de ondan etkilendiğimi sezdi ve evliliğin de aşk ilişkisi kadar bana uzak bir şey olduğuna dair söylediğim sözlere inanmadı.”

Pencere camlarını titreten ani rüzgâr bir an Breuer’in dikkatini dağıttı. Aniden boynunun ve omuzlarının tutulduğunu hissetti. O kadar dikkatle dinliyordu ki birkaç dakikadır bir tek kasını bile oynatmamıştı. Hastalan ara sıra kişisel sorunlarını anlatırlardı, ama böylesi asla olmamıştı. Böyle yüz yüze, böyle gözlerini bile kırpmadan değil. Bertha da çok şeyini anlatmıştı, ama hep “burada yokmuşçasına” dalgın bir ruh hali içinde. Lou Salome ise “burada” idi ve çok uzaktaki bir olayı anlatırken bile öyle samimi bir hava yaratıyordu ki Breuer âşıklar konuşuyormuş gibi hissetti. Nietzsche’nin ilk görüşmelerinin ardından neden ona evlenme teklif ettiğini anlayabiliyordu.

“Ya sonra Frâulein?”

“Sonra, bir somaki karşılaşmamızda daha dürüst olmaya karar verdim. Ama buna gerek kalmadı. Nietzsche’nin teklifi bana ne kadar itici gelmişse gelecekteki bu evlilik de ona o kadar korkutucu gelmişti. İki hafta sonra, Orta’da onu gördüğümde ilk sözleri, teklifini hiç

yapılmamış gibi kabul etmemi istemek oldu. Onun yerine ideal bir ilişkide ona katılmamı önerdi; bu ilişki tutkulu, namuslu, entelektüel ve evlilikle ilgisi olmayan bir ilişki olacaktı.

"Üçümüz de uzlaşmıştık. Menage â trois' muz konusunda Nietzsche'nin morali öyle yüksekti ki Lucerne'de olduğumuz bir öğle sonrasında bunun fotoğrafını çektirmemizde ısrar etti, günahkâr Üçlü'müzün tek resmi oldu bu."

Fotoğrafı Breuer'e uzattı; Lou Salome'nin elindeki küçük kırbacı sallayarak üzerinde diz çöktüğü arabanın önünde iki erkek duruyordu. "Öndeki, bıyıklı, yukarıya doğru bakan adam; işte Nietzsche o," dedi ılık bir sesle. "Diğeri de Paul."

Breuer resmi dikkatle inceledi. Bu iki erkeği görmek onu rahatsız etmişti; güzel genç kadının küçük kırbacıyla arabaya koşulmuş acınası, prangalı devler.

"Atlarımı nasıl buldunuz Doktor Breuer?"

İlk kez Lou Salome'nin neşeli yorumlarından biri hedefini bulmamış ve Breuer onun henüz yirmi bir yaşında bir kız olduğunu hatırlayıvermişti. Huzursuzluk duydu, bu pırıl pırıl, neredeyse kusursuz yaratıkta pürüzler görmek hoşuna gitmemişti. Esaret altındaki bu iki erkeğe, kardeşlerine içi sızlamıştı. O da kolaylıkla onlardan biri olabilirdi.

Breuer, aceleyle hikâyesine devam eden konuğunun da yanlış adım attığının farkına vardığını düşündü.

"Üç ay kadar önce, Tautenberg'de iki kez daha görüştük, ilkinde Nietzsche'nin ablası vardı yanımızda, diğerinde de Paul'ün annesi. Fakat Nietzsche bana sürekli yazdı. Morgenröte, Gedonken über die moralischen Vorurtheile[7] kitabının beni nasıl etkilediğini anlatmamdan sonra bana yazdığı mektup işte burada."

Breuer kızın uzattığı mektubu çabucak okudu.

Benim Sevgili Lou'm,

Benim de önümde şafaklar var, ama hiçbiri renkli değil! Artık asla mümkün olmadığına inandığım mutlak saadet ve acıma bir arkadaş bulmak şu anda bana mümkün görünüyor, önümde uzanan gelecek yıllarımın ufku üzerinde altın bir olasılık. Sevgili Lou'mun cesur ve

zengin ruhu aklıma geldikçe çok etkileniyorum.

F.N.

Breuer susuyordu. Nietzsche'nin duygularını çok daha iyi anlıyordu şimdi; yeni şafaklar ve altın olasılıklar keşfetmek, zengin, cesur bir ruha âşık olmak; herkes, en azından bir kez, yaşamında böyle bir şeye ihtiyaç duyar, diye düşündü Breuer.

"Bu arada," diye devam etti Lou. "Paul de aynı ölçüde ateşli mektuplar yazmaya başladı. Dengeyi korumak için elimden gelen her şeyi yapmama rağmen, üçlümüzdeki gerginlik korkutucu bir hızla artıyordu. Nietzsche ve Paul arasındaki dostluk hızla eriyordu. Sonunda her ikisi de mektuplarında birbirlerini kötülemeye başladılar."

"Ama tabii," diye araya girdi Breuer, "bu sizin için sürpriz olmadı değil mi? Aynı kadınla yakın bir ilişki içine giren iki ateşli erkek?"

"Belki ben biraz saftım. Üçümüzün zihinsel bir yaşamı paylaşacağımıza, birlikte ciddi felsefi çalışmalar yapabileceğimize inanmıştım."

Breuer'in sorusundan tedirgin olmuş görünen Lou ayağa kaktı, hafifçe gerindi, Breuer'in masasının üzerinde duran Rönesans dönemine ait bronz havanla tokmağı, küçük bir Mısır mezar figürünü, iç kulağın yarım daire kanallarını gösteren tahtadan yapılmış karmaşık bir modeli incelemek için duraklayıp ağır ağır pencereye doğru yürüdü.

"Belki de ben inatçı biriyim," dedi, pencereden dışarı bakarak, "Ama bizim menage â trois'nın imkânsız olduğuna hâlâ inanmış değilim! Nietzsche'nin iğrenç ablası karışmasaydı yürüyebilirdi de! Nietzsche, yazı o ve ablası Elisabeth'le geçirmek üzere beni Thüringen'deki küçük bir köy olan Tautenberg'e davet etti. Ablası ve ben Wagner'le karşılaştığımız ve Parsifal'im izlediğimiz Bayreuth'ta buluştuk. Sonra da hep beraber Tautenberg'e yolculuk ettik."

"Neden ona iğrenç diyorsunuz?"

"Elisabeth bölücü, kötü ruhlu, yalancı ve Yahudi düşmanı kaz kafalının biridir. Ona Paul'ün Yahudi olduğunu söylemek gibi bir hata yaptım, o da bunu Wagner'in çevresindeki herkese yaymak için elinden geleni ardına koymadı, böylece Paul'ün Bayreuth'ta hoş

karşılanmamasını sağlamak istiyordu."

Breuer kahve fincanım masaya bıraktı. Lou Salome'nin biraz önceki sözleriyle aşk, sanat ve felsefe dünyasının tatlı güvenliğinin kucağındayken, şimdi gerçekliğe, Yahudi düşmanlığıyla dolu çirkin bir dünyaya itilivermişti. Daha o sabah Neue Freie Presse'de üniversiteyi ayağa kaldıran gençlik derneklerinin sınıflara girip "Juden hinaus![8]" diye bağırarak Yahudileri çıkmaya zorladıklarım, karşı koyanları itip kaktıklarını okumuştu.

"Frâulein, ben de bir Yahudiyim ve Profesör Nietzsche'nin Yahudi karşıtı görüşlerini kız kardeşiyle paylaşıp paylaşmadığını sormak zorundayım."

"Yahudi olduğunuzu biliyorum. Jenia söylemişti. Nietzsche'nin yalnızca gerçeklerle ilgilendiğini bilmeniz çok önemli. Önyargı zırvasından; her türlü önyargıdan nefret eder. Ablasının Yahudi düşmanlığından nefret ediyor. Almanya'nın en açıktan açığa ve tehlikeli Yahudi düşmanlarından biri olan Bernard Förster'in kız kardeşini sık sık ziyaret etmesi onu hayret ve tiksintiyle dolduruyor. Ablası Elisabeth... "

Şimdi daha hızlı konuşuyordu, ses bir oktav yükselmişti. Breuer, kızın hazırlamış olduğu konuşmadan koptuğunun farkında olduğunu görüyordu, ama kız kendini tutamıyordu.

"Doktor Breuer, Elisabeth korkunç bir yaratıktır. Bana fahişe dedi. Nietzsche'ye yalan söyledi, o fotoğrafı herkese gösterdiğimi, Nietzsche'nin kırbacımın tadından nasıl zevk aldığını anlatarak övündüğümü anlattı. Her zaman yalan söylüyor! Tehlikeli bir kadın! Bir gün, bu sözüme dikkat edin, Nietzsche'ye çok büyük bir zararı dokunacak!"

Bunları söylerken hâlâ ayaktaydı ve önündeki koltuğun arkasını var gücüyle sıkıyordu. Sonra oturup daha sakin bir tavırla devam etti: "Tahmin edeceğiniz gibi, Nietzsche ve ablasıyla Tautenberg'de geçirdiğim o üç hafta oldukça karmaşıktı. Nietzsche'yle yalnız kaldığım anlar muhteşemdi. Harika yürüyüşler ve her konuda derin sohbetler yaptık; bazen sağlığı günde on saat konuşmasına izin

veriyordu! Şimdiye kadar iki kişi arasında hiç bu kadar felsefi açıklık yaşanmış mıdır, merak ediyorum. İyi ve kötünün göreceliği, kişinin ahlâklı yaşayabilmesi için kendisini toplum ahlâkından kurtarması gereği, hür düşünenlerin dini hakkında konuşurduk. Nietzsche'nin sözleri doğru görünüyordu: Bizim kardeş beyinlerimiz vardı; yarım sözcükler, yarım cümlelerle, yalnızca hareketlerle birbirimize çok şey anlatabiliyorduk. Ancak bu cennet bozuldu, çünkü tüm bu anlarda o yılan ablasının gözleri üstümüzdeydi; onun bizi dinlediğini, her seferinde yanlış anladığım, dolaplar çevirdiğini anlayabiliyordum."

"Söyler misiniz, Elisabeth size neden iftira etsin ki?"

"Çünkü kendi yaşamı için savaş veriyor. Küçük beyinli, fakir ruhlu bir insan o. Erkek kardeşini bir başka kadına kaptırmak istemiyor. Nietzsche'nin kendisini önemli kılan tek kaynak olduğunun, sonsuza kadar da öyle kalacağının farkında."

Önce saatine, sonra da kapalı kapıya baktı.

"Zaman konusunda huzursuzluk duyuyorum, bu yüzden hikâyenin kalan kısmını size çabucak anlatacağım. Daha geçen ay, Elisabeth'in itirazlarına rağmen, Paul'ün annesiyle birlikte, Paul, Nietzsche ve ben Leipzig'de üç hafta geçirdik ve orada da ciddi felsefi tartışmalar yaptık, özellikle dinsel inancın gelişmesiyle ilgili konuştuk. Birbirimizden ayrılalı daha iki hafta oldu, Nietzsche o sıralar üçümüzün bahan Paris'te geçireceğine inanıyordu. Ama bu asla gerçekleşmeyecek, bunu şimdi anlıyorum. Ablası onu bana karşı zehirlemeyi başardı, o da son zamanlarda Paul ve bana karşı nefret dolu, ümitsiz mektuplar yazıyor."

"Peki, şu anda Frâulein, her şey ne durumda?"

"Her şey bozuldu. Paul ve Nietzsche birbirlerine düşman oldular. Paul Nietzsche'nin bana yazdığı mektupları her okuyuşunda, benim Nietzsche için iyi şeyler söylediğimi her duyuşunda daha da sinirleniyor."

"Paul size yazılan mektupları mı okuyor?"

"Evet, neden olmasın? Dostluğumuz gelişerek derinleşti. Sanının ona olan yakınlığımı asla kaybetmeyeceğim. Birbirimizden hiçbir şey

saklamıyoruz; birbirimizin günlüklerini bile okuyoruz. Paul, Nietzsche'yle ilişkimi koparmam için bana yalvarıyordu. Sonunda kabul ettim ve Nietzsche'ye bir mektup yazarak dostluğumuza her zaman değer vereceğimi, fakat menage â trois'mızın artık asla mümkün olmadığını söyledim. Annesinden, ablasından ve Paul ile arasındaki anlaşmazlıklardan dolayı işe çok fazla acı, çok fazla yıkıcı etki karıştığını anlattım."

"Nasıl karşıladı?"

"Çok sert! Korkunç! Çılgınca mektuplar yazıyor, bazen hakaret ediyor ya da tehditler savuruyor, bazen derin bir ümitsizlik içinde oluyor. İşte, daha geçen hafta aldığım mektuplardaki şu pasajlara bakın!"

Görünüşleri bile kışkırtıcı iki mektup uzattı; kargacık burgacık el yazısı, kısaltılmış ya da birkaç kez altı çizilmiş bir dolu sözcük. Breuer gözlerini kısarak Lou'nun yuvarlak içine aldığı paragrafları okumaya çalıştı, ama birkaç sözcükten fazlasını çıkaramadığı için mektupları geri uzattı.

"Onun yazısını okumanın ne kadar zor olduğunu unutmuşum," dedi. "Paul ve bana yazdığı şu mektubu size deşifre edeyim: 'Benim megalomani krizlerim ya da yaralanan gururum sizi rahatsız etmesin ve eğer bir gün bir ihtiras nöbeti sırasında canımı alacak olursam, sakın buna fazla üzülmeyin. Benim hayallerim sizin umurunuzda mı ki!.. Ümitsizlikten aldığım yüksek dozda afyondan sonra bu akılcı bakışa ulaştım.' "

Burada kesti. "Ümitsizliğinin derecesi konusunda bu herhalde sizi yeterince aydınlatmıştır. Birkaç haftadır Bavyera'da Paul'ün ailesine ait bir evde kalıyorum, bütün mektuplarım o adrese geliyor. Bana acı vermemesi için ondan gelen en kinci mektupları Paul yok ediyor, ama yalnızca bunu kaçırabildim: 'Eğer sizi kendimden şimdi uzaklaştırırsam bütün kabahat sizin varlığınızdır... Yıktınız ve zarar verdiniz ve bunu yalnızca bana değil, beni seven herkese karşı yaptınız; ipin uçundasınız.' "

Başını kaldırıp Breuer'e baktı. "Evet Doktor, size benim bu işle bir ilgim olduğunu ona sakın söylemeyin derken ne demek istediğimi şimdi anladınız mı?"

Breuer purosundan derin bir nefes çekti. Her ne kadar Lou Salome merakını uyandırmış ve açıkladığı melodramla onu etkilemiş olsa da içinde bir huzursuzluk duyuyordu. Bu işe dahil olmak akıllıca olur muydu? Ne karmaşa! Ne ilkel ve güçlü ilişkiler: Günahkâr Üçlü, Nietzsche'yle Paul'ün biten dostluğu, Nietzsche'yle ablası arasındaki güçlü bağ. Bu kadın ve Lou Salome arasındaki kötü niyetli ilişki. Bu fırtınalardan uzak kalmaya dikkat etmeliyim, dedi kendi kendine. Tabii bunların içinde en tehlikeli olanı Nietzsche'nin Lou Salome için duyduğu ve şimdi nefrete dönüşmüş olan aşk. Ama artık geri dönmek için çok geçti. Artık bu işe girmiş ve Venedik'te kıza rahatlıkla, "Hiçbir hastayı geri çevirmedim," demişti.

Tekrar Lou Salome'ye döndü. "Bu mektuplar telaşınızın nedenini anlamama yardımcı oldu Frâulein Salome. Dostunuz için duyduğunuz endişeyi paylaşıyorum: Durumu istikrarsız görünüyor, intihar ihtimali ise çok yüksek. Ama Profesör Nietzsche üzerinde artık pek az etkiniz olduğuna göre beni ziyaret etmesi için onu nasıl ikna edeceksiniz?"

"Evet, işte sorun bu; bu konuda uzun uzun düşündüm. Şu anda adımı duymak bile onu zehirliyor, o halde dolaylı yoldan uğraşmalıyım. Yani, sizinle buluştuğumu asla ama asla bilmemesi gerek demek bu. Ona hiçbir zaman söylememelisiniz! Ama artık onunla tanışmak istediğinizi bildiğim için... "

Fincanını masaya bırakıp Breuer'e öyle bir baktı ki, Breuer hemen bir cevap vermek zorunda kaldı: "Tabii Frâulein. Venedik'te si ze dediğim gibi hiçbir hastayı geri çevirmedim."

Bu sözler üzerine Lou Salome'nin yüzünde geniş bir gülümseme belirdi. Ah, bu kız düşündüğünden çok daha fazla gerilim içindeydi.

"Bu güvenle, Doktor Breuer, benim bu işle ilgim olduğunu anlamadan Nietzsche'yi buraya getirme çalışmalarını başlatacağım. Davranışları o kadar kötüleşti ki eminim bütün arkadaşları bu konuda telaş içinde; bu yüzden ona yardımcı olacak akla yakın her planı seve seve kabul edeceklerdir. Yarın Berlin'e dönerken Basel'e uğrayacağım ve Nietzsche'nin çok eski bir dostu olan Franz Overbeck'e planımızı anlatacağım. Tanı koyma ve tedavi konusundaki ününüz işleri kolaylaştıracaktır. Profesör Overbeck'in, sağlığıyla ilgili olarak

Nietzsche'yi size gelmeye ikna edeceğine inanıyorum. Başarılı olursam, bunu bir mektupla size bildiririm."

Seri hareketlerle Nietzsche'nin mektuplarını çantasına geri koydu, ayağa kalktı, buruşan uzun eteğini düzeltti, kanepeden tilki kürkünü aldı ve vedalaşmak üzere elini Breuer'e uzattı. "Ve şimdi de sevgili Doktor Breuer... "

Diğer elini de Breuer'in elinin üzerine koyduğunda Breuer'in nabız atışları yükseldi. Seni yaşlı aptal, diye düşündü, ama kendisini kızın elinin ılıklığına bıraktı. Kendisine dokunmasından ne kadar hoşlandığını ona söylemek istedi. Belki o da biliyordu bunu, çünkü konuşması boyunca elini ellerinin arasında tuttu.

"Umarım bu konuda sıkı bir iletişim içinde oluruz. Bunun nedeni yalnızca Nietzsche için hissettiğim derin duygular ve onun huzursuzluğundan bilmeyerek benim sorumlu olduğum korkusu değil. Başka bir şey daha var. Sizinle de dost olacağımızı umuyorum. Gördüğünüz gibi çok hata yapıyorum; düşüncesizim, sizi hayretler içinde bırakıyorum, geleneksel biri değilim. Ama benim de güçlü yanlarım var. İnsanların ruhlarındaki asaleti gören mükemmel gözlerim vardır. Böyle birini bulduğum zaman da onu kaybetmemeyi isterim. O halde, birbirimize yazacak mıyız?"

Elini indirdi, kapıya doğru yürüdü, sonra birden durdu. Çantasını açıp iki küçük kitap çıkardı.

"Ah, Doktor Breuer, neredeyse unutuyordum. Nietzsche'nin son iki kitabını edinmeniz gerektiğini düşündüm. Düşüncelerini anlamanıza yardımcı olur. Ama bunları gördüğünüzü o bilmemeli. Bu kitaplardan henüz çok az satıldığı için kuşkulanacaktır."

Tekrar Breuer'in koluna dokundu. "Bir şey daha. Okuyucusu çok az olsa da Nietzsche ünlü olacağından emin. Bir keresinde bana, yarından somasının ona ait olduğunu söylemişti. Bu yüzden ona yardım etmekte olduğunuzu kimseye söylemeyin. Adından kimseye söz etmeyin. Eğer birine söylerseniz ve o da duyarsa, bunu büyük bir ihanet olarak kabul edecektir. Hastanız, Anna O., onun gerçek adı bu değil, değil mi? Takma ad mı veriyorsunuz?"

Breuer evet anlamında başını salladı.

“O halde aynısını Nietzsche için de yapmanızı öneririm. Auf Wiedersehen, Doktor Breuer,” deyip elini ona doğru uzattı.

“Auf Wiedersehen, Frâulein,” dedi Breuer, eğilip kızın elini öptü.

Lou Salome’nin arkasından kapıyı kapatan Breuer elindeki iki adet, karton kapaklı ince kitaba baktı ve üzerlerindeki tuhaf başlıkları okudu -Die Fröhliche Wissenschaft[9] ve Menschliches, Allzu menschliches[10]- sonra da onları masaya bıraktı. Lou Salome’yi son bir kez görmek için pencereye doğru yürüdü. Kız şemsiyesini açtı, arkasına hiç bakmadan merdivenlerden inip küçük bir atlı arabaya bindi.

III

Pencereden uzaklaşan Breuer başını sallayarak Lou Salome’yi kafasından atmaya çalıştı. Sonra da masasının yanındaki ipi çekerek, bekleyen hastayı içeri alması için Frau Becker’e işaret verdi. Uzun sakallı, beli bükük Ortodoks Yahudi Herr Perlroth tereddütlü adımlarla kapıdan girdi.

Breuer’in az sonra öğrendiğine göre, Herr Perlroth elli yıl önce çok sarsıldığı bir bademcik ameliyatı geçirmişti; adamcağız bu olaydan o kadar çok etkilenmişti ki bugüne kadar bir daha doktora görünmeyi reddetmişti. Bu ziyaretini bile sürekli ertelemişti, ama “ümitsiz bir tıbbi durum” dediği bu olay nedeniyle, başka seçeneği kalmamıştı. Breuer doktor tavırlarını hemen bir yana bıraktı, masasının başından kalkıp tıpkı Lou Salome’yle olduğu gibi yeni hastasıyla biraz sohbet etmek için yanındaki koltuğa geçti. Biraz havalardan, Galiçya’dan gelen yeni Yahudi göçmen dalgasından, Avusturya Reform Derneği’nin ateşli Yahudi düşmanlığından ve ortak geçmişlerinden konuştular. Yahudi çevresindeki herkes gibi Herr Perlroth da Breuer’in babası Leopold’u tanır ve saygı duyardı. Birkaç dakika içinde babaya duyduğu güveni oğlu için de beslemeye başlamıştı.

“Evet Herr Perlroth,” dedi Breuer, “Size nasıl bir hizmette bulunabilirim?”

“Su dökemiyorum Doktor. Ne gece, ne de gündüz. Tuvalete gitmem

gerekiyor, hemen koşuyorum ama hiçbir şey olmuyor. Ayakta bekliyorum, bekliyorum, sonunda birkaç küçük damla geliyor. Yirmi dakika sonra, yine aynı şey. Yine gitmem gerekiyor ama... “

Birkaç soru daha soran Breuer, Herr Perlroth’un probleminin nedenini kesin olarak anlamıştı. Hastanın prostatı, idrarın dışarı atılmasını engelliyordu. Geriye çok önemli bir tek soru kalıyordu: Herr Perlroth’un prostatında iyi huylu bir büyüme mi vardı, yoksa kanser miydi? Rektum muayenesinde Breuer’in eline sert kanser yumruları gelmemişti, ama yumuşak, iyi huylu bir büyüme hissetmişti.

Kanser belirtisi olmadığını duyan Herr Perlroth’un yüzüne sevinç dolu bir gülümseme yayıldı ve kaptığı gibi Breuer’in elini öptü. Ama hemen ardından, Breuer’in olabilecek en güven verici biçimde olsa da gerekli tedavinin kimi hoş olmayan yanlarını anlatmasıyla yüzü yine karardı. Penise uzun metal çubuklar ya da sondalar koyularak idrar yolu genişletilecekti. Breuer bu tedaviyi kendisi uygulamadığı için, ürolog olan bacanağı Max’ı salık verdi.

Herr Perlroth gittiğinde saat altıyı birkaç dakika geçiyordu. Breuer’in her öğleden sonra yaptığı ev ziyaretlerinin zamanı gelmişti. Büyük, siyah deri doktor çantasının içini tekrar yerleştirdi, yakası kürklü paltosunu giydi, şapkasını başına geçirip dışarı çıktı. İki atlı arabası ve arabacısı Fischmann onu bekliyordu. (Breuer, Herr Perlroth’u muayene ederken, Frau Becker, göğsünde büyük bir nişan, başında sivri bir şapka olan ve kendisine büyük gelen, apoletli, haki bir ordu ceketi giyen kırmızı gözlü, kırmızı burunlu, getir götür işlerine bakmak için muayenehanenin karşı köşesinde bekleyen genç Dienstmann’i[11] çağırıp 10 Kreuzer [metelik] vererek Fischmann’ı alıp getirmesini istemişti. Viyanalı diğer doktorlardan daha varlıklı olan Breuer, gerektikçe bir kereliğine kiralamak yerine araba için bir yıllığına anlaşma yapmıştı.)

Her zamanki gibi uğrayacağı hastalarının listesini Fischmann’a verdi. Breuer günde iki kere hastalarının evine uğrardı; kahve ve üç köşeli Kaisersemmel çöreğiyle yaptığı kısa kahvaltısından sonra bir kez; bir kez de bugünkü gibi öğleden sonra muayenelerinin ardından. Viyana’daki iç hastalıkları uzmanlarının çoğu gibi Breuer de hastalarını

hastaneye en son çare olarak yollardı. İnsanlar evlerinde hem daha iyi bakılıyor, hem de hastanelerde kol gezen bulaşıcı hastalıklara karşı daha güvenli bir ortamda kalmış oluyorlardı.

Böyle olunca da Breuer'in iki atlı arabası sürekli kullanılıyordu. Aslında bu gezici bir çalışma odasıydı ve en son çıkan tıp dergileri ile başvuru kaynakları bile bulunduruluyordu. Birkaç hafta önce genç doktor arkadaşı Sigmund Freud'u davet etmiş, bütün gün kendisine eşlik etmesini istemişti. Belki de bu bir hataydı! Genç adam tıpta uzmanlık alanı için bir seçim yapmaya çalışıyordu ve o gün genel dahiliyeden gözü korkmuş olabilirdi. Zira, Freud'un hesaplarına göre Breuer'in altı saati arabasında geçmişti.

Üçü son derece ağır olan yedi hastayı dolaşmanın ardından Breuer o günkü işlerini bitirmişti. Fischmann arabayı Cafe Griensteidl yönüne çevirdi. Breuer burada bir grup doktor ve bilim adamıyla buluşur, kafenin en güzel köşesinde ayrılan büyük masada, aynı Stammtisch'[12]te on beş yıldan bu yana her akşam bir araya gelir, kahve içerlerdi.

Ama bu gece Breuer fikrini değiştirdi. "Beni eve götür Fischmann. Ter içinde kaldım, kafeye gidemeyecek kadar yorgunum."

Siyah deri koltuğa başını yaslayıp gözlerini kapadı. Bu yorucu gün oldukça kötü başlamıştı: Gördüğü kâbus yüzünden sabahın dördünde uyanmış, bir daha da uyuyamamıştı. Sabahki randevuları çok yoğundu: On ev ziyareti, dokuz da muayenehanesinde baktığı hasta. Öğleden sonra muayenehanesinde baktığı hasta sayısı o kadar çok olmasa da Lou Salome'yle yaptığı son derece etkileyici ve bir o kadar da yorucu görüşme on hastayı muayene etmekten beter yormuştu onu.

Şu anda bile, kafası kendisine ait değildi. Bertha'nın sinsi hayali hızla zihnini dolduruyordu: Onun koluna girerek Viyana'nın karlı buzlu atmosferinden uzakta, ılık güneş altında birlikte yaptıkları yürüyüşleri hatırlıyordu. Yine de çabucak buna karşıt imgeler giriyordu araya: Bertha'yla sonsuza dek sürecek yeni bir yaşam kurmak için Amerika'ya giderken geride bırakılmış çocukları ve yıkılan evliliği. Bu düşünceler aklından çıkmıyordu. İçinde bu düşüncelere karşı bir nefret

yükseldi: Bunlar huzurunu kaçırıyordu; bunlar ne mümkün olan ne de istenen şeylerdi, kendisine yabancıydı bu düşünceler. Bunlara karşı tek seçenek olan Bertha'yı aklından çıkarmak olası görünmediğinden hâlâ bu düşünceleri hoş karşılamaya devam ediyordu.

Araba, Wien Nehri üzerindeki tahta köprüden tekerleklerini takırdatarak geçti. Kaldırımlar işten eve dönen yayalarla doluydu; çoğu erkek olan bu insanların her birinin elinde siyah bir şemsiye vardı, Breuer gibi giyinmişlerdi; koyu renkli, kürk yakalı paltolar, beyaz eldivenler ve siyah şapkalar. Gözüne tanıdık biri ilişti. Kısa boylu, şapkasız, düzgün sakallı bu adam diğerlerini geçiyor, yarışı önde götürüyordu! Bu güçlü yürüyüşü nerede olsa tanırdı! Viyana ormanlarında çok kereler bu uçan bacaklara uyum sağlamaya çalışmıştı; bu bacaklar, karaçamların kökleri arasından büyüyen keskin kokulu bir mantar olan Herrenpilze'leri aradığı zamanlar dışında asla yavaşlamazdı.

Fischmann'a kenara çekmesini söyleyerek, pencereyi açıp bağırdı: "Nereye gidiyorsun, Sig?"

Üzerinde kaba, ama iyi koruyan mavi bir palto olan genç dostu başım arabaya doğru çevirirken şemsiyesini kapadı, Breuer'i tanıyınca gülümseyerek, "Bâckerstrasse 7 numaraya. Son derece güzel bir kadının evinde akşam yemeğine davetliyim," diye yanıtladı.

"Ah! Sana kötü bir haberim var!" diye gülerek konuştu Breuer. "Tam bu dakikalarda son derece yakışıklı kocası evine gitmek üzere yolda bulunuyor! Atla içeri Sig, seni ben götüreyim. İşleri bitirdim, ama Griensteidl'a uğrayamayacak kadar yorgunum. Yemekten önce sohbet ederiz."

Freud şemsiyesini silkeledi, ayaklarını yere vurup arabaya bindi. Hava kararmıştı, arabanın içinde yanan mum, ışıktan ziyade gölge veriyordu. Kısa bir sessizlikten sonra, Freud arkadaşının yüzüne daha yakından baktı. "Çok bitkin görünüyorsun Josef. Çok uzun bir gün oldu galiba?"

"Zor bir gündü. Adolf Fiefer'le başlayan ve onunla biten bir gün. Onu tanır mısın?"

“Hayır, ama Neue Freie Presse’de çıkan yazılarından bazılarım okudum. İyi bir yazar.”

“Çocukken birlikte oynardık. Okula birlikte yürürdük. Doktor olduğum ilk günden beri benim hastam olmuştur. Ama, üç ay kadar önce karaciğer kanseri olduğunu teşhis ettim. Kanser çılgın alevler gibi yayıldı ve şu anda ileri derecede sarılık oldu. Bir somaki aşamayı biliyor musun Sig?”

“Evet, eğer ana arter tıkanırsa, safra kana karışacak ve hepatik zehirlenmeden ölecektir. Ama bundan önce karaciğer komasına girecek, değil mi?”

“Aynen öyle. Hem de bugünlerde. Ama bunu ona söyleyemiyorum. Ona içtenlikle veda etmek istememe rağmen, ümit dolu, yalancı bir gülümseme takmıyorum. Hastalarımın ölmesine asla alışamayacağım.”

“Umanın hiçbirimiz alışmayız,” diye içini çekti Freud. “Ümit çok önemli ve bunu bizden başka kim verebilir? Bence, doktor olmanın en zor yanı bu. Bazen benim bu işe uygun biri olduğumdan gerçekten kuşku duyuyorum. Ölüm çok güçlü. Uyguladığımız tedaviler o kadar zayıf ki; özellikle nörolojide. Tanrıya şükür, o alandaki işim hemen hemen bitti. Lokalizasyon konusundaki saplantıları o kadar tiksindirici ki. Bugün beyin kanserinin lokalizasyonu konusunda Meyer’le Westphal’in vizitedeyken yaptıkları tartışmalarını bir duysaydın, hem de hastanın burnunun dibinde!

“Ama,” dedi ve bir an durdu. “Ben kim oluyorum da bunları söylüyorum? Daha altı ay önce nöropatoloji laboratuvarında çalışırken bir bebek beyni geldi diye havalara uçmuştum; böylece hastalığın yerleştiği yeri tam belirleyerek zafer kazanacaktım! Belki de hiçbir şey beğenmez oldum, ama lezyonun bulunduğu yer konusundaki tartışmalarımızın asıl gerçeğin görülmesini engellediğine inancım giderek artıyor; asıl gerçekse şu: Hastalanınız ölüyor ve biz doktorlar yetersiz kalıyoruz.”

“Üstelik, işin acıklı yanı Sig, Westphal gibi doktorların öğrencileri, ölüm vakti gelenleri nasıl rahatlatabileceklerini asla öğrenmiyorlar.”

Şiddetli rüzgârda sarsılan arabanın içinde sessizce yol alıyorlardı. Şimdi yağmur yine başlamıştı, arabanın üstüne düşen damlalar pıt pıt sesler çıkarıyordu. Breuer genç dostuna birkaç öğüt vermek istedi, ama duraksadı; Freud'un duyarlılığını bildiğinden sözlerini dikkatle seçmeliydi.

"Sig, sana bir şey söyleyeyim. Doktor olarak çalışmaya başlamanın senin için ne kadar düş kinci olduğunu biliyorum. Herhalde yenilgiye uğramış, daha kötü bir yazgıya razı olmuş gibi hissediyorsun dur kendini. Dün kafedeyken, seni terfi ettirmediği ve üniversitede kariyer yapma hırsından vazgeçmeni salık verdiği için Brücke'yi eleştirdiğini ister istemez duydum. Ama onu suçlama! Senin için ne kadar iyi şeyler düşündüğünü biliyorum. Şimdiye kadar gördüğü en iyi öğrencisi olduğunu kendi ağzından duydum."

"O zaman neden terfi ettirmiyor?"

"Nereye terfi ettirecek, Sig? Exner ya da Fleischl'ın yerine mi; tabii eğer ayrılacak olurlarsa? Yılda 100 gulden'e mi terfi ettirecek? Para konusunda Brücke haklı. Araştırma zengin işidir. Bu maaşla yapamazsın. Aileni nasıl geçindireceksin? Evlenmek için on yıl beklemen gerekir. Belki Brücke fazla nazik değildi, ama araştırmacı olarak kalabilmen için iyi drahoma getirecek biriyle evlenmenin senin tek şansın olduğunu söylerken haklıydı. Altı ay önce hiç drahoma getiremeyeceğini bile bile Martha'ya evlenme teklif ettiğinde geleceğin için karar veren sen oldun, Brücke değil."

Freud cevap vermeden önce bir an gözlerini kapadı.

"Sözlerin beni yaralıyor Josef. Martha'yı onaylamadığını hep hissetmişimdir zaten."

Breuer, Freud'un onunla konuşurken ne kadar zorluk çektiğini biliyordu; ondan on altı yaş büyük bir adam, yalnızca arkadaşı değil, aynı zamanda öğretmeni, babası, ağabeyiydi. Freud'un eline dokunmak için uzandı.

"Doğru değil bu Sig! Hiç değil! Biz yalnızca zamanlaman konusunda aynı fikirde değiliz. Bir nişanlı yükünü kaldırabilmen için daha uzun yıllar zorlu bir çalışma altına girmen gerektiğini biliyorum. Ama Martha

konusunda aynı fikirdeyiz, onu bir kez gördüm; ailesi

Hamburg'a gitmeden önceydi ve görür görmez ondan hoşlandım. Bana Mathilde'nin o yaştaki halini hatırlattı."

"Bu benim için sürpriz olmadı," derken Freud'un sesi yumuşamıştı. "Benim modelim senin karındı. Mathilde'yi tanıdığımdan beri onun gibi bir kadın arıyordum. Gerçeği söyle bana Josef, yalnızca gerçeği; Mathilde fakir olsaydı yine de onunla evlenir miydin?"

"Gerçek şu Sig, bu cevabımdan dolayı sakın benden nefret etme, o on dört yıl önceydi, zaman değişti, o zamanlar babam ne yapmamı istiyorsa onu yapacaktım."

Freud ucuz purolarından birini çıkarıp hep reddettiğini bildiği halde Breuer'e ikram ederken sessiz kaldı.

Freud purosunu yakarken Breuer devam etti. "Sig, senin hissettiklerini ben de hissediyorum. Sen bensin. Benim on, on bir yıl önceki halimsin. Tıbbiyedeki şefim Oppolzer aniden tifüs olup ölünce benim üniversite kariyerim de tıpkı seninki gibi aniden ve acımasızca sona erdi. Ben de kendimi senin gibi büyük umutlar vaat eden bir delikanlı olarak görüyordum. Onun yerine geçeceğimi umuyordum. Normal olarak da benim geçmem gerekirdi. Bunu herkes biliyordu. Ama benim yerime Yahudi olmayan biri seçildi. Ben de senin gibi daha azma razı olmak zorunda kaldım."

"O halde Josef, kendimi nasıl bozguna uğramış gibi hissettiğimi anlıyorsundur. Bu haksızlık! Tıp kürsüsüne bir bak; Northnagel, o kaba saba adam! Psikiyatri kürsüsüne bir bak; Meynert! Ondan neyim eksik? Büyük keşiflerde bulunabilirdim!"

"Bunu yapacaksın Sig. On bir yıl önce laboratuvarımı ve güvercinlerimi evime taşıyıp araştırmama orada devam ettim. Böyle de olabiliyor. Sen de bir yolunu bulursun. Ama bu asla üniversitede olmayacaktır. Meselenin yalnızca para olmadığım ikimiz de biliyoruz. Yahudi düşmanlığı her geçen gün daha da korkutucu bir hale geliyor. Bu sabahki Neue Freie Presse'de, Yahudi olmayan gençlerin birlik olup sınıflara dalarak Yahudileri zorla çıkardıklarını okudun mu? Şimdi de Yahudi profesörlerin ders verdiği bütün sınıfları dağıtmakla tehdit

ediyorlar. Dünkü Presseyi okumuş muydun? Ya Galiçya’da bir Yahudinin, Hıristiyan bir çocuğu kurban ederek öldürmekle suçlandığı haberini? Ciddi ciddi, Matzo[13] hamuru için Hıristiyan kanına ihtiyacı olduğundan dolayı yaptığını iddia ediyorlar. Buna inanabiliyor musun? Yıl bin sekiz yüz seksen iki ve hâlâ bunlar oluyor! Bunlar mağara adamı, Hristiyanlıktan nasibini alamamış vahşiler. İşte akademik geleceğinin olmaması bu yüzden! Brücke kişisel olarak bu tür önyargılardan uzak duruyor, ama gerçekte ne hissettiğini kim bilebilir? Aramızda yaptığımız bir konuşmada bana, Yahudi düşmanlığının sonunda senin üniversite kariyerini mahvedeceğim söylemişti.”

“Ama ben araştırmacıyım Josef. Doktorluk yapmaya senin kadar uygun biri değilim. Senin tam koyma konusunda ne kadar güçlü sezgilerin olduğunu bütün Viyana biliyor. Bende böyle bir yetenek yok. Bütün hayatım boyunca gezgin bir doktor olarak kalacağım: kader ağlarım örmüş!”

“Sig, sahip olduğum bütün becerileri sana öğretebilirim.”

Freud karanlığa minnet duyarak, mumun ışığından uzaklaşıp arkasına yaslandı. Her gün en içten duygu ve düşüncelerini yazdığı Martha dışında hiç kimseye şimdiye dek bu kadar açılmamıştı.

“Ama Sig, bütün kabahati doktorluğa yükleme. Haksızlık ediyorsun. Son yirmi yılda kaydedilen gelişmelere bir bak, nöroloji bile buna dahil. Kurşun zehirlenmesi felcini, bromür psikozunu ya da beyin trişinoz’unu bir düşün. Yirmi yıl önce bunlar birer sırdı. Bilim ağır ilerliyor, ama her on yılda bir yeni bir hastalığa karşı zafer kazanıyoruz.”

Uzun bir sessizliğin ardından Breuer devam etti.

“Gel konuyu değiştirelim. Sana bir şey sormak istiyorum. Artık birçok tıp öğrencisi yetiştiriyorsun. Hiç Salome, Jenia Salome adında bir Rus öğrencin oldu mu?”

“Jenia Salome mi? Hiç hatırlamıyorum. Neden sordun?”

“Kız kardeşi bugün beni görmeye geldi. Tuhaf bir görüşmeydi.” Araba Bâckerstrasse 7 numaranın girişindeki küçük patika yola girip aniden durduğu için ağır yaylan üzerinde bir an sallandı. “İşte geldik. Olanları içerde anlatırım.”

Sarmaşık kaplı yüksek duvarlarla çevrili, on altıncı yüzyıl tarzında, parke taş döşeli muhteşem bahçede indiler. Heybetli sütunların desteklediği kemerli geçidin her iki tarafından yükselen kemerli beş pencerenin her birinde bir düzine ahşap çerçeveli cam vardı. İki adam büyük giriş kapışma yaklaşırken, her zaman görev başında olan portier[14], dairesinin camlı bölmesinden onları görür görmez dışarı fırladı, kapıyı açıp eğilerek selamladı.

Merdivenlerden çıktılar; Breuer'in muayenehanesinin bulunduğu katı geçip ailecek yaşadıkları üçüncü kata geldiler. Mathilde onları bekliyordu. Otuz altı yaşındaki Mathilde çok çekici bir kadındı. Cildi ipeksi ve parlak, burnu çok hoş biçimli, gözleri gri mavi, uzun bir örgüyle başının üzerinde topladığı saçları kestane rengiydi. Beşinci çocuğunu daha birkaç ay önce doğurmuş olmasına karşın üzerindeki beyaz bluzu ve belini saran uzun gri eteği ile çok güzel bir görünümü vardı.

Josef in şapkasını alıp eliyle saçını geriye taradı, paltosunu da çıkarmasına yardım ederek asıl adı Aloisia olmasına karşın on dört yıl önce onların hizmetine girdiğinden beri "Louis" diye çağırdıkları uşağa uzattı. Sonra Freud'a döndü.

"Sigi, üstün başın sırılsıklam, üstelik üşümüşsün de. Derhal banyoya! Suyu zaten ısıtmıştık, Josefin temiz çamaşırlarından senin için rafın üzerine koyacağım, ikinizin ölçülerinin aynı olması ne kadar iyi! Oysa Max'ı bu şekilde ağırlayamıyorum." Kız kardeşi Rachel'in kocası Max, yüz otuz kiloya yakın, heybetli bir adamdı.

"Max için üzülme," dedi Breuer. "Ben ona hasta göndererek bunu telafi ediyorum." Freud'a dönerek ekledi: "Bugün Max'a bir tane daha büyümüş prostat gönderdim. Bu hafta dördüncü oluyor. Bu alan sana göre olabilir!"

"Hayır," dedi Mathilde, Freud'u koluna girip banyoya doğru götürürken, "Üroloji Sigi'ye göre değil. Bütün gün sidik torbası, mesane temizle. Bir haftada deliye döner!"

Kapıda durdu. "Josef, çocuklar yemek yiyor. Onlara bir görün, ama fazla kalma. Akşam yemeğinden önce biraz kestirmeni istiyorum.

Bütün gece yatakta döndün durdun. Hiç uyumadın sayılır."

Breuer tek kelime etmeden yatak odasına doğru yürüdü, sonra fikrini değiştirip Freud'un küveti doldurmasına yardımcı olmaya karar verdi. Geri döndüğünde Mathilde'nin Freud'a doğru yaklaşarak "Ne demek istediğimi anlıyorsun değil mi Sigi; benimle hiç konuşmuyor!" diye fısıldadığını duydu.

Breuer banyoda petrol pompasının uçlarını, Louis ve Freud'un mutfaktan getirdikleri sıcak su dolu büyük kaplara bağladı. Pirinçten narin kedi pençeleri, büyük beyaz küveti mucizevi bir biçimde taşıyordu. Breuer banyodan çıkıp salona giderken buharlar yükselen küvete kendini bırakan Freud'un çıkardığı keyifli sesleri duyuyordu.

Yatağına uzanan Breuer, Mathilde'nin Freud'a bu kadar samimi bir şekilde açılmasını düşünmekten uyuyamadı. Freud giderek aileden biri gibi olmaya başlamıştı; haftada birkaç defa akşam yemeğine kalıyordu. Başlangıçta Freud ve Breuer çok yakındılar; belki de Sig, birkaç yıl önce ölen erkek kardeşi Adolfun yerini almıştı. Ama son bir yıldır Mathilde ve Freud oldukça yakınlaşmıştı. Aralarındaki on yaş fark Mathilde'ye anne şefkati gösterme ayrıcalığım veriyordu; Mathilde sık sık Freud'un, Breuer'in tanıştıkları zamanki halini hatırlattığını söylerdi.

Breuer kendi kendine, benim soğukluğumdan Freud'a söz etmişse ne olmuş, diye söylendi. Bu gerçekten neyi değiştirir ki? Büyük bir ihtimalle Freud bunu zaten biliyor: Evin içinde olan biten her şeyi kaydediyor. Tıp konusunda çok keskin gözlemler yapan biri değil, ama insan ilişkileri konusunda gözünden hiçbir şey kaçmaz. Çocukların baba sevgisine ne kadar aç olduklarını da fark etmiş olmalıydı; Robert, Bertha, Margarethe ve Johannes coşku dolu çığlıklarla "Sigi Amca"larının kucağına atlıyorlardı, küçük Dora bile onu görünce gülümsüyordu. Freud'un evdeki varlığı kuşkusuz iyi bir şeydi; Breuer'in kendisi de ailesinin gereksinim duyduğu varlığını yeterince gösteremeyecek kadar kişisel bir kopukluk içinde olduğunu biliyordu. Evet, Freud onun yerini doldurmuştu; kendisi de bundan utanmıyor, genç dostuna karşı minnettarlık duyuyordu.

Breuer, Mathilde'nin evlilik konusundaki yakınmalarına itiraz

edemeyeceğini biliyordu. Yakınmakta haklıydı! Hemen hemen her akşam geç saatlere dek laboratuvarında çalışıyordu. Tıp öğrencilerine pazar öğle sonraları vereceği derslere hazırlanmak için pazar sabahlarını muayenehanesinde geçiriyordu. Haftanın birçok gecesi sekize, dokuza kadar kafede kalıyor, eskiden haftada bir kez iskambil oynarken, şimdi iki kez oynuyordu. Şimdiye dek hiç bozulmadan süren ailecek yenen öğlen yemeği bile artık daha farklıydı. Josef, haftada en az bir kez yoğun bir çalışma temposuna giriyor, öğlen yemeği saatlerinde de çalışmasına devam ediyordu. Tabii, bir de Max'ın her gelişinde odaya kapanıp saatlerce satranç oynamaları vardı.

Uyumaktan vazgeçen Breuer yemekte ne olduğunu sormak üzere mutfağa gitti. Freud'un sıcak suda uzun süre kalmaktan çok hoşlandığım biliyordu, ama yemeği aradan çıkarıp laboratuvarda çalışacak zamanı kalsın istiyordu. Banyo kapışım tıklattı. "Sig, bitirdiğin zaman çalışma odama gel. Mathilde yemeği oraya getirmeyi kabul etti."

Freud çabucak kurulanıp Josef'in iç çamaşırlarını giydi, kendi kirlilerini yıkanmak üzere çamaşır sepetine bırakıp Breuer'le Mathilde'ye yemek tepsilerini hazırlamada yardım etmeye koştu. (Viyanalıların çoğu gibi Breuerler'in de başlıca öğünü öğlen yemeği olur, akşam yemeğinde kalan soğuk yemekleri yerlerdi.) Mutfak kapısının camı buğulanmıştı. Kapıyı iterek açan Freud'un burnuna havuçlu kerevizli arpa çorbasının nefis kokusu hücum etti.

Mathilde elinde kepçesiyle onu selamladı. "Sigi, dışarısı o kadar soğuk ki size sıcak çorba yaptım. İkinizin de buna ihtiyacı var."

Freud tepsiyi Mathilde'nin elinden aldı. "Yalnızca iki tabak görüyorum? Sen yemiyor musun?"

"Josef çalışma odasında yemek istediği zaman genellikle seninle yalnız konuşmak istiyor demektir."

"Mathilde," diye itiraz etti Breuer. "Ben öyle bir şey demedim. Akşam yemeğine sen de katılmazsan Sig artık bize gelmekten vazgeçer."

"Hayır, ben çok yorgunum, siz de bu hafta hiç yalnız kalamadınız.

Uzun koridorda ilerlediler. Freud iyi geceler öpücüğü vermek üzere

çocuk odasına daldı; çocukların masal anlatması için yalvarmalarına karşı koyup, bir dahaki gelişinde iki masal anlatacağına söz vererek, Breuer'in kestane rengi kadifeyle kaplı, ortada büyük bir penceresi olan çalışma odasına geçti. Pencerenin alt tarafında iç ve dış pervaz aralarına yastıklar sıkıştırılmıştı, böylece dışardan yalıtılmış oluyordu. Kapının karşısındaki koyu renkli dayanıklı ceviz ağacından masanın üzerinde açılmış kitaplar yığılmıştı. Yerler mavi ve fildişi çiçekli kalın bir Kashan halısıyla kaplanmıştı. Yerden tavana kadar uzanan raflara tıka basa koyu renkli deri ciltli kitaplar doldurulmuştu. Odanın uzak bir köşesindeki siyah ve altın rengi, yukarı doğru sivrilen spiral bacaklı Biedermeier masasının üzerinde, Louis'nin getirdiği kızarmış soğuk tavuk, lahana salatası, kimyon, ekşi sos, biraz seltstangerl[15] ve giesshübler[16] vardı. Mathilde, Freud'un taşıdığı tepsiden aldığı tabaklan masaya yerleştirip odadan çıkmak üzere kapıya yöneldi.

Freud'un bir şeylerin farkında olduğunu anladığı için Breuer Mathilde'nin koluna uzandı. “Biraz kalmaz mısın? Sig ve benim senden saklımız yok.”

“Az önce çocuklarla yemiştim. Siz ikiniz bensiz de idare edersiniz.”

“Mathilde,” diye söz başladı Breuer, yumuşak olmaya özen göstererek, “beni yeterince görmediğini söylüyorsun. Ama ben buradayım ve sen beni bırakıp gidiyorsun.”

Fakat Mathilde başım iki yana salladı. “Size meyveli turta getirmek için birazdan yine geleceğim.” Breuer, daha ne yapabilirim, dercesine çaresizlikle Freud'a baktı. Az sonra Mathilde arkasından kapıyı kaparken, Breuer onun Freud'a, “Birlikteliğimiz ne hale geldi, bak” diyen bakışlarını fark etti. Breuer, genç dostunun içinde bulunduğu durumun ne kadar hassas ve güç olduğunun bilincine vardı: Birbirinden soğumuş çiftin her ikisine de sırdaşlık etmek!

İki erkek sessizce yemeklerini yerken Breuer, Freud'un kitap raflarına bakmakta olduğunu fark etti.

“İleride yazacağın kitapların için sana da bir raf ayırayım mı Sig ?”

“Keşke! Ama önümüzdeki on yıl içinde böyle bir şey söz konusu değil. Düşünmek için bile zamanım yok. Viyana Hastanesi'ndeki klinik

çalışanlarının yazabildiği tek şey tebrik kartları oluyor. Hayır, yazmayı değil ama, bu kitapları okumayı düşünüyordum. Ah, şu entelektüellerin üç milimetrelik iris aralığından beynin içine tüm bu bilgileri aktarmak için sarf ettikleri bitip tükenmeyen çabalar.”

Breuer gülümsedi. “Muhteşem bir imge! Schopenhauer ve Spinoza damıtılmış bir halde, yoğuşarak gözbebeği aracılığıyla huniden geçiyor, optik sinirleri geçiyor ve doğrudan doğruya artkafadaki bölgeye giriyor. Gözlerimle yiyebilmeyi çok isterdim: Artık ciddi okumalar yapamayacak kadar yorgun oluyorum.”

“Hani biraz uyuyacaktın?” diye sordu Freud. “Ne oldu? Senin yemek saatine kadar biraz uzanacağını sanıyordum.”

“Artık yapamıyorum. Galiba uyuyamayacak kadar yorgunum. O aynı kâbus gecenin ortasında uyandırdı yine beni, şu düşme ile ilgili olan.”

“O rüyayı bana bir daha anlat Josef, tam olarak nasıldı?”

“Her seferinde aynı şey oluyor.” Breuer bardağındaki maden suyunu sonuna kadar içti, çatalım masaya bıraktı ve arkasına yaslanıp yediklerinin midesine rahatça yerleşmesine izin verdi. “Çok da canlı, geçen sene bu kâbusu on kere görmüşümdür herhalde. İlkönce yer sarsıntısı duyuyorum. Korkuyorum ve dışarı çıkıp... “

Breuer bilerek bir an durdu, rüyasını daha önce nasıl anlatmış olduğunu hatırlamaya çalışıyordu. Rüyada her zaman Bertha’yı aramaya çıkıyordu, ama Freud’a anlatmak istediklerinin sınırlan vardı. Hem bu Bertha sevdasından utanıyor, hem de Freud’a saklaması gereken bir sır vererek onun Mathilde’yle ilişkisini daha karmaşık bir hale sokmak için bir neden olmadığını düşünüyordu.

“...birini arıyorum. Ayaklarımın altındaki zemin bataklık kumu gibi eriyor. Yavaş yavaş toprağın içine gömülüyorum, kırk metre derine iniyorum, tam kırk metre. Sonra kendimi kocaman düz bir taşın üzerinde yatar buluyorum. Taşın üzerinde bir şeyler yazıyor, ne olduğunu anlamaya çalışıyorum, ama okuyamıyorum.”

“Ne kadar etkileyici bir rüya bu Josef. Bir tek şeyden eminim: Bunun anlamını çözecek anahtar o taşın üzerindeki okunamayan yazılar.”

“Tabii eğer bu rüyanın bir anlamı varsa.”

“Olmalı Josef. Aynı rüyayı on kere görmekten söz etmiyor muyuz? Herhalde uykunun hep aynı saçma sapan şeyle bozulmasına izin vermezdin! İlgimi çeken diğer nokta da kırk metre. Tam bu kadar olduğundan nasıl emin olabiliyorsun?”

“Bunu biliyorum, ama nasıl bildiğimi bilmiyorum.”

Her zaman olduğu gibi tabağındakileri çabucak silip süpüren Freud son lokmasını hızla yuttu ve “Bu rakamın doğru olduğuna eminim. Ne de olsa, bu rüyayı yaratan sensin! Rüyaları derlediğimi biliyorsun Josef ve rüyalarda geçen bu tür tam sayıların belli bir önemi olduğuna inancım giderek artıyor. Sana henüz anlatmadığım bir örnek var. Geçen hafta babamın bir arkadaşı olan Isaac Schönberg için verilen bir yemekteydik.”

“Onu tanıyorum. Onun oğlu Ignaz değil miydi nişanlının kız kardeşiyle ilgilenen genç?”

“Evet, işte o; Minna için ‘ilgilenmekten’ daha öte duygular taşıyor. Neyse o akşam Isaac’ın altmışıncı doğum günüydü; bir önceki gece gördüğü rüyayı anlattı. Karanlık, uzun bir yolda yürüyormuş, cebinde altmış tane altın varmış. O da senin gibi sayının altmış olduğundan emindi. Paralarını saymaya çalışmış, ama paralar cebindeki bir delikten sürekli düşüp duruyormuş ve karanlık yüzünden onları bir türlü bulamıyormuş. Bu nedenle ben de onun altmışıncı yaş gününde, rüyasında altmış adet altın para görmesinin rastlantı olduğunu sanmıyorum. Eminim, yoksa başka ne olabilir ki? Bu altmış altın para onun altmış yaşını simgeliyordu.”

“Ya cebindeki delik?” diye sordu Breuer tavuktan bir parça daha alarak.

“Bu rüya, o yıllan kaybetmek ve gençleşmek arzusu olmalı,” diye cevapladı Freud ve o da tavuktan biraz daha aldı.

“Bu rüya bir korkuyu ifade ediyor da olabilir; yılların uçup gitmesi ve artık önünde fazla zaman kalmaması korkusu! Hatırla, karanlık bir yolda yürüyor, kaybettiği bir şeyi bulmaya çalışıyor.”

“Evet, galiba öyle. Belki de rüyalar arzulan ya da korkulan ifade ediyor. Ya da her ikisini de. Ama söyler misin Josef, bu rüyayı ilk ne

zaman görmüştün?”

“Düşüneyim.” Breuer ilk rüyasını, Bertha’ya uyguladığı tedavinin sonucundan kuşkuya düşmeye başladığı bir dönemde ve Frau Pappenheim’la görüşmesinde onu İsviçre’deki Bellevue Sanatoryumu’na göndermeleri olasılığını öğrenmesinden hemen sonra gördüğünü hatırlıyordu. Bu da Freud’a söylediği gibi yaklaşık bir yıl kadar önce, 1882 yılının başlarında olmalıydı.

“Ve senin kırkıncı yaş gününe geldiğim akşam da geçen ocak ayı değil miydi?” diye sordu Freud. “Altmann Ailesi’nin tüm bireyleri oradaydı. O halde, bu rüyayı o zamandan beri görüyorsan, bu, kırk metrenin senin kırk yaşını simgelediği anlamına gelmiyor mu?”

“Eh, birkaç ay içinde kırk bir yaşında olacağım. Sen haklı olsan, ocaktan başlamak üzere rüyalarımda kırk bir metre düşmem gerekmez mi?”

Freud kollarını kaldırdı. “Bu noktadan itibaren bir uzmana ihtiyacımız var. Rüya teorimin sınırlarına geldim. Bir zamanlar görülen rüya, düşleyenin yaşamındaki değişiklikleri yansıtacak şekilde değişir mi? Müthiş bir soru! Üstelik, neden yıllar, metre olarak görülüyor? Beynimizin içinde yaşayan küçük rüya işçisi neden gerçeği saklamak için bu kadar zahmete katlanıyor? Benim tahminim, rüyanın kırk bir metre olarak değişmeyeceği. O rüya işçisi, senin her yeni yaşında metrede değişiklik yapmanın çok açık seçik bir şey olmasından, bu tür bir şeyin rüyanın gizini ele vermesinden korkacaktır bence.”

“Sig,” diye kıkırdadı Breuer; bir yandan da peçetesiyle ağzını ve bıyıklarını siliyordu. “İşte seninle ayrıldığımız nokta hep burası. Sen ne zaman bir başkasından, ayrı bir beyinden, rüyaları yaratan ve bilincimizden saklanmış sezgileri olan bir periden söz etsen her şey birden saçma bir hal alıyor.”

“Haklısın, saçma gibi görünüyor; ama delillere bir baksana, çok önemli problemleri rüyalarında çözdüğünü söyleyen bilim adamı ve matematikçileri bir düşün! Üstelik, bunun başka bir açıklaması da yok. Ne kadar saçma görünürse görünsün, orada bir yerde ayrı, bilinçdışı bir zekâ olmalı. Eminim...”

Mathilde elinde kahve ile kendi yaptığı elmalı ve üzümlü turtadan iki parçayla içeri girdi. Turtanın üzerini kremayla kaplamıştı. “Bu kadar emin olduğun şey nedir Sigi?”

“Emin olduğum tek şey senin bizimle oturmanı ve bir süre kalmanı istediğimiz. Josef de tam bugün gördüğü bir hastasını anlatmak üzereydi.”

“Olmaz Sigi. Johannes ağlıyor, hemen şimdi gitmezsem ötekileri de uyandıracak.”

Mathilde ayrılırken Freud Breuer’e döndü. “Evet Josef, şu tıp öğrencisinin kız kardeşiyle bugün yaptığın o garip konuşma da neyin nesi?”

Breuer tereddüt etti, düşüncelerini toparlamaya çalıştı. Lou Salome’nin teklifini Freud’la tartışmak istiyordu, ama Bertha’yla ilgili tedavisinden de söz etmek zorunda kalmaktan korkuyordu.

“Evet, erkek kardeşi benim Bertha Pappenheim’a uyguladığım tedaviyi ona anlatmış. O da duygusal açıdan rahatsız durumda olan bir dostuna da aynı tedaviyi uygulamamı istemek için gelmiş.”

“Bu tıp öğrencisi, Jenia Salome, senin Bertha Pappenheim’a uyguladığın tedaviyi nereden biliyormuş? Bu vaka hakkında benimle bile pek konuşmazsın sen Josef. Hipnoz tedavisi uyguladığından başka bu konuda bildiğim hiçbir şey yok.”

Breuer Freud’un sesinde kıskançlık izleri olup olmadığını düşündü. “Evet, Bertha hakkında pek konuşmadım Sig. Ailesi bu çevrede çok iyi tanınır. Bertha ve nişanlının iyi dost olduğunu öğrendiğimden beri de bu konuda seninle konuşmaktan özellikle kaçındım. Ama birkaç ay önce bir konferansta tıp öğrencilerine Anna O. takma adıyla ondan kısaca bahsettim.”

Freud ilgiyle ona doğru eğildi. “Bu yeni tedavinin ayrıntılarını ne kadar merak ettiğimi anlatamam Josef. En azından tıp öğrencilerine anlattığını bana da anlatamaz mısın? Bilirsin meslek sırlarını gizleyebilirim,

Martha’dan bile.”

Breuer tereddüt etti. Ne kadarını anlatmalı? Freud bu konuda epey bir şey biliyor olmalıydı. Mathilde'nin, kocasının Bertha'ya bu kadar çok zaman ayırması konusundaki huzursuzluklarını Freud'dan saklayacağını sanmıyordu. Üstelik Mathilde'nin sonunda hiddete kapılıp Breuer'e bir daha asla onun yanında o genç hastanın adını anmamasını söylediği sırada Freud da yanlarındaydı.

Neyse ki Freud, Bertha'ya yaptığı tedavinin son felaket sahnesine tanık olmamıştı! Breuer onun evine gittiği ve Bertha'nın hamilelik sanrısına kapılıp sancıdan kıvranarak, "İşte Doktor Breuer'in bebeği geliyor!" çığlıklarıyla bunu herkese ilan ettiği korkunç günü asla unutamayacaktı. Mathilde bu olanları öğrendiğinde (bu tür haberler Yahudi ev kadınları arasında şimşek hızıyla yayılırdı) Breuer'in Bertha'nın tedavisini derhal bir başka doktora vermesini istemişti.

Mathilde tüm bunları Freud'a anlatmış olabilir miydi? Breuer bunu sormak istemezdi. Şimdi değil. Her şey durulsun, belki ondan sonra. Buna uygun olarak sözlerini dikkatle seçti, "Evet Sig, bildiğin gibi Bertha'da bütün tipik histeri semptomları vardı; motor sistemde ve duyularda bozulmalar, kasılma, sağırlık, halüsinasyon, kansızlık, ses kısılması, fobiler ve alışılmamış daha başka belirtiler. Örneğin, garip bir dil problemi ortaya çıkmıştı, bazen haftalarca özellikle sabahları Almanca konuşamazdı. Konuşmalarımızı İngilizce yapardık. Bundan daha da garibi onun çift psikolojik yaşam sürmesiydi: Bir kısmı şimdiki zamanda yaşardı; diğer kısmı tam bir yıl önce meydana gelmiş olaylara duygusal tepkiler gösterirdi; bunu, annesinin önceki yıl tuttuğu günlüğünden öğrendik. Yüz sinirlerinde kasılmalar olurdu, bunu ancak uyuşturucu ile denetim altına alabiliyorduk, ama tabii sonunda bağımlılık yaptı."

"Ve sen de hipnoz tedavisine mi geçtin?" diye sordu Freud.

"Başlangıçta amacım buydu. Semptomları ortadan kaldırmak için Liebaulfun hipnozla telkin yöntemini uygulamayı planlıyordum. Ama olağanüstü yaratıcı bir kadın olan Bertha sayesinde yepyeni bir tedavi ilkesi keşfettim. İlk birkaç hafta ona her gün uğradım, ama üzerinde hiçbir şeyi başarıyla uygulayamayacak kadar kötü bir durumdaydı. Sonra, o günkü can sıkıcı olayları en ufak ayrıntısına kadar bana

anlattığında sıkıntısından kurtulabildiğini gördük.”

Breuer durup düşüncelerini toparlamak için gözlerini kapadı. Bunun önemli olduğunu biliyor ve ayrıntıları atlamak istemiyordu.

“Bu işlem epey zaman aldı. Kafasındaki düşleri ve hoş olmayan fantezileri atabilmesi için Bertha’ya her sabah bir saat ayırmak gerekiyordu. Bertha buna ‘baca temizleme’ diyordu. Sonra, öğleden sonra onu tekrar gördüğümde yeni endişeler geliştiriyor, bir baca temizliği daha gerekiyordu. Ancak bu gündelik kalıntıları zihninden temizleye bilirsek daha uzun süreli semptomlarını hafifletme çalışmalarına geçebiliyorduk. Ve işte bu noktada Sig, çok şaşırtıcı bir keşifte bulunduk!”

Breuer’in sesindeki heyecan, purosunu yakmakta olan Freud’u dondurdu, sabırsızlıkla onun ağzından çıkacak sözleri beklerken kibrit parmak uçlarını yakmıştı. “Ach, mein Gott!” diye haykırarak kibriti fırlatıp parmağını emmeye başladı. “Devam et Josef, şaşırtıcı keşfin neydi?”

“Evet, gördük ki semptomuna kaynak oluşturan o noktaya kadar geri giderek bütün olanları olduğu gibi bana anlatınca, o semptom kendiliğinden kayboluyordu; hem de hipnoz uygulamaya hiç gerek kalmadan...”

“Kaynak mı?” diye soran Freud, o kadar büyülenmişti ki kül tablasına bıraktığı puroyu unutmuş, kendi kendine tütmeye terk etmişti. “Semptomun kaynağı demekle ne demek istiyorsun Josef?”

“Asıl tahrik, onun ortaya çıkmasına neden olan yaşadığı deneyim.” “Lütfen!” diye rica etti Freud. “Bir örnek ver!”

“Onun hidrofobisinden söz edeyim sana. Bertha haftalar boyunca su içememiş ya da içmek istememişti. Müthiş bir susuzluk hissediyordu, ama eline ne zaman bir bardak su alsa bir türlü ağzına götüremiyor, susuzluğunu meyvelerle gidermeye çalışıyordu. Bertha her istediğinde otomatik bir biçimde kendi kendine transa geçebiliyordu; haftalar önce yine böyle transa geçtiği bir gün, hemşiresinin odasına girdiği bir sırada bardağını bir köpeğin yaladığına nasıl tanık olduğunu hatırlamış. Çok geçmeden bu anısını bana da anlattı ve içinde

duyduğu öfke ve iğrenme duygusunu boşalttı, ardından benden bir bardak su rica etti ve hiçbir güçlük çekmeden içti. O semptom asla geri dönmedi."

"Çok ilginç, çok ilginç!" diye hayretle bağırdı Freud. "Ya sonra?"

"Çok geçmeden aynı sistemi diğer semptomları için de uygulamaya başladık. Bazı semptomların, örneğin kol felcinin, kafatası ve yılanlar gördüğü halüsinasyonlarının babasının ölümüyle başladığı ortaya çıktı. O sahnenin bütün ayrıntılarını ve duygularını anlattığında -hatırlamasına yardımcı olması için bütün eşyaları babasının öldüğü zamanki gibi yerleştirmesini bile istiyordum- bu semptomlar bir anda ortadan kayboluyordu."

"Bu çok güzel!" Heyecandan yerinde duramayan Freud ayağa kalktı. "Bunun teorik içerimleri soluk kesici. Bütünüyle Helrnholtz'cuların teorisine uyuyor! Beyindeki elektrik yükü fazlası duygusal katarsis yoluyla boşaltıldığında semptomlar olduğu gibi anında yok oluyor! Ama sen ne kadar soğukkanlı duruyorsun Josef. Bu büyük bir keşif. Bu olayı yayımlamak zorundasın."

Breuer derin bir iç çekti. "Bir gün belki. Ama şimdi zamanı değil. Ortada bazı kişisel karmaşıklıklar var. Mathilde'nin duygularını düşünmeliyim. Bu tedavinin nasıl geliştiğini öğrendiğine göre Bertha'ya ne kadar zaman ayırmak zorunda kaldığımı da düşünebilirsin. Evet, Mathilde bu vakanın bilimsel önemini bir türlü anlayamadı ya da anlamadı. Senin de bildiğin gibi Bertha'yla geçen saatlerim yüzünden bana güceniyordu, işin aslı hâlâ o kadar kızgın ki bu konuda benimle konuşmayı reddediyor."

"Ayrıca," diyerek devam etti Breuer. "Bu kadar kötü biten bir vakayı yayımlayamam Sig. Mathilde'nin ısrarları üzerine geçen temmuz ayında Bertha'nın tedavisinden çekilerek onu Binswanger'in Kreuzlingen'deki sanatoryumuna gönderdim. Hâlâ orada tedavi görüyor. Onu uyuşturucudan uzak tutmak güç oldu ve görünüşe göre Almanca konuşamamak gibi bazı semptomları da geri döndü."

"Öyle bile olsa," diye söze başladı Freud Mathilde'nin kızgınlığı konusuna hiç girmemeye dikkat ederek, "bu vaka yepyeni bir ufuk açıyor Josef. Yepyeni bir tedavi yaklaşımının kapılarını açabilir. Daha

fazla zamanımızın olduğu bir gün bunu biraz daha konuşalım mı? Bütün ayrıntıları bilmek isterim.”

“Memnuniyetle Sig. Muayenehanemde Binswanger’e yolladığım özetin bir kopyası var, otuz sayfa kadar. Bunu okumakla başlayabilirsin.”

Freud saatini çıkardı. “Eyvah, geç olmuş; ama şu tıp öğrencisinin kız kardeşiyle ilgili hikâyeyi hâlâ anlatmadın. Bu kızın arkadaşı, yeni konuşma yönteminle tedavi etmeni istediği kişi, o hanım da mı histerikmiş? Bertha gibi semptomlar mı gösteriyormuş?”

“Hayır Sig, işte hikâyeyi ilginç hale getiren de burası. Histeri yok ve hasta da ‘hanım’ değil. Arkadaşı ona âşık ya da bir zamanlar âşık olan bir adam. Bu kız bu adamı eskiden adamın dostu olan bir erkek için terk edince intihar edecek düzeye gelen bir aşk hastalığına tutulmuş! Görünüşe bakılırsa kız kendini suçlu hissediyor ve bundan sorumlu tutulmak istemiyor.”

“Ama Josef,” diye şaşkınlıkla itiraz etti Freud, “Bu bir aşk hastalığı] Bu tıbbi bir vaka değil ki!”

“Benim de ilk tepkim böyle oldu. Ona tıpkı bu sözleri söyledim. Ama anlatacaklarımın sonunu bir bekle. Hikâye ilginçleşiyor. Çok başarılı bir filozof ve Richard Wagner’in yakın dostu olan bu arkadaş yardım istemiyor ya da istemeyecek kadar gururlu biri. Kız benden sihirbazlık gibi bir şey yapmamı istiyor. Adamın bedensel rahatsızlıklarına yardımcı olur gibi yaparak alttan alta onun psikolojik sıkıntılarına çare bulmamı istiyor.”

“Bu imkânsız bir şey! Eminim böyle bir işe girişmeyeceksin Josef, değil mi?” “Korkarım kabul ettim bile.”

“Neden?” Freud purosunu tekrar eline aldı, arkadaşı için duyduğu endişeyle kaşlarını çatarak öne eğilmiş, cevap bekliyordu.

“Ben de emin değilim Sig. Pappenheim vakası sona erdiğinden beri kendimi çok huzursuz hissediyorum, elim ayağım tutulmuş gibi. Belki de bir süre bunu unutmak için böyle sıkı bir mücadeleye ihtiyacım var. Ama bu vakayı almamın bir nedeni daha var! Asıl nedeni! Bu tıp öğrencisinin kız kardeşinin esrarengiz biçimde güçlü bir ikna yeteneği

var. Bu kıza asla hayır diyemezsin. Yapamayacağı bir şey yok! Sanırım bir atı tavuğa dönüştürebilir. Olağanüstü biri, nasıl olduğunu sana anlatamam. Belki bir gün tanışırsın. O zaman anlarsın."

Freud kalktı, gerinip pencereye doğru yürüdü. Kadife perdeyi iyice açtı. Buğulanan camdan dışarıyı görebilmek için mendilini çıkarıp bir köşesini sildi.

"Hâlâ yağıyor mu Sig?" diye sordu Breuer. "Fischmann'ı çağıralım mı?"

"Hayır, hemen hemen durmuş. Ben yürürüm. Ama bu yeni hastan hakkında sormak istediğim birkaç soru var. Adamı ne zaman göreceksin?"

"Ondan henüz bir haber almadım. Bu da başka bir sorun. Frâule in Salome'yle aralan şu anda çok kötü. Kız bana adamın hiddet dolu mektuplarını da gösterdi. Yine de tıbbi sorunları için bana başvurmasını 'ayarlayabileceğine' beni ikna etti. Her şeyde olduğu gibi bu konuda da kızın, aklına ne koyduysa yapacağından kuşkum yok."

"Peki, bu adamın tıbbi sorunları tıbbi müdahale gerektiren konularda mı?"

"Kesinlikle. Son derece hasta ve şimdiye kadar gittiği iki düzine büyük isim yapmış doktoru çaresiz bırakmış. Kız bana adamdaki semptomları sıraladı; şiddetli baş ağrıları, kısmi körlük, mide bulantısı, uykusuzluk, kusma, şiddetli hazımsızlık, denge sorunları, halsizlik."

Breuer, Freud'un hayretle başını iki yana salladığını görünce devam etti: "Doktor olmak istiyorsan böyle şaşırtıcı klinik vakalara alışmak zorundasın. Pek çok semptomu olan, bir doktordan ötekine koşan hastalar benim karşıma her gün çıkıyor. Biliyorsun Sig, bu senin için iyi bir öğretim olanağı yaratabilir. Her zaman yanındayım."

Breuer bir an düşündü, "Aslında, şimdi küçük bir sınav yapabiliriz. Şimdiye kadar anlattıklarımdan, yalnızca bu semptomlara dayanarak belli bir tam koyabilir misin?"

"Bilmiyorum Josef, pek birbirlerine uymuyorlar."

"Bu kadar ihtiyatlı olma. Yalnızca bir tahmin. Yüksek sesle düşün."

Freud kızardı. Bilgiye açlığım rahatlıkla ortaya koyuyor olsa da, bilgisizliğim göstermekten nefret ederdi. “Belki multipl skleroz ya da artkafada beyin tümörü. Yoksa kurşun zehirlenmesi mi? Bilemeyeceğim.”

Breuer ekledi: “Migreni unutma. Hastalık hastalığı yanılsamasına ne dersin?” “Asıl sorun,” dedi Freud, “bunların hiçbiri bütün semptomları açıklamıyor.”

“Sig,” dedi Breuer ayağa kalkarken ve gizli bir şey açıklarmış gibi devam etti: “Sana bir meslek sim vereyim. Bir gün ekmeğini bununla kazanırsın. Bunu Oppolzer’den öğrendim, bir gün bana, ‘Köpeklerde hem bit hem de pire olabilir,’ demişti.”

“Yani bir hasta... “

Kolunu Freud’un omzuna atan Breuer “Evet,” dedi. İki adam uzun koridorda yürümeye başladı. “Bir hastada iki hastalık birden olabilir. Aslında doktora gelen hastaların çoğu böyledir.”

“Ama hastanın psikolojik sorununa dönelim Josef. Senin Frâulein, bu adamın psikolojik sorunları olduğunu kabul etmeyeceğini söylüyor. İntihar noktasında olduğunu bile kabullenmiyorsa sen nasıl ilerleme kaydedeceksin?”

Breuer sır verircesine “Bu sorun olmayacaktır,” dedi. “Hastanın tıbbi geçmişine girdiğimde, daima psikolojik dünyasına da sızma fırsatı bulabilirim. Örneğin uykusuzluğu araştırıyorsam hastayı uyutmayan düşüncelerin ne olduğunu sorarım. Kimi zaman da hasta semptomlarının hikâyesini uzun uzun anlattıktan sonra, genellikle onun duygularını paylaşırım, hastalığı yüzünden cesaretinin kırılıp kırılmadığım sorar, her şeyden vazgeçip artık yaşamak istemediği oluyor mu diye araştırırım. Çok nadiren hastanın bana her şeyi anlatması konusunda başarısızlığa uğrarım.”

Ön kapıya geldiklerinde Breuer Freud’un paltosunu tuttu. “Hayır

Sig, sorun bu değil. Filozofumuzun güvenini kazanıp her şeyi itiraf ettireceğimden emin olabilirsin. Asıl sorun öğrendiklerimle ne yapacağım.”

“Evet, eğer intihar eğilimi taşıyorsa ne yapacaksın!”

“Gerçekten kendini öldürmeye niyeti olduğuna inanırsam onu derhal bir yere kapatırım, ya Brünnlfeld’deki tımarhaneye ya da belki Inzerdorftaki Breslauer’in özel sanatoryumu gibi bir yere. Ama Sig, böyle sorunlar çıkmayacaktır. Düşünsene gerçekten intihar düşüncesi taşısa neden kalkıp bir doktora gitsin?”

Bocalayan Freud, “Evet, tabii ki!” diyerek bunu düşünmediği için kafasına vurdu.

Breuer devam etti: “Hayır, asıl sorun intihar niyeti yoksa, ama gerçekten büyük acılar çekiyorsa ne yapılacağı.”

“Evet,” dedi Freud. “O zaman ne olacak?”

“Bu durumda, onu bir rahibe gitmeye ikna ederim. Ya da belki Marien Kaplıcalarımda uzun bir tedaviye sokarım. Ya da onu tedavi edecek bir yol icat ederim!”

“Bir tedavi yolu mu icat edersin? Ne demek istiyorsun Josef? Nasıl bir yol?”

“Daha sonra Sig. Daha sonra konuşuruz. Hadi, şimdi git bakalım! Üzerindeki kalın paltoyla bu sıcak odada kalmaman gerekir.”

Freud kapıdan dışarı adımını atarken geriye döndü: “Bu filozofun adı ne demiştin? Tanıdığım biri mi?”

Breuer duraksadı. Lou Salome’nin gizlilik konusundaki uyarılarını hatırladı birden. Bertha Pappenheim’ı simgelemek üzere uydurduğu Anna O. kodlamasına uygun olarak o anda Friedrich Nietzsche için de bir ad uydurdu: “Hayır, tanınmış biri değil. Adı Müller, Eckart Müller.”

IV

İki hafta sonra Breuer üzerinde doktor gömleği, muayenehanesinde oturmuş Lou Salome’den aldığı mektubu okuyordu:

23 Kasım 1882

Sevgili Dr. Breuer,

Planımız iyi işliyor. Profesör Overbeck, durumun gerçekten tehlikeli olduğu konusunda bizim görüşlerimizi tamamen paylaşıyor. Nietzsche’yi daha önce hiç bu kadar kötü bir durumda görmemiş. Bütün gücünü kullanarak onu etkilemeye çalışıp sizi görmesini sağlayacak. Ben de, Nietzsche de bu güç durumumuzda bize yaptığınız iyiliği asla unutmayacağız.

"Planımız, görüşümüz, ihtiyacımız. Bizim falanımız, bizim filanımız." Breuer, bir hafta önce gelen ve şimdiye dek belki on kere okuduğu mektubu elinden bıraktı. Masasının üzerindeki aynayı yüzüne kaldırarak kendi kendine mırıldandı. "Bizim." Kumral bıyığının ortasındaki küçük siyah deliği çevreleyen ince pembe dudaklarına baleti. Deliği daha büyüterek, yan yarıya gömülü mezar taşlan gibi damağına yapışık, sararmakta olan dişlerinin etrafında gerilen esnek dudaklarını seyretti. Kıl ve delik, boynuz ve dişler; kirpi, ayıbalığı, maymun, Josef Breuer.

Sakalının görünümünden nefret ediyordu. Son zamanlarda sokaklarda daha fazla sayıda tıraşlı erkek görülüyordu; tüm bu kıl yığınını tıraş etme cesaretini kendisi ne zaman bulacaktı acaba? Bıyığında, çenesinin sol tarafında ve favorilerinde sinsi sinsi ortaya çıkmaya başlayan aklardan da nefret ediyordu. Bu aklar, amansız bir işgalim habercisiydi. Ve saatlerin, günlerin, yılların koşturmasını durdurmanın bir yolu da yoktu.

Breuer aynanın yansıttığı her şeyden nefret etti. Yalnızca kırlaşan saçları, vahşi görünüşlü dişleri ve kılları değildi onu sinirlendiren, dahası da vardı; aşağıya doğru kıvrılan kemerli burnu, aşırı büyük kulakları ve giderek açılan alnı; orada başlayan kellik ve acımasızca tepesine doğru yolunu açıyor, kafatasının ayıbını ortaya çıkarıyordu.

Ya o gözler! Breuer yumuşayıp gözlerinin içine baktı; gençliği hep orada bulurdu. Kendine göz kırptı. Sık sık yapardı bunu; bu gözlerde yaşamaya devam eden on altı yaşındaki Josef'e göz kırpar, selamlardı. Ama genç Josef bugün onu selamlamamıştı! Onun yerine kendisine bakan babasının gözleri vardı; yaşlı, yorgun gözler, halka halka olmuş, şişip sarkmış göz altları, kızarmış gözkapakları. Breuer büyülenmiş gibi bakarken babasının ağzındaki delik açılıp, "Bizim, bizim, bizim" demeye başladı. Breuer öleli on yıl olan babası Leopold Breuer'i son zamanlarda daha sık düşünür olmuştu. Josef'in şu anda bulunduğu yaşından kırk iki yıl sonra, seksen iki yaşında ölmüştü.

Aynayı bıraktı. Kırk iki yıl kalmıştı! Kırk iki yıl daha nasıl dayanacaktı? Kırk iki yıl daha yılların geçmesini bekleyecekti. Kırk iki yıl daha

yaşlanan gözlerine bakacaktı. Zaman hapishanesinden kaçmanın bir yolu yok muydu? Ah, keşke tekrar en baştan başlayabilseydi! Ama nasıl? Nereden? Kiminle? Lou Salome'yle olmazdı. O özgürdü, istediği zaman onun hapishanesine girip çıkar ya da uçup gidebilirdi. Üstelik onunla asla "biz" olunamazdı; "bizim" yaşamımız, "bizim" yeni yaşamımız mümkün olamazdı.

Ne de Bertha'yla yeniden "biz" olunabilirdi. Bertha'ya ilişkin eski, dönüp dolaşıp tekrar tekrar gelen onun badem kokulu tenine, elbisesinin altındaki göğüslerinin kıvrımlarına, transa geçerken ona yaslandığında vücudundaki o sıcaklığa ilişkin anılarından kaçabildiği zaman, o dünyadan çıkmayı ve kendi konumuna geçmeyi başardığı zaman Bertha'nın bir fanteziden başka bir şey olmadığını fark ediyordu.

Zavallı, biçimlenememiş, deli Bertha; onu tamamlayabileceğimi, biçimleyecebileceğimi düşünmek ne aptalca bir düştü; karşılığında bana ne vermesini bekliyordum? Soru buydu. Onda aradığım neydi? Bende eksik olan neydi? İyi bir yaşamım yok muydu? Yaşamımın giderek geri dönülmez bir biçimde daralan bir dehlize dönüşmekte olduğunu kime anlatabilirdim? Çektiğim işkenceyi, uykusuz gecelerimi, intiharla flört etmemi kim anlayabilirdi? Ne de olsa her şeye sahiptim: Para, dostlar, aile, güzel ve çekici bir eş, ün, saygınlık. Beni kim rahatlatabilir? O apaçık soruyu sormaktan kim kendini alıkoyabilir: "Daha ne istiyorsun?"

Friedrich Nietzsche'nin geldiğini haber veren Frau Becker'in sesi, onu bekliyor olsa da düşüncelere dalmış Breuer'i yerinden zıplattı.

Tıknaz, kısa boylu, kır saçlı, güçlü ve gözlüklü Frau Becker, Breuer'in muayenehanesini inanılmaz bir titizlikle idare ediyordu. Kendine düşen rolü öyle ustalıkla yerine getiriyordu ki özel, Frau Becker'e ait gözle görülür hiçbir ipucu bırakmıyordu. Yanında çalıştığı altı aydan bu yana kişisel tek bir söz etmemişlerdi. Breuer ne kadar uğraşsa onun ilk adını hatırlayamıyor, yaptığı işten başka bir şey yapabileceğini düşünemiyordu. Frau Becker piknikte? Sabahlan Neue Freie Presse okuyor? Banyoda? Tıknaz Frau Becker çıplak? Üste çıkmış? İhtirasla soluyor? Mümkün değil!

Breuer, ona bir kadın olarak bakmasa da Frau Becker'in çok keskin bir gözlemci olduğunu bilirdi; onun ilk izlenimlerim öğrenmek istedi.

"Bu Profesör Nietzsche sende nasıl bir etki bıraktı?"

"Herr Doktor, bir beyefendi gibi giyinmemiş olsa da beyefendi tavrı var. Utangaç görünüyor. Alçakgönüllü diyebilirim. Saygılı tavırları buraya gelen diğer kentli kişilerinkinden, örneğin iki hafta önce size gelen o muhteşem Rus hanımınkinden çok farklı."

Profesör Nietzsche'nin kendisiyle görüşme ricasını ilettiği mektubundaki nezaket Breuer'in de dikkatini çekmişti: Doktor Breuer için de uygunsa iki hafta içinde onu ziyaret etmesi mümkün müydü? Nietzsche mektubunda Viyana'ya yapacağı yolculuğun yalnızca bu görüşme için olacağını açıklamıştı. Kendisinden cevap alana kadar dostu Profesör Overbeck'in Basel'deki evinde kalacaktı. Breuer Nietzsche'nin mektubuyla, Lou Salome'nin, geldiğinde doktorun yerinde bulunmasını emrettiği mektubunu karşılaştırınca gülümsedi.

Frau Becker'in Nietzsche'yi içeri almasını beklerken Breuer masasının üzerine bir göz attı ve birden telaşla Lou Salome'nin ona bıraktığı kitapları fark etti. Dün, yarım saatlik bir boş zamanında kitapları incelemiş ve öylesine ortada bırakıvermişti. Nietzsche bunları görürse tedavinin başlamadan biteceğini biliyordu; çünkü Lou Salome'nin adından söz etmeden kitapların oraya nasıl geldiğini açıklamak imkânsızdı. Hiç bu kadar büyük bir dikkatsizlik yapmamıştım, diye düşündü Breuer. Bu girişimi sabote mi etmek istiyorum?

Kitapları çabucak masasının çekmecesine koyup Nietzsche'yi karşılamak üzere ayağa kalktı. Profesör hiç de Lou Salome'nin tarifine uymuyordu. Tavırları çok kibardı; boyu bir seksen kadardı, kilosu da yetmişin biraz üzerinde olmalıydı. Buna rağmen bu bedende maddesel olmayan tuhaf bir şey vardı, elinizi uzatsanız delip öbür tarafa geçilecek gibiydi. Üniforma kadar ağır, siyah bir takım elbise giymişti. Ceketinin altına giydiği kahverengi köylü kazağı, gömleğini ve leylak rengi kravatını neredeyse tamamen kapatıyordu.

El sıkıştıklarında, Breuer Nietzsche'nin soğuk tenine ve elini gevşek tutuşuna dikkat etti.

“İyi günler Herr Profesör; ama sanırım yolculuk yapanlar için iyi bir gün değil.”

“Evet Doktor Breuer, gerçekten de yolculuk için iyi bir gün değil. Beni size getiren koşullara da uygun değil. Kış mevsiminde beni bu raya sürükleyen tek şey sizin fevkalade ününüz.”

Nietzsche, Breuer’in kendisine gösterdiği koltuğa oturmadan önce yıpranmış, şişkin çantasını özenle koltuğun bir yanına, sonra da öteki yanına koydu; belli ki onu uygun bir yere yerleştirmeye çalışıyordu.

Breuer sessizce oturdu ve hastası koltuğa yerleşmeye çalışırken onu incelemeye devam etti. Nietzsche iddiasız görünümüne karşın varlığını çok güçlü hissettiriyordu. En çok dikkati çeken, güçlü başıydı. Özellikle dikkat çeken açık kahverengi gözleri, olağanüstü keskin bakışlarıyla çıkıntılı göz çukurlarının derinlerine yerleşmişti. Lou Salome onun gözleri için ne demişti? Bakışlarının adeta gizli bir defineyi korurmuşçasına içeriye baktığını. Evet, Breuer bunu görebiliyordu. Hastasının parlak kahverengi saçları özenle taranmıştı. Dudaklarının üstüne ve ağzının iki yanından çenesine doğru gür bir biçimde sarkan uzun bıyıklan dışında yüzü tıraşlıydı. Nietzsche’nin bıyığı Breuer’de bıyık kardeşliği hissi uyandırdı: Profesörü dışarıda Viyana pastası yememe konusunda uyarmak gibi saçma bir dürtü duydu; özellikle üzeri kremayla kaplı olanlara karşı dikkatli olmalıydı, yoksa bıyıklarım temizlemek için uzun süre taramak zorunda kalabilirdi.

Nietzsche’nin sesindeki yumuşaklık şaşırtıcıydı: Kitaplarındaki sesi çok güçlü, cesur ve otoriterdi, adeta haykırıyordu. Breuer etten kemikten Nietzsche ile kâğıt kalemden Nietzsche arasındaki ayrılığı tekrar tekrar fark edecekti.

Freud’la yaptığı kısa konuşmanın dışında bu alışılmamış görüşme üzerinde pek fazla düşünmemişti. Şimdi, ilk kez bu soruna dahil olmanın akıllıca olup olmadığını ciddi bir biçimde sorguluyordu. Lou Salome, o büyücü, o dolandırıcı çoktan gitmiş, yerini bu kuzu gibi masum Profesör Nietzsche’ye bırakmıştı. İki adam başka bahaneler altında, şu anda kuşkusuz yeni bir entrika peşinde olan bir kadın tarafından bu buluşmanın içine atılmışlardı. Hayır, böyle bir riske

cesaret edemeyecekti.

Yine de bütün bunları arkamda bırakma zamanı geldi, diye düşündü Breuer. Kendi yaşamına son verme tehdidi altındaki bir adam şu anda benim hastam ve bütün dikkatimi ona vermek zorundayım.

“Yolculuğunuz nasıl geçti Profesör Nietzsche? Anladığıma göre

51?

Basel’den henüz geldiniz.”

“Evet, ama Basel sadece bir duraktı,” dedi Nietzsche. Dimdik oturuyordu. “Bütün hayatım bir yolculuk haline dönüştü; bense tek yuvamın, her zaman dönebileceğim ve en iyi bildiğim tek yerin hastalığım olduğuna inanmaya başladım.”

Havadan sudan konuşulacak bir adam değil, diye düşündü Breuer. “O halde Profesör Nietzsche, hemen hastalığınızı araştırmaya geçelim.”

“Önce şu belgeleri incelemeniz belki size daha fazla kolaylık sağlar.” Nietzsche çantasından içi tıka basa kâğıt dolu ağır bir klasör çıkardı. “Belki bütün yaşamım boyunca hastaydım, ama son on yıl bu rahatsızlıkları en şiddetli yaşadığım zaman oldu. Daha önce göründüğüm doktorların yazdığı raporların tamamı burada. Bırakabilir miyim?”

Breuer başıyla onayladı, Nietzsche klasörü açarak masanın üzerine bıraktı; mektuplar, hastane kartları ve laboratuvar raporları Breuer’in önünde duruyordu.

Breuer ilk sayfayı gözden geçirdi; burada yirmi dört doktorun adı ve görüşme tadillerinin bir listesi bulunuyordu. Bunların arasında kimileri çok seçkin İsviçreli, Alman ve İtalyan isimler olduğunu fark etti.

“Bu isimlerin bazılarını tanıyorum. Hepsi de mükemmel doktorlardır! İşte buradaki Kessler, Turin ve Koenig’i yakından tanınım. Eğitimlerini Viyana’da yaptılar. Sizin de belirttiğiniz gibi Profesör Nietzsche, bu kusursuz insanların gözlemlerini ve sonuçlarını göz ardı etmek akılsızlık olur, ancak işe onlarla başlamam benim için büyük bir dezavantaj. Bu kadar yetkin, bu kadar saygın fikir ve değerlendirmeler

insanın yaratıcı güçlerini yapay bir baskı altına alır. Aynı nedenlerle bir oyunu izlemeden ve özellikle değerlendirmeleri okumadan önce kitabını okumak isterim. Sizin de çalışmalarınızda böyle hissettiğiniz olmuştur herhalde?”

Nietzsche şaşırmış görünüyordu. İyi, diye düşündü Breuer. Profesör Nietzsche benim farklı bir doktor olduğumu anlamalı. Psikolojik yapılarla ilgili konuşan ya da onun çalışmalarını bilgili bir biçimde sorgulayan bir doktora alışkın değildir.

“Evet,” diye cevap verdi Nietzsche. “Bu, benim çalışmalarım için de çok önemli bir yer tutar. Orijinal çalışma alanım filoloji. İlk işim, daha doğrusu çalıştığım tek iş Basel’de filoloji profesörlüğü oldu. Sokrates öncesi filozoflar son derece ilgimi çekiyor; onlar sayesinde her zaman orijinal metne dönmenin ne kadar önemli olduğunu görmüşümdür. Yorumcular insanı her zaman aldatırlar; bilerek değil tabii, ama ne kendi tarihsel çerçevelerinin dışına adım atabilirler, ne de otobiyografik çerçevenin dışına çıkabilirler.”

“Ama yorumculara saygı göstermeme eğilimi, kişiyi akademik felsefe çevrelerinde gözden düşülmez mi?” Breuer kendinden emindi. Görüşme tam istediği gibi gidiyordu. Yeni doktoruyla ilgi alanları birbirine yakın olan benzer yapıda insanlar olduklarına Nietzsche’yi inandırma sürecinde başarıyla ilerliyordu. Profesör Nietzsche’yi baştan çıkarmak kolay olacaktı; Breuer bunu baştan çıkarmak olarak görüyordu, çünkü aslında hastasını, istemediği bir konuda yardım sağlama amaçlı bir ilişkiye saptıracaktı.

“Gözden düşürmez olur mu? Hiç kuşkusuz! Üç yıl önce hastalığım yüzünden, tanı konulamayan ve bugün beni size getiren işte bu hastalık yüzünden, profesörlükten istifa etmek zorunda kaldım. Fakat kusursuz bir sağlığım olsaydı bile yorumculara karşı duyduğum güvensizlik beni mutlaka akademi kürsülerinde istenmeyen adam yapacaktı.”

“Ama Profesör Nietzsche, bütün yorumcular otobiyografik çerçeveleriyle sınırlıysalar, siz kendi çalışmalarınızda aynı sınırlamadan nasıl kaçabiliyorsunuz?”

“İlkönce,” diye cevapladı Nietzsche, “sınırlamaya bir tanım getirmek

gerek. Sonra da kişinin kendisine dışarıdan bakmasını öğrenmesi gerek; kimi zaman ne yazık ki, hastalığımın şiddeti bakış açımı bozuyor olsa da.”

Konuşmayı sürekli hastalığı üzerine çekenin kendisi değil, Nietzsche olduğu Breuer’in gözünden kaçmamıştı; ne de olsa buluşmalarının raison d’etre’i[17] bu idi. Nietzsche’nin sözlerinde ince bir paylama mı vardı acaba? “Fazla yüklenme Josef,” diyerek kendine bir hatırlatmada bulundu. “Hastanın doktora duyduğu güven bu kadar açık bir biçimde sorgulanmamalı; bu, ustaca yapılacak görüşmelerin sonunda kendiliğinden ortaya çıkmalı.” Breuer yaşamının birçok alanında sık sık özeleştiri yapsa da bir doktor olarak kendine fazlasıyla güveniyordu. “Yaltaklanma, egemenlik kurma, plan yapma, stratejiler uygulama,” dedi içgüdüleri. “Yalnızca her zamanki profesyonel tarzınla işini yapmaya devam et.”

“Fakat işimize dönelim Profesör Nietzsche. Az önce size söylemek istediğim şuydu: Sizin kayıtlarınızı incelemeden önce tıbbi geçmişinizi öğrenmeyi ve kendi incelememi yapmayı tercih ederim. Daha sonra, bir dahaki görüşmemizde size mümkün olduğu kadar kapsamlı bir sentez vermeye çalışacağım.”

Breuer, önüne boş bir bloknot koydu. “Mektubunuz bana durumunuz hakkında bazı fikirler verdi: En az on yıldır baş ağrılarınız ve görüş bozukluklarınız var; hastalık hiç yakanızı bırakmıyor, söylediğiniz gibi her zaman sizi bekliyor. Bugün de en az yirmi dört doktorun size yardım edemediğini söylediniz. Hakkınızda bütün bildiğim bu. O halde, başlayalım mı? Önce, hastalığınıza ilişkin her şeyi kendi kelimelerinizle anlatın lütfen.”

V

İki adam doksan dakikadır konuşuyordu. Breuer, yüksek arkalıklı deri koltuğuna oturmuş, hızlı hızlı not alıyordu. Breuer’in kendisine yetişmesi için ara sıra yavaşlayan Nietzsche de aynı deriden kaplanmış, Breuer’inki kadar rahat, ama daha küçük bir koltukta oturuyordu. O zamanın bütün doktorları gibi Breuer de hastalarının kendisini biraz yüksekte görmelerini tercih ederdi.

Breuer'in klinik değerlendirmesi çok kapsamlı ve metodikti. İlkönce hastası kendi ağzından hastalığını anlatırken onu dikkatle dinler, sonra sistematik olarak her semptomu ayrı ayrı sorgular; ilk ne zaman ortaya çıktığını, zamanla ne kadar değiştiğini, tedaviye cevap verip vermediğini anlamaya çalışırdı. Üçüncü adım, bedendeki her organı ayrı ayrı kontrol etmekti. Hastayı baştan ayağa muayene ederdi.

Önce en tepeden, beyin ve sinir sisteminden başlardı incelemeye. On iki kafatası sinirinin her birini, koku alma duyusunu, görüşünü, göz hareketlerini, işitme duyusunu, yüz ve dil hareketlerini ve hassasiyetlerini, yutkunmasını, denge ve konuşma sorunu olup olmadığını tek tek kontrol ederek fonksiyonlarının çalışıp çalışmadığına bakardı.

Beden muayenesine geçen Breuer tüm diğer fonksiyonel sistemleri tek tek gözden geçirirdi: Solunum, kardiyovasküler, gastrointestinal ve genital-üriner sistemlere bakardı. Bu zahmetli organ muayenesi hastasına geçirdiği tecrübeleri hatırlatır ve hiçbir şeyin atlanmadığına inandırırdı: Breuer tanı koysa ve bundan emin olsa bile muayenesinde hiçbir şeyi atlamazdı.

Daha sonra hastanın tıbbi geçmişini özenle tarardı: Hastanın çocukluk yıllarındaki sağlık durumunu, ailesinin ve kardeşlerinin sağlık durumunu ve yaşamının tüm diğer ayrıntılarını gözden geçirirdi: Meslek seçimi, sosyal yaşamı, askerlik durumu, yaşadığı yerler, beslenme ve tatil tercihleri. Breuer, son aşamada sezgilerini devreye sokar, o ana kadar edindiği verilerin de yardımıyla bu sezgiler doğrultusunda araştırmalara geçerdi. Bu şekilde, geçen gün çok karmaşık bir solunum rahatsızlığı vakasında, hastasının tozlanmış domuz etini nasıl pişirdiğini anlatmasından yola çıkarak diyaframda trişinoz teşhisi koymuş ve yanılmamıştı.

Breuer dosyaya göz atarken Nietzsche her yaptığına dikkat kesilmiş, sesini çıkarmadan izliyor, Breuer'in her sorusunu memnuniyetle başını sallayarak cevaplıyordu. Tabii bu durum Breuer'i hiç şaşırtmamıştı. Yaşamının mercek altına alınmasından gizliden gizliye zevk almayan bir hastayla henüz karşılaşmamıştı. Mercek ne kadar detaylı gösterirse hasta o kadar çok zevk alırdı. İncelenmekten alman keyif o

kadar büyük olurdu ki Breuer yaşlanma, sevdiklerini kaybetme ve dostlarından uzun yaşamanın asıl acı yanının sizi inceleyen gözlerin bulunmaması olduğuna inanırdı; hiç kimsenin dikkat etmediği bir yaşamdan duyulan dehşet...

Ancak, Nietzsche'nin rahatsızlıklarının karmaşıklığı ve hastasının kendi gözlemlerinin doğruluğu da Breuer'i şaşırtmıştı. Breuer not alırken sayfa üstüne sayfa çeviriyordu. Nietzsche semptomlarının dehşet verici tablosuna geçtiğinde Breuer parmaklarının yazamayacak kadar yorulduğunu hissetti: Hastanın elini ayağını kesen korkunç baş ağrıları; durup dururken mide bulantıları, baş dönmesi, denge kaybı, iğrenme, kusma, iştahsızlık, yemeklerden tiksinme; ateş, gecede iki üç kez çamaşır ve pijamalarını değiştirmesine yol açan sırılsıklam terlemeler; zaman zaman bütün kaslarını işlemez duruma getiren halsizlik nöbetleri; gastrit sancılan; kanlı kusmalar; bağırsak spazmları; şiddetli kabızlık; hemoroit ve görüşünü engelleyecek kadar ağır göz rahatsızlıktan; göz yorgunluğu, göz bulanıklığı, görüş kaybı, gözlerde sulanma ve acı, özellikle sabahları ışığa karşı aşırı hassasiyet.

Breuer'in sorulan, Nietzsche'nin belki gözden kaçırdığı, belki de söz etmek istemediği birkaç semptomu daha ortaya çıkardı: Genellikle baş ağrılarından hemen önce gözlerin önünde şimşekler çakıyor gibi olması, görüntünün ortasında kör noktalar; önüne geçilemeyen uykusuzluk; geceleri giren kramplar; genel bir gerilim hali ve ruhsal durumunda çabuk ve nedensiz değişimler.

Ruhsal durumda değişimler! İşte bunlar Breuer'in beklediği sözcüklerdi! Freud'a da anlattığı gibi her zaman hastasının psikolojik durumuna uygun bir giriş noktası araştırırdı. Bu "ruhsal durum değişimleri", Nietzsche'yi ümitsizliğe ve intihan düşünmeye sürükleyen şeyin anahtarı olabilirdi.

Breuer bu konuda dikkatle ilerlemeye özen göstererek ruhsal durumundaki değişimler hakkında Nietzsche'yi biraz konuşturmak istedi. "Hislerinizde hastalığınızla bağlantılı gibi görünen değişimler fark ettiniz mi?"

Nietzsche'nin tavırlarında hiçbir değişiklik olmadı. Bu sorunun onları daha mahrem bir düzleme getirebileceği onu hiç ilgilendirmiyor gibiydi.

“Nöbetler gelmeden bir gün önce kendimi son derece iyi hissettiğim zamanlar oluyor, artık bu hissin tehlikeli derecede iyi olduğunu düşünmeye başladım.”

“Ya nöbetten sonra?”

“Nöbetlerimin süresi genellikle on iki saat ile iki gün arasında değişiyor. Bu nöbetlerden sonra çoğunlukla son derece bitkin düşmüş oluyorum. Kurşun gibi ağırlaşıyorum. Hatta düşüncelerim bile bir iki gün yavaşlıyor. Ama bazen, özellikle birkaç gün süren nöbetlerden sonra kendimi dinlenmiş, temizlenmiş hissediyorum. İçim enerjiyle dolup taşıyor. Böyle zamanlarda içimi bir coşku kaplıyor, harikulade bir sürü fikir beynime hücum ediyor.”

Breuer arkasını bırakmadı. Bir kez izi bulmuştu, peşine düşmekte kararlıydı. “Bu bitkinliğiniz, kendinizi kurşun gibi ağırlaşmış hissetmeniz, bunlar ne kadar sürüyor?”

“Çok uzun değil. Nöbetler hafifleyince ve vücudum kendini toparlayınca kendimi kontrol edebiliyorum. Sonra da irade gücüyle bu ağırlığın üstesinden gelmeye çalışıyorum.”

Herhalde düşündüğümden biraz daha zor olacak, diye düşündü Breuer. Daha doğrudan yaklaşmalıydı. Nietzsche’nin ümitsizliği konusunda ipucu vermeye niyeti yok gibi görünüyordu.

“Ya melankoli? Bu nöbetleriniz sırasında ya da sonrasında ne ölçüde ortaya çıkıyor?”

“Benim de kötü dönemlerim vardır. Kimin yoktur ki? Ama beni ele geçirmiş değil. Onlar hastalığımın değil, benim varlığımın bir parçası. İsterseniz şöyle diyelim; onlarla beraber yaşama cesaretini gösterebiliyorum.”

Breuer, Nietzsche’nin yüzündeki hafif gülümsemeye ve sesindeki yürekli ifadeye dikkat etti. Masasının çekmecesinde saklı duran gözüpek ve şaşırtıcı o iki kitabı yazan adamın sesini ilk defa duyabilmişti. Bir an, ama yalnızca bir an, Nietzsche’nin hastalık ve kendi varlığı arasına çizdiği ayrımın üstüne gitmeyi düşündü; ama belli ki bunlar Nietzsche’nin tamamıyla hâkim olduğu konulardı. Bir de şu kötü dönemlerle beraber yaşama cesaretini göstermek derken,

bununla ne demek istemişti? Ama sabırlı olmak gerek! Yapılacak en iyi şey bu görüşmede kontrolün kendisinde kalmasını sağlamaktı. Başka kapılar açılabilirdi.

Dikkatle devam etti. “Nöbetlerinizle ilgili, yani sıklığı, yoğunluğu ve süresi hakkında hiç günlük tuttunuz mu?”

“Bu yıl tutmadım. Yaşamımdaki önemli olaylar ve değişikliklerle aklım fazlasıyla meşguldü. Fakat geçtiğimiz yıl yüz on yedi gün tamamen, yaklaşık olarak iki yüz gün kadar da kısmen elim kolum bağlı kaldım; daha hafif baş ağrıları, göz yanması, mide ağrısı veya bulantılarla.”

İşte iki kapı birden açılmıştı, ama hangisinden girmeli? Şu “önemli olay ve değişiklikler”i mi araştırmalı -belli ki Nietzsche, Lou Salome’den söz ediyordu-, yoksa onunla aynı duyguları paylaştığını göstererek doktor-hasta uyumunu mu güçlendirmeliydi? Uyumun fazlasından zarar gelmez, diye düşünen Doktor Breuer ikinci yolu seçti.

“Bir bakalım; o halde hasta olmadığınız günlerin sayısı kırk sekiz. ‘Sağlıklı’ olduğunuz zamanlar çok az Profesör Nietzsche.”

“Son birkaç yılı düşünürsek, iki haftadan uzun süreyle sağlığımı koruyabildiğim zamanlar çok ender oldu. Öyle ki bunların hepsini tek tek hatırlayabilirim!”

Nietzsche’nin ses tonundaki özlem ve mutsuzluğu duyunca Breuer bir kumar oynamaya karar verdi. İşte burası, doğrudan doğruya hastasının ümitsizliğine açılan kapıydı. Kalemini bıraktı ve en düşünceli doktor tonlamasıyla, “Böyle bir durum, insanın günlerinin çoğunda işkence çekmesi, yalnızca birkaç gün kendini iyi hissetmesi, acıyla harcanan bir yaşam; ümitsizlik tohumlarının filizlenmesi, yaşama amacına karamsar bakılması için elverişli bir ortam gibi görünüyor” dedi.

Nietzsche durdu. İlk kez verecek hazır bir cevabı yoktu. Sanki teselli bulmak için kendine izin verip vermemeyi düşünüyormuş gibi kafasını iki yana sallıyordu. Ama söyledikleri çok farklıydı.

“Bunlar Doktor Breuer, şüphesiz bazı insanlar için doğru, belki de saygı duyduğum tecrübelerinize göre çoğu insan için; ama benim için

değil. Ümitsizlik? Belki bir zamanlar vardı, ama şimdi yok. Benim hastalığım bedenimin sınırlan içinde, ama o ben değil. Ben bedenim ve hastalığımdan oluşmaktayım, ama onlar demek ben demek değil. Her ikisinin de üstesinden gelmek gerekir, fiziksel olarak olmuyorsa, metafizik olarak.

“Diğer yorumunuza gelince; benim ‘yaşama amacım’ bundan...” diyerek başparmağıyla gövdesini gösterip devam etti, “bu sefil canlı hücrelerden tamamen ayrı. Yaşamımın bir niçini var, nasılına da tahammül gösterecek güce sahibim. On yıllık bir yaşam amaçlıyorum, bir misyonum var. Burada,” derken başını gösteriyordu, “kitaplara, neredeyse bitmiş, yalnızca yazılması kalmış kitaplara gebeyim. Bazen baş ağrılarımın, beynimdeki doğum sancılan olduğunu düşünüyorum.”

Nietzsche ümitsizlikten söz etmeye, hatta varlığını bile kabul etmeye hiç niyeti yokmuş gibi görünüyordu; onu köşeye sıkıştırmaya çalışmanın bir anlamı olmadığını anlamıştı. Breuer birden, Viyana

Yahudilerinin içindeki en büyük satranç ustası olan babasının onu oyunlarda nasıl safdışı ettiğini hatırladı.

Belki de kabul edecek bir şey yoktu! Belki Frâulein Salome yanılmıştı. Nietzsche, ruhen bu korkunç hastalığın üstesinden gelmiş gibi konuşuyordu. İntihara gelince, Breuer intihar riskini anlamak için sonucu hiç yanıltmayan bir sınav yapardı: Hastanın gelecek için planlan var mı? Nietzsche bu sınavı geçmişti! Hayır intihar eğilimi yoktu: On yıllık bir misyondan söz etmişti, kafasının içinden dışarı çıkmayı bekleyen kitaplardan.

Ancak, Nietzsche’nin intihar etmeye eğilimli olduğunu gösteren mektuplarını kendi gözleriyle görmüştü. Bunu gizliyor olabilir miydi? Yoksa intihara zaten kararlı olduğu için mi şu anda ümitsizlik taşımıyordu? Breuer daha önce de böyle hastalar görmüştü. Tehlikeliydiler. İyileşmiş gibi görünürlerdi, hatta bir bakıma iyileşirlerdi de:; melankolik durumları hafiflerdi; bir kez daha yer, içer ve gülerlerdi . Ama bu iyileşme aslında ümitsizlikten kaçmanın yolunu artık bulduklarını gösterirdi: Ölüme kaçış. Nietzsche’nin planı bu muydu? Kendini öldürmeye kararlı mıydı? Hayır, Breuer Freud’a söylediği sözleri hatırladı: Nietzsche intihar edecek olsaydı, neden ona gelsindi?

Ta Rapallo'dan kalkıp Basel'e, oradan da Viyana'ya kadar neden yolculuk edip bir doktora daha görünmek işteşindi?

Breuer, öğrenmek istediklerini Nietzsche'nin ağzından bir türlü alamamış olmasına rağmen, yardım konusunda hastasını suçlayamayacağını da biliyordu. Nietzsche tıbbi durumuyla ilgili her soruyu eksiksiz yanıtlamıştı, hatta fazlasıyla. Baş ağrısından yakman hastaların çoğu, yiyeceklerden ve havalardan çok etkilendiklerini anlatırlardı. Aynı durumun Nietzsche için de geçerli olduğunu öğrenmek Breuer'i hiç şaşırtmamıştı. Fakat hastasının kendi durumunu bütün ayrıntılarıyla, adeta bir rapor halinde sunabilmesi Breuer'i hayrete düşürmüştü. Nietzsche'nin atmosfer koşullarına gösterdiği tepkileri anlatması yirmi dakika sürmüştü. Söylediğine göre, atmosfer basıncında, sıcaklıkta ve rakımda en ufak bir değişiklik olsa bedeni adeta bir barometre-termometre gibi şiddetli tepkiler veriyordu. Havanın kurşuni rengi içini karartıyor, gri bulutlar ve yağmur moralini bozuyor, kuru havalar ona zindelik veriyordu; kış mevsimi zihnini "felç" ederken, güneş ona enerji kazandırıyordu. Yıllardır, kusursuz iklim aramakla geçirmişti hayatını. Yaz mevsimi nispeten daha iyiydi. Bulutsuz, rüzgarsız ve güneşli yaylalarıyla Engadine ona göreydi. Yılın dört ayını küçük bir İsviçre köyü olan Sils Marina'daki ufak bir Gasthaus'da geçiriyordu. Ama kış mevsimi adeta lanetliydi. Kışın rahat edebileceği tek bir köşe bile bulamamıştı; yılın soğuk aylarında İtalya'nın güneyine gidiyor ve o şehir senin bu şehir benim dolaşarak sağlığına iyi gelecek bir yer arıyordu. Viyana'nın rüzgârlı ve yağışlı havasının, kendisini adeta zehirlediğini anlatmıştı. Sinir sistemi güneşe, kuru ve dingin havalara muhtaçtı.

Breuer beslenme konusunda sorular sormuş ve bu konuda da uzun bir konuşma dinlemişti. Nietzsche yiyecekler ve mide rahatsızlıkları ile baş ağrıları arasındaki ilişkiyi anlatmıştı. Ne kadar kusursuz değerlendirmelerdi bunlar! Breuer, şimdiye kadar hiçbir hastasının sorulan her soruyu bu denli kapsamlı yanıtlayabildiğim görmemişti. Bunun anlamı ne olabilirdi?

Acaba Nietzsche sabit fikirli bir hastalık hastası mıydı? Breuer o sıkıcı, sürekli kendilerine acıyan hastalık hastalarıyla çok karşılaşmıştı; bu tür hastalar iç organlarının durumunu ballandıra

ballandıra anlatmaya bayılırlardı, ama bu türlerin asıl hastalığı “Weltanschauung stenoz”, yani dünya görüşünün daralmasıydı. Onları dinlerken insan kendinden bezerdi! Kendi bedenlerinden başka bir şey düşünmezler, sağlıktan başka bir şeye ne ilgi duyar, ne de değer verirlerdi.

Hayır, Nietzsche onlardan değildi. İlgi alanları çok genişti ve kişiliği etkileyiciydi. Frâulein Salome’nin de Paul Ree’yi daha romantik ve cana yalan bulsa da böyle düşünmüş olduğu, hatta hâlâ böyle düşünüyor olduğu kesindi... Üstelik Nietzsche semptomlarından söz ederken bunu acındırmak ya da destek bulmak için yapmıyordu, Breuer bunun en başından beri farkındaydı.

O halde bedeninin işlevlerini anlatırken bu kadar ayrıntıya neden giriyordu? Belki bunun tek açıklaması Nietzsche’nin kafasının çok iyi çalışması, çok güçlü bir hafızasının olmasıydı; bu yüzden çok akılcı bir yaklaşımla tıbbi değerlendirmeler yapıyor, uzman bir doktora kapsamlı veriler iletilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ya da kendi kendini inceleyebilme konusunda olağanüstü bir yeteneği vardı. Nietzsche’nin değerlendirmeleri henüz bitmeden Breuer bir sorusunun daha cevabını buldu. Nietzsche’nin diğer insanlarla ilişkisi o kadar azdı ki zamanının büyük bir bölümünü kendi sinir sistemiyle yaptığı konuşmalara harcıyordu.

Nietzsche tıbbi geçmişinin hikâyesini bitirmek üzereydi. Breuer, şimdi onu fiziksel olarak muayene edecekti. Hastasıyla birlikte muayene odasına geçtiler. Burası, içinde yalnızca bir paravan, bir sandalye, kolalı beyaz çarşaf serili muayene masası, bir lavabo, tartı ve Breuer’in aletlerini koyduğu çelik bir dolap bulunan küçük, steril bir odaydı. Nietzsche’yi soyunup üstünü değiştirmesi için birkaç dakika yalnız bıraktıktan sonra geri dönen Breuer, onun arkası açık muayene önlüğünü giydiğini, ama siyah çoraplarıyla dizbağını çıkarmamış olduğunu gördü. Çıkardığı giysileri özenle katlıyordu. Geciktiği için özür diledi ve “Göçebe yaşamım benim tek bir giysi taşımamı gerektiriyor. Bu yüzden onu üzerimden çıkardığımda düzgün bir biçimde kaldırmamda yarar var,” dedi.

Breuer tıbbi geçmişi alırken ne kadar metodikse, fiziksel muayenesini

yaparken de o kadar metodik çalışıyordu. Baş bölgesinden başlayıp, parmaklarıyla dokunarak, hafifçe vurarak, koklayarak, hissederek ve bakarak yavaş yavaş bedenin aşağı bölgelerine indi. Hastasının yakınmalarının çokluğuna rağmen, göğsü üzerindeki bir yara izinden başka fiziksel bir anormallik bulamamıştı. Bu yara izine, askerde ata binerken geçirdiği bir kaza sebep olmuştu. Bunun dışında bir de burun köprüsünde minicik eğri bir düello yarası ve anemi belirtileri olabilecek solgun dudaklar, konjunktivit ve avuç içinde kırışıklıklar vardı.

Aneminin sebebi ne olabilirdi? Muhtemelen beslenmeyle ilgiliydi. Nietzsche bir keresinde haftalarca et yemek istemediğinden söz etmişti. Ama daha sonra Breuer, Nietzsche'nin ara sıra kan kustuğunu söylediğini de hatırladı. O halde kansızlığın nedeni mide kanamaları olabilirdi. Kırmızı kan hücresi sayımı için biraz kan aldı. Rektum muayenesi yaptıktan sonra, eldiveninden biraz dışkı numunesi aldı; bunu daha sonra inceleyecek ve gizli kan olup olmadığına bakacaktı.

Peki ya Nietzsche'nin görme konusundaki yakınmaları? Breuer, önce tek taraflı konjunktivit olduğunu fark etti; bu, bir göz merhemiyle kolayca iyileşebilirdi. Breuer bütün çabalarına rağmen göz aynasını Nietzsche'nin retinası üzerinde odaklayamamıştı; görüşü engelleyen bir şey vardı; bu da muhtemelen korneanın saydamlığını kaybetmesindendi veya kornea ödemi olabilirdi.

Breuer, Nietzsche'nin sinir sistemini incelerken özel bir dikkat sarf etti. Bunun tek nedeni Nietzsche'nin baş ağrıları değildi. Nietzsche dört yaşındayken, "beyin süngerleşmesinden" babasını kaybetmişti. Genelde bu adla bilinen hastalık inme, tümör ya da kalıtımsal beyin dejenerasyonu gibi birçok anormalliğe bağlı olabilirdi. Beyni ve denge, koordinasyon, duyular, kuvvet, kontrol, işitme, koklama, yutkunma gibi sinirsel fonksiyonları her yönüyle inceleyen Breuer sinir sisteminde yapısal bozukluğa ilişkin hiçbir ipucu bulamamıştı.

Nietzsche giyinirken Breuer masasına dönüp muayenesinin sonuçlarını karta geçirdi. Birkaç dakika sonra Frau Becker, Nietzsche'yi tekrar muayenehaneye aldığında Breuer, zamanlan dolmak üzere olmasına rağmen hastasının ağzından melankoli ve intiharla ilgili bir şey alamadığını fark etti. Konuya başka bir yönden

yaklaşacaktı; bu, genellikle istenen sonuçların alındığı bir tür görüşme tekniğiydi.

“Profesör Nietzsche, bana yaşamınızdaki tipik bir günü bütün ayrıntılarıyla anlatmanızı rica edeceğim.”

“Beni fena yakaladınız Doktor Breuer! Sorduğunuz sorular arasında en zor olanı bu. Ben sürekli hareket halindeyim; hep aynı yerde kalamıyorum. Geçirdiğim nöbetler yaşam tarzımı belirliyor... “

“Sıradan bir gün seçin, son haftalarda iki nöbet arasında geçirdiğiniz bir gün olabilir.”

“Eh, erken uyanırım, tabii eğer uyuyabilmişsem...”

Breuer bundan cesaret aldı. Bu kapıdan girebilirdi. “Sözünüzü kestiğim için özür dilerim Profesör Nietzsche. Uyuyabilmişsem mi dediniz?”

“Uykularım dehşet dolu saatlerdir. Kimi zaman kramplar girer, kimi zaman midem ağrır, kimi zaman bedenimin her yanının gerildiğini hissederim, kimi zaman da aklıma gelen düşünceler, genellikle kötü, geceleri gelen o kötücül düşünceler; kimi zamanlar bütün gece uyumadan uzanırım; kimi gece ilaç alarak iki üç saat uyku uyuyabiliyorum.”

“Ne tür ilaçlar? Her birinden ne kadar alıyorsunuz?” diye sordu

Breuer aceleyle. Nietzsche’nin kendi başına aldığı ilaçları öğrenmenin büyük bir önemi olsa da bu sorunun en iyi seçim olmadığını faik etti hemen. Şu geceleri gelen kötücül düşünceleri sorması çok daha iyi olabilirdi!

“Kloral hidrat, hemen hemen her gece, en az bir gram. Eğer bedenimin uyku ihtiyacı çok şiddetliyse buna morfin ya da Veronal ilave ederim, ama o zaman da ertesi gün sersem gibi oluyorum. Ara sıra haşhaş da alırım, ama bir sonraki gün beynimi bulandırıyor. Klorali tercih ediyorum. Zaten kötü doğan bu günü devam ettirmemi hâlâ istiyor musunuz?”

“Lütfen.”

“Kahvaltımı odamda yaparım, bu kadar ayrıntıya girmemi istiyor

musunuz gerçekten?” “Evet, kesinlikle. Bana her şeyi anlatın.”

“Evet, kahvaltım çok sadedir. Gasthaus’un sahibi bana biraz sıcak su getirir. Hepsi bu kadar. Arada sırada, kendimi çok iyi hissediyorsam, biraz açık çay ve kuru ekmek isterim. Sonra soğuk suyla duş alırım; çalışmak için güç kazanacaksam bunu mutlaka yapmam gerekiyor. Sonra da günün geri kalan kısmım çalışarak geçiririm; yazı yazarım, düşünürüm ve ara sıra gözlerim izin verirse azıcık kitap okurum. Kendimi iyi hissedersem bazen saatlerce yürürüm. Yürürken bir şeyler karalarım; en iyi düşüncelerim, en verimli çalışmalarım bu yürüyüşlerde ortaya çıkar... “

“Benim de öyledir,” diye atıldı Breuer. “Beş altı kilometre yürüdükten sonra en zor problemleri bile çözebildiğimi görürüm.”

Breuer’in bu kişisel yorumunun ardından dengesi sarsılan Nietzsche bir an durakladı. Buna bir karşılık verme çabası içinde kekelemeye başladı, sonra vazgeçti ve sözlerine devam etti. “Pansiyonda yemeklerimi hep aynı masada yerim. Neler yediğimi zaten anlatmıştım, kesinlikle baharatsız yemekler alırım; haşlamayı tercih ederim, alkol kullanmam, kahve içmem. Kimi zaman haftalarca, yalnızca kaynamış tuzsuz sebzeye tahammül edebiliyorum. Sigara da kullanmam. Masamdaki diğer insanlarla birkaç kelime ederim, ama uzun konuşmalara girdiğim pek görülmez. Şansım varsa, bana kitap okumayı ya da benim için not almayı teklif edecek kadar düşünceli biri çıkar karşıma. Gelirim çok kısıtlı; bunlar için adam tutacak halde değilim. Öğleden sonralarım sabahlanma benzer; yürürüm, düşünürüm, not alırım. Akşamlan yemeğimi odamda yerim, yine sıcak su veya açık çay ve bisküvi; sonra da kloral bana, ‘Tamam, artık dinlenebilirsin’ diyene kadar çalışmaya devam ederim. İşte bedenim böyle yaşıyor.”

“Yalnızca pansiyonlardan söz ettiniz. Ya eviniz?”

“Benim evim valizimdir. Kaplumbağa gibi evimi sırtımda taşının. Valizimi pansiyon odasının bir köşesine yerleştiririm; havalar dayanılamayacak hale gelince onu sırtlanır, daha yüksek basınçlı, havası daha kuru yerlere göçerim.”

Breuer Nietzsche’nin “geceleri gelen kötücül düşüncelerine” geri

dönmeyi planlıyordu; ama şimdi daha iyi bir soru dizisi oluşturabileceğini gördü, öyle ki ucu mutlaka Frâulein Salome'ye dayanacaktı.

"Profesör Nietzsche, gördüğüm kadarıyla tipik bir gününüzü anlatırken yaşamınıza giren diğer insanlardan pek söz etmediniz! Merakımı bağışlayın, bunun tipik doktor sorusu olmadığını biliyorum; ama organizmanın bütünlüğüne inanırım. Fiziksel açıdan sağlıklı olmanın, toplumsal ve psikolojik açıdan sağlıklı olmaya bağlı olduğunu düşünüyorum."

Nietzsche kızarmıştı. Kaplumbağa kemiğinden yapılma bıyık tarağını çıkardı ve başım yana eğerek bir süre hiç ses çıkarmadan, sinirli hareketlerle koca bıyığım taradı. Sonra birdenbire kararlı bir tavırla koltuğunda oturuşunu dikleştirdi, hafifçe öksürdü ve monoton bir sesle yanıtladı: "Bu gözlemde bulunan tek doktor siz değilsiniz. Sorunuzun seksle ilgili olduğunu anlıyorum. Birkaç sene önce göründüğüm İtalyan Doktor Lanzoni kendimi tecrit edip her şeyden uzak kalmamın durumumu ağırlaştırdığını söyleyerek, bana düzenli bir cinsel yaşam önerdi. Tavsiyesine uyup Rapallo yakınlarındaki bir köyden genç bir köylü kadınla böyle bir anlaşma yaptım. Ama üç hafta sonra baş ağrılarından ölmek üzereydim, İtalyan usulü tedavi biraz daha sürseydi hasta son nefesini verecekti!"

"Önerinin bu kadar kötü sonuç vermesinin sebebi neydi?"

"Bir anlık hayvani zevkin ardından saatlerce kendimden iğrenmek, çiftleşmeden doğan iğrenç protoplazmalardan temizlenmeye çalışmak bence hiç de, nasıl demiştiniz, 'organizma bütünlüğü'ne götürecek bir şey değil."

8i

Breuer, "Bence de," diyerek aceleyle onayladı. "Yine de hepimizin toplumsal bir bağlam içinde yer aldığımızı, bu bağlamın tarihsel varlığımızı sürdürmemizi sağladığını ve yalnızca insan ilişkilerine özgü zevkleri tattırabildiğini inkâr edebilir misimiz?"

"Sürülere özgü bu zevkler belki herkes için geçerli değil," dedi Nietzsche, başını iki yana sallayarak. "Üç kez elimi uzattım ve

başkalarıyla aramda köprü kurma girişiminde bulundum. Üçünde de ihanete uğradım.”

Nihayet! Breuer neredeyse heyecanını saklayamayacaktı. Belli ki bu üç ihanetten biri Lou Salome’yle ilgiliydi. Bir tanesi de Paul Ree olmalıydı. Üçüncüsü kimdi? Sonunda, sonunda Nietzsche kapıyı açmıştı. Kuşkusuz artık ihanet ve ihanetin yarattığı ümitsizlik konusunda onunla konuşmaya başlayabilirdi.

Breuer en sevecen ses tonuyla konuşmaya başladı. “Üç girişim, üç korkunç ihanet ve o zamandan beri acı dolu bir inziva. Belki de çok acı çektiniz ve bu acılar bir bakıma hastalığınızı körükledi. Bana güvenmenizi ve bu ihanetlerin ayrıntılarını anlatmanızı rica edebilir miyim?”

Nietzsche yine başını iki yana salladı. İç dünyasına çekiliyor gibi görünüyordu. “Doktor Breuer, size kendimden bu kadar söz ederek güvenimi göstermiş bulunuyorum. Bugün yaşamımın en derin ayrıntılarım sizinle paylaştım; bunu uzun zamandan beri kimseyle yapmıyordum. Ama, hastalığımın bu düş kırıklıklarından çok daha önce başladığı konusunda bana güvenin. Ailemin geçmişini unutmayın: Babam beyin hastalığından öldü, belki de aileden gelen bir hastalıktır. Baş ağrılarımın ve sağlığımdaki bozulmanın okul çağlarımdan beri sürdüğünü anımsayın, yani o ihanetlerden yıllar önce. Kısa süren ve zevk duyduğum yakın dostluklarım sırasında hastalığımın hiç iyileşmediği de bir gerçek. Hayır, bu güvenimin azlığından kaynaklanmıyor: Ben hatayı fazla güvenmekle yaptım. Tekrar güvenmeye hazır değilim; buna gücüm de yok.”

Breuer şaşkınlık içindeydi. Nerede yanlış yapmıştı? Daha bir saniye önce Nietzsche ona içini dökmeye istekli, hatta neredeyse can atıyor görünüyordu. Şimdi ise terslemişti! Ne olmuştu? Olayların sırasını anımsamaya çalıştı. Nietzsche başkalarıyla arasında köprü kurma girişiminden ve üç kez ihanete uğradığından söz etmişti. Breuer bu noktada ona sempatiyle yaklaşmış ve sonra... ve sonra... köprü, bu sözcük kulaklarında yankılandı. Nietzsche’nin kitapları! Evet, kitaplardan birinde, köprüyle ilgili son derece canlı bir pasaj vardı. Belki de Nietzsche’nin güvenini kazanmanın anahtarı bu kitaplarda

gizliydi. Breuer, kendi kendini psikolojik açıdan incelemenin önemini anlatan bir pasaj daha okuduğunu hatırlar gibi oldu. Bir dahaki buluşmalarından önce bu kitapları daha dikkatli okuması gerektiğine karar verdi: Belki de Nietzsche'yi kendi fikirleriyle etkilemeyi başarabilirdi.

Ancak, Nietzsche'nin kitaplarında bulduğu fikirleri nereye kadar kullanabilirdi? Bu kitapların onda olduğunu Nietzsche'ye nasıl açıklayacaktı? Bu kitaplardan almak için Viyana'da hangi kitapçıya gittiyse, yazarın adını bile duymadıklarını söylemişlerdi. Breuer ikiyüzlülükten nefret ederdi; bir an Nietzsche'ye her şeyi anlatmayı düşündü: Lou Salome'nin ziyaretini, kendisinin Nietzsche'nin ümitsizliğinden haberi olduğunu, Frâulein Salome'ye verdiği sözü ve kızın ona kitapları hediye ettiğini, her şeyi.

Hayır, bu her şeyin bitmesine neden olurdu: Nietzsche'nin kendini kullanılmış ve ihanete uğramış hissedeceğine kuşku yoktu. Breuer, Nietzsche'nin ümitsizliğinin Lou ve Paul Ree ile oluşturduğu, Nietzsche'nin ustaca nitelemesiyle o Pisagor bağıntısından kaynaklandığına emindi. Nietzsche Lou Salome'nin ona geldiğini öğrenecek olursa, mutlaka Breuer ve kızı bir başka üçgenin iki kenarı olarak görecekti. Hayır, Breuer, dürüstlük ve içtenliğin, yaşamın çıkmazları için düşündüğü en doğal çözümün bu kez işleri daha kötüye götüreceğine inanmıştı. Bu kitapları meşru yollardan elde etmenin bir yolunu bulmalıydı.

Geç olmuştu. Kurşuni gökyüzü karanlığa gömülüyordu. Sessizlikte Nietzsche rahatsız olmuşçasına kıpırdandı. Breuer yorulmuştu. Attığı yem işe yaramamıştı ve artık aklına başka bir fikir de gelmiyordu. Zaman kazanmaya karar verdi.

"Profesör Nietzsche, galiba bugün daha fazla ilerleyemeyeceğiz. Geçmişteki tıbbi kayıtlarınızı incelemek ve gerekli laboratuvar testlerini yapmak için zamana ihtiyacım var."

Nietzsche hafifçe iç çekti. Düş kırıklığına mı uğramıştı? Görüşmelerinin biraz daha uzun sürmesini mi istiyordu? Breuer de öyle düşünmüştü, ama Nietzsche'nin tepkileriyle yapacağı değerlendirmelere artık güvenemediğinden, bu hafta içinde bir gün

tekrar görüşmelerini önerdi. “Cuma öğleden sonra, aynı saatte, uygun mu?”

“Elbette. Tamamen size bırakıyorum Doktor Breuer. Viyana’ya bunun için geldim.”

Görüşme bitti, Breuer ayağa kalktı. Fakat Nietzsche tereddüt içindeydi, kalktığı gibi geri oturdu.

“Doktor Breuer, fazla zamanınızı aldım. Sakın çabalarınızı takdir etmediğimi düşünmeyin, ama bana bir iki dakika daha ayırmanızı rica edeceğim. İzin verirseniz, kendi adıma size üç soru yöneltmek istiyorum!”

VI

“Lütfen soran Profesör Nietzsche,” dedi Breuer arkasına yaslanarak. “Size yönelttiğim soru bombardımanı dikkate alınacak olursa sizinki çok alçakgönüllü bir rica oldu. Eğer sorularınız bilgi alanım dahilindeyse, size seve seve cevap veririm.”

Yorgundu. Çok uzun bir gün olmuştu ve saat altıda verilecek bir semineri, bir de tamamlanacak akşam ziyaretleri vardı. Ama ne olursa olsun Nietzsche’nin ricası ona fazla gelmemişti. Tam aksine, olağanüstü bir heyecan duymuştu. Belki de beklediği kapı buradan açılacaktı.

“Sorularımı duyduğunuz zaman, meslektaşlarınızın çoğu gibi bu sözünüze pişman olabilirsiniz. Bu bir sora üçlüsü, yani üç tane sorum var, ama onların yerine yalnızca bir soru da sorabilirim. Bu tek sorum, daha doğrusu ricam şu: Bana gerçeği söyler misiniz?” “Ya o üç soru nedir?” diye sordu Breuer.

“Birincisi: Kör olacak mıyım? İkincisi: Bu rahatsızlığım ömür boyu mu sürecek? Sonuncusu; en zor olanı: Babamda olduğu gibi beni de genç yaşta öldürecek, felç edecek ya da daha kötüsü deliliğe ya da erken bunamaya götürecek ilerleyen bir beyin hastalığım mı var?”

Breuer’den ses çıkmıyordu. Ağzını açmadan oturduğu yerde Nietzsche’nin tıp dosyasının sayfalarıyla oynuyordu. On beş yıldan beri hiçbir hastası bu kadar doğrudan ve acımasız sorular sormamıştı.

Nietzsche, Breuer’in rahatsız olduğunu fark etmişti, sözlerine devam etti: “Önünüze bu tür sorular getirdiğim için beni bağışlayın. Ama yıllardan beri doktorlar, özellikle hakikat timsali olmakla böbürlenen, ama yine de bilgileri saklayan Alman doktorları benimle konuşurken sorunu geveleyip durdular. Hastasının doğal hakkı olan bilgiyi saklamaya hiçbir doktorun hakkı yoktur.”

Breuer, Nietzsche’nin Alman doktorları için yaptığı benzetmeye gülümsemekten kendini alamamıştı, ama hastanın haklan konusunda duydukları tüylerini diken diken etmişti. Koca bıyıklı bu küçük filozof Breuer’in zihnini uyarıyordu.

“Profesör Nietzsche, tıpla ilgili bu konuları sizinle tartışmak bana zevk verir. Siz bana samimi sorular yönelttiniz. Ben de aynı samimiyetle cevaplamaya çalışacağım. Hastanın hakları konusundaki görüşlerinize katılıyorum. Ama bir o kadar önemli olan başka bir konuyu atladınız: Hastanın yapmak zorunda olduğu şeyler. Ben hastalarımla tam anlamıyla dürüst bir ilişki kurmayı tercih ederim, ama bu dürüstlük karşılıklı olmalıdır: Hastam da bana karşı dürüst olmalıdır. Dürüstlük; dürüst sorular, dürüst cevaplar en iyi ilaçlardır. O halde bu şartlar altında, size söz verebilirim: Evet bildiğim her şeyi ve vardığım her sonucu sizinle paylaşacağım.”

“Ancak Profesör Nietzsche,” diyerek devam etti Breuer, “Bunun her zaman bu şekilde olması gerektiği görüşünüze katılmıyorum. Öyle hastalar ve öyle durumlar vardır ki iyi bir doktor, hastasının iyiliği için gerçeği saklamak zorundadır.”

“Evet Doktor Breuer, bu sözleri pek çok doktordan duydum. Ama başkası için karar vermeye kimin hakkı var? Bu tavır, hastanın özerkliğine müdahale etmekten başka bir şey değil.”

“Benim görevim,” diye cevap verdi Breuer, “hastalarımı rahatlatmak. Bu da hafife alınacak bir görev değildir. Kimi zaman karşılığında teşekkür gelmeyecek bir görevdir; kimi zaman hastamla paylaşamayacağım kötü haberler olabilir; kimi zaman benim görevim, sessiz kalmak ve hem hastam hem de ailesi için duyduğum acıya dayanmaktır.”

“Fakat Doktor Breuer, böyle bir görev çok daha temel bir görevi ortadan kaldırıyor: Bir insanın kendine karşı en büyük ödevi hakikati keşfetmektir.”

Bu hararetli tartışmanın ortasında Breuer, bir an Nietzsche’nin hastalarından biri olduğunu unutmuştu. Bunlar son derecede ilginç sorunlardı ve Breuer bunlara kapılıp gitmişti. Ayağa kalktı ve koltuğunun arkasına geçip volta atarak konuşmaya başladı.

“İnsanların bilmek istemedikleri bir gerçeği söylemek mi benim görevim?”

“Kimin neyi bilmek istemediğini kim belirleyebilir?” diye sordu

Nietzsche.

"İşte buna," dedi Breuer kararlı bir şekilde, "tıp sanatı denir. İnsan bunları kitaplardan değil, yatakların yanı başında öğrenir. Bu akşam hastaneye gidip göreceğim bir hastam hakkında size bir örnek vermeme izin verin. Bu, kesinlikle aramızda kalması gereken bir konu ve tabii hastanın kimliğini de açıklamayacağım. Bu adam ölümcül bir hastalığa yakalandı: Çok ilerlemiş karaciğer kanseri. Karaciğeri çalışmadığı için sarılık oldu. Safrası kan dolaşımına karışıyor. Durumu ümitsiz. İki ya da üç haftadan fazla yaşayacağını sanmıyorum. Bu sabah onu gördüğümde, bana cildinin renginin neden sarı olduğunu sordu, söylediklerimi dinlerken çok sakindi, sonra elini elimin üzerine koydu, adeta yükümü hafifletmek, beni susturmak istiyordu. Sonra konuyu değiştirdi. Ailemin nasıl olduğunu sordu, onu otuz yıldır tanırım, sonra da hastaneden çıkıp eve döndüğünde onu bekleyen işlerinden söz etti."

"Ama," diyen Breuer derin bir nefes alıp devam etti: "Evine asla dönemeyeceğini biliyorum. Bunu ona söyleyeyim mi? Görüyorsunuz ya Profesör Nietzsche, bu hiç de öyle kolay değil. Genellikle, sorulmayan soru en önemli sorudur! Eğer bilmek isteseydi, bana karaciğerinin çalışmamasının nedeni veya onu ne zaman taburcu edeceğimi sorardı. Ama bunlardan hiç söz etmiyor. Bilmek istemediği bir şeyi ona söyleyecek kadar acımasız mı olayım?"

"Kimi zaman," diye cevap verdi Nietzsche, "öğretmenler kimi zaman acımasız olmak zorundadır. İnsanlara böyle katı mesajlar verilmeli; çünkü yaşam da acımasız, ölüm de."

"İnsanların ölümle yüz yüze gelme konusunda yaptıkları seçimi ellerinden mi alayım? Ne hakla, ne sıfatla bu rolü üstleneceğim? Öğretmenlerin kimi zaman acımasız olmaları gerektiğini söylüyorsunuz. Belki öyle. Ama bir doktorun görevi stresi azaltmak ve bedenin iyileşme gücünü artırmaktır."

Sağanak yağmur pencereye kamçı gibi inmeye başladı. Camlar sallanıyordu. Breuer pencereye doğru yürüyüp dışarıya göz attı. Sonra döndü. "Ayrıca, biraz daha düşününce sizin öğretmenin acımasız olması gerektiği görüşünüze de katıldığımı sanmıyorum. Belki başka

tür öğretmenler için bu geçerli olabilir -örneğin bir peygamber için."

"Evet, evet," diye söze başlayan Nietzsche'nin sesi heyecandan bir oktav yükselmişti. "Acı hakikatleri söyleyen bir öğretmen, rağbet görmeyen bir kâhin. Sanırım işte ben buyum." Parmağıyla göğsünü göstererek cümlesindeki her sözcüğü tek tek vurguladı. "Siz Doktor Breuer, kendinizi yaşamı kolaylaştırmaya adadınız. Bense, görünmez öğrencilerim için her şeyi zorlaştırmaya adadım."

"Ama rağbet görmeyen bir hakikatin, her şeyi zorlaştırmanın iyi olan bir yanı var mıdır? Bu sabah hastamın yanından ayrılırken bana şöyle dedi: 'Kendimi Tanrının kucağına bırakıyorum.' Bunun da hakikatin bir biçimi olmadığını söyleme cesaretini kim gösterebilir?"

"Kim mi?" Şimdi Nietzsche de ayağa kalkmıştı. Breuer kendi bulunduğu tarafta masasının yanında gidip gelirken, Nietzsche de diğer tarafta volta atmaya başlamıştı. "Kim mi cesaret edebilir?" Durdu. Koltuğunun arkasını tuttu ve kendini gösterdi. "Ben cesaret edebilirim!"

Breuer, Nietzsche'nin kilise minberinden, cemaate vaaz verircesine konuştuğunu düşündü; ama, tabii, Nietzsche'nin babası bir papaz değil miydi?

"Hakikati," diye devam etti Nietzsche, "ancak inanmayarak ve kuşku duyarak yakalayabilirsiniz, böyle çocuksu bir tavırla 'keşke öyle olsa' diyerek değil! Hastanızın Tanrının kucağında olma isteği hakikat değildir. Bu çocuksu bir istektir, hepsi o kadar! Bu ölmeme arzusudur, 'Tanrı' diye adlandırdığımız o ebediyen şişirilmekte olan emziğe sarılmaktır! Her ne kadar Darwin kanıtlarını gerçek bir sonuca ulaştırma cesaretini gösterememiş olsa da, evrim teorisi Tanrının gereksizliğini bilimsel olarak ortaya koymuştur. Tabii, siz de Tanrıyı bizim yarattığımızı ve şimdi de elbirliği ile onu katlettiğimizi biliyor olmalısınız."

Breuer, Tanrı savunması yapacak bir insan değildi. Yetişkin çağlarının başından beri özgür düşünceli bir insan olmuştu, babasıyla ve din öğretmenleriyle girdiği tartışmalarda tıpkı Nietzsche'nin savunduğu görüşlerin yanında yer alırdı. Ama şu an bu akkor ateş gibi tartışmayı sürdürmenin zamanı değildi. Oturup daha yumuşak ve

sakinleştirici bir ses tonuyla konuşmaya başladı. O sırada Nietzsche de kendi koltuğuna dönmüştü.

“Hakikat için bu denli ihtiraslı olmak! Bağışlayın beni Profesör Nietzsche, amacım size meydan okumak değil, ama birbirimize karşı dürüst olmak için söz verdik. Hakikat derken kutsal bir şeyden söz eder gibi konuşuyorsunuz, adeta bir dinin yerine başka bir dini koyuyorsunuz. İzin verirseniz ben de şeytanın avukatlığını yapayım. İzin verirseniz size bir soru soracağım: Hakikat adına duyduğunuz bu ihtirasın, bu saygının sebebi nedir? Bu sabahki hastama bunun ne yaran olur?”

“Kutsal olan hakikat değil, kişinin kendi hakikati için çıktığı arayıştır! Kendi kendini sorgulamaktan daha kutsal bir şey olabilir mi? Kimilerine göre benim felsefi çalışmalarım kaygan bir zemine oturtulmuş. Görüşlerimde sürekli kaymalar oluyormuş. Ama kaya gibi sağlam bir sözüm var: Neysen o ol. Hakikat olmadan kişi kim ya da ne olduğunu nasıl keşfedebilir?”

“Fakat hakikat, hastamın çok kısa bir süre yaşayacak olması. Bu durumda onun kendi kendini tanımasına yardımcı mı olayım?”

“Doğru seçim, anlamlı seçim,” diye cevap verdi Nietzsche, “yalnızca hakikatin ışığı altında filizlenebilir. Bunun başka bir yolu olabilir mi?”

Breuer, hakikat ve seçimler hakkındaki bu soyut düzlemde Nietzsche’nin oldukça ikna edici ve bitmez tükenmez bir söylem oluşturabildiğini anlamıştı; onu daha somut konuşturmaya zorlaması gerektiğini görerek, “Ya bu sabahki hastam? Onun seçenekleri nedir? Belki de seçimi Tanrıya güven duymaktır!” dedi.

“Bu, insana göre bir seçim değildir. Bu insanca bir çözüm değil, kendi dışındaki bir yanılsamaya tutunmaktır. Böyle bir seçim, başka bir şeyi, doğaüstü bir şeyi seçmek, insanı daima güçsüz kılar. Daima onu olduğundan daha fazla küçültür. Ben bizi olduğumuzdan daha yüce yapacak şeyleri severim!”

“Artık soyut insan hakkında değil de,” diye ısrar etti Breuer, “Etiyle kanıyla capcanlı bir insan hakkında konuşalım, yani hastam hakkında. Onun durumunu düşünün. Birkaç haftası, hatta birkaç günü kaldı!

Onunla seçimler hakkında konuşmanın ne anlamı olabilir?”

Nietzsche yılmadan, anında cevabı yapıştırdı. “Ölmek üzere olduğunu bilmezse, nasıl öleceği konusunda bu adam nasıl karar verecek?”

“Nasıl öleceği konusunda mı dediniz Profesör Nietzsche?”

“Evet, ölümü nasıl karşılayacağına karar vermek zorundadır: Belki birileriyle konuşacak, öğütler verecek, o güne kadar sakladığı sözleri söyleyecek, çevresindekilerle vedalaşacak ya da bir köşeye çekilecek, ağlayacak, ölüme meydan okuyacak, lanetleyecek, belki de ona minnettar olacaktır.”

“Siz hâlâ soyut ve ideal bir şeyden söz ediyorsunuz, ama ben kanlı canlı bir adamla karşı karşıyayım. Onun öleceğini, hem de büyük acılar çekerek öleceğini biliyorum. Neden adamın kafasına balyoz gibi indireyim? Her şeyden öte, bu adamın ümidinin korunması gerekiyor. Doktordan başka ona kim ümit verebilir?”

“Ümit mi? Ümit en son kötülüktür!” Nietzsche adeta haykırmıştı. “İnsanca, Pek İnsanca adlı kitabımda ileri sürdüğüm gibi, Pandora’nın kutusu açılıp, Zeus’un içinde sakladığı bütün kötülükler dünyaya saçıldığı zaman, orada son bir kötülük kaldığından kimsenin haberi olmamıştı: Ümit. O zamandan beri, yanlışlıkla kutuyu ve içindeki ümidi iyi şans olarak yorumladık. Fakat Zeus’un arzusunun, insanların kendilerini işkenceye teslim etmeleri olduğunu unuttuk. Ümit kötülüklerin en kötüsüdür, çünkü işkenceyi uzatır.”

“O halde, demek istediğiniz şey, insanın isterse kendi ölümünü çabuklaştırabileceği öyle mi?”

“Bu muhtemel bir seçim, ama mutlaka tam bir bilgi ışığı altında yapılacak bir seçim.”

Breuer zafer kazandığını hissetti. Sabırla beklemiş ve olayları gidişatına bırakmıştı. Şimdi de bu stratejisinin karşılığını almak üzereydi! Tartışma tam istediği yöne doğru kayıyordu.

“Siz intihan ima ediyorsunuz Profesör Nietzsche. İntihar bir seçim olabilir mi?”

Nietzsche hâlâ kararlı ve açıktı. “Her insanın ölümü kendine aittir ve herkes kendi tarzını belirleyebilmelidir. Belki, yalnızca belki, insanın yaşamım elinden almaya ilişkin bir hak düşünülebilir. Ama insanın ölümünü elinden almaya kimsenin hakkı yoktur. Bu rahatlatma değildir! Acımasızlıktır!”

Breuer ısrarlıydı. “İntihar gibi bir yolu seçer miydiniz?”

“Ölüm güç bir şeydir. Ölümün son iyiliği, bir daha ölümün olmamasıdır, diye düşünürüm her zaman.”

“Ölümün son iyiliği: Bir daha ölmemek!” Breuer takdirle başını salladı, masasına doğru yürüyüp koltuğuna oturdu. Eline bir kalem aldı. “Bunu yazabilir miyim?”

“Evet, tabii. Ama açıklamam gereken bir şey var. Bu cümleyi şu anda uydurmuş değilim. Benim bir başka kitabımda, Şen Bilim’de bu cümleyi okuyabilirsiniz.”

Breuer şansının bu kadar yaver gittiğine inanamıyordu. Geçen birkaç dakika içinde Nietzsche, Lou Salome’nin verdiği iki kitabın da adını söylemişti. Tartışmadan duyduğu heyecana ve hızını kesmek istememesine rağmen, içine girdiği şu kitap çıkmazından kurtarabilecek fırsatı değerlendirmeden edemedi.

“Profesör Nietzsche, sözünü ettiğiniz o iki kitap oldukça ilgimi çekti. Bunları nereden satın alabilirim? Viyana’da bir kitapçıda var mıdır?”

Nietzsche bu dilekten duyduğu hoşnutluğu güçlükle saklayabildi. “Chemnitz’deki yayımcım Schmeitzer yanlış bir meslek seçmiş. Onun için en uygun iş uluslararası diplomasi ya da casusluk olmalıydı. Gizli dolaplar çevirme konusunda üstün bir dehadır ve kitaplarımı da sır olarak saklıyor. Sekiz yıldır tanıtım için bir kuruş bile harcama yapmadı. Ne birer adet dergilere gönderdi, ne de tek bir kitabı mı kitapçılara verdi.

“Bu yüzden Viyana’daki kitapçılarda kitaplarımı bulamazsınız. Hatta hiçbir Viyanalının evinde de yok. O kadar az kitabım satıldı ki, alanların hepsini tanıyorum ve hatırladığım kadarıyla bunların arasında hiç Viyanalı yok. Bu nedenle yayımcımla doğrudan temasa geçmelisiniz. İşte adresi.” Nietzsche çantasından çıkardığı bir kâğıda

birkaç satır yazarak Breuer'e uzattı. "Ona ben de yazabilirim, ama sizin için bir sakıncası yoksa, sizin yazacağınız bir mektubu almasını yeğlerim. Belki de ünlü bir doktordan sipariş alırsa, kitaplarımın varlığını açıklama gereksinimi hissedebilir."

Kâğıdı yeleğinin cebine koyan Breuer, "Hemen bu akşam kitaplarınızı sipariş edeceğim," dedi. "Fakat bunlardan birer adet daha önce elime geçememesi ya da ödünç alamamam ne üzücü. Hastalarımın tüm yaşamları, buna eserleri ve inançları da dahil, beni ilgilendirdiği için kitaplarınız, durumunuzu daha iyi anlamam için bana yardımcı olabilir; ayrıca, kitaplarınızı okumak ve onları sizinle tartışmak benim için büyük bir zevk olurdu!"

"Bakın," diye cevap verdi Nietzsche, "bu konuda size yardımcı olabilirim. Şahsıma ait birer tane valizimde var. Size onları ödünç vereyim. Bugün daha sonra onları muayenehanenize getiririm."

Oynadığı küçük oyunun işe yaramasına çok sevinen Breuer bunun karşılığında kendisi de Nietzsche'ye bir şey vermek istedi. "Bir insanın kendisini yazmaya adaması, bütün yaşamını kitaplara dökmesi ve buna rağmen bu kadar az okuyucusu olması; bu korkunç bir durum! Tanıdığım Viyanalı yazarlar için bu, ölümden beter olurdu. Siz buna nasıl dayandınız? Şu anda nasıl dayanıyorsunuz?"

Breuer'in sözlerine karşın Nietzsche'nin ne yüzünde bir gülümseme ne de sesinde bir değişiklik oldu. Dimdik ileri doğru bakarak, "Viyanalılar için Ringstrasse'nin dışında zaman mekân kavramı olabilir mi? Ben sabırlıyım. Belki iki binli yıllara doğru insanlar kitaplarımı okumaya cesaret edebilir," dedi: Birden ayağa kalktı. "O hal de cuma desek?"

Breuer kendisini azarlanıp baştan savılmış biri gibi hissetti. Neden Nietzsche bu kadar ani soğumuştu? Bugün ikinci defa oluyordu, ilki o köprü olayıydı ve her azarlanış da duygudaşlıkla yaklaşmasının ardından gelmişti. Bunun anlamı ne olabilir, diye düşündü. Profesör

Nietzsche, insanların ona yakınlaşıp yardım önerisinde bulunmalarını mı kaldıramıyor? O anda Lou Salome'nin Nietzsche'yi hipnotize etmemesi konusundaki uyarılarını hatırladı, bunun sebebi Nietzsche'nin güç hakkında çok hassas olmasıyla ilgiliydi.

Breuer durup bir an hayal kurdu. Lou Salome'nin Nietzsche'ye tepkisi ne olurdu? Bunu öylesine geçiştirmez, hemen ve doğrudan doğruya şöyle derdi herhalde: "Friedrich, insanlar sana kibar davranıp ellerini uzattıklarında neden dişlerini gösteriyorsun?"

Lou Salome'nin küstahlığına bozulmuş olmasına rağmen burada onunla ilgili hayal kurup yardımına başvurmasının ne kadar ironik olduğunu düşündü. Ama bu düşünceleri hemen zihninden uzaklaştırdı. Belki Lou Salome böyle diyebilirdi. Ama Breuer diyemezdi. Özellikle de buz gibi soğuk Profesör Nietzsche böyle kapıdan çıkıp gitmek üzereyken.

"Evet, cuma günü saat ikide Profesör Nietzsche."

Nietzsche hafifçe başıyla selam verdi ve hızlı adımlarla muayenehaneden dışarı çıktı. Breuer pencereden Nietzsche'nin merdivenlerden inişini izledi. Arabacının teklifini sinirli bir hareketle reddetmiş, kararan gökyüzüne bir göz attıktan sonra atkısını kulaklarına kadar dolayarak bitkin bir halde caddeden aşağı yürümeye başlamıştı.

VII

Ertesi gece saat üç sularında Breuer, bir kez daha, bastığı yerin ayaklarının altından kaydığını hissetti. Yine Bertha'yı ararken kırk metre aşağıdaki mermer bir taşın üzerine düşmüştü; taşın üzerine anlaşılmaz sembollerden oluşan bir yazı kazınmıştı. Panik içinde uyandı; kalbi deli gibi atıyordu. Pijaması ve yastığı terden sırılsıklam olmuştu. Mathilde'yi uyandırmamaya özen göstererek yataktan çıktı, parmak uçlarına basarak tuvalete gitti, sonra üzerine başka bir pijama geçirerek yastığının kuru tarafım çevirdi ve kendini tekrar uyuyabileceğine inandırmaya çalıştı.

Ama o gece ona uyku yoktu. Bütün gece uzanıp Mathilde'nin derin solumalarını dinledi. Herkes uyuyordu: Beş çocuğu, evin uşağı Louis, aşçı Martha, çocuk bakıcısı Gretchen, kendisi dışında bütün ev halkı. Sanki evi o bekliyordu. En çok çalışan ve en çok dinlenmeye gereksinimi olan kendisine uyanık kalıp herkesi düşünmek kalmıştı.

Kaygılan bir bir üzerine saldırıyordu. Kimisini savuşturabiliyordu, ama yenileri üşüşmeye devam ediyordu. Dr. Binsvvanger, Bellevue Sanatoryumundan ona mektup yazıp Bertha'nın eskisinden daha da kötü olduğunu anlatmıştı. Bundan daha da can sıkıcı haberler vardı. Sanatoryumun psikiyatristlerinden genç bir doktor olan Dr. Exner, Bertha'ya âşık olmuş, evlenme teklif ettikten sonra da onu bir başka doktora devretmişti! Bertha bu aşka karşılık vermiş miydi? Herhalde ona bazı mesajlar göndermişti! Dr. Exner en azından bekâr kalmak gibi mantıklı bir karar vermiş ve tam zamanında hastasından kurtulabilmişti. Bertha'nın bir zamanlar kendisine yaptığı gibi genç doktora gülümsediği düşüncesi Breuer'in zihnini allak bullak etti.

Demek Bertha eskisinden de kötüydü! Yeni hipnoz yöntemini Bertha'nın annesine anlatırken kendisiyle ne kadar da övünmüştü! Kadın şimdi onun hakkında ne düşünüyordur kim bilir? Ya bütün tıp çevresi arkasından neler diyordur? Bari şu konferansta, uyguladığı tedaviden bahsetmemiş olsaydı, Lou Salome'nin erkek kardeşi de gelmiş bu konferansı dinlemişti! Neden bir türlü ağzını sıkı tutamıyordu? Duyduğu utanç ve pişmanlık onu ürpertmişti.

Acaba Bertha'ya âşık olduğunu kimse fark etmiş miydi? Herhalde, bir doktorun neden belli bir hastaya aylarca saatlerini ayırdığını herkes merak etmiştir! Bertha'nın babasına karşı tuhaf bir bağlılığı olduğunu biliyordu. Acaba, kendisi de, onun doktoru olarak bu bağlılığı kendi çıkarına mı kullanmıştı? Bertha, onun yaşında, gösterişsiz bir adama neden âşık olsundu?

Breuer, Bertha'nın her transa geçişinde bir türlü engelleyemediği ereksiyonlarını hatırlayınca iyice çökmüştü. Neyse ki, hislerini kontrol edebilmiş, hiçbir zaman duygularını açıklamamış, göğüslerini okşamamıştı. Sonra kendini ona masaj yaparken hayal etti. Aniden Bertha'yı bileklerinden sıkıca kavrıyor, kollarını tutarak başının üzerine kaldırıyor, geceliğini yukarı sıyırıyor, dizlerini kullanarak bacaklarını ayırıyor, ellerini kalçalarının altına koyuyor ve Bertha'yı kendisine doğru çekiyordu. Kemerini çözüp pantolonunu indiriyordu ki odaya bir sürü insan, hemşireler, meslektaşları, Frau Pappenheim dalıveriyordu.

Breuer iyice bitmiş tükenmiş bir halde yatağına gömüldü. Neden

kendine bu kadar işkence ediyordu? Her seferinde teslim oluyor, kaygıların kendisini ezmesine izin veriyordu. Zaten Yahudilikten kaynaklanan bir sürü kaygıyla doluydu, giderek yükselen ve üniversitedeki kariyerini etkileyen Yahudi düşmanlığı; Schönerer'in yeni partisi, Milliyetçi Alman Derneği; Avusturya Reform Derneği'ndeki toplantıda yapılan esnaf birliklerini Yahudilere (finans çevrelerindeki Yahudilere, basındaki Yahudilere, demiryollarındaki Yahudilere, tiyatrodaki Yahudilere) karşı saldırıya kışkırtan Yahudi karşıtı seminerler. Daha geçen gün Schönerer, Yahudiler için eskiden uygulanan yasal kısıtlamaların yeniden yürürlüğe konması gerektiğini söylemiş ve bütün şehirde ayaklanmalara yol açmıştı. Breuer, bütün bunların daha da kötüye gideceğini biliyordu. Bu düşmanlık daha şimdiden üniversiteyi kaplamıştı. Geçenlerde öğrenci dernekleri, Yahudilerin "şerefsiz" olarak doğduklarını, bu nedenle de hakaret edildikleri zaman düello yapmalarına izin verilmemesi gerektiğim ilan etmişti. Yahudi doktorların hakarete uğradığı henüz duyulmamıştı, ama bu yalnızca an meselesiydi.

Mathilde'nin hafif hafif horlamasını dinledi. İşte asıl kaygısı yanında uzanıyordu! Mathilde yaşamını Breuer'inkinin içine sarmalamıştı. Sevgi doluydu, Breuer'in çocuklarının annesiydi. Mathilde'nin Altmann Ailesi'nden getirdiği drahoma onu zengin bir adam yapmıştı. Mathilde Bertha'ya çok kızıyordu, ama bu konuda onu kim suçlayabilirdi? Öfkesinde haklıydı.

Breuer ona tekrar baktı. Evlendiğinde, o güne kadar gördüğü en güzel kadın oydu ve hâlâ çok güzeldi. İmparatoriçeden, Bertha'dan., hatta Lou Salome'den bile daha güzeldi. Viyana'da Breuer'i kıskanmayacak tek bir adam yoktu! O zaman, neden Mathilde'ye dokunup, onu öpemiyordu? Mathilde'nin ağzını açması Breuer'i neden korkutuyordu? Karısının kendisine sarılacağından korkmasının ardındaki neden neydi? Neden üzüntülerinin kaynağı o olmuştu?

Karanlıkta karısını seyretti. Güzel dudaklarını, elmacık kemiklerinin o zarif çıkıntısını, ipek tenini. Karısının yüzünün yaşlandığını, kırıştığını, derisinin buruşarak döküldüğünü ve altından kafatasının ortaya çıktığını hayal etti; göğüs kafesinin üstündeki kaburgaları kaplayan göğüslerinin yuvarlaklığına baktı. Bir keresinde hatırlıyordu; rüzgârlı

bir günde plajda yürürken dev bir balık kalıntısına rastlamıştı; bu kalıntının bir yanındaki etleri tamamen çürümüş beyaz kaburgaları sırıtırcasına ona bakıyordu.

Breuer ölümü aklından kovmaya çalıştı. O çok sevdiği sihirli cümleyi, Lucretius'un o deyişini tekrarladı: "Ölüm varken ben yokum. Ben varken, ölüm yok. O halde üzülecek ne var?"[18] Ama bu da işe yaramadı.

Başını iki yana sallayarak bu kötücül düşünceleri silkip atmayı denedi. Bunlar nereden gelmişti? Nietzsche'yle yaptığı ölüm hakkındaki konuşmalardan mı? Hayır, bunları kafasına Nietzsche sokmamış, yalnızca dışarı çıkabilmelerini sağlamıştı. Zaten hep kafasındaydılar; hepsini daha önce düşünmüştü. Peki ama bunları düşünmediği zamanlar, kafasının neresinde saklanıyorlardı? Freud haklı: Beyinde karmaşık düşüncelerin saklandığı bir depo olmak zorunda; bilincin ötesinde ama hep uyanık, her an kendini göstermeye ve bilinçli düşünceler sahnesine çıkmaya hazır, diye geçirdi aklından.

Bu bilinçsiz depoda saklanan yalnızca düşünceler değildi, orada bir de gizli duygular vardı! Birkaç gün önce arabasında giderken yanındaki arabaya gözü kaymıştı. İki atın çektiği arabanın arkasında asık suratlı ve yaşlıca iki yolcu oturuyordu. Ama arabanın sürücüsü yoktu. Hayalet araba! İçi korkuyla dolmuştu. Bütün vücudundan ter boşanmış, giysileri bir anda sırılsıklam olmuştu. Sonra arabanın sürücüsü ortaya çıktı: Adam yalnızca, ayakkabılarını bağlamak için eğilmişti.

Breuer önce, bu aptalca tepkisine gülmüştü. Ama biraz daha düşününce bir şeyi çok daha iyi anladı: Ne kadar akılcı, ne kadar özgür düşünceli bir insan olsa da kafasında barındırdığı doğaüstü dehşet sahnelerinin sayısı az değildi. Hem o kadar da derinlerde değillerdi, yüzeyden yalnızca birkaç saniye aşağıda, "çağırılmaya hazır" bekliyorlardı. Keşke bir cımbızla tüm bu düşünceleri köklerinden söküp çıkarabilseydi!

Hâlâ uyuyabilecek gibi görünmüyordu. Kalktı ve dönen pijamasını düzeltti, yastığını kabarttı. Aklına yine Nietzsche geldi. Ne tuhaf bir adamdı! Ne kadar ilginç bir konuşma yapmışlardı! Breuer bu tarz

konuşmaları seviyordu; belli ki böyle zamanlarda kendini rahat hissediyordu; bu yapısından gelen bir şeydi. Nietzsche'nin o "kaya gibi cümlesi" nasıldı? "Neysen o ol!" Ama kimim ben, diye sordu Breuer kendine. Ne olmam gerekiyordu? Babası bir Talmut uzmanıydı; belki de felsefi tartışma onun kanında vardı. Üniversitedeyken babasının ısrarlarıyla, diğer doktorlara nazaran daha fazla felsefe dersi almış olduğuna seviniyordu; tıp derslerine geçmeden önce bir yıl üniversitede felsefe okumuştu. Felsefe profesörleri olan Brentano ve Jodl'u tanımış olduğu için de çok memnundu. Onları görmeye daha sık gitmeliydi. Salt fikirlerden oluşan bir düzlemde tartışmak insana arınma hissi veriyordu. Belki de o düzlemde, yalnızca o düzlemde Bertha'dan ve onunla ilgili şehvet hislerinden alınabilirdi. Nietzsche gibi hep o düzlemde yaşıyor olmak nasıl bir şeydi acaba?

Bir de Nietzsche'nin o sözleri söylemekte gösterdiği cesaret! Bir düşünün! Ümidin en büyük kötülük olduğunu söylemesi! Tanrı öldü demesi! Hakikat, onsuz yaşayamayacağımız bir yanlıştır demesi! Hakikatin düşmanı yalanlar değil, inançlardır demesi! Ölümün son iyiliği bir daha ölünemeyecek olmasıdır demesi! Doktorların, insanların kendi ölümlerini ellerinden almaya hakları olmadığını söylemesi! Kötücül düşünceler! Bu fikirlerin her birinde de Nietzsche'ye itiraz etmişti. Ama bunlar sahte itirazlardı; kalbinin ta derinlerinde biliyordu ki Nietzsche haklıydı.

Ya Nietzsche'nin özgürlüğü! Onun yaşadığı gibi yaşamak nasıl bir şey olurdu? Ev yok bark yok, zorunluluk yok, ödemesi gereken maaşlar, yetiştirmesi gereken çocuklar yok, programı yok, toplumda bir yeri, bir rolü yok. Böyle bir özgürlükte Breuer'e çekici gelen bir şeyler vardı. Neden Nietzsche'de bu kadar çok, kendisinde ise bu kadar az vardı? Nietzsche'nin özgürlüğünü elde ettiği açıktı. "Ben neden yapamıyorum," diye homurdandı Breuer. Bu düşüncelerden başı dönmüş bir halde yatağında uzandı, ta ki sabah altıda saatin zili çalana dek.

Frau Becker, "Günaydın Doktor Breuer," diyerek onu selamladı; sabah ziyaretlerini bitirip muayenehanesine geldiğinde saat on buçuğu geçiyordu. "Sabah burayı açmaya geldiğimde o Profesör Nietzsche koridorda bekliyordu. Size bu kitapları getirdi ve bunların kendisine ait

olduğunu ve daha somaki çalışmalarında kullanmak üzere sayfa kenarlarına notlar aldığını size iletmemi rica etti. Bu notların çok özel olduğunu ve kimseye göstermemeniz gerektiğini söyledi. Bu arada söyleyeyim çok korkunç görünüyordu, hareketleri de çok tuhaftı.”

“Nasıl yani Frau Becker?”

“Etrafı göremiyor ya da gördüğü şeyi görmek istemiyormuş gibi sürekli gözlerini kırpıştırıyordu. Yüzü bembeyazdı; her an düşüp bayılacak gibiydi. Yardıma ihtiyacı olup olmadığını, bir bardak çay ya da içerde uzanmak isteyip istemediğini sordum. Nazik davrandığımı sanmıştım ama bunlardan hiç memnun olmadı, hatta neredeyse sinirlendi. Sonra da tek kelime bile etmeden gerisin geri döndü ve sende leye sendeleye merdivenlerden indi.”

Breuer, Nietzsche’nin bıraktığı paketi Frau Becker’den aldı. İki kitap, itinalı bir şekilde dünkü Neue Freie Presseye sarılmış ve kısa bir ip parçasıyla bağlanmıştı. Breuer paketi açıp içindekileri çıkararak, Lou Salome’den aldığı kitapların yanına koydu. Nietzsche, Viyana’da bu kitapları edinen tek kişinin Breuer olacağını söylerken abartmış olabilirdi, ama şimdi bu kitaplardan ikişer adet edinen tek Viyanalı olduğu su götürmezdi.

“A, Doktor Breuer, bunlar o Rus hanımın bıraktığı kitapların aynısı değil mi?” O anda Frau Becker içeri girmiş, mektupları masaya bırakıp gazete kâğıdıyla ipi toplarken gözü kitapların başlıklarına ilişmişti.

Yalan, yeni yalanlar doğurur, diye düşündü Breuer, yalanlarla yaşayan birinin ne kadar da temkinli olması gerekiyordu! Frau Becker her ne kadar çok resmi ve becerikli biri olsa da, hastalarla “ahbaplık etmekten” hoşlanıyordu. Acaba Nietzsche’ye “o Rus hanım”dan ve hediye ettiği kitaplardan bahsedebilir miydi? Onu uyarmak zorundaydı.

“Frau Becker, size söylemem gereken bir şey var. O Rus kadın, Frâulein Salome; hani o çok ilgini çeken Profesör Nietzsche’nin yakın bir dostu ya da eskiden dostuymuş. Profesör için endişelenmiş ve diğer dostları yardımıyla bana başvurmasını sağlamış. Yalnız, bunu o bilmiyor, çünkü şu anda Frâulein Salome’yle arası fena halde bozuk. Eğer ona bir şekilde yardım etme şansım olacaksa bunun şartı Nietzsche’nin bu görüşmeden asla haberinin olmamasıdır.”

Frau Becker her zamanki gibi anlayışla başını salladı, sonra da pencereden dışarı bir göz atarak iki hastasının geldiğini haber verdi. “Herr Hauptmann ve Frau Klein. İlkönce hangisini görmek isterdiniz?”

Nietzsche’ye belli bir randevu saati vermek, aslında çok sıradışı bir durumdu. Bütün diğer Viyanalı doktorlar gibi Breuer de genellikle hastalarına saat vermeksizin belli bir gün belirtir ve hastalarını geliş zamanlarına göre sırayla alırdı.

“Önce Herr Hauptmann’ı gönder. İşine dönüşünü geciktirmeyelim.”

* * *

Sabah hastalarının sonuncusu da gittikten sonra Breuer Nietzsche’yle buluşacağı ertesi günden önce kitaplarını incelemeye karar verdi ve Frau Becker’e, karısını arayıp yemek masaya konana kadar yukarı çıkmayacağını iletmesini rica etti. Her biri neredeyse üç yüzer sayfalık ucuz bir malzemeyle ciltlenmiş kitapları eline aldı. Lou Salome’nin verdiği kitaplan okumayı tercih ederdi; böylece okurken yazıların altını çizebilir ya da kenarlara not düşebilirdi. Ama Nietzsche’nin kendi kitabından okumak için de önlenemez bir dürtü vardı içinde, sanki ikiyüzlülüğünü kapatmak istiyordu. Nietzsche’nin işaretlemeleri çok karışık görünüyordu: Birçok yerin altını çizmiş, kenarlara notlar almış, birçok yerde yazdığı “EVET! EVET!” ya da ara sıra “HAYIR!” veya “APTAL!” sözcüklerini koyduğu ünlem işaretleriyle haykırışa çevirmişti. Ayrıca Breuer’in hiçbir şey çıkaramadığı çiziktirilmiş bazı notlar vardı.

Bu kitaplar çok tuhaftı, daha önce okuduğu hiçbir kitaba benzemiyordu. Her iki kitapta da yüzlerce numaradan oluşan bölümler vardı, birçoğunun birbiriyle çok az ilişkisi vardı. Bölümler kısaydı, en fazla iki ya da üç paragraftan oluşuyordu; kimi yerlerde yalnızca birkaç cümle vardı, kimileriyse tek bir aforizmadan ibaretti: “Düşünceler, duygularımızın gölgesidir; ama her zaman daha karanlık, daha boş ve daha sade.” “Şu günlerde kimse ölümcül hakikatlerden ölmüyor, öyle

çok panzehiri var ki.” “Bir kitap bizi alıp diğer kitapların üzerine çıkarmıyorsa o kitabın neresi iyidir?”

Belli ki Profesör Nietzsche her konuda fikir yürütebilecek kapasitede olduğunu hissediyordu; müzik, sanat, doğa, politika, yorumbilim, tarih, psikoloji. Salome onu büyük bir filozof olarak tanıtmıştı. Belki. Breuer kitapların içeriği konusunda yargılarda bulunmaya hazır değildi. Ama şu da açıktı ki, Nietzsche şairane bir yazar, hakiki bir Dichter’di.[19]

Nietzsche’nin bazı sözleri çok tuhaf görünüyordu; “Babayla oğul arasındaki ortak yönler anneyle kız arasındakinden daha fazladır” gibi öylesine söylenivermiş saçma sözlerdi. Ama aforizmaların çoğu onu sarsmış ve kendi üzerinde düşünmeye sevk etmişti. “Kurtuluş garantileyen şey nedir? İnsanın kendinden artık utanmıyor olması!” Özellikle bir paragraf onu derinden etkilemişti:

Kemikleri, eti, bağırsakları ve kan damarlarım kaplayan deri nasıl insan görünümünü katlanabilir hale getiriyorsa, ruhun çalkantıları ve ihtirası da kibirle kapatılmıştır; o, ruhu kaplayan deridir.

Bu sözler için ne söylenebilirdi? Bunlara belli sıfatlar yüklemek çok zordu; ama bir bütün olarak duygulan harekete geçirmeye, kışkırtmaya yönelik görünüyordu; geleneklerin tümüne meydan okuyor, onları sorguluyor, hatta geleneksel değerlere bile çamur atıyor ve anarşiyi yüceltiyordu.

Breuer saatine baktı. Biri çeyrek geçiyor. Rahat rahat oturup kitap okuması için ayırdığı zaman bitmişti. Her an yemeğe çağrılabileceğini bildiği için kitabı hızlı hızlı karıştırarak yarın Nietzsche’yle görüştüğünde kendisine yardımcı olabilecek pasajlar aradı.

Freud’un hastanedeki programı çok yüklü olduğu için perşembe günleri akşam yemeğine gelemiyordu. Ama bugün Breuer onu özellikle davet etmişti, Nietzsche’yle yaptığı konuşmayı onunla birlikte değerlendirmek istiyordu. Tam bir Viyana sofrası hazırlanmıştı: Kekikli lahana ve kuru üzüm çorbası, şnitzel, bir tür erişte olan spâtzle, Brüksel lahanası, salçalı kızarmış ekmek. Yemekten sonra, Martha’nın evde yaptığı çavdar ekmeğiyle birlikte birer de üzeri tarçınlı kremalı kızarmış elma ve maden suyu alan Breuer’le Freud çalışma odasına

çekildiler.

Breuer, Herr Eckart Müller diye bahsettiği hastasının tıbbi geçmişini ve semptomlarını anlatırken Freud'un gözkapaklarının yavaş yavaş inmekte olduğunu fark etti. Freud'un yemeklerden sonra üzerine rehavet çöktüğünü bilirdi, bununla nasıl baş edeceğini de biliyordu.

"İşte böyle Sig," dedi çabucak. "Haydi şimdi seni tıbbi yeterlilik sınavına hazırlayalım, beni Profesör Northnagel farzet. Dün gece doğru dürüst uyuyamadım, hazımsızlık çekiyorum, yemeğe geç kaldım diye Mathilde bana bozuluyor, bu yüzden kaba birini taklit edebilecek kadar huysuzluğum üzerimde bugün."

Breuer koyu bir Kuzey Almanya aksanı ile konuşarak, katı ve otoriter bir Prusyalı edasıyla, "Pekâlâ Doktor Freud, işte size Herr Eckart Müller'in tıbbi geçmişini anlattım. Şimdi fiziksel muayeneye geçeceksiniz. Söyleyin bakalım, nelere bakarsınız?" diye sordu.

Freud'un gözleri açılmıştı, ellerini boğazına doğru götürerek yakasını gevşetti. Bu sınavlardan Breuer kadar hoşlanmıyordu. Pedagojik açıdan faydalı olduğunu kabul etse de her seferinde çok rahatsız oluyordu.

"Kuşkusuz," diye başladı, "hastanın merkezi sinir sisteminde bir lezyon oluşmuş. Sefalji, görme bozukluğu, babasının nörolojik geçmişi, denge bozukluğu; hepsi de bunu gösteriyor. Beyin tümöründen kuşkulanırım. Muhtemelen yayılmış skleroz. İyi bir nörolojik muayeneden geçirir, kafatası sinirlerini, özellikle birinci, ikinci, beşinci ve on birinci sinirleri iyice incelerdim. Görsel bölgeleri de iyice gözden geçirirdim, tümör optik sinirlere baskı yapıyor olabilir."

"Görmeyle ilgili diğer belirtilere ne demeli Doktor Freud? Gözlerin kırpıştırılması, sabahlan bulanık görüp de günün ilerleyen saatlerinde görüşün düzelmesine ne diyeceksiniz? Bunu yapabilecek bir kanser türü biliyor musunuz?"

"Retinayı iyice gözden geçiririm. Retinada lekelerden dolayı dejenerasyon olabilir."

"Öğleden sonraları geçen lekeli dejenerasyon, ha? Çok şaşırtıcı! Bu vakayı mutlaka yayımlamalıyız! Ya dönem dönem duyuları halsizliği,

romatizmal semptomları ve kan kusması? Bunlara da mı kanser yol açıyor?”

“Herr Profesör Northnagel, hastanın bir değil, iki hastalığı olabilir. Oppolzer’in dediği gibi: Bitler ve pireler bir arada. Adam anemik olabilir.”

“Anemiyi nasıl teşhis edersin?”

“Hemoglobin ve dışkıya bakarak.”

“Nein! Nein! Mein Gott! Viyana tıp fakültelerinde size ne öğretiyorlar? Beş duyunu kullanmıyor musun? Laboratuvar testlerini, Yahudi tıbbini bir kenara bırak! Laboratuvar incelemeleri, yalnızca fiziksel muayeneden aldığın fikirleri onaylar. Farz et ki savaş alanındasın Doktor, kalkıp da dışkı testi mi yapacaksın?”

“Hastanın rengine bakarım, özellikle avuç içlerindeki kırışıklıklara ve mukoza dokularına; dile, konjonktivit olup olmadığına, dişetlerine.”

“Doğru. Ama en önemlisini unuttun; tırnakları.”

Breuer hafifçe öksürüp Northnagel’i taklit etmeye devam etti. “Pekâlâ, benim yetenekli genç doktor dostum,” dedi, “Sana fiziksel muayenenin sonuçlarını vereyim. Birincisi, nörolojik muayene sonucu tamamıyla ve kesinlikle normal çıktı, olumsuz bir tek bulgu bile yok. Beyin tümörü ya da yayılmış skleroza gelince Doktor Freud, bunlar ihtimaller dahilinde bile değil, çünkü hastanın bu yakınmaları yıllardır sürüyor, ama yirmi dört ile kırk sekiz saatlik semptomlarla periyodik biçimde ortaya çıkıp nörolojik bir zarar oluşturmadan tamamen kayboluyorlar. Hayır, hayır, hayır! Bu yapısal bir hastalık değil, parçalı fizyolojik bir rahatsızlık.” Breuer derin bir nefes alarak tekrar abartılı Prusya aksanıyla devam etti: “Yalnızca tek bir muhtemel teşhis konabilir Doktor Freud.”

Freud kıpkırmızı kesilmişti. “Ben bilemeyeceğim.” Öylesine mahzun bir hali vardı ki Breuer oyuna son vererek Northnagel’i def edip sesini yumuşattı.

“Evet, biliyorsun aslında Sig. Daha geçen gün konuşmuştuk. Hemicrania ya da migren. Aklına gelmemesi seni utandırmasın: Migren evde yaşanan bir hastalıktır. Kliniklerde çalışanlar bu

hastalarla pek karşılaşmaz, çünkü bu hastalar hastaneye pek gitmezler. Hiç kuşkusuz, Herr Müller'de şiddetli bir migren var. Bütün klasik semptomları gösteriyor. Gel bunları bir gözden geçirelim: Aralıklarla tekrarlayan tek taraflı zonklama biçiminde baş ağrısı nöbetleri, bu arada bunun genellikle aileden geçen bir hastalık olduğunu da ekleyelim; iştahsızlık ve kusma, görme bozuklukları; ilk belirtileri göz kamaşması, hatta görüşte kör noktalar."

Freud ceketinin iç cebinden küçük bir not defteri çıkarmış Breuer'in söylediklerini not alıyordu. "Migrenle ilgili okuduklarımı hatırlamaya başladım Josef. Du Bois-Reymond'un teorisine göre bu, damarlarla ilgili bir hastalık, acının sebebi beyindeki kısa arterlerin spazmı."

"Du Bois-Reymond bunun damarlarla ilgili olduğunu söylerken haklı, ama kısa arter spazmları her hastada olmuyor. Pek çok hastada bunun tersini gördüm, yani damar genişlemesi. Mollendorff acıya sebep olan şeyin spazmlar değil, damarların genişlemesinden kaynaklanan gerginlik olduğunu söylüyor."

"Görüş kaybına ne diyeceksin?"

"İşte senin bitler ve pireler hikâyesi burada! Bu migrenin değil, başka bir şeyin sonucu. Göz aynamı bir türlü retinasına odaklayamadım. Görüşü engelleyen bir şey var. Göz merceğinde değil, katarakt da değil, kornea tabakasında bir şey var. Korneadaki saydamlığı bozan şeyin sebebini bilmiyorum, ama bunu daha önce de gördüm. Belki de sebep kornea ödemidir, sabahları görüşünün daha kötü olmasının sebebi de burada yatıyor olabilir. Bütün gece gözler kapalı kaldığı için sabahları kornea ödemi daha şiddetli olabilir, gün içinde gözler açık kaldıkça sıvı ödem çözünüp gaz haline geçerek uçuyor olmalı."

"Ya halsizliği?"

"Biraz anemisi var. Mide kanamasından olabilir, ama muhtemelen yiyeceklere bağlı bir anemi. Hazımsızlığı o kadar şiddetli ki bir keresinde haftalarca et yiyememiş."

Freud not almaya devam ediyordu. "Peki ya tedavi şansı; bu daha ne kadar sürecek? Babası da aynı hastalıktan mı ölmüş?"

"O da bana aynı soruyu sordu Sig. Aslına bakarsan, çıplak gerçekleri

öğrenmekte bu kadar ısrarlı bir hastayı ilk kez görüyorum. Ona doğruyu söyleyeceğime söz verdirtti, sonra üç soru sordu: Hastalığı ilerleyecek mi? Kör olacak mı? Bu hastalık onu öldürecek mi? Hiç böyle konuşan bir hasta duydun mu? Yarınki görüşmemizde bunları cevaplandıracağıma söz verdim. “Ona ne söyleyeceksin?”

“İngiltere’den getirttiğim, Liveling tarafından yazılmış mükemmel bir çalışmaya, gördüğüm en iyi tıbbi araştırmaya dayanarak ona pek çok konuda güvence verebilirim. Liveling’in monografisini okusan iyi olur.” Breuer ona kalın bir kitap uzattı. Freud kitabı açıp yavaş yavaş sayfalarını karıştırmaya başladı.

“Henüz çevirisi yapılmadı,” diye devam etti Breuer, “Ama senin İngilizcen bunu anlayacak kadar iyi. Liveling migren hastalarının büyük bir bölümünün yaşlandıkça migrenden daha az yakınır olduklarını gözlemlemiş ve hastalığın başka bir beyin hastalığıyla ilgili olmadığını da söylüyor. Bu yüzden, kalıtım yoluyla geçiyor olsa da babasının aynı hastalıktan ölmüş olması ihtimali pek az.”

“Tabii,” diye devam etti Breuer, “Liveling’in araştırma yöntemi biraz özensiz. Bu monografide, aldığı sonuçların düşey mi yoksa yatay kesitlerden alınan verilere mi dayandığı belli değil. Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi Sig?”

Freud hemen karşılık verdi, araştırma yöntemleri söz konusu olunca klinik tıpta olduğundan çok daha rahat olduğu belli oluyordu. “Düşey yöntemin anlamı, hastaları yıllarca izlemek ve yaşlandıkça yakınmalarının azaldığını bulup çıkarmak, öyle değil mi?”

“Kesinlikle, “dedi Breuer. “Yatay kesit yöntemi de... “

Freud sınıfın en ön sırasında oturan hevesli bir öğrenci gibi hemen atıldı. “Yatay kesit yöntemi de belli bir zamanda, belli bir noktada yapılan tek bir gözlemdir; bu durumda, yaşlı hastaların, genç hastalara göre daha az migren ağrıları çekip çekmediği belirlenir.”

Dostunun aldığı keyiften memnun olan Breuer ona kendini göstermesi için bir fırsat daha verdi. “Hangi yöntemin daha doğru olduğunu söyleyebilir misin?”

“Yatay kesit yöntemiyle doğru bir sonuç almak imkânsız: Bu örnekte

şiddetli migreni olan yaşlı hastaların sayısı çok az olabilir, ama bunun nedeni migrenlerinin iyileşmesi değil, bu hastaların artık doktora gidemeyecek kadar hasta ve güvensiz olmalarındandır.”

“Kesinlikle doğru, işte Liveling’in gözden kaçırdığına inandığım eksikliği de bu. Mükemmel bir cevap Sig. Bunu bir puroyla kutlayalım mı?” Freud, Breuer’in uzattığı Türk tütününden enfes puroyu hevesle kabul etti. İki erkek purolarını yakıp aldıkları kokunun keyfini çıkardılar.

“Artık,” diyerek söze başladı Freud, “hastanın geri kalan durumu hakkında konuşabilir miyiz?” Abartılı bir fısıltıyla ekledi: “işin ilginç yanını.”

Breuer gülümsedi.

“Belki de bunu söylememem gerek,” diye devam etti Freud, “ama Northnagel bu odadan çıktığından beri itiraf etmeliyim ki bu vakanın psikolojik özellikleri tıbbi tablosundan çok daha fazla ilgimi çekti.”

Breuer, genç dostunun gerçekten de heyecanlı olduğunu fark etti. Freud sorusunu sorarken gözleri meraktan ışıl ışıl parlıyordu: “Bu hastanın intihar eğilimi var mı? Bu konuda tavsiyede bulunmana izin veriyor mu?”

İşte çekingenlik sırası şimdi Breuer’deydi. Son konuşmalarını hatırlayınca kızardı; hastasıyla yaptığı görüşmelerde ne kadar usta olduğunu ve kendisine ne kadar güvendiğini anlatmıştı. “Bu adam çok tuhaf biri Sig. Bu denli direngen birini daha önce hiç görmemiştim. Karşımda beton bir duvar gibiydi. Çok zeki bir duvar. Konuyu açmam için çok fırsat verdi. Geçen yıl yalnızca elli gün kendini iyi hissettiğini, içinin karardığını, ihanete uğradığını, tam bir inzivaya çekildiğini, okursuz bir yazar olduğunu, geceleri gelen kötücül düşüncelerle şiddetli uykusuzluk çektiğini anlattı.”

“Ama Josef, bunlar konuya girmek için tam da aradığın noktalar!”

“Bu doğru. Yine de hangisinden giriş yapmaya çalıştıysam elim boş döndüm. Evet, genellikle hasta olduğunu kabul ediyor; ama hasta olanın o değil, yani özü değil bedeni olduğunda ısrar ediyor. İç kararmalarına gelince, bu bunalımlı saatleri yaşayacak cesareti olduğu için gurur duyuyor! Bunalımlı saatleriyle gurur duyan bir insan,

inanabiliyor musun? Bu çok çılgınca bir şey! İhanet mi? Evet, sanırım Frâulein Salome ile ilgili bir şey bu, ama dediğine göre bunların üstesinden gelmiş ve konuşmak istemiyor. İntihara gelince, intihar eğilimi taşıdığını inkâr ediyor, ama hastaların kendi ölümlerini seçme hakkı olduğunu savunuyor. Ölüme seve seve gidebilecek olsa da - ölümün son iyiliğinin bir daha ölmeyecek olmak olduğunu söylüyor! yapması gereken bir sürü iş, yazması gereken bir sürü kitap olduğunu anlatıyor. Aslına bakarsan, kafasının bir sürü kitaba gebe olduğunu ve baş ağrılarının da beyninin doğum sancılan olduğunu düşünüyor."

Freud, Breuer'in hayretini paylaştığını belirtmek için başını salladı. "Beynin doğum sancısı ha? Müthiş bir metafor! Zeus'un alnından Minerva'nın doğması gibi! Bunlar çok tuhaf düşünceler; beynin doğum sancılan, insanın kendi ölümünü seçmesi, bunalımlı saatleri karşılama cesareti. Bu adam zeki biri Josef. Acaba bu zekâ bir deliye mi yoksa dâhiye mi ait?"

Breuer başını iki yana salladı. Freud arkasına yaslanarak purosunun dumanını dümdüz ileriye üfledi ve mavi kıvrımların yükselip kaybolmasını izledikten sonra konuşmaya devam etti. "Bu vaka her geçen gün daha da ilginçleşiyor. Peki, Frâulein Salome'nin sözünü ettiği intihar eğilimli ümitsizliğe ne demeli? Adam kıza yalan mı söylüyordu? Yoksa sana mı yalan söylüyor? Yoksa kendisine mi?"

"Kendisine yalan söylemek mi Sig? Kendi kendine nasıl yalan söylersin? O zaman yalanı söyleyen kim, söylenen kim olacak?"

"Belki de adamın bir parçası intihar eğilimi taşıyor, ama bilinçli parçası bunu bilmiyor."

Breuer genç dostuna biraz daha yakından bakmak için ona doğru eğildi. Freud'un yüzünde bir gülümseme bekliyordu, ama Freud çok ciddiydi.

"Sig, sahibinden ayrı bir yaşam süren bu küçük bilinçdışı varlıktan her geçen gün daha sık söz ediyorsun. Lütfen Sig, şu tavsiyemi dinle: Bu teorini yalnız benimle konuş. Hayır, hayır, buna teori de denemez, bunun bir tek kanıtı bile yok, buna hayal ürünü bir düşünce diyelim. Bu hayali düşünceden sakın Brücke'ye söz etme; yoksa bir Yahudiyi terfi ettirmedi diye duyduğu suçluluk duygusundan kurtulacaktır."

Freud olağanüstü bir yüreklilikle karşılık verdi: “Yeterli kanıtlarla ortaya çıkana kadar ikimizin arasında kalacak. Ama zamanı geldiğinde bunu yayımlamaktan çekinmeyeceğim.”

Breuer, genç dostunda o çocuksu tavırların kalmadığını ilk kez fark etmişti. Tersine, inançları doğrultusunda hiçbir şeyden çekinmeyecek kadar cesur biri duruyordu karşısında, hep kendisinde olmasını istediği özellikler.

“Sig, bu fikir sanki bilimsel bir sorgulamaya konu olabilecekmiş gibi kanıtlardan söz ediyorsun. Ama bu varlık somut bir gerçekliğe sahip değil. Bu yalnızca bir kurgu, Platon’un idea’sı gibi bir şey. Bunun kanıtlarını neler oluşturabilir ki? Bana bir tek örnek verebilir misin? Ama rüyalardan söz etme, onları kanıt olarak kabul edemem; onlar da elle tutulamayacak yapılardan başka bir şey değil.”

“Kanıtları bana sen kendin verdin Josef. Bertha Pappenheim’ın duygusal yaşamının tam on iki ay önce yaşanmış olaylar tarafından belirlendiğini anlattın; geçmişteki bu olaylar hakkında Bertha’nın bilinçli bir bilgisi olmadığını söyledin. Yine tüm bunların annesinin bir yıl önce yazdığı günlükte yer aldığını da anlattın. Bana göre bunlar laboratuvardaki kanıtlara eşdeğerdir.”

“Ama bu, Bertha’nın güvenilir bir tanık olduğu ve geçmişteki bu olayları gerçekten hatırlamadığı varsayımına dayanıyor.”

Ama, ama, ama, ama, yine karşıma çıktı, diye düşündü Breuer, yine o “ifrit ama”. Kendini yumruklayası geldi. Bütün hayatı boyunca “ama” pozisyonu almıştı, şimdi Freud’la, kısa bir süre önce de Nietzsche’yle aynı durumu yaşamıştı ve her ikisinde de içinden onların haklı olduğunu düşünmüştü.

Freud not defterine bir şeyler daha yazdı. “Josef, bir ara Frau Pappenheim’ın günlüğünü görebilir miyim?”

“Ona geri vermiştim, ama sanırım tekrar isteyebilirim.”

Freud saatine göz attı. “Northnagel’in viziteleri için hastaneye gitmem gerek. Ama gitmeden önce bana, şu gönülsüz hastanla ne yapacağını anlat.”

“Yani, ne yapmak istediğimi demek istiyorsun? Üç adım var. İyi bir doktor-hasta ilişkisi kurarım. Sonra onu hastaneye yatırarak birkaç hafta migrenini inceler, düzenli bir tıbbi tedavi uygularım. Bu zaman süresinde, sık sık onunla konuşur, ümitsizliğinin derinlerine inmeye çalışırım.” Breuer içini çekti. “Ama onu tanıdığım kadarıyla bunların hiçbirine yanaşmayacaktır. Sen ne dersin Sig?”

Freud hâlâ Liveling’in monografisine göz atmakla meşguldü, bir sayfayı gösterip okuması için Breuer’e uzattı. “Bak, dinle şunu. ‘Etiyoloji’ başlığı altında Liveling ne diyor: ‘Hazımsızlık, göz yorgunluğu ve stres migren ağrılarına yol açar. Uzun bir yatak istirahati tavsiye edilebilir. Migren yakınması olan genç hastaların okul stresinden uzak tutulmaları ve evde huzurlu bir ortamda özel ders almaları gerekebilir. Bazı doktorlar meslek değiştirip daha rahat bir işte çalışılmasını da önerirler.’ “

Breuer bundan bir şey çıkaramamıştı. “Yani?”

“Bence aradığımız cevap burada! Stresi Neden senin de tedavi planının anahtarı stres olmasın? Onu inandırman gereken şey, migrenden kurtulması için zihinsel stresi dahil, bütün streslerini azaltması gerektiği. Ona, stresin bastırılmış duygular olduğunu anlat ve Bertha’nın tedavisinde olduğu gibi bir çıkış deliği bularak azaltılabileceğini söyle. Baca temizleme yöntemini kullan. Hatta Liveling’in bu sözlerini ona da gösterir ve tıbbi otoritenin gücünü devreye sokarsın.”

Freud söylediği sözler üzerine Breuer’in gülümsediğini fark ederek sordu: “Sence bu aptalca bir plan mı?”

“Hiç de değil Sig. Aslına bakarsan bunlar mükemmel öneriler ve bu sözlerini özenle uygulayacağım. Beni gülümseten tarafı söylediğin son sözler; ‘tıbbi otoritenin gücünü devreye sokmak’. Bunun komik olduğunu anlaman için bu hastayı tanıman gerek. Onun tıbbi ya da başka tür bir otoriteye boyun eğmesi fikri bana ancak gülünecek bir şeymiş gibi geldi.”

Bunun üzerine Nietzsche’nin Şen Bilim’ini açan Breuer, işaretlediği birkaç pasajı okudu. “Herr Müller bütün otoritelere ve geleneklere karşı. Örneğin, erdemi tersyüz edip ona kötülük adını takıyor. Burada

anlattığı sadakat anlayışında da olduğu gibi: ‘Gördüğü bir şeye yapışıp kalmakta inat eder; ama buna sadakat der.’

“Nezaketle ilgili olan bir yere gelelim: ‘Çok nazik bir adam. Evet, Kerberos[20] için yanında hep biraz bisküvi taşır ve o kadar ürkektir ki herkesi Kerberos sanır, hatta seni ve beni de. İşte bu, onun nezaketi.’

“Şimdi bir de görme bozukluğu ve ümitsizliğe yaptığı şu harika metafora bak: ‘Her şeyin derinine inmek: Bu zahmetli bir kişisel özellik. İnsanın gözlerini hep yorar ve sonunda insan isteyebileceğinden daha fazlasını görür.’ “

Freud ilgiyle dinliyordu. “İsteyebileceğinden daha fazlasını görmek,” diye mırıldandı. “Acaba ne gördü? Kitaba bakabilir miyim?’’ Ama Breuer’in cevabı hazırdı: “Sig, bu kitabı kimseye göstermeyeceğime dair bana yemin ettirdi, çünkü bunlar onun şahsi notları. Onunla ilişkim o kadar hassas ki şimdilik ricasına saygı göstermeliyim. Belki daha sonra gösteririm.”

“Herr Müller’le yaptığım görüşmenin en tuhaf yanlarından biri de şu... “ diye devam ederek son işaret koyduğu yere geldi: “Ne zaman onunla empati kurduğumu gösterip duygularını paylaştıysam, bundan çok rahatsız oldu ve her seferinde ilişkimiz bozuldu. Hah! ‘Köprü!’ Evet, aradığım pasaj buydu.”

Breuer okurken Freud da iyice konsantre olabilmek için gözlerini kapamıştı.

“ ‘Hepimiz bazen birileriyle o kadar yakınlaşırız ki dostluğumuzu ya da kardeşliğimizi hiçbir şey engellemiyormuş gibi görünür; bizi ayıran küçücük bir köprü vardır, hepsi o kadar. Ama tam sen bu köprüye adım atacakken sana şu soruyu sorsam: Bu köprüyü geçip bana gelir misin? İşte o anda artık bunu istemeyiverirsin; sorumu tekrarla sam öylece suskun kalırsın. O andan itibaren aramıza dağlar ve azgın nehirler girer; bizi ayıran ve birbirimize yabancılaşman duvarlar örülüverir önümüzde ve bir araya gelmek istesek de artık yapamayız. Ama o küçücük köprüyü düşündüğünde, sözcüklere sığmayacak kadar büyüyüverir gözünde; yutkunur ve şaşar kalırsın.’ “

Breuer kitabı yerine bıraktı. “Bundan ne anlıyorsun Sig?”

“Emin değilim.” Freud ayağa kalktı ve kitaplığın önünde bir aşağı bir yukarı volta atarak konuşmaya başladı. “İlginç bir öykü. Şunu bir daha gözden geçirelim. Bir kişi köprüyü geçmek üzere, yani, öteki kişiye yakınlaşıyor, o anda karşıdaki kişi, o kişinin zaten yapmayı düşündüğü şeyi yapmaya davet ediyor. O zaman birinci adam adım atamıyor; çünkü artık yapacağı şey, diğerine boyun eğmek gibi geliyor, belli ki yakınlaşma yolunu engelleyen şey, güç.”

“Evet, evet, haklısın Sig. Mükemmel! Şimdi anlıyorum. Bu demektir ki Herr Müller olumlu duygular ifade etmeyi, güce boyun eğme olarak yorumluyor. Sıradışı bir anlayış: Ona yakınlaşmak böylece imkansızlaşıyor. Kitabın buralarında bir yerlerde, gizli yönlerimizi görenlere ve güzel duygular içindeyken bizi yakalayanlara karşı nefret beslediğimizi söylüyor. Ona göre, o anda bize gereken duygudaşlık değil, kendi duygularımıza hükmedecek gücü tekrar kazanmamızdır.”

Tekrar oturup külünü tablaya silkeleyen Freud, “Josef,” dedi, “Geçen hafta Bilroth’u, dâhiyane bir cerrahi yöntemle kanserli bir mideyi temizlerken izledim. Yani, az önce seni dinlerken, bana öyle geldi ki sen de şu anda bir o kadar karmaşık ve hassas, ama psikolojik bir cerrahi müdahalede bulunmak zorundasın. O genç kızın söylediklerinden, Herr Müller’in intihara eğilimi olduğunu biliyorsun, ama bunu bildiğini ona söyleyemiyorsun. Ümitsizliğini kabul etmesi için onu ikna etmelisin; ama, bunu başarırsan, onu utandırdığın için senden nefret edecektir; güvenini kazanmak zorundasın; ama, ona karşı duygudaşlık gösterecek olursan, seni, gücünü onun üzerinde kullanmakla suçlayacaktır.”

“Psikolojik cerrahi, bunu bu sözlerle ifade etmen çok ilginç,” dedi Breuer. “Belki de şu anda tamamıyla yeni bir tıp uzmanlığı geliştiriyoruz. Dur bakayım, bununla ilgili olduğunu düşündüğüm bir yeri daha okumak istiyorum sana.”

Birkaç dakika boyunca insanca, Pek İnsanca’nın sayfalarını karıştırdı. “Şu anda nerede olduğunu bulamıyorum, ama dediğine göre hakikati arayan kişi kendisiyle ilgili psikolojik bir analize girmek zorundadır, buna ‘ahlâki açımlama’ diyor. Aslına bakarsan, en büyük filozofların bile yaptığı yanlışın, kendi motivasyonlarını bilmemekten

kaynakladığını söyleyecek kadar ileri gidiyor. Hakikati bulmak isteyen insanın önce kendini tam anlamıyla tanıması gerektiğini iddia ediyor. Ve bunu yapmak için, o insanın geleneksel bakış açılarından, hatta yaşadığı çağdan ve ülkeden kendisini ayırması gerektiğini ve sonra da o mesafeden kendisine bakması gerektiğini söylüyor!"

"İnsanın kendi ruhunu çözümlemesi! Bu kolay bir iş değil," diyen Freud kalkmak üzere doğruldu, "Üstelik, tarafsız ve bilgili biri tarafından yapılması gerektiği de açık!"

"İşte ben de tıpkı böyle düşünüyorum!" dedi Breuer ve Freud'la birlikte koridorda yürümeye başladı. "Şimdi, işin zor tarafı, onu buna ikna etmek!"

"Bunun zor olacağını sanmıyorum," dedi Freud. "Senin elinde koz olarak, Herr Müller'in psikolojik açımlama konusundaki kendi görüşleri ve stres ile migreni bağlayan bir tıp teorisi var, ustaca anlatılabilirse elbette. Gönülsüz profesörünü, senin rehberliğin altında kendi kendisini incelemek gibi akılcı bir yola ikna etmekte nasıl başarısız olabilirsin anlamıyorum. İyi geceler Josef."

"Teşekkürler Sig" diyerek Freud'un omzunu hafifçe sıktı. "İyi bir sohbet oldu. Öğrenci öğretmenine öğretti."

Elisabeth Nietzsche'den Friedrich Nietzsche'ye mektup

Sevgili Fritz, 26 Kasım 1882

Haftalardır annem de ben de senden bir haber alamadık. Bugünlerde ortadan kaybolman senin için hiç de iyi değil! Senin şu Rus maymunun, etrafa seninle ilgili yalanlar saçıp duruyor. Senin ve o Yahudi Ree'nin olduğu ve sizin dizginlerinizi elinde tuttuğu o ahlâksız fotoğrafı herkese gösteriyor ve kırbacının tadından senin çok hoşlandığını söyleyerek seninle dalga geçiyor. O resmi geri alman için seni uyarmıştım, hayatımız boyunca bize şantaj yapacak! Her yerde seninle alay ediyor, yanındaki o gayrimeşru âşığı Ree de ona katılıyor. Hayalperest filozof Nietzsche'nin, kendisindeki tek bir şeyle ilgilendiğini söylüyor, bedeninin bir yeriyle; onun sözlerini, pisliklerini ben tekrarlayamayacağım. Senin hayal gücüne bırakıyorum. Şu anda dostun Ree ile yaşıyor, hem de adamın annesinin gözleri önünde, hep birlikte birbirlerine çok yakıştılar. Bunlar onlardan beklenmeyecek davranışlar değil, en azından ben bekliyordum (Tautenberg'deki uyarılarımı dikkate almamana hâlâ şaşıyorum), ama bu iş giderek daha tehlikeli bir hal alıyor: kadın, bütün Basel'i yalanlarıyla kirletiyor. Hem Kemp'e hem de Wilhelm'e mektuplar yazdığını öğrendim! Fritz, dinle beni: Elinde ovucunda ne varsa alıp gidene kadar o kadın senin peşini bırakmayacak. Sen susmayı tercih edebilirsin, ama ben susmayacağım: Ree ile yaşadığı için, hakkında polis soruşturması açılmasını isteyeceğim! Başarılı olur ve seni de arkama alırsam, bir ay içinde ahlâksızlıktan sınırdışı edilecektir! Fritz, bana adresini bildir.

Biricik ablan, Elisabeth

VIII

Breuerler'in evinde sabahın erken saatleri hep aynı geçerdi. Breuer'in hastalarından biri olan köşedeki fırıncı her sabah saat altıda fırından yeni çıkmış Kaiser semmel getirirdi. Kocası giyinirken Mathilde de masayı kurar, tarçınlı kahve hazırlar, kıtır kurabiyelerle tatlı tereyağı ve vişne reçeli koyardı. Evliliklerinde ki gerilime rağmen Mathilde her zaman Breuer'in kahvaltısını kendisi hazırlar; bu arada Louis ve Gretchen de çocuklara bakarlardı.

Breuer, bu sabah Nietzsche'yle yapacağı görüşmeye hazırlık olması için insanca. Pek Insancayı okumaya öyle bir dalmıştı ki Mathilde kahvesini koyarken başını bile kaldırıp bakmadı. Hiçbir şey söylemeden kahvaltısını bitirdi ve yeni hastasıyla yapacağı görüşmenin akşam yemeğine sarkabileceğini söyledi. Mathilde bundan hoşlanmamıştı.

"Bu filozof hakkında o kadar çok şey duydum ki meraklanmaya başladım. Sen ve Sigi saatlerce onu konuşuyorsunuz! Çarşamba günü akşam yemeğinde onu konuştunuz, dün yemek sofraya gelene kadar siz büroda onun kitabını okuyordunuz ve bugün yine sabah kahvaltısında onu okuyorsun. Şimdi de akşam yemeğine gelemeyeceğini söylüyorsun! Çocuklar baba yüzü göremiyor. Lütfen Josef, bu adamı bu kadar abartma. Ötekilere yaptığın gibi..."

Breuer Mathilde'nin Bertha'dan söz ettiğini anlamıştı, ama yalnızca Bertha da değil: Hastalarıyla görüşeceği saatlere makul bir sınır getirememesine Mathilde hep karşı çıkardı. Breuer'e göre hastası her şeyden önce gelirdi. Kendisine bir hasta geldi mi, gereken zamanı ve çabayı harcamaktan hiç kaçınmazdı. Aldığı ücret düşüktü, mali durumu kötü olan hastalarından hiçbir ücret istemezdi. Böyle zamanlarda Mathilde, Breuer'i Breuer'den koruması gerektiğini hissederdi; tabii Breuer'in dikkatini çekebilir ya da onunla konuşabilirse.

"Ötekiler dediğin kim Mathilde?"

“Ne demek istediğimi biliyorsun Josef.” Hâlâ Bertha’nın adını ağzına almıyordu. “Tabii, eşler bazı şeyleri anlayışla karşılayabilir: Kafedeki Stammtisch’lerin, arkadaşlarla dışarıda yenilen akşam yemekleri, iskambil partileri, laboratuvarındaki güvercinler, satranç. Ama diğer zamanlar, neden gereksiz yere kendinden bu kadar çok şey veriyorsun?”

“Hangi zamanlar? Sen neden söz ediyorsun?” Breuer kabalaştığının ve konuşmayı, tatsız bir tartışmaya doğru sürüklemekte olduğunun farkındaydı.

“Frâulein Berger’e harcadığın zamanı hatırla.”

Bertha dışında, Mathilde’nin verdiği örnekler arasında Breuer’i huzursuz edeceği kesin olan tek örnek buydu. Bir önceki hemşiresi olan Eva Berger on yıl boyunca onun yanında çalışmıştı, yani Breuer bu işe başladığından beri. Onunla sıradışı yakın ilişkisi Mathilde’yi hemen hemen Bertha olayında olduğu kadar sinirlendirmişti. Breuer ve hemşiresi, birlikte çalıştıkları yıllar süresince mesleki rollerinden öte bir dostluk geliştirmişlerdi. Birbirlerine en derin sırlarını anlatırlar ve yalnız kaldıklarında birbirlerine isimleriyle hitap ederlerdi, herhalde Viyana’da bunu yapan tek doktor ve hemşire onlardı, ama bu da Breuer’in tarzıydı işte.

Breuer buz gibi bir sesle, “Frâulein Berger’le ilişkimi zaten hep yanlış anladın,” dedi. “Bugün, seni dinlediğim için çok pişmanım. Onu kovmak, hayatımın en büyük utançlarından biri olarak kaldı.”

Altı ay önce, hayal dünyasında yaşayan Bertha’nın Breuer’den hamile olduğunu yaymaya başladığı o kâbus gibi günde Mathilde, öfkeden deliye dönmüş, küçük düştüğünü hissetmiş ve Bertha’yı hatırlatacak her şeyin hayatından çıkmasını, Bertha vakasını başkasına devretmesini ve Eva Berger’i kovmasını istemişti. Kocasının bütün sırlarını anlattığını bildiği Eva da Mathilde’nin gözünde, o korkunç Bertha olayında Breuer’in suç ortağı idi.

O kriz günlerinde Breuer o kadar büyük bir vicdan azabı içindeydi, o kadar utanmış ve suçluluk duymuştu ki, Mathilde’nin bütün isteklerini yerine getirmişti. Eva’nın suçsuz yere kurban gittiğini bilmesine rağmen onu savunacak cesareti bulamamıştı. Hemen ertesi gün,

Bertha vakasını bir meslektaşına devretmekle kalmamış, aynı zamanda günahsız Eva'yı da işten çıkarmıştı.

"Bu konuyu açtığım için özür dilerim Josef. Ama senin benden ve çocuklardan her geçen gün daha da uzaklaştığını görürken ne yapmamı bekliyorsun? Senden bir şey istediğimde, seni huzursuz etmek için değil, benimle, bizimle birlikte olmanı istediğim için yapıyorum. Bunu bir iltifat, bir davet olarak düşün," diyerek gülümsedi.

"Davetleri severim, ama emir almaktan nefret ederim!" Bunları söyler söylemez pişman olmuştu, ama artık geri alamazdı. Kahvaltı bitene kadar ikisi de hiç konuşmadılar.

Nietzsche, saat on ikideki randevusuna on beş dakika erken gelmişti. Breuer geldiğinde o, başında geniş kenarlı yeşil şapkası, boğazına kadar iliklediği paltosuyla, gözlerini kapatmış, bekleme odasının bir köşesinde sessizce oturuyordu. Muayenehaneye girip koltuklarına oturduklarında Breuer onu rahatlatmaya çalıştı.

"Kendi kitaplarınızı bana verecek kadar güvendiğiniz için size teşekkür ederim. Kenarlara aldığınız notlarda bazı sırlarınız varsa bile hiç korkmayın, el yazınızı çözmek imkânsız. Yazınız doktorlarınki ne benziyor, neredeyse benimki kadar okunaksız! Tıp kariyeri yapmayı hiç düşündüğünüz oldu mu?"

Nietzsche, Breuer'in sıradan şakasına yalnızca başını kaldırarak karşılık verdi. Breuer yılmadan devam etti. "Ama izin verirseniz bu müthiş kitaplarınızla ilgili bazı düşüncelerimi söylemek istiyorum. Dün bunları bitirecek kadar vaktim olmadı, ama okuduğum bazı yerler beni büyülemeye yetti. Olağanüstü bir yazarsınız. Yayıncınız yalnızca tembel değil, aynı zamanda aptal: Bu kitaplar, bir yayıncının cam pahasına koruması gereken türden kitaplar."

Nietzsche yine bir karşılık vermedi, iltifata karşılık hafifçe başını eğdi. Dikkat et, diye düşündü Breuer. Belki iltifatlar da onu rahatsız ediyor olabilir!

"Evet, işimize dönelim Profesör Nietzsche. Böyle gevezelik yaptığım için kusuruma bakmayın. Şimdi tıbbi durumunuzu konuşalım. Daha önceki doktor raporlarına ve kendi laboratuvar çalışmalarıma

dayanarak, durumunuzun başlıca nedeninin hemicrania, yani migren olduğundan eminim. Bunu daha önce de duyduğunuzu tahmin ediyorum, daha önce gitmiş olduğunuz doktorlardan ikisi notlarında bundan söz etmişler."

"Evet öteki doktorlar da baş ağrılarımın migren özellikleri taşıdığını söylediler: Genellikle başın bir yanında şiddetli bir ağrı, ağrının öncesinde gözlerde kamaşma ve ağrılarla beraber gelen kusma. Evet bunlar kesinlikle bende olan şeyler. Sizin kullandığınız terim, bunların daha ötesine mi gidiyor Doktor Breuer?"

"Belki. Migrenle ilgili çok sayıda yeni gelişmeler kaydedildi, tahminimce bir nesil sonra bu hastalık tamamen kontrol altına alınacak. Son araştırmalardan bazıları bana sorduğunuz o üç sorunun cevabını da içeriyor. İlki, bu korkunç nöbetleri hep mi çekeceğiniz sorusuna ilişkin; bu araştırmalardaki veriler migrenin hasta yaşlandıkça çok büyük bir olasılıkla hafiflediğini gösteriyor. Bunların yalnızca istatistiksel veriler olduğunu bilmelisiniz, yalnızca rakamlara dayanıyor; her birey için aynı olması kesin değil.

"Şimdi sorduğunuz sorular içinde, sizin deyişinizle 'zor' olanına gelelim, yani babanızda olduğu gibi ölümle, delilikle ya da erken bunamayla sonuçlanacak yapısal bir bozukluk var mı sorusuna; sanırım siz de aynı bu şekilde sıralamıştınız, değil mi?"

Nietzsche'nin gözleri iyice açılmıştı, sorularının bu kadar doğrudan ele alınması onu şaşırtmış gibiydi. İyi, iyi, diye düşündü Breuer. Onu gafil avla. Herhalde şimdiye kadar kendisi kadar cüretkâr davranan bir doktor tanımamıştır.

Sözcüklere basa basa, "Yayımlanan çalışmalardan olsun, benim kişisel tıbbi tecrübelerimden olsun, herhangi bir yerde, migrenin ilerleyen bir hastalık olduğunu ya da başka bir beyin hastalığının işareti olduğunu gösteren hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Babanızın hastalığının ne olduğunu bilemiyorum, tahminimce kansermiş, bir ihtimal beyin kanaması. Ama migrenin bu hastalıklara ya da başka bir hastalığa götürebileceğini gösteren hiçbir kanıt yok." Bir an durdu.

"Evet, sözlerime devam etmeden önce sorularınıza içtenlikle cevap verip vermediğimi söyler misiniz?"

“Üçünden ikisine Doktor Breuer. Bir de üçüncüsü var: Kör olacak mıyım?”

“Korkarım bu kesin olarak cevaplanamayacak bir soru. Ama size elimden geldiği kadar anlatayım. Öncelikle, görme bozukluğunuzun migrenle ilgili olduğunu gösteren bir kanıt yok. Bütün semptomların, altında yatan bir nedene bağlı olduğunu düşünmek çok doğal, bunu biliyorum; ama burada sorun bu değil. Yani, göz yorgunluğu migreni körükleyebilir, hatta başlamasını kolaylaştırabilir, bu konuya daha sonra geleceğim, ama sizin gözünüzdeki problem bundan tamamen farklı. Kornea tabakanızı gördüm, irisi kaplayan o ince tabakayı yani, işte size bir resmini çizeyim... “

Breuer, reçete defterine gözün anatomik yapısını çizdi ve Nietzsche’nin korneasının olması gerektiğinden daha az saydam olduğunu göstererek bunun nedeninin ödem, yani orada bir sıvı birikimi olabileceğini anlattı.

“Bu durumun nedenini bilemesek de çok yavaş ilerlediğini biliyoruz ve görüşünüz daha zayıflasa da kör olma ihtimaliniz çok az. Tam olarak emin olamıyorum; çünkü korneanızın durumu, göz aynasıyla retinaya bakıp incelememi imkânsız kılıyor. Şimdi sorunuzu neden tam olarak cevaplandıramadığımı anlıyor musunuz?”

Birkaç dakika önce paltosunu çıkarıp şapkasıyla birlikte kucağına yerleştiren Nietzsche elindekileri kapının yanındaki askıya asmak üzere ayağa kalktı. Tekrar oturduğunda, derin bir soluk bıraktı, artık daha rahatlamış görünüyordu.

“Teşekkür ederim Doktor Breuer. Gerçekten de sözünüzün eriymişsiniz. Benden sakladığınız hiçbir şey yok mu?”

İyi bir fırsat, diye düşündü Breuer. Nietzsche’yi kendisi hakkında biraz konuşturmayı başarabilirim. Ama çok kurnaz olmak gerek.

“Var tabii! Hem de çok! Düşüncelerim, duygularım ve size tepkilerim! Farklı bir toplumsal bağlamda; hiçbir şeyi gizlemeden konuşmak nasıl bir şey olurdu, merak ediyorum! Ama size yemin ederim ki tıbbi durumunuzla ilgili hiçbir şeyi saklamadım. Ya siz? Karşılıklı dürüstlük anlaşmamızı hatırlayın. Söyleyin bana, siz benden neler

saklıyorsunuz?"

"Tıbbi durumumla ilgili sakladığım bir şey kesinlikle yok," diye karşılık verdi Nietzsche. "Ancak, paylaşılmasını istemediğim düşünceleri mümkün olduğu kadar sakladığım da bir gerçek! Hiçbir şeyin gizlenmeden konuşulacağı bir ortamı merak ediyorsunuz sanırım, bu tam bir cehennem olur. Birinin kendisini başka birine açması ihanetin kapılarını açar ve ihanet insanı çok rahatsız eder, değil mi?"

"Çok tahrik edici bir durum Profesör Nietzsche. Ama açılmaktan bahsetmişken size özel bir düşüncemden söz etmeme izin verin. Çarşamba günü yaptığımız konuşma beni müthiş etkiledi, bu konuşmaları gelecekte de sürdürebilirsek beni çok memnun edersiniz. Felsefe çok ilgimi çekiyor, ancak üniversitede bu konunun üzerine fazla eğilemedim. Doktorluğum sırasında yaptığım günlük çalışmalarda ise bu konuda beni doyuracak pek bir şey yok, bu ateş için için yanıyor ve alevlenmeyi bekliyor."

Nietzsche gülümsedi, ama bir yorumda bulunmadı. Breuer kendini güvende hissediyordu; iyi hazırlanmıştı. Karşılıklı güven ilişkisi kurulmuş sayılırdı ve şimdi görüşmeye geçebilirdi. Şimdi tedaviyi konuşacaktı: İlkönce ilaçlar ve sonra da bir tür "konuşma terapisi."

"Ama şimdi migreninizin tedavisine gelelim. Bazı hastalara çok iyi geldiği belirtilen birçok yeni ilaç var. Sözünü ettiğim ilaçlar bromidler, kafein, valerian, belladonna, amil nitrat, nitrogliserin, kolkisin ve ergot gibi ilaçlar, tabii liste daha da uzayıp gidiyor. Kayıtlarınızdan anladığım kadarıyla bunlardan bazılarını denemişsiniz. Bu ilaçların bir kısmı, kimsenin anlayamadığı sebeplerle etkili olabiliyor; bazıları genel ağrı kesici ve yatıştırıcı etkilere sahip, bazıları ela migrenin temel mekanizmasına saldırıyor." "Nedir bu?" diye sordu Nietzsche.

"Vasküler. Migrenli bir hastaya kim baksa, kan damarlarının, özellikle de şakaktaki atardamarların işin içinde olduğunu anlar. Bu damarlar iyice daralır ve kanın hücumuna uğrayınca tıkanırlar. Duyulan ağrının sebebi damarın daralması veya gerilmesi olabileceği gibi, normal kan desteği bekleyen bir dokudan kaynaklanabilir. Bu organlar da özellikle beyni kaplayan dokulardan biri olabilir, duramater ya da piamater."

"Kan damarlarındaki bu düzensizliğin sebebi nedir?"

“Hâlâ bilinmiyor,” diye cevapladı Breuer. “Fakat yakında çözeceğimize eminim. O ana kadar, yalnızca fikir yürütebiliriz. Ben de dahil pek çok doktor, migrendeki patoloji ritmiyle çok yakından ilgileniyoruz. Aslına bakılırsa, bazıları bu ritim bozukluğunun baş ağrılarından daha da temel bir sorun olduğunu iddia ediyor.”

“Anlayamıyorum Doktor Breuer.”

“Yani, bu ritim bozukluğu pek çok organ aracılığıyla kendini gösterebilir. Bundan dolayı, migren başladığında ille de baş ağrısı olması şart değil. Başın hiç ağrımadığı, ama şiddetli karın ağrılarının çekildiği mide migrenleri var. Bazı hastalar kendilerini aniden çok kederli ya da neşeli hissettikleri nöbetlerden de söz etmişlerdir. Bazıları ise o anda yaşadıklarını daha önce de yaşadıkları gibi bir duyguya kapıldıklarını belirtiyorlar. Fransızlar buna dejâ vu diyorlar, belki o da başka bir migren şeklidir.”

“Bu ritim bozukluğunun altında yatan nedir? Yani, nedenlerin nedeni? Sonunda Tanrıya mı varacağız, mutlak hakikatin sahte arayışında yapılan son hata?”

“Hayır, tıbbi bir mistisizme varabiliriz; ama Tanrıya değil! Benim muayenehanemde değil.”

“Bu iyi,” dedi Nietzsche, biraz rahatlamıştı. “Birden bu kadar açık konuşunca dinsel duygularınızı rencide etmiş olabileceğimi sanmıştım.”

“Böyle bir tehlike yok Profesör Nietzsche. Siz ne kadar açık görüşlü bir Lutherciyseniz ben de o kadar açık görüşlü bir Yahudiyim.”

Nietzsche’nin gülümsemesi daha öncekinden de büyüktü ve iyice rahatlayarak koltuğuna yaslandı. “içmeyi bırakmış olmasaydım şimdi size bir puro ikram ederdim.”

Breuer iyice cesaretlenmişti. Freud’un dediği gibi migren nöbetlerinin altında yatan sebebin stres olduğunu vurgulamam çok parlak bir fikir, başarılı olmamam imkânsız, diye düşündü. Şimdi altyapıyı kurmuş oluyorum. Artık harekete geçme zamanı geldi!

Koltuğunda öne doğru eğildi; güvenli ve kararlı bir sesle konuşmaya

başladı. “Biyolojik ritmin bozulmasının sebebi konusundaki sorunuz benim için çok önemli. Ben, migren konusunda çalışan pek çok uzman gibi migrenin temel sebebinin, kişinin stres düzeyinde yattığına inanıyorum. Strese yol açan birçok psikolojik sebep vardır; örneğin kişinin işinde, ailesinde, kişisel ilişkilerinde ya da cinsel yaşamında yolunda gitmeyen durumlar. Kimileri bu görüşü geleneksel düşüncelere aykırı bulsa da ben tıbbın geleceğinin bu sularda olduğuna inanıyorum.”

Sessizlik. Breuer, Nietzsche’nin tepkisinden emin değildi. Bir yandan kabul ediyormuş gibi başını sallıyordu, ama bir yandan da ayağını oynatıp duruyordu; bu her zaman gerilim işareti sayılırdı.

“Cevabım hakkında ne düşünüyorsunuz Profesör Nietzsche?”

“Bu görüşlerle kişinin hastalığını kendisinin seçtiğini mi ima ediyorsunuz?”

Josef, bu soru tekin değil, diye düşündü Breuer.

“Hayır Profesör Nietzsche, tıbbi koşullarından tuhaf şekillerde çıkar sağlayan hastalar tanımış olsam da benim demek istediğimin bununla bir ilgisi yok.”

“Yani, örneğin askerlikten kaçmak için kendilerini sakatlayan gençler gibi mi demek istiyorsunuz?”

Hain bir tuzak. Bu soru Breuer’i daha da huzursuz etmişti. Nietzsche daha önce, kısa bir süre için Prusya topçu birliğinde görev yaptığını ve barış döneminde kazara geçirdiği bir sakatlık yüzünden terhis edilmiş olduğunu söylemişti.

“Hayır, bu daha karmaşık bir şey...” Ah, sakarca bir hata; Breuer birden kavradı. Nietzsche bu cümleden alınabilirdi, ama artık geri dönemeyeceğini bildiği için devam etti. “Askerlik çağında olup da gerçekten hastalanarak askere gitmekten kaçan bir gençten söz ediyorum. Örneğin...” Nietzsche’nin yaşadıklarından tamamen uzak, kendi geçmişiyle arasında ilişki kuramayacağı bir örnek aradı, “tüberküloz ya da hareketi engelleyen bir cilt hastalığı.” “Böyle olaylar mı gördünüz?”

“Bütün doktorlar böyle tuhaf rastlantılarla karşılaşmıştır. Ama sizin

sorunuza dönersek, demek istediğim hastalığınızı sizin seçtiğiniz değil; tabii, siz de migreninizden bazı çıkarlar sağlamıyorsanız eğer. Çıkar sağlıyor musunuz?”

Nietzsche sesini çıkarmıyordu, görünüşe bakılırsa çok derin düşüncelere dalmıştı. Breuer rahatladı ve kendini kutladı. İyi karşılık vermişti! İşte ona böyle davranmalıydı. Doğrudan ve saldırarak; bundan hoşlanıyordu. Bir de zekâsını işleteceği tipten sorular koyacaktı önüne.

“Bu sefillikten bir çıkar sağlanabilir mi?” diye sonunda karşılık verdi Nietzsche. “Bu soru üzerinde ben de yıllardır düşünüyorum. Belki benim de çıkarlarım var. İki yönde. Siz nöbetlere stresin sebep olduğunu söylüyorsunuz; ama bazen gerçek bunun tam tersi, yani nöbetler stresi dağıtıyor. Benim işim stresli. Varoluşun karanlık yönüyle yüz yüze gelmem gerekiyor ve migren nöbetleri de ne kadar korkunç olursa olsun, beni sarsarak devam etme gücü veriyor olabilir.”

Çok güçlü bir cevap! Breuer bunu hesaplamamıştı. Yeniden denge kurmayı denedi.

“Hastalığınızdan iki yönde çıkar sağladığınızı söylemiştiniz. İkincisi nedir?”

“Sanırım gözlerimin zayıflığından da çıkarım var. Yıllar oldu, öteki düşünürlerin yazdıklarını okuyamıyorum. Böylece, onlardan ayrı kendi düşüncelerimi oluşturuyorum. Entelektüel bakımdan kendi yağımla kavrulmak zorunda kaldım. Belki de iyi bir şey. Belki de bu yüzden dürüst bir filozof oldum. Yalnızca kendi deneyimlerime dayanarak yazıyorum. Yani yazılarımı kanla yazıyorum ve en iyi gerçek, kana bulaşmış gerçektir!”

“Böylece bütün meslektaşlarınızdan da kopmuş oldunuz?”

Bir hata daha! Breuer, kendini bir kez daha yakalamıştı. Sorusunun asıl konuyla ilgisi yoktu; yalnızca Breuer’in kendi meslektaşları tarafından saygı görme kaygısından kaynaklanıyordu.

“Bu beni hiç ilgilendirmiyor Doktor Breuer; özellikle de Alman felsefesinin bugün içinde bulunduğu utanç verici noktada. Akademinin koridorlarını terk edeli uzun zaman oldu ve kapıyı arkamdan çarpmayı

da ihmal etmedim. Ama bunu da düşündükçe, migrenimin sağladığı bir başka yarar olarak görüyorum."

"Bunu açıklar mısınız, Proseför Nietzsche?"

"Hastalığım beni özgürleştirdi. Basel'deki işimden istifa etmemin sebebi hastalığımdı. Orada kalmış olsaydım, bugün kendimi meslektaşlarıma karşı savunuyor olacaktım. Hatta ilk kitabım, Die Geburt der Tragödie[21] bile nispeten geleneksel sınırlar içinde bir kitap olmasına rağmen, öyle bir sansüre tabi tutuldu ki Basel Üniversitesi'nde ki öğrencilere benim dersimi almamaları öğütlendi. Orada geçirdiğim son iki yılda, Basel tarihindeki belki de en iyi hoca olan ben, yalnızca iki üç kişiden oluşan bir kitleye ders verdim. Bana anlatılanlara göre Hegel ölüm döşeğindeyken, kendisini bir tek öğrencinin anladığını, ama onun da yanlış anladığını söylemiş! Benimse, yanlış bile olsa anlayan tek bir öğrencim olmadı."

Böyle bir durumda Breuer genellikle karşısındakini destekler duruma geçerdi. Ama bir kez daha Nietzsche'nin alınmasından korktuğu için acıdığı gibi bir izlenim bırakmamaya çalışarak anladığını belirten bir baş hareketi yaptı.

"Hastalığımdan sağladığım bir başka avantaj daha aklıma geldi Doktor Breuer: Sağlık durumum ordudan ayrılabilmemi sağladı. Bir zamanlar, vücudumda bir düello yarası olmasını isteyecek kadar aptal olduğum dönemler oldu," dedi Nietzsche, burun köprüsü üzerindeki küçük bir yarayı göstererek. "Ya da en fazla ne kadar bira içebileceğimi denemek gibi saçmalamalar. Hatta orduda bir kariyer yapmak gibi bir aptallığa bile kalkıştım. O genç yaşlarımda, bana kılavuzluk edecek bir babanın olmadığını hatırlatırım. Ama hastalığım beni tüm bunlardan korudu. Şu anda konuşurken bile, hastalığımın bana yardımcı olduğu daha temel noktaları da yakalamaya başlıyorum... "

Breuer, Nietzsche'nin söylediklerine ilgi duymasına rağmen sabırsızlanmaya başlamıştı. Onun hedefi, hastasını konuşarak tedavi yöntemine ikna etmekti. Hastalıklardan çıkar sağlamak gibi rasgele bir yorumda bulunarak, teklifine giriş oluşturacak bir ortam yaratmaya çalışmıştı. Ama Nietzsche'nin zekâsının üretkenliğini hesaba

katmamıştı. Yanından geçen bir soru, en küçük soru tohumu, ona değdiği noktada filizlenip yeni sürgünler veriyordu.

Nietzsche'nin ağzından sözler akıp gidiyordu. Bu konu üzerinde saatlerce çalışma yapmış gibiydi. "Hastalığım, beni ölüm gerçeğiyle yüz yüze getirdi. Bir süre, beni genç yaşımda öldürecek bir hastalığım olduğuna inandım. Ölümün sizi tehdit etmesi gibi bir durum büyük bir lütuf: Hiç durmaksızın yazdım durdum, çünkü yazmam gerekenleri bitiremeden öleceğimi sanıyordum. Felaketle sonlandığında o eser daha büyük olmaz mı? Ölümün ağzımdaki tadı bana hem bir yön çizdi hem de cesaret verdi. En önemlisi bana kendim olma cesaretini verdi. Ben bir profesör müyüm? Filolog muyum? Filozof muyum? Kimin umurunda?"

Nietzsche'nin temposu artmıştı. Düşüncelerin hızla akması onu da keyiflendirmiş gibiydi. "Teşekkür ederim Doktor Breuer. Sizinle konuşmak bu fikirleri pekiştirmeme yardımcı oldu. Evet, hastalığımı kutsamalıyım, kutsamalıyım. Bir ruhbilimci için kişisel acı, bir nimet sayılır; varoluşun açılarıyla yüzleşilecek bir eğitim alanı."

Nietzsche, iç dünyasını incelemeye odaklanmış görünüyordu. Breuer artık beklediği görüşmeyi yapmaktan umudunu kesmek üzereydi. Hastasının her an kâğıt kalemini çıkartıp kitap yazmaya başlamasını bekliyordu.

Ama o anda Nietzsche başını kaldırdı ve sözlerini doğrudan Breuer'e yöneltti. "Çarşamba günü size söylediğim o kaya gibi cümlemi hatırlıyor musunuz: 'Neysen o ol?' Bugün size ikinci kaya gibi cümlemi söyleyeceğim: 'Beni öldürmeyen şey, beni güçlendirir.' Yine söylüyorum, 'hastalığım bir nimettir'."

Breuer, tamam artık, gitti, diye düşündü. Nietzsche gibi onda da entelektüel bir kasırga başlamış ve bir kez daha her şey karmakarışık olmuştu. Başı dönmüştü: Beyaz siyahtır, iyi kötüdür. Migren ıstırabı, bir nimet. Breuer bu görüşmede iplerin elinden iyice kayıp gittiğini hissediyordu. Kontrolü sağlamaya çalıştı.

"Çok şaşırtıcı bir açıdan bakıyorsunuz Profesör Nietzsche, böyle ifade edildiğini daha önce hiç duymamıştım. Ama hastalığınızdan sağladığınız en önemli çıkarın meyvelerini aldığınız konusunda hem

fikiriz, değil mi? Şu anda, yaşamınızın yarısında, hastalığınızın size verdiği yön ve sağduyu ile artık bundan sonra onu araya sokmadan da başarıyla çalışabileceğinize eminim. Görevini yerine getirdi, öyle değil mi?”

Breuer bir yandan konuşup düşüncelerini toparlarken bir yandan da masasının üzerindeki eşyaları düzeltiyordu: İç kulağı gösteren tahtadan bir model, Venedik’ten altın rengi ve mavi dalgalı camdan bir kâğıt ağırlığı, bronzdan havanla tokmak, reçete defteri, masif kodeks.

“Bunun yanında, anladığım kadarıyla Profesör Nietzsche, asıl sözünü ettiğiniz nokta, hastalığı seçmek değil, onu ele geçirip çıkar sağlamak. Haklı mıyım?”

“Evet, kesinlikle hastalığın ele geçirilmesinden ya da onu yenmekten söz ediyorum,” diye cevapladı Nietzsche, “Ama seçmeye gelince, emin değilim; belki de insan gerçekten kendi hastalığını seçiyordun. Bu, o insanın ‘kim’ olduğuna bağlı. Ruh, tek bir mevcudiyet olarak işlemiyor. Zihnimizin bir bölümü diğerlerinden bağımsız hareket ediyor olabilir. Belki ‘ben’ ve bedenim, zihnimin arkasından bir dolap çeviriyordur. Bildiğiniz gibi zihin, tuzaklarla dolu arka sokaklarda gezinmeye bayılır.”

Breuer, Freud ile Nietzsche’nin görüşleri arasındaki benzerliği fark edince oldukça şaşırmıştı. “Sizce, zihnimizin sınırları içinde, yüksek duvarlarla örülmüş bağımsız zihin krallıkları mı var?” diye sordu.

“Bu sonuca varmak kaçınılmaz bir şey. Aslına bakılırsa, yaşamımızın büyük bir kısmı içgüdülerimizle yaşanıyor olabilir. Belki bilinçli zihinde temsil edilenler, sonradan akla gelen şeylerdir; güç ve kontrol gibi yanılsamalar sağlayan eylemlerden sonra düşünülen fikirler. Doktor Breuer, size bir kez daha teşekkür etmek istiyorum; bu görüşmemizde, bu kış ele alacağım çok önemli proje ortaya çıktı. Lütfen bir saniye izin verin.”

Çantasını açan Nietzsche kalemini ve not defterini çıkararak birkaç satır karaladı. Kafasını uzatarak yazıları tersten okumaya çalışan Breuer’in çabaları boşunaydı.

Nietzsche’nin karmaşık düşünce zinciri, Breuer’in varmak istediği o

küçük noktadan çok daha ötelere gitmişti. Kendini bir budala gibi hissetmesine rağmen bastırmaktan başka çaresi kalmamıştı. "Doktorunuz olarak, sizin de çok berrak bir şekilde anlattığınız gibi hastalığınızdan çeşitli faydalar görmüş olmanıza rağmen, artık ona karşı savaş açmanın, sırlarını öğrenmenin ve zayıf yönlerini keşfederek onu yok etmenin zamanının geldiğine inanıyorum. Bu konuda da benim yanımda yer alır mıydınız?"

Nietzsche başını defterinden kaldırıp ona baktı ve kabul ettiğini bildiren bir baş hareketi yaptı.

"Bence," diye devam etti Breuer, "insan, stres yaratan bir yaşam tarzı seçerek farkında olmadan hasta olmayı seçmiş olabilir. Bu stres iyice büyüdüğünde ya da kronikleştiğinde, bazı organların tepki vermesine yol açıyor; migren durumunda damar sisteminde olduğu gibi. Bu yüzden, sizin de anladığınız gibi kasıtlı olmayan bir seçimden söz ediyorum. Tam olarak açıklayacak olursak, kişinin seçtiği ya da tercih ettiği şey hastalık değil, strestir; hastalığı seçen ise işte bu strestir!

Nietzsche'nin anladığını belirten baş işareti Breuer'e devam etme cesareti verdi. "Bu yüzden bizim düşmanımız strestir ve doktor olarak bana düşen görev de yaşamınızdaki stresi azaltmaya yardımcı olmaktır."

Breuer tekrar doğru yola döndüğü için rahatlamıştı. Şimdi, diye düşündü. Bir sonraki, yani kısa ve son adımı atabileceğim zemini yarattım: Artık, Nietzsche'ye, yaşamındaki psikolojik stresin kaynağını kurutmaya yardım edebileceğimi anlatabilirim.

Nietzsche kalemini ve defterini çantasına geri koydu. "Doktor Breuer, ben yıllardır yaşamımdaki stres faktörüne ilişkin fikirler üzerinde duruyorum. Bana, stresi azalt, diyorsunuz! Bin sekiz yüz yetmiş dokuzda Basel Üniversitesi'ni terk etmemin sebebi zaten buydu. Stressiz bir yaşamım var. Öğretmenliği bıraktım. Malım mülküm yok. İdare etmek zorunda olduğum bir evim, emredecek uşaklarım, kavga edeceğim bir karım, yetiştireceğim çocuklarım yok. Az bir aylıkla idareli yaşıyorum. Kimseye karşı yükümlü değilim. Yaşamımdaki stresi minimuma indirdim, bundan daha aşağı seviyeye inemez. Daha nasıl azaltılabilir?"

“Daha aşağı seviyeye inemeyeceğine katılmıyorum Profesör Nietzsche. Üzerinde durmak istediğim de asıl bu sorun zaten. Bakınız... “

“Unutmayın,” diye araya girdi Nietzsche, “kalıtımsal olarak son derece hassas bir sinir sistemim var. Bunu müzik ve resme karşı aşırı duyarlı olmamdan biliyorum. Carmen ‘i ilk kez dinlediğimde, beynimdeki bütün sinir hücreleri ayağa kalktı: Bütün sinir sistemim alev alev yandı. Aynı nedenle, hava ve basınçtaki en ufak değişikliğe bile çok fazla tepki veriyorum.”

“Ama,” diyerek itiraz etti Breuer, “sinir hücrelerindeki bu aşırı hassasiyet bünyeden kaynaklanmayabilir. Bunun kendisi de diğer kaynaklardan gelen stresin bir işlevi olabilir.”

Nietzsche, Breuer’e önemli bir noktayı kaçırmış olduğunu gösterir gibi başını hızlı hızlı sallayarak “Hayır, hayır!” diye karşı çıktı. “Bendeki, sizin deyişinizle, bu aşırı hassasiyet istenmeyen bir koşul değil ki! Çalışabilmem için böyle olmam gerekli. Hassas olmayı ben istiyorum. Hiçbir iç deneyimimin benden ayrılmasını istemiyorum! Ve eğer bu içgörülerin bedeli gerilim ise ne yapalım, öyle olsun! Bu bedeli ödeyebilecek kadar zenginim!”

Breuer cevap vermedi. Bu kadar katı ve çabuk bir karşılık alacağını ummuyordu. Daha, tedavi önerisine bile geçememişti, ama başlatmak istediği argüman daha başlamadan sezilmiş ve etkisiz bırakılmıştı. Sessizce güçlerini istediği tarafa yöneltmenin bir yolunu aramaya başladı.

Nietzsche devam etti: “Kitaplarımı gördünüz. Yazılarımdaki başarının zekâmdan ya da aldığım eğitimden kaynaklanmadığını anlamışsınızdır. Bu başarı, sürüler halinde yaşamanın getirdiği rahatlıktan kendimi bilerek ve isteyerek uzaklaştırmamdan; kötü ve güçlü eğilimlerle yüz yüze gelme cesaretini gösterebilmemden kaynaklandı. Araştırma ve bilim, önce inançsızlıkla başlar. Ancak, inançsızlık başlı başına strestir. Yalnızca güçlüler buna dayanabilir. Bir düşünürün sorması gereken asıl soru nedir biliyor musunuz?” Cevabı beklemeden devam etti. “Asıl soru şudur: Hakikatin ne kadarına dayanabilirim? Sizin stresi dağıtmak ve sakin bir yaşam sürmek

isteyen hastalarınıza uygun bir meslek değildir bu.”

Breuer’in bu cevaba verecek bir karşılığı yoktu. Freud’un stratejisi parçalanmıştı. “Yaklaşımın bu stresin dağıtılması yönünde olsun,” demişti. Oysa karşısındaki hasta, yaşamına şekil veren eserlerin, yani kendisini hayatta tutan tek şeyin strese gereksinim duyduğu konusunda ısrarlıydı.

Breuer doğruldu ve tıbbi otorite meselesine dönmeye karar verdi. “İçinde bulunduğunuz çıkmazı çok iyi anladığımı belirtmeliyim Profesör Nietzsche, ama bir de beni dinleyin. Hem daha az acı çekip hem de felsefi sorgulamalarınıza devam edebilmenizin bir yolu olmalı; bunu anlayabilirsiniz. Sizin durumunuz üzerinde çok düşündüm. Yıllardır migren konusunda klinik deneyimimle pek çok hastaya yardımcı oldum. Size de yardım edebileceğime inanıyorum. Lütfen tedavi planımı anlatmama izin verin.”

Nietzsche başıyla onayladı ve koltuğuna yaslandı. Breuer onun kendisini güven içinde hissettiğini ve kurduğu barikatın ardında dimdik ayakta ona baktığını hayal etti.

“Sizi gözlem ve tedavi altına alabilmemiz için Viyana’daki Lauzon Kliniği’ne yatmanızı önereceğim. Bu uygulamaya girmemizin belli faydaları var. Örneğin yeni migren ilaçlarından bazılarıyla sistematik bir deneme yapma imkânımız olur. Dosyanızdan gördüğüm kadarıyla ergotamini hiç denememişsiniz. Bu ilaç, migrene karşı bizi çok ümitlendiren yepyeni bir ilaç, ama bazı önlemler almayı da gerektiriyor. Migren ağrısının başladığı anda hemen alınması gerekiyor, ayrıca eğer yanlış kullanılırsa ciddi yan etkiler doğuruyor. Ben bu ilacı kullanırken hastanın hastanede gözetim altına alınmasını ve uygun doz verildiğinden emin olmayı tercih ederim. Böyle bir gözlem, migreni ortaya çıkaran neden konusunda da bize değerli bilgiler verebilir. Sizin kendi durumunuzla ilgili çok keskin bir gözlemci olduğunuzu görüyorum, ama yine de eğitimli profesyonellerin gözetimi altında olmanın da birçok yararı vardır.”

“Hastalarımı her zaman Lauzon’a alırım,” diye aceleyle devam etti Breuer; sözünün kesilmesine fırsat vermeyecekti. “Çok rahat ve iyi işletilen bir yer. Yeni müdür ona yepyeni bir çehre kazandırdı, örneğin

sulan bile Baden-Baden'den getirtiyor. Dahası, muayenehaneme de yakın olduğu için sizi, pazar hariç, her gün ziyarete gelebilirim ve ikimiz birlikte yaşamınızdaki stresin kaynaklarını araştırabiliriz.

Nietzsche yavaşça, ama kararlı bir şekilde başını iki yana sallıyordu.

"Neye itiraz ettiğinizi," diye devam etti Breuer, "bırakın ben anlatayım; az önce söylediğiniz gibi, stres sizin işinizin ve üzerinize aldığınız misyonun o kadar ayrılmaz bir parçası ki bunun kökünü kazımak mümkün olsa bile bu yöntemi denemek istemiyorsunuz. Doğru anlamış mıyım?"

Nietzsche evet anlamında başını salladı. Breuer, onun gözlerinde merak kıvılcımları gördüğü için çok memnundu. İyi, iyi! diye düşündü. Profesör, stres hakkında en son sözü söylediğini sanıyordu. Hâlâ bu enkazın üzerinde yürümem onu çok şaşırttı.

"Klinik deneyimlerim bana, stresin pek çok kaynağı olabileceğini öğretti; öyle ki bunlar bir insanın aklının alabileceğinin de ötesinde ve açığa çıkarılmaları tarafsız bir rehber gerektiriyor."

"Peki, nedir o stres kaynaklan, Doktor Breuer?"

"Daha önce konuşurken, migren nöbetlerinin öncesi ve somasında günlük tutup tutmadığınızı sorduğum noktada, sizi günlük tutmaktan alıkoyan bazı rahatsız edici ve ciddi olaylar olduğundan söz etmiştiniz. Gerçi ne olduklarına hâlâ bir açıklık getirmiş olmasanız da kanımca bunlar hakkında konuşarak stres kaynağını dağıtabiliriz."

"Ben bu olayları zaten arkamda bıraktığımı anlatmıştım Doktor Breuer," dedi Nietzsche kesin bir tavırla.

Ama Breuer ısrar etti. "Başka stresleriniz olduğu da kesin. Örneğin, çarşamba günü, yakın zamanlarda bir ihanete uğradığınızı söylemiştiniz. Belli ki bu ihanet strese yol açmış. Angst karşısında bağışıklığı olan bir tek insanoğlu bile yoktur, bu yüzden bozulan bir dostluğun verdiği acıdan kimse kaçamaz. Açık konuşmak gerekirse Profesör Nietzsche, doktorunuz olarak çizdiğiniz günlük yaşam tablosu çok ilgimi çekti. Böyle bir yalnızlığa kim dayanabilir? Daha önce karınızın, çocuklarınızın ve iş arkadaşlarınızın olmamasını, yaşamınızı stresten arındırmanızın birer göstergesi olarak

sunmuştunuz. Ama ben farklı düşünüyorum: Böyle mutlak inzivaya çekilmek stresi ortadan kaldırmaz, aksine bunun kendisi başlı başına bir strestir. Yalnızlık, hastalıkların üreyebileceği en uygun ortamdır."

Nietzsche sertçe başını salladı. "Size katılmadığımı söylememe izin verin Doktor Breuer. Büyük düşünürler kendi çevrelerini kendileri seçerler, kendileri düşünürler, sürülerin yaşam tarzı tarafından engellenmeyi istemezler. Thoreau'ya, Spinoza'ya ya da Aziz Hieronymus, Aziz Francesco ya da Buda gibi din düşünürlerine bir bakın."

"Thoreau'yu tanımıyorum, ama diğerleri acaba mükemmel zihin sağlığına örnek mi teşkil ediyorlar? Üstelik..." diyerek bir an duraksadı, tartışmanın şiddetini azaltabileceğini düşünerek geniş bir gülümsemeyle devam etti: "Destek almak için din büyüklerine sığınıyorsanız argümanınız ciddi bir sıkıntı içinde demektir."

Nietzsche bundan hoşlanmamıştı. "Doktor Breuer, benim adıma gösterdiğiniz çabalar için size minnettarım ve bu görüşme bana zaten bazı yararlar sağladı: Migren konusunda verdiğiniz bilgi benim için son derece değerli. Ancak kliniğe gitme öneriniz bana göre değil. Kaplıcalarda zaten daha önce de uzun süre kalmıştım; St. Moritz'de, Hex'te, Steinabad'da haftalarca kaldım, hiçbiri de zerre kadar işe yaramadı."

Breuer direniyordu. "Profesör Nietzsche, Lauzon Kliniği'nde uyguladığımız tedavinin Avrupa'daki kaplıcalardan tamamen farklı olduğunu anlamalısınız. Baden-Baden sularından söz ettiğime bile pişmanım. Bunlar, benim gözlemim altında, size Lauzon'da verileceklerin yalnızca binde birini oluşturuyor."

"Doktor Breuer, siz ve kliniğiniz başka bir yerde olsaydınız, önerinizi ciddi bir şekilde değerlendirirdim. Örneğin Tunus'ta, Sicilya'da, hatta Rapallo'da. Ama Viyana kışları, sinir sistemimin kabul edemeyeceği bir yer. Buradan sağ çıkacağımı sanmam."

Breuer, Paul Ree ile birlikte üçünün Viyana'da yaşamaları konusunda Lou Salome'nin getirdiği teklife Nietzsche'nin itiraz etmemiş olduğunu bilmesine rağmen tabii ki bu bilgiyi kullanamayacağının da farkındaydı. Ama yine de vereceği çok iyi bir

karşılığı vardı.

“Ama Profesör Nietzsche, siz tam benim dediğime geliyorsunuz aslında! Sizi Sardunya ya da Tunus’taki bir kliniğe yatırırsak ve bir ay boyunca hiç migren ağrısı yaşamazsanız, tedavide hiçbir yere gelememiş olacağız. Tıbbi sorgulamanın, felsefi sorgulamadan hiçbir farkı yoktur; riski göze almak zorundayız! Lauzon’da bizim gözlemimiz altında olduğunuz zaman yaşayacağınız bir migren atağı, panik nedeni değil, bir nimet olacak; durumunuzun nedenini ve tedavisini bulabileceğimiz bir hazine. İstediğiniz her an yanınızda olacağım ve ergotamin ya da nitrogliserin ile baş ağrısını keseceğim konusunda sizi temin ederim.”

Herr Breuer bu noktada sustu. Verdiği karşılığın çok güçlü olduğunu biliyordu. Ne kadar keyif aldığını göstermemeye çalıştı.

Nietzsche cevap vermeden önce yutkundu. “Yaptığınız değerlendirme çok iyi Doktor Breuer. Mamafih, bu önerinizi kabul etmek benim için imkânsız. Planınıza ve tedavi için getirdiğiniz formülasyona yaptığım itiraz, çok derin ve çok temel bir noktadan kaynaklanıyor. Ama bunun dışında bir de dünyevi bir üstünlüğü olan engel var ki o da para! Mali durumumum en iyi olduğu koşullarda bile bir aylık tıbbi bakımı karşılayamam. Şu anda, buna imkân yok!”

“Ah Profesör Nietzsche, yaşamınız ve bedeninizin en gizli yönleri hakkında bu kadar soru sormama rağmen, pek çok doktorun yaptığı gibi mali durumunuz konusuna değinmemem garip değil mi?”

“Gereksiz yere tedbirli davranmışsınız Doktor Breuer. Mali durumum hakkında konuşmaktan kaçınmam. Benim için para çok şey ifade etmez, yeter ki çalışmalarımı devam ettirmeye yetecek kadar param olsun. Sade bir yaşam sürüyorum, birkaç kitabı saymazsak, yalnızca var olabilmem için gerekenin dışında paraya hiç ihtiyacım yok. Üç yıl önce Basel’deki işimden istifa ettiğimde, üniversite bana ufak bir aylık bağladı. İşte bütün param o! Başka hiçbir gelir kaynağım yok; ne babamdan kalan bir yer ne de bir hamiden gelen bir para, size de söylediğim gibi yazılarımdan da bir kuruş kazanmıyorum. İki yıl önce Basel Üniversitesi aylığımın biraz artmasına karar verdi. Sanırım verdikleri ilk aylıklar oradan gitmem için, ikinci artış da uzak kalmam

içindi.”

Nietzsche cebinden bir mektup çıkardı. “Bu aylığın ömür boyu olacağını varsaymıştım hep. Fakat, bu sabah Overbeck bana ablamdan gelen bir mektup ulaştırdı; bu mektupta aylığımın tehlikede olduğu yazılı.”

“Sebep nedir Profesör Nietzsche?”

“Ablamın hoşlanmadığı biri bana iftiralar atıyor. Şu anda bunların ne kadarının doğru olduğunu bilmiyorum; ablam, her zaman olduğu gibi abartıyor da olabilir. Her ne olursa olsun asıl mesele, şu anda büyük bir mali sorumluluk altına giremeyeceğim.”

Breuer Nietzsche’nin yaptığı bu itiraz karşısında hem rahatlamış hem de keyiflenmişti. Bu, aşılması çok kolay bir engeldi. “Profesör Nietzsche, ikimiz de para için aynı şekilde düşünüyoruz. Ben de sizin gibi paraya asla duygusal bir önem yüklemedim. Mamafih, benim içinde bulunduğum koşullar, tamamen rastlantı eseri olarak sizinkinden biraz farklı. Babanız size bir mülk bırakacak kadar yaşasaydı, bugün sizin de bir geliriniz olacaktı. Son derece iyi bir İbranice hocası olan babam bana yalnızca ufak bir mülk bırakmasına rağmen, Viyana’daki en varlıklı Yahudi ailesinin kızıyla evlenmemi sağladı. Her iki aile de bundan memnun oldu: Külliyatlı miktarda bir drahomayla, geleceği parlak bir tıp bilgini değiş tokuş edildi.

“Tüm bunlar Profesör Nietzsche, sizin mali engel dediğiniz şeyin aslında engel olmadığı anlamına geliyor. Karımın ailesi, Altmannlar, Lauzon’daki iki yatağı gerektiğinde kullanmak üzere tamamen bana bıraktılar. Bundan dolayı, ne benim yapacağım hizmetlere ücret ödeyecek ne de hastane masrafı vereceksiniz. Her görüşmemizden ben daha zengin çıkıyorum! O halde sorun yok! Her şeyi hallettik! Lauzon’a haber vereyim. Girişinizi bugünden yaptıralım mı?”

IX

Hiç de her şey halledilmiş değildi. Nietzsche uzun bir süre gözleri kapalı, oturduğu yerde kaldı. Sonra birden gözlerini açtı ve kararlı bir sesle, “Doktor Breuer, benim için değerli zamanınızı yeterince

harcadınız. Teklifiniz oldukça cömert. Bunu hiç unutmayacağım, ama kabul edemem, yani oraya gitmeyeceğim. Bilinen nedenlerin ötesinde başka nedenleri de var" dedi. Kararı kesindi, daha fazla açıklama yapmaya niyetli görünmüyordu. Çantasının klipslerini kapatarak kalkmaya hazırlandı.

Breuer şaşırmıştı. Bu görüşme mesleki bir görüşmeden çok satranç karşılaşmasına benzemeye başlamıştı. Bir hamle yapmış, planını kurmuş, ama Nietzsche anında karşı atakta bulunmuştu. Atağa karşılık vermiş, ama bu kez de Nietzsche'nin yeni bir itirazına göğüs germek zorunda kalmıştı. Bunun bir sonu yok muydu? Ama eski kurtlardan olan Doktor Breuer genellikle başarıya ulaşan yeni bir taktiğe geçti.

"Profesör Nietzsche, lütfen bir an için benim akıl hocam olun! Sizden ilginç bir durum hakkındaki görüşlerinizi rica edeceğim; belki siz bana yardımcı olabilirsiniz. Gerçekten çok kötü durumda olan bir hastayla karşılaştım. Üç günde bir bile az çok sağlıklı olabildiği için mutlu oluyor. Ondan sonra bir tıp uzmanına danışmak için çok uzun ve yorucu bir yolculuğu göze alıyor. Bu uzman görevini ustaca uygulamaya koyuluyor. Hastayı muayene ediyor, doğru bir tanı koyuyor. Hasta ve doktor karşılıklı saygı içinde dostluk kuruyorlar. Daha sonra bu doktor tamamıyla güven duyduğu kapsamlı bir tedavi planı öneriyor. Ancak hastası bu tedavi planına nedense hiç ilgi göstermiyor; merak bile etmiyor. Üstelik anında reddediyor ve mazeret üstüne mazeret sıralıyor. Bu sırrı çözmeme yardım eder misiniz?"

Nietzsche'nin gözleri kocaman oldu. Breuer'in bu tuhaf hamlesinden etkilenmiş görünse de hiçbir karşılıkta bulunmadı.

Breuer ısrarlıydı. "Belki de bu bilmeceyi baştan ele almalıyız. Tedaviyi istemeyen bu hasta neden kalkıp da bu doktora gelsin?"

"Ben buraya dostlarımın ağır baskıları nedeniyle geldim."

Breuer hastasının bu küçük oyunun içine giremeyişine bozulmuştu. Her ne kadar Nietzsche yazılarında ustaca nükteler yapıp kahkahayı yüceltse de Herr Profesör'ün oyun oynamaktan pek hoşlanmadığı açıktı.

“Basel’deki dostlarınız mı?”

“Evet, Profesör Overbeck ve eşi yakınımdırlar. Ayrıca Cenova’daki iyi bir dostum da buna dahil. Göçebe yaşamımdan olsa gerek arkadaşlarımın sayısı çok kabarık değildir, bu dostlarımın hepsinin benim çare aramam gerektiği konusunda gösterdikleri çaba ilgiye değerdi. Ağız birliği yapmış gibi hepsinin Doktor Breuer adını vermesi de aynı derecede ilginçti.”

Breuer, Lou Salome’nin bu işte parmağı olduğunu biliyordu. “Tabii,” dedi, “Gösterdikleri ilgi tıbbi durumunuzun ciddiyetinden kaynaklanmış olmalı.”

“Belki de mektuplarımda hastalığımı sık sık anlatmamdan.”

“Ama bundan söz etmeniz sizin kendi ilginizi de yansıtıyor olmalı. Yoksa neden onlara böyle mektuplar yazasınız? İlgi uyandırmak için değil herhalde? Ya da acındırmak için?”

İyi bir hamle! Şah! Breuer çok sevinmişti. Nietzsche gerilemek zorunda kalmıştı.

“Kaybetmeyi göze alamayacak kadar az dostum var. Bu dostluğa karşılık olarak kaygılarını hafifletmek için elimden geleni yapmalıyım diye düşündüm. İşte muayenehanenize gelişimin sebebi bu.”

Breuer elindeki avantajla baskı uygulamaya karar verdi. Daha cesur bir hamle yaptı.

“Yani kendinizle hiç ilgilenmiyorsunuz ha? İmkânsız! Yılda iki yüz günden fazla, bir şey yapamadan ceza çeker gibi yaşamak! Migren krizinin ortasındayken çekilen acının birazını bile hafifletmek için her şeyi göze alan hastalar tanıdım!”

Mükemmel! Satranç tahtası üzerinde bir hamlenin daha işi bitmişti. Bakalım rakibi taşını ne tarafa götürecekti? Breuer merak içindeydi.

Artık başka taşlarla hamle yapması gerektiğini gören Nietzsche, dikkatini yine tahtanın ortasına yöneltti. “Benim için çok şey söylediler; filozof, ruhbilimci, putperest, tahrikçi, deccal dediler. Hatta bana hiç de hoş sayılamayacak adlar takanlar bile oldu. Ama ben kendime bilim adamı demeyi yeğliyorum; çünkü benim felsefe yöntemimi belirleyen

özellik, bütün bilim yöntemlerinde olduğu gibi, inanmamaktır. Her zaman mümkün olduğu kadar kuşkucu bakış açısını korumaya özen gösteririm ve şu anda da kuşkuluyum. Tıbbi otoritelere dayanarak verdiğiniz ruhsal araştırma önerinizi kabul edemeyeceğim."

"Fakat, Profesör Nietzsche, sizinle tamamen aynı fikirdeyiz. Tek otorite mantıktır, benim tavsiyem de mantıkla desteklenmektedir. Bu konuda iki iddiam var. Birincisi, stres insanı hasta edebilir ve bilimsel gözlemlerin çoğu bu iddiayı desteklemektedir. İkincisi, siz büyük bir stres altında yaşıyorsunuz ve benim bahsettiğim stres felsefi sorgulamalarınızdaki stresten farklı bir şey."

"Şimdi bir kez daha verilerin üzerinden geçelim," diye devam etti Breuer. "Ablanızdan aldığınız mektubu düşünün. Belli ki iftiraya uğradığınız için stres altındasınız. Bana bu iftiradan daha önce söz etmemekle, bilmeden karşılıklı dürüstlük anlaşmamızı bozmuş oldunuz." Breuer daha cesur hamlelere kalkmıştı. Başka yolu yoktu, ne kaybederdi ki?

"Belli ki aylığınızı kaybetme düşüncesi de sizi strese sokuyor; o sizin tek maddi desteğiniz. Üstelik bütün bunların yalnızca ablanızın abartması olduğunu düşünüyorsanız, bir de sizi paniğe sokmaya pek hevesli bir ablanız olduğu için de girdiğiniz stres var!"

Çok mu ileri gitmişti? Breuer, Nietzsche'nin elinin koltuğun kenarından aşağı ağır ağır kaydığını ve çantasına uzanmaya çalıştığını fark etmişti. Ama artık ok yaydan çıkmıştı. Breuer mat edecek hamleye geçti.

"Ama bu görüşlerimi destekleyecek çok daha güçlü bir şey var elimde, yeni çıkmış dâhiyane bir kitap," diyerek parmağıyla İnsanca Pek insanca başlıklı kitabın üzerine vurdu. "Yakın geleceğin, bu dünyada adalet varsa eğer, büyük filozofu yazmış. Dinleyin!"

Freud'a anlattığı pasajı buldu ve okumaya başladı: " 'Psikolojik gözlem, yaşam yükünü hafifletebilmenin en uygun yollarından biridir.'' Bir iki sayfa sonra yazar, psikolojik gözlemin tartışılmaz önemini şu sözlerle anlatıyor: 'İnsanlık ahlâki tahlillerin göz önüne serildiği tablonun iğrenç görüntüsünden artık daha fazla uzak tutulamaz.' Birkaç sayfa sonra, büyük filozofların hatalarının insan eylemlerini ve

duygularını genellikle yanlış açıklamaktan kaynaklandığına ve bunun sonucunda ‘yanlış etiklerle, dini ve mitolojik canavarlar yaratıldığına’ dikkat çekiyor.”

“Daha devam edebilirim,” diyen Breuer kitabın sayfalarını karıştırdı. “Ama bu mükemmel kitap aslında, eğer insan düşünceleri ve davranışları anlaşılmak isteniyorsa, önce geleneklerin, mitolojinin ve dinin bir kenara konmasının zorunlu olduğunu anlatıyor. Ancak o zaman, bütün önyargılardan arınarak, insanoğlunu mercek altına koyabiliriz.”

“Bu kitabı gayet iyi biliyorum,” dedi Nietzsche üstüne basa basa.

“Ama yazılanları uygulamıyor musunuz?”

“Hayatımı onları uygulamaya adadım. Ama siz yeterince okumadınız. Yıllardır tek başıma psikolojik açımlamalar yapıyorum: Kendi çalışmamda denek olarak kendimi kullanıyorum. Ama sizin deneğiniz olmak niyetinde değilim! Siz olsaydınız denek olarak kullanılmak ister miydiniz? Size doğrudan bir soru sormama izin verin Doktor Breuer. Bu tedavi planına sizi motive eden şey nedir?”

“Benden yardım almaya geldiniz. Bu yardımı sağlıyorum. Ben bir doktorum. İşim bu.”

“Biraz fazla basit! Her ikimiz de biliyoruz ki insan motivasyonu çok daha karmaşıktır ve aynı zamanda da ilkeldir. Tekrar soruyorum, nedir motivasyonunuz?”

“Bu gerçekten basit Profesör Nietzsche. Herkes işini yapar; duvarcı duvar örer, demirci demir döver, doktor doktorluğunu yapar. Herkes bir şekilde yaşamını kazanır, herkes üzerine düşeni yerine getirir, bana düşen ise hizmet etmek, acıları hafifletmek.”

Breuer güven vermeye çalışıyordu, ama bir yandan da huzursuz olmuştu. Nietzsche’nin son hamlesi hiç de hoşuna gitmemişti.

“Bunlar benim soruma pek tatmin edici cevaplar olmadı Doktor Breuer. Duvarcı duvar örer, doktor doktorluğunu yapar, herkes üzerine düşeni yerine getirir dediniz, ama bunlar motivasyon değildir: Bunlar alışkanlıktır. Verdiğiniz cevapta bilinçten, seçimden ve çıkardan söz etmediniz. Yaşamını kazanır dediniz; bu daha kabul edilebilir bir şey,

en azından kolayca anlaşılabilir. İnsanlar ağızlarına bir lokma ekmek koyabilmek için çalışır, didinirler. Oysa siz benden para da istemiyorsunuz.”

“Ben size aynı soruyu sorayım Profesör Nietzsche. Siz de yaptığınız çalışmalardan para kazanmadığınızı söylüyorsunuz: O zaman siz neden felsefeyle uğraşıyorsunuz?” Breuer saldırı taktiğinden ayrılmamaya çalışıyordu, ama zor bir duruma düştüğünü de hissediyordu.

“Ama ikimizin arasında çok önemli bir fark var. Ben felsefeyi sizin için yaptığımı iddia etmiyorum, oysa siz Doktor, sizi motive eden şeyin bana hizmet etmek, acımı dindirmek olduğunu söylüyorsunuz. Bunların insan motivasyonuyla uzaktan yakından ilgisi yok. Bunlar rahiplere özgü propagandalarla kurnazca yönetilen köle zihniyetinin bir parçası. Daha derinlere inip motivasyonlarınızın kaynağını bulun! Hiç kimsenin bir şeyi sırf başka birisi için yapmadığını göreceksiniz. İnsanın bütün eylemleri kendisine yöneliktir, bütün hizmetleri kendine hizmettir, bütün sevgisi kendini sevmesindendir.”

Nietzsche’nin sözleri hızla akıyordu, aynı tempoda konuşmaya devam etti.

“Bu yorum sizi şaşırttı mı? Belki de sevdiğiniz insanları düşünmektesiniz. Ama daha derinlere inin, sonunda sevdiğinizin onlar olmadığını göreceksiniz: Siz bu sevginin içinizde yarattığı duyguları seviyorsunuz! Siz arzuyu seviyorsunuz, arzu edilen şeyi değil. O halde, bana neden hizmet etmek istediğinizi tekrar sorabilir miyim? Sorumu tekrarlıyorum Doktor Breuer:” Nietzsche’nin sesi iyice sertleşmişti. “Sizi motive eden şey nedir?”

Breuer başının döndüğünü hissetti. İlk anda aklından geçip, yapmamak için kendini tuttuğu şey şu oldu: Nietzsche’nin ortaya koyduğu bu formülasyonun ne kadar çirkin ve kaba olduğunu söylemek ve bu yüzden kaçınılmayacak olan sona varmak, yani Profesör Nietzsche vakasına noktayı koymak. Bir an için, Nietzsche’nin sırtını dönüp kapıdan çıkıp gittiğini hayal etti. Oh, dünya varmış! Nihayet ona üzüntü veren, düş kırıklığına yol açan bu işten kurtulmuş olacaktı. Yine de Nietzsche’yi bir daha görmeme düşüncesi

onu üzüyordu. Bu adama yakınlık duyuyordu. Ama neden? Gerçekten de neydi onu motive eden?

Breuer, babasıyla satranç oynadığı zamanları düşünürken buldu kendini. Hep aynı hatayı yapardı; bütün dikkatini saldırıya verir, destekleyebileceğinden daha fazla sıkıştırır, bu arada savunma hattını ihmal eder, babasının veziri de şimşek gibi gelip mat etmeye kalktığında neye uğradığını şaşırırdı. Bu hayali kafasından sildi, ama aldığı dersi aklında tutacaktı: Profesör Nietzsche'yi bir daha asla, ama asla hafife almayacaktı.

"Sorumu tekrarlıyorum Doktor Breuer, sizi motive eden şey nedir?"

Breuer, cevap vermeye çabaladı. Neydi? Nietzsche'nin bu sorusu üzerine zihninin neden böyle direndiğine akıl erdiremiyordu. Konsantre olmaya zorladı kendini. Nietzsche'ye hizmet etme isteği ne zaman başlamıştı? Venedik'te tabii, Lou Salome'nin güzelliğiyle büyülendiğinde. Kızın cazibesinden o kadar etkilenmişti ki onun dostuna yardım etmeyi seve seve kabul etmişti. Profesör Nietzsche'yi iyileştirmeyi üstlenmekle hem onunla bağlantısını koparmamış olacak, hem de gözüne girmeyi başaracaktı. Bir de Wagner'le olan bağlantı vardı. Tabii, bu biraz çelişkiliydi: Breuer, Wagner'in müziğini sever: fakat Yahudi düşmanlığından nefret ederdi.

Peki başka? Aradan haftalar geçmişti, artık Lou Salome'yi aklından pek geçinmiyordu. Nietzsche'yle ilgilenmesinin nedeni artık o değildi. Hayır, girdiği bu entelektüel mücadele de onu çok etkilemişti. Frau Becker bile, önceki gün, Viyana'daki hiçbir doktorun böyle bir hastayı görmeyeceğini söylemişti.

Bir de Freud meselesi vardı. Freud'a Nietzsche'yi ders konusu olarak verecek olsa profesör onu elinin tersiyle geri çevirecek ve o zaman aptal durumuna düşecekti. Yoksa yüce bir şeye yakın olma arzusu muydu? Lou Salome, Nietzsche'nin Alman felsefesinin geleceği olduğunu söylerken haklıydı galiba: Nietzsche'nin yazdığı o kitaplar, bir dehanın izleri vardı bu kitaplarda.

Breuer, bunların hiçbirinde de Nietzsche'yi bir insan olarak, etiyle kanıyla karşısında duran kişi olarak düşünmediğini biliyordu. Bu işin Lou Salome'yle ilgisinden, öteki doktorların ayak basmaya korktuğu bir

noktaya gitmesinin ona verdiği mutluluktan, bu yüceliğe yakın olma arzusundan da söz edemezdi. Breuer, Nietzsche'nin motivasyonla ilgili çirkin teorilerinde gerçek payı olabileceğini öfkeyle kabul etti. Öyle bile olsa, hastasının göstereceği hiddetin, ona teklif ettiği hizmeti engellemesini istemiyordu. Ama o zaman Nietzsche'nin bu alışılmamış ve rahatsız edici sorusunu nasıl cevaplandıracaktı?

"Beni motive eden şeyler mi? Bu sorunun cevabını kim verebilir? Motivasyon çeşitli katmanlarda gerçekleşebilir. Yalnızca birinci katman olan hayvani motivasyonlardan başka şeylerin de bizi etkilemeyeceğine kim karar verebilir? Hayır, hayır... Bakıyorum da yine sorunuzu tekrarlamaya hazırlanıyorsunuz; sorunuzu cevaplamaya çalışacağım. Tıp eğitimi benim on yılımı aldı. Artık paraya ihtiyacım yok diye bu eğitimi ve bu yılları bir kenara mı atayım? Yıllardır gösterdiğim çabaları haklı çıkarmak için doktorluk yapıyorum, benim için tutarlılık ve yaşamı değerli kılma yolu bu. Ve anlam katma! Her gün oturup da paramı mı sayacağım? Siz yapar mıydınız? Kesinlikle yapmazdınız! Beni motive eden bir şey daha var. Sizinle beraberken yaşadığım entelektüel alışverişten zevk alıyorum."

"Bunlarda en azından daha fazla dürüstlük kokusu var," dedi Nietzsche.

"Şimdi bir tane daha geldi aklıma, o kaya gibi cümleyi sevdim: 'Neysen o ol.' Ben bensem, yani alnıma yazılı olan hizmet vermek, insanlara yardım etmek, tıp ilmine katkıda bulunmak ve acıyı dindirmek ise başka ne yapabilirim?"

Breuer kendini çok daha iyi hissetti. Güveni yerine geliyordu. Belki de meseleyi tartışma havasına soktum, diye düşündü. Daha uzlaşmacı bir tavır gerekiyordu. "Motive eden bir şey daha var. Diyelim ki, ben buna inanıyorum, sizin alnınıza da büyük bir filozof olmak yazılmış. O halde benim yapacağım tedavinin yalnızca fiziksel varlığınıza değil, sizi siz yapma projenize de yardımı olacaktır."

"Eğer ben, sizin deyişinizle, büyük biri olacaksam, o zaman siz benim yaratıcım, benin kurtarıcım olarak daha da büyük olacaksınız!" Nietzsche'nin ağzından dökülen sözcükler, bir tabancadan fırlayan mermiler gibiydi.

“Hayır! Ben böyle bir şey söylemedim!” Mesleki rolünde genellikle sonsuz olan sabrı, taşmaya başlamıştı. “Ben, kendi alanında çok seçkin olan pek çok insanın da doktoruyum; bunların arasında Viyana’daki büyük bilim adamları, sanatçılar ve müzisyenler var. Bu beni onlardan daha mı büyük yaptı? Onları tedavi ettiğimi bile kimse bilmez.”

“Ama işte bana onları anlatıyorsunuz, şu anda onların ünlerini kullanarak bu konuda ne büyük otorite olduğunuzu kanıtlamaya çalışıyorsunuz.”

“Profesör Nietzsche; kulaklarıma inanamıyorum. Alnınıza yazılanlar bir gün gerçek olduğu zaman benim çıkıp da sizi yaratanın ben, Josef Breuer olduğumu iddia edeceğime gerçekten inanıyor musunuz?”

“Siz böyle şeylerin olmadığına gerçekten inanıyor musunuz?”

Breuer sakin olmaya çalıştı. Dikkat et Josef, sinirlenme. Olayları bir de onun açısından değerlendir. Güvensizliğin kaynağını anlamaya çalış, diye geçirdi içinden ve soruyu yanıtladı.

“Profesör Nietzsche, geçmişte ihanete uğradığınızı ve bunun gelecekte de başınıza gelebileceğine inandığınızı biliyorum. Ancak ben size söz veriyorum, böyle bir şeyi benimle yaşamayacaksınız. Adınızdan asla söz etmeyeceğim. Tıp kayıtlarında bile adınız geçmeyecek. Size takma bir ad verelim.”

“Mesele sizin başkalarına söz edip etmemeniz değil, sözünüze güveniyorum. Asıl mesele sizin kendinize ve benim kendime neler söyleyeceğim. Sizi motive eden şeylerden söz ederken hizmet verme, sıkıntıları hafifletme iddialarınızı yinelemenize rağmen, yapmak istedikleriniz gerçekte benimle ilgili değildi. Zaten olması gereken de bu. Beni, kendi projenizde kullanacaksınız; bu da doğal, meselenin yapısına uygun düşüyor. Ama anlamıyor musunuz, beni harcıyor olacaksınız. Benim için duyduğunuz acı, iyilikseverliğiniz, duygularımı paylaşmanız, bana yardım ederken kullandığınız teknik, beni yönetmeniz; bütün bunların etkisi benim gücüm pahasına size güç vermek demek. Bu yardımı kabul edebilecek kadar varlıklı değilim!”

Bu adamla anlaşmak imkânsız, diye düşündü Breuer. Nereden

buluyorsa en kötü, en bayağı motivasyonları bulup çıkarıyor. Breuer'in tıbbi amaçlar gibi geri kalan ıvır zıvır sözleri de arada kaynayıp gitmişti. Artık duygularını gizleyemiyordu.

"Profesör Nietzsche, sizinle açık konuşacağım. Bugün ortaya koyduğunuz argümanların çoğunda haklıydınız, ama bu son söyledikleriniz, benim sizi zayıflatmak istemem, benim sizden beslenerek güçleneceğim gibi sözler baştan aşağı saçmalıktan ibaret!"

Breuer Nietzsche'nin elinin çantasına doğru uzandığını gördü, ama kendini tutuyordu! "Anlamıyor musunuz, kendi psikolojinizi neden tahlil edemediğinizin en güzel örneği bu. Sizin görüşünüz bulanmış!"

Nietzsche'nin çantasını kavradığını ve kalkmaya hazırlandığını gördü. Yine de devam ediyordu: "Arkadaşlık ilişkilerinizde talihsiz sorunlar yaşadığınız için kabul edilemez hatalar yapıyorsunuz!"

Nietzsche paltosunun düğmelerini ilikliyordu, ama Breuer dilini tutamıyordu: "Hem kendi tavırlarınızın evrensel olduğunu iddia ediyorsunuz, hem de kendinizde kavrayamadığınız bir şeyi tüm insanlık için kavramaya çalışıyorsunuz."

Nietzsche'nin eli kapı tokmağındaydı.

"Sözünüzü kestiğim için özür dilerim Doktor Breuer, ama bu akşam Basel'e giden treni yakalamam gerek. Ücreti ödemek ve kitaplarımı almak için iki saat sonra gelebilir miyim? Görüşme raporunu göndermeniz için size bir adres bırakacağım." Sertçe selam verip arkasını döndü. Muayenehaneden çıkıp yürüyen Nietzsche'nin ardından bakakalan Breuer ürpermişti.

X

Kapı kapandığında Breuer hiç kıpırdamadı, Frau Becker hızla içeri girdiğinde hâlâ donakalmış vaziyette masasında oturuyordu.

"Ne oldu Dr. Breuer? Profesör Nietzsche odanızdan çıktığında kısa bir süre sonra gelip faturasını ve kitaplarını alacağı gibi bir şeyler mırıldanıp gitti."

"Bu öğleden sonra, beceriksizliğim yüzünden her şeyi mahvettim,"

diyen Breuer, Nietzscshe'yle geçirdiği son bir saati özetledi. "Adam sonunda toparlanıp giderken bile neredeyse arkasından bağırıyordum."

"Sizi tahrik etmiş olmalı. Hasta bir adam tedavi olmaya geliyor, elinizden geleni yapıyorsunuz, ama o her söylediğinize karşı çıkıp sizinle savaşıyor. Daha önce yanında çalıştığım Doktor Ulrich, onu çoktan kapı dışarı etmiş olurdu, yemin ederim."

"Adamın çok acil yardıma ihtiyacı var." Breuer ayağa kalktı, pencereye giderken sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıl mırıl düşüncelerini söylüyordu. "Ancak, bunu kabul edemeyecek kadar gururlu. Ama bu gururu onun hastalığının bir parçası, tıpkı hastalıklı bir organ gibi. Sesimi yükselterek konuşmam ne büyük aptallık! Ona yaklaşmanın, onu ve gururunu tedavi programına almanın mutlaka bir yolu vardı."

"Yardım kabul etmeyecek kadar gururluysa, nasıl tedavi edeceksiniz? Geceleri, adam uyurken mi?"

Pencerenin önünde durup, dışarı bakan ve kendine kızmış bir halde bir öne bir arkaya sallanmakta olan Breuer buna bir karşılık vermedi.

Frau Becker tekrar şansını denedi. "Hani iki ay kadar önce yardım etmeye çalıştığınız şu odasından çıkmaya korkan yaşlı kadını, Frau Kohl'ü hatırlıyor musunuz?"

Breuer başını salladı, sırtı hâlâ Frau Becker'e dönüktü. "Hatırlıyorum."

"Tam elinden tutup bir başka odaya sokmayı başardığınızda, tedaviyi kesmişti. Bana bunu anlattığınızda, onu, iyileşmenin bu kadar yakınına getirdikten sonra kaybetmenin sizin için ne kadar acı olduğunu düşünmüştüm."

Breuer sabırsızca baş salladı; ne demek istediğini anlamamıştı, demek istediği bir şey varsa tabii.

"Yani?"

"O zamanlar siz çok güzel bir şey söylemiştiniz. Demiştiniz ki, hayat uzun, hastalar daha uzun süre tedaviye gidip gelecekler. Bir doktordan

bir şeyler öğrenirler, bunu akıllarında tutarlar ve ilerde bir zaman gelir daha fazlasını almaya hazır olurlar. Ve o anda sizin oynadığınız rol, onun o anda hazır olabileceği kadardı."

"Yani?" Breuer yine sordu.

"Yani, bu Profesör Nietzsche için de geçerli olabilir. Belki o da hazır olunca sizin sözlerinizi duyacaktır, belki gelecekte bir gün."

Breuer dönüp Frau Becker'e baktı. Söylediklerinden etkilenmişti. Söylediklerinin içeriği değildi etkileyici olan, çünkü bu muayenehanede ortaya çıkan bir şeyin Nietzsche'ye hiçbir yaran olmayacağını düşünüyordu. Asıl sebep, Frau Becker'in yapmaya çalıştığı şeydi. Acı çekerken, Nietzsche'nin aksine, Breuer yardımı hoş karşılardı.

"Umarım haklısınızdır Frau Becker. Beni neşelendirmeye çalıştığınız için de size teşekkür ederim, bu rol sizin için çok yeni. Ama Nietzsche gibi birkaç hastamız daha olsun bakın nasıl uzmanlaşacaksınız. Akşamüstü kimi alıyoruz? Biraz daha basit bir şey olsa iyi olur, tüberküloz ya da damar tıkanıklığı vakası falan olabilir."

Birkaç saat sonra, Breuer evinde cuma akşamı sofrasının başına geçmişti. Masada bulunan büyük çocukları Robert, Bertha ve Margaret he dışında (Louis Johannes ve Dora'yı önceden doyurmuştu) bugün sofrada bulunan on beş kişinin arasında Mathilde'nin hâlâ bekâr olan kız kardeşleri Hanna, Minna ve evli olan kız kardeşi Rachel ile kocası Max ve üç çocukları, Mathilde'nin anne babası, bir de yaşlı dul teyzeleri bulunuyordu. Freud da gelecekti, ama son anda gelen altı hasta yüzünden hastanede kalmak zorunda olduğunu, su ve ekmekle idare edeceğini bildiren bir not göndermişti. Breuer buna çok üzülmüştü. Nietzsche'nin gidişi onu o kadar etkilemişti ki genç dostuyla bu konuyu konuşmak için sabırsızlanıyordu.

Breuer, Mathilde ve bütün kız kardeşleri kısmen "üç gün" Yahudilerine[22] katılmış olmalarına ve yalnızca en büyük üç bayramı tanımalarına rağmen, ailenin iki koyu Yahudisi olan Mathilde'nin babası Aaron ve Max şarap ve ekmekle dualar okurken onlar da saygılarından sessizce oturuyorlardı. Breuerler dinsel perhizlere pek

uymazlardı, ama Aaron'un hatırı için Mathilde bu akşam sofraya domuz eti koymamıştı. Breuer domuz etine bayılırdı ve en sevdiği yemek olan kuru erik soslu domuz rostosu her zaman masada bulunurdu. Üstelik Breuer, Freud'la birlikte, nar gibi kızarmış domuz sosisleri satan Prater'ın devamlı müşterilerindendi. Yolları o tarafa düştüğünde sosisli sandviç almadan duramazlardı.

Mathilde'nin bütün yemekleri gibi bu yemek de sıcak çorbayla başlamıştı. Bu geceki çorba arpa ve lima fasulyesiyle daha zengindi. Çorbanın arkasından havuç ve soğanla pişirilmiş kocaman bir sazan geldi. Asıl sıcak yemek ise içine Brüksel lahanası doldurulmuş taze bir kazdı.

Fırından yeni çıkmış taptaze vişneli turta ikram edilince Breuer ve Max tabaklarını alarak, Breuer'in çalışma odasına doğru yürüdüler. On beş yıldır her cuma, akşam yemeğinden sonra, tatlılarını yanlarına alır, Breuer'in çalışma odasında satranç oynarlardı.

Josef, Altmann kardeşlerle evlenmelerinden önce de Max'ı tanırdı. Ama bacanak olmasalardı asla arkadaş kalamazlardı. Breuer Max'ın zekâsına, cerrahi yeteneğine ve satrançtaki dehasına hayran olmasına karşın, bacanağının o sınırlı getto zihniyetinden ve maddeciliğinden hiç hoşlanmazdı. Bazen Max'a bakmaktan bile hoşlanmazdı: Bunun tek sebebi Max'ın çirkin, kel, çiçek bozuğu tenli, aşırı şişman bir adam olması değildi; hepsinden önemlisi yaşlı görünmesiydi. Breuer, Max ve kendisinin aynı yaşta olduklarını unutmaya çalışırdı.

Neyse, bu gece satranç oynanmayacaktı. Breuer Max'a çok gergin olduğunu ve oyun yerine, oturup konuşmayı tercih ettiğini söyledi. Max'a özel sorunlarım pek açmazdı; ama Freud'un dışında başka erkek dostu yoktu, aslında eski hemşiresi Eva Berger gitti gideli hiç sırdaşı kalmamıştı. Şimdi ise Max'ın duyarlılığına pek güvenmese de bu fırsata balıklama atlamış, yirmi dakika aralıksız konuşarak Nietzsche'yi anlatmıştı. Tabii, ondan Herr Müller olarak söz etmişti; Lou Salome ile Venedik'teki karşılaşmaları dahil her şeyi anlatarak sırtındaki yükü hafifletmeye çalışmıştı.

"Ama Josef," diye başladı Max, baştan savarcasına, "Neden kendini

suçluyorsun ki? Böyle bir adamı kim tedavi edebilir? Adam deli; hepsi bu! Hele başı ağrıdan iyice çatlayacak hale gelsin, bak o zaman nasıl koşup geliyor!”

“Anlamıyorsun Max. Hastalığının bir kısmını da asla yardım kabul etmemek oluşturuyor. Neredeyse paranoyak; herkes için olabilecek en kötü şeyleri düşünüyor.”

“Josef, Viyana bir sürü hastayla dolu. Sen ve ben haftada yüz elli saat çalışsak yine de her gün bir sürü yeni hasta gelir. Doğru değil mi?”

Breuer cevap vermedi.

“Doğru değil mi?” diye yine sordu Max.

“Sorun o değil Max.”

“Sorun bu Josef. Hastalar seni görebilmek için kapında kuyruk oluyorlar, sense birisi seni alsın diye yalvarıp duruyorsun. İnsanın aklı almıyor. Ne diye yalvarıyorsun ki?” Max uzanıp bir şişeyle iki küçük kadeh aldı. “Biraz slivovitz[23] alır mısın?”

Breuer evet anlamında başını salladı, Max da içkileri koydu. Altmannlar’ın serveti şarap satışlarına dayansa da her ikisinin de tüm içtikleri satranç başında yuvarladıkları birer kadeh slivovitz’den ibaretti.

“Max, dinle beni, diyelim ki şöyle bir hastan... Max, dinlemiyorsun. Başını çeviriyorsun.”

“Dinliyorum. Dinliyorum,” diye karşı çıktı Max.

“Diyelim ki sürekli prostatı büyüyen ve idrar yolu tamamen tıkalı bir hastan var,” diye devam etti Breuer. “Hastada üre birikiyor, böbrek basıncı yükseliyor, üre zehirlenmesi olmak üzere, ama o yine de kesinlikle yardım kabul etmiyor. Neden mi? Yaşlılıktan ileri gelen bir bunama olabilir. Belki de aletlerine, kateterine ve çelik sondalarına duyduğu korku, üreden duyduğu korkudan çok daha fazladır. Belki bir psikozlu ve senin onu hadım edeceğini falan zannediyor. O zaman ne olacak? Ne yapacaksın?”

“Yirmi yıldır bu meslekteyim,” diye cevapladı Max, “Hiç böyle bir şey gelmedi başıma.”

“Ama olabilir. Bu örneği, bir şey açıklamak için veriyorum. Şayet olsaydı, ne yapardın?”

“Buna adamın ailesi karar verir, ben değil.”

“Yapma Max, sorduğum sorudan kaçıyorsun! Diyelim ki ailesi falan yok?’

“Nereden bileyim? Tımarhanelerde ne yapıyorlarsa ben de onu yapardım; onu bir odaya kapatır, anestezi uygular, idrar yolunu açmak için sonda vururdum.”

“Her gün mü? Her gün onu bir odaya kapatıp sonda mı yapacaksın? Yapma; Max, adam bir haftada ölür! Hayır, tek yapacağın şey, adamın sana ve bu tedaviye karşı takındığı tavrı değiştirmek olurdu. Çocukların tedavisinde de böyle yaparlar. Sen hiç bir çocuğun tedavi olmak istediğini gördün mü?”

Max Breuer’in sözlerini anlamamazlıktan geldi. “Ve sen de onu hastaneye yatırmayı ve onunla her gün konuşmayı istiyorsun; Josef, harcanan zamana bir bak! Bu kadar zamanım karşılayabilir mi?”

Breuer, hastasının yoksulluğunu ve aileye ayrılan yataklarda, onu ücretsiz olarak tedavi etmeyi planladığını anlatınca, Max daha da endişelendi.

“Beni endişelendiriyorsun Josef! Samimi olacağım. Senin için gerçekten endişe duyuyorum. Sırf güzel bir Rus kızı, üstelik daha önce hiç tanımadığın bir kız seninle konuştu diye, hasta olduğunu bile inkâr eden çılgın bir adamı bu hastalıktan kurtarmak için tedavi etmek istiyorsun. Bir de bütün bunları bedava yapmak istediğini söylüyorsun. Söyle bana şimdi,” dedi Max, parmağını Breuer’e doğru uzatarak, “Kim daha çılgın, o mu, sen mi?”

“Sana çılgınlığın ne olduğunu söyleyeyim Max! Asıl çılgınlık, sürekli parayı ön plana çıkarmaktır. Mathilde’nin drahoması, faiziyle birlikte bankada artıp duruyor. Yıllar sonra, Altmann mirasından payımıza düşeni alınca, sen de ben de para içinde yüzüyor olacağız. Şu anda başlasam bile sahip olduğum paranın hepsini harcayamam ve benim bildiğim kadarıyla sende bendekinden de fazlası var. O zaman ne diye parayla kafamı bozayım? Falanca hastanın bana para ödeyip

ödemeyeceği beni neden kaygılandırsın? Max, sen kimi zaman paradan ötesini düşünemiyorsun.”

“Tamam, parayı boşverelim. Belki de haklısın. Zaman zaman benim de neden çalıştığımı ya da neden insanlardan para aldığımı düşündüğüm oluyor. Ama, Tanrıya şükür, bizi dinleyen yok: Yoksa ikimizin de çıldırdığını sanırlar! Turtanın kalanını yemeyecek misin?”

Breuer başım iki yana salladı, Max uzanıp onunkini de kendi tabağına aktardı.

“Ama Josef, tıp bu değil! Sana gelen hastanın, yani şu profesörün nesi vardı? Teşhis neydi? Gurur kanseri mi? Hani su içmekten korkan Pappenheim adlı kız vardı, Almancayı unutup yalnızca İngilizce konuşabilen o değil miydi? Her gün başka bir şeyinde tutukluk oluyordu, değil mi? Bir de kendini imparatorun oğlu sanan ve odasından çıkmaya korkan kadın var. Çılgınlık bunlar! Sen Viyana’daki en iyi eğitimi bu delilerle uğraşasın diye almadın!”

Breuer’in turtasını bir lokmada yutup, üstüne de ikinci slivovitz’ini içtikten sonra, sözlerini bağladı. “Viyana’daki en iyi tanı uzmanı sensin. Solunum yolları hastalıkları ya da denge konusunu senden iyi bilen bir başka doktor yok. Araştırmalarım duymayan kalmadı! Dediğimi unutma, bir gün seni Ulusal Akademiye davet etmek zorunda kalacaklar. Yahudi olmasaydın, çoktan profesör olmuştun, bunu herkes biliyor. Ama sen bu çılgınlarla uğraşmaya devam edersen, adına ne olacak! Yahudi düşmanları, ‘Bak, bak, gördün mü!’ diyecekler.” Max parmağını havada sallayarak; “ ‘İşte sebebi bul Adamın tıp profesörü olamamasının sebebi buymuş. Adamın aklı başında değil ki buna uygun olsun!’ diyecekler.”

“Max, gel satranç oynayalım.” Breuer satranç kutusunun kapağını gürültüyle açıp taşları hiddetle içine fırlattı. “Bu gece moralim bozuk diye seninle konuşmak istedim, ama nasıl yardım ettiğine bir bak! Ben çılgınım, hastalarım çılgın, hastalarımı kapı dışarı etmeliyim. Ünümü lekeliyorum, hiç ihtiyacım olmayan bir sürü florini elime alıp şıkır şıkır saymam lazım... “

“Tamam, tamam! Parayla ilgili söylediklerimi geri aldım!”

“Böyle mi yardımcı olursun sen? Ne sorduğumu bile dinlemiyorsun.”

“Soru neydi? Bir daha sor. Bu sefer daha iyi dinleyeceğim.” Max’ın kocaman yüzü aniden ciddileşmişti.

“Bugün muayenehaneme acı çeken ve yardıma ihtiyacı olan bir adam geldi ve ben onun için hiçbir şey yapamadım. Bu hastayı düzeltme şansım da yok Max; geri dönmez artık. Ama nevrotik problemleri olan hastaların sayısı her gün artıyor, onlarla nasıl çalışılması gerektiğini öğrenmem gerek. Bu tamamıyla yepyeni bir alan. Bu konular hakkında yazılı hiçbir şey yok. Dışarıda yardıma ihtiyacı olan binlerce hasta var, ama kimse bu hastalara nasıl yardım edileceğini bilmiyor!”

“Bu konu hakkında hiçbir şey bilmiyorum Josef. Senin ilgin, düşünme ve beyin konularına giderek daha fazla kayıyor. İkimiz ayrı uçlarda bulunuyoruz bence.” Max kıkırdamaya başladı. Breuer kollarını kavuşturdu. “Benim neşter attığım yerler dönüp bana karşılık vermez. Ama sana bir tek şey söyleyebilirim, bana öyle geliyor ki sen bu profesörle adeta bir rekabete girmişsin; tıpkı felsefe dersinde Brentano ile girdiğin rekabet gibi. Seni terslediği günü hatırlıyor musun? Yirmi yıl geçti, ama dün gibi hatırlarım. ‘Herr Breuer, benim neyi bilmediğimi kanıtlamakla uğraşacağınıza neden öğretmek zorunda olduğum şeyleri öğrenmeye çalışmıyorsunuz?’ demişti.”

Breuer hatırlıyordu. Max devam etti: “İşte senin konsültasyonun da buna benziyor. Hatta bu Müller denilen adamı kendi kitabıyla tuzağa düşürmek için oynadığın oyun bile, bunun gibi bir şey. Bu pek zekice değil, nasıl kazanabilirsin ki? Tuzağa düşmezse, o kazanacaktır. Tuzak işe yaradı diyelim, o zaman da sana o kadar sinirlenecektir ki kesinlikle işbirliğine girmek istemeyecektir.”

Breuer sesini çıkarmadı, bir yandan satranç taşlarıyla oynuyor, buyandan da Max’ın sözlerini düşünüyordu. “Belki de haklısın. Daha o zaman bile, kitaplarından söz etmesem daha iyi olur diye düşünmüştüm. Keşke Sig’i dinlemeseydim. Zaten baştan beri, onun sözlerini ona tekrarlamamam gerektiğini hissetmiştim, ama Sig onunla rekabete dayanan bir ilişkiye girmem için beni çok zorladı. Çok komik ama, biliyor musun, onunla konuşmamız sırasında sürekli satranç

oynadığımızı düşündüm. Ben ona bu tuzağı kurdum, o ise bundan kurtuldu ve bu sefer bana bir tuzak hazırladı. Belki bütün suç bende; senin dediğin gibi okulda da böyleydim ben. Ama yıllardır meslek hayatımda hiçbir hastamla bu duruma düşmedim Max. Bence onda bir şey var, bu şeyi benden, belki de herkesten çekiyor; sonra da buna insan doğası diyor ve buna gerçekten inanıyor! İşte felsefesi bu noktada yanılgıya düşüyor."

"Bak Josef, yine aynı şeyi yapıyorsun, onun felsefesinde boşluk arıyorsun. Onun bir dâhi olduğunu söylüyorsun. Böylesine büyük bir dehaysa neden onu yenmek yerine, ondan bir şeyler öğrenmeye çalışmıyorsun!"

"Bravo Max, bu çok iyiydi! Hoşuma gitmedi, ama doğru gibi görünüyor. Bunun yardımı olabilir." Breuer derin bir nefes aldı ve homurtuyla karışık geri bıraktı. "Haydi, şimdi oynayalım. Vezir hamlesine karşı verilecek yeni bir karşılık üzerinde düşünüyorum."

Max vezir hamlesi yapmış, Breuer de merkezden karşı atakta bulunarak son derece cesur bir karşılık vermişti. Ama sadece sekiz hamle sonra başının büyük bir bela içinde olduğunu gördü. Max bir tek piyonuyla, Breuer'in atını ve filini insafsızca çatala almıştı; başını satranç tahtasından kaldırmadan, "Josef," dedi, "madem bu gece bu konu açıldı, ben de sana bir şeyler söylemek istiyorum. Belki burnumu sokmamam gerek, ama kulaklarımı da kapayamam ya. Mathilde'nin Rachel'e dediğine göre haftalardır ona hiç dokunmamışsın."

Breuer gözünü birkaç dakika satranç tahtasından ayırmadı, ama bu çataldan kurtulmanın bir yolu olmadığını anlayınca Max'ın piyonunu alıp cevap verdi. "Evet, bu kötü bir şey... çok kötü. Ama Max, bu konuyu seninle nasıl konuşabilirim? Bunun Mathilde'yle konuşmaktan bir farkı yok ki. Biliyorum, ben sana anlatacağım, sen de karına, karın da kız kardeşine... "

"Hayır, inan bana. Rachel'den sır saklayabilirim. Bak, sana bir sır vereyim: Rachel geçen hafta hemşiremle aramda neler geçtiğini bir bilse, bir tekmede kapının önüne koyardı beni! Seninle Eva Berger gibiydi, yani herhalde hemşirelerle oynaşmak bizim aile erkeklerinin yapısında var."

Breuer satranç tahtasına bakıyordu. Max'ın yorumları canını sıkmıştı. Demek ki herkes Eva ile ilişkisine bu gözle bakıyordu! Bu suçlama doğru değildi, ama cinsel zayıflığı yüzünden kendini suçlu hissettiği bir an yaşamamış da değildi. Birkaç ay önce, Eva ile aralarında ciddi bir şekilde konuşurlarken, Eva, Breuer'in Bertha'yla kendisini mahvedecek bir ilişkinin eşiğinde olduğundan korktuğunu ve bu saplantıdan kurtulabilmesi için ona "her şeyini" verebileceğini söylemişti. Böyle söylemekle Eva cinsel yönden kendini Breuer'e sunmamış mıydı? Breuer bundan emindi. Ama o kahrolası "ama" araya girmiş ve her zaman olduğu gibi onun harekete geçmesini engellemişti. Ancak, hâlâ Eva'nın bu teklifini düşünüyor ve bu fırsatı kaçırdığı için pişmanlık duyuyordu!

Eva yoktu artık. Onunla arasını düzeltme şansı da kalmamıştı. İşten çıkarıldıktan sonra Eva onunla hiç konuşmamıştı; yeni bir işe girebilmesi için yardım ve para önerisinde bulunmuş, ama Eva bunları kale bile almamıştı. Onu Mathilde'ye karşı savunmamış olma yanlışını artık telafi edemezdi, ama en azından Max'ın suçlamalarına karşı onu koruyabilirdi.

"Hayır Max, yanılıyorsun. Ben melek değilim, ama yemin ederim ki ona elimi bile sürmedim. Yalnızca arkadaştık, iyi dosttuk."

"Özür dilerim Josef, ben sadece senin yerine kendimi koyup, sanmıştım ki sen ve Eva..."

"Ne düşündüğünü biliyorum. Ama bizim bambaşka bir dostluğumuz vardı. Benim sırdaşımdı, onunla her şeyi konuşurduk. Benimle uzun yıllar çalıştıktan sonra aldığı ödüle bak. Mathilde'nin öfkesine boyun eğmemem gerekirdi. Onu korumalıydım."

"Sen ve Mathilde'nin arasındaki soğukluğun nedeni bu mu?"

"Belki bunu Mathilde'ye karşı kullanıyorum, ama evliliğimizde ki asıl sorun bu değil. Bundan da öte bir şey Max. Ama ne olduğunu bilemiyorum. Mathilde iyi bir eş. Ama Bertha ve Eva konusunda nasıl davrandığını düşündükçe... Ama bir bakıma da haklı; Mathilde'ye onlardan daha az zaman ayırdım. Ama şu anda olanlar tuhaf. Ona baktığımda, hâlâ ne kadar güzel olduğunu düşünüyorum."

“Öyleyse?”

“Ama ona dokunamıyorum. Soğudum işte. Bana yaklaşmasını istemiyorum.”

“Bu o kadar da tuhaf bir şey değil galiba. Rachel, Mathilde’ye benzemiyor, ama o da çok hoş bir kadın; oysa ben küçük bir kurbağaya benzeyen Frâulein Wittner’e daha fazla ilgi duyuyorum. Bazen Kirstenstrasse’ye çıkıp yürüdüğümde yirmi-otuz orospunun sıralandığını görüp baştan çıkıyorum. Oysa hiçbiri Rachel’den daha güzel değil; çoğunda ya belsoğukluğu vardır ya da frengi, ama yine de baştan çıkıyorum işte. Kimsenin beni göremeyeceğinden emin olmuş olsam, kim bilir... Yapardım herhalde. Herkes aynı yemeği yemekten bıkar. Her güzel kadının olduğu yerde, bir de onu düzmekten bıkmış zavallı bir erkek vardır!”

Breuer, Max’ın kaba tavırlarını ön plana çıkarmasından hiç hoşlanmazdı, ama bu sefer söylediği aforizma onu gülümsetmişti; kabaydı ama gerçek payı da vardı. “Hayır Max, sıkılmaktan değil. Benim sorunum bu değil.”

“Belki gidip muayene olmalısın. Cinsel konularla ilgili yazılar yazan pek çok ürolog var. Kirsch’in yazısını okudun mu, şeker hastalığının iktidarsızlığa yol açtığını yazıyor? Artık bu konuda konuşmak tabu olmaktan çıktı, iktidarsızlığın sandığımızdan daha yaygın olduğu çok açık.”

“Ben iktidarsız değilim,” diye karşılık verdi Breuer. “Cinsellikten uzak duruyor olsam da, benim de içimi kabartan olaylar yok değil. Örneğin, şu Rus kızı. Kirstenstrasse’deki fahişeler hakkında senin hissettiklerini ben de hissettim. İşin aslı şu; başka bir kadınla cinsellik yaşamak konusunu o kadar sık düşünüyorum ki Mathilde’ye dokunursam kendimi suçlu hissedeceğime inanıyorum.” Breuer, Max’ın kendi kendisi için yaptığı açıklamalarla onu ne kadar da kolay konuşturabildiğini fark etti. Belki de Max, kendine özgü kaba tarzıyla Nietzsche’nin karşısında ondan daha başarılı olabilirdi.

“Ama yine de asıl sorun bu değil.” Breuer, elinde olmadan devam ettiğini gördü. “Sorun başka! İçimde daha şeytansı bir şeyler var. Biliyor musun, çekip gitmeyi düşünüyorum; pilimi pırtımı toplayıp çekip

gitmeyi... Bunu asla gerçekleştiremeyeceğim; ama Mathilde'yi, çocukları, Viyana'yı, her şeyi arkamda bırakıp gitmeyi düşünüp duruyorum. Bu çılgınca fikir hep aklımda; biliyorum, bu çok çılgınca bir şey, söylemene gerek yok, ama Mathilde'den bir ayrılabilsem bütün problemlerimin çözülebileceğine inanıyorum."

Max başını iki yana salladı, içini çekti ve Breuer'in filini alarak kenarda kalan vezirinin yapacağı son hamleyi hazırladı. Breuer, bezgin bir halde koltuğuna yaslandı. On, yirmi, hatta otuz yıl daha Max'ın Fransız savunmasına ve vezir hamlesine yenilmeye nasıl devam edecekti?

XI

Breuer o gece yatağında yatmış, hâlâ vezir hamlesini ve Max'ın güzel kadınlar ve yorgun erkekler üzerine yaptığı yorumu düşünüyordu. Nietzsche'yle ilgili duyduğu sıkıntılar kaybolmaya yüz tutmuştu. Max'la yaptığı konuşma, her nasılsa, onu rahatlatmıştı. Belki de, bunca yıl Max'ı hafife almıştı. O anda çocukların yanından dönen Mathilde, yatağa girdi, ona doğru yaklaştı ve "İyi geceler Josef," diye fısıldadı. Breuer uyuyormuş gibi yaptı.

Tak! Tak! Tak! Ön kapı çalınıyordu. Breuer saate baktı. Dört kırk beş. Hemen ayağa kalktı (zaten derin uyumazdı), sabahlığını giyip salona doğru yürüdü. Louis de odasından çıkmıştı, ama Breuer ona içeri girmesini işaret etti. Uyanık olduğu sürece kapıyı kendisi açardı.

Kapıcı, uyandırdığı için özür diledikten sonra dışarıda bekleyen bir adamın acilen onu görmek istediğini söyledi. Breuer aşağıya indiğinde kapıda yaşlı bir adamın durduğunu gördü. Başında şapkası yoktu ve belli ki çok uzun bir yol yürümüştü; hızlı hızlı soluk alıyordu. Saçı karla kaplanmış, burnundan akan sümük yüzünden bıyığı donmuş ve buzdan bir süpürgeye dönmüştü.

"Doktor Breuer siz misiniz?" diye sordu; kaygı dolu sesi titriyordu.

Breuer'in başını sallaması üzerine, kendisini Herr Schlegel olarak tanıttı ve bir zamanlar çok kibar sayılan atalarından kalma bir tarzla başını eğip sağ elini alnına götürerek selam verdi. "Gasthaus'umdu

kalan bir hastanız çok ama çok hasta," dedi. "Konuşamıyor, ama cebinde kartınızı buldum."

Herr Schlegel'in kendisine uzattığı kartı inceleyen Breuer, bir tarafında kendi adını ve adresini, diğer tarafında da şu yazıyı okudu:

PROFESÖR FRİEDRİCH NİETZSCHE

Filoloji Profesörü Basel Üniversitesi

Anında karar verdi. Herr Schlegel'e hemen Fischmann'ı ve arabayı getirmesi için talimat verdi. "Buraya geldiğinizde ben giyinmiş olurum. Gasthaus'a giderken yolda bana olan biteni anlatırsınız."

Yirmi dakika sonra Herr Schlegel ve Breuer battaniyelere sarınmış bir halde soğuk ve karlı caddelerde arabayla yola koyulmuşlardı. Adam, Profesör Nietzsche'nin hafta başından beri pansiyonunda kaldığını söyledi. "Çok iyi bir müşteri. Hiçbir problem çıkarmadı."

"Bana hastalığını anlatın."

"Bütün hafta boyunca günlerinin çoğunu odasında geçirir. Orada ne yapıyor bilmiyorum. Sabahları ne zaman odasına çay getirsem onu bir şeyler yazarken görüyorum. Bu beni şaşırttı; çünkü, okuyacak kadar iyi görmediğini anlamıştım. İki-üç gün önce, onun adına Basel'den gönderilmiş bir mektup gelmişti. Alıp odasına götürdüm; birkaç dakika sonra aşağı geldiğinde gözlerini kısıp kırpıştırıyordu. Gözlerinin biraz rahatsız olduğunu söyleyip mektubu ona okumamı istedi. Ablasından geldiğini söyledi. Okumaya başladım, ama birkaç satır sonra, galiba bir Rusla ilgili skandaldan falan bahsediliyordu, birden tuhaflaştı ve mektubu geri istedi. Mektubun geri kalanını anlamak için çabucak bir göz atmayı denedim, ama yalnızca "polis" ve "sınırdışı etmek" sözcüklerini yakalayabildim.

"Karım ona yemek yapmayı önerdiyse de o dışarda yemeyi tercih ediyor. Nerede yediğini bilmiyorum, tavsiye edebileceğim bir yer sormadı. Çok az konuşuyordu, ama bir gece bedava bir konsere gideceğini söylemişti. Yine de utangaç biri değildi, fazla konuşmamasının sebebi bu değil. Onun suskunluğu konusunda bazı şeyler fark ettim... "

Ordu istihbaratında on yıl görev yapmış biri olan Gasthaus sahibi

eski alışkanlıklarını devam ettirerek müşterilerinin sırlarını keşfetmekle ve yaşayışlarındaki küçük ayrıntılardan karakter tahlilleri yapmakla oyalanıyordu. Breuer'in evine gelirken yaptığı o uzun yürüyüş boyunca, Profesör Nietzsche hakkında topladığı ipuçlarını düşünmüş ve doktora nasıl anlatacağını prova etmişti; iyi bir dinleyiciyi her zaman bulamıyordu; karısı ve diğer Gasthaus sahipleri onun bu yeteneklerini takdir edemeyecek kadar mankafalıydılar.

Ama Doktor Breuer araya girdi. "Hastalığı demiştim, Herr Schlegel!"

"Evet Doktor, evet." Yutkunarak hayal kırıklığını gizleyen Herr Schlegel, Nietzsche'nin cuma sabahı dokuz sularında faturasını ödeyip dışarı çıktığını, çıkmadan önce, öğleden sonra pansiyondan ayrılacağım ve öğleden önce gelerek eşyalarını toplayacağını söylediğini anlattı. "Herhalde ben tezgâhtan birkaç dakika ayrılmışım, çünkü döndüğünü görmedim. Çok sessiz yürüyor, adeta takip edilmek istemiyor. Şemsiye de kullanmıyor, kullansa aşağıdaki şemsiyelikten içerde olup olmadığını anlayabilirdim. Galiba kimsenin onun nerede olduğunu, içeride ne kadar kaldığını bilmesini istemiyor. Dikkatleri çekmeden içeri girip çıkmada şüphe çekecek kadar başarılı."

"Hastalığı demiştim?"

"Evet Doktor, evet. Bu noktaların teşhis koymanıza yarayacağını düşündüm de. Şey, öğleden sonra, üç sularında karım her zamanki gibi odayı temizlemeye çıkmış ve adamın hâlâ orada olduğunu, trenle gitmediğini görmüş! Adam yatağa uzanmış, eli başında, inleyip duruyormuş. Karım bana haber verdi, ben de ona benim yerime geç dedim; orayı hiçbir zaman boş bırakmam. Şimdi, demin ben görmeden içeri girmesine neden şaşırdım dediğimi anladınız mı?"

"Sonra ne oldu?" Breuer artık sabırsızlanmaya başlamıştı, Herr Schlegel'in fazla ucuz polisiye romanları okuduğuna karar vermişti. Ama yine de, yol arkadaşından bütün bilmek istediklerini öğrenmeye yetecek kadar zamanı vardı. Gasthaus, ya Üçüncü Cadde'de ya da Landstrasse tarafındaydı; daha bir buçuk kilometre yol vardı. Giderek artan kar yağışının görüşü engellemesi yüzünden zavallı Fischmann arabadan inmiş, ağır ağır buz tutmuş caddelerde atı çekiyordu.

"Odasına girdim ve hasta olup olmadığını sordum. Kendini iyi

hissetmediğini, biraz başının ağrıdığını ve bir gün parası daha ödeyip yarın ayrılacağını söyledi. Başının genellikle hep böyle ağrıdığını yapılacak en iyi şeyin konuşmaması ve hareket etmemesi olduğunu söyledi. ‘Beklemekten başka yapılacak bir şey yok,’ dedi. Sesi buz gibiydi; zaten hep öyledir, bilirsiniz, ama bugün daha da soğuktu. Yalnız kalmak istediği şüphesizdi.”

“Sonra ne oldu?” Breuer titriyordu. Soğuk iliklerine işlemişti. Herr Schlegel’in bütün can sıkıcılığına rağmen, başkalarının da Nietzsche’yi bu kadar zor bir insan olarak gördüğünü duymak Breuer’in hoşuna gitmişti.

“Bir doktor çağırmayı önerdim ama buna çok sinirlendi! Onu bir görmeliydiniz. ‘Hayır! Hayır! Sakın doktor falan çağırma! Onlar işleri daha beter yapar ancak! Doktor istemiyorum!’ Tam olarak kaba konuştu diyemem, hiç öyle kaba biri de değil zaten, ama sesi buz gibiydi! Her zaman kibardı. İyi yetişmiş biri olduğu anlaşılıyor. Galiba, özel okula gitmiş. İyi çevrelerde bulunmuş. Önceleri, neden daha pahalı bir otelde kalmak istemediğini anlayamamıştım. Ama sonra elbiselerini kontrol ettim, elbiseler insana çok şey anlatır; bilirsiniz, iyi markalar, iyi kumaşlar, iyi dikim, iyi İtalyan ayakkabılar. Ama her şeyi, iç çamaşırları bile iyice yıpranmıştı, çoğu tamir görmüştü ve giydiği ceketin tarzı da on yıl öncenin modasıydı. Dün karıma, bu adamın günümüz dünyasıyla nasıl baş edeceğini bilemeyen yoksul bir aristokrat olduğunu söyledim. Hafta başında bir gün ona Nietzsche isminin nereden geldiğini sormak cesaretini göstermiştim, Polon ya asaleti hakkında bir şeyler geveledi.”

“Doktor istemediğini söyledikten sonra ne oldu?”

“Yalnız kalırsa daha iyi olacağında ısrar etti. Çok kibardı ama, benim dönüp kendi kahrolası işlerimle ilgilenmemi ima ettiğini anladım. O sessiz sedasız acı çekmeyi tercih eden tiplerden ya da gizlediği bir şeyler var. Üstelik çok inatçı! Bu kadar inatçı olmasaydı, size dün gelirdim, bu kadar da kar yağmış olmazdı; sizi de gece yarısı yatağınızdan kaldırmamış olurdum.”

“Başka ne fark ettiniz?”

Bu soru Herr Schlegel’in çok hoşuna gitmişti. “İlkönce şu dikkatimi

çekti; gideceği yerin adresini vermek istemedi, geldiği yerin adresi de kuşkuluydu: Genel Dağıtım, Rapallo, İtalya. Rapallo diye bir yerin adını hiç duymadım, ona sorduğumda da yalnızca, 'Sahilde,' dedi. Normalde böyle durumlar polise bildirilir: Onun bu gizliliği, sinsi sinsi ve şemsiyesiz dolaşması, adresi olmaması ve bir de o mektup; Rus belası, sınırdışı etmek, polis gibi laflar. Tabii, odayı temizlerken o mektubu da aradım, ama hiçbir yerde bulamadım. Yaktı galiba ya da sakladı."

"Polis çağırmadınız ya?" diye sordu Breuer kaygıyla.

"Henüz çağırmadım. Gün doğana kadar beklemek daha iyi olur. Geceleri, böyle şeyler için iyi bir zaman değildir. Gecenin yarısı, polisin gelip müşterilerimi rahatsız etmesini istemem. Sonra, bütün bunların üstüne aniden adamın bu hastalığı ortaya çıktı! Ne düşündüğümü söyleyeyim mi? Zehirlenme!"

"Aman Tanrım, çok saçma!" Breuer neredeyse bağırmıştı. "Hayır, kesinlikle zehirlenme değil. Herr Schlegel, polis meselesini aklınızdan çıkarın! Sizi temin ederim ki endişelenecek bir şey yok. Bu adamı tanıyorum. Onun adına konuşabilirim. O casus değil. O kartta ne yazıyorsa hepsi doğru, yani bir üniversite profesörü. Ve gerçekten de sık sık bu baş ağrılarını çekiyor; bana gelmesinin sebebi de bu. Lütfen artık kuşkulanmaktan vazgeçin."

Breuer, at arabasının titrek ışığında her Schlegel'in hiç de rahatlamadığını gördü ve ekledi: "Yine de sizin kadar keskin bir gözlemcinin bu sonuca nasıl vardığını anlayabiliyorum. Ama bu konuda bana güvenin. Sorumluluk tamamen bana ait." Pansiyon sahibini tekrar Nietzsche'nin hastalığına döndürmeye çalıştı. "Şimdi söyleyin bana, bu öğleden sonra onu gördükten sonra, başka neler oldu?"

"Bir ihtiyacı var mı yok mu diye iki kere daha odasına gittim; anlarsınız işte, bir şey yemek ya da içmek ister mi diye. Her seferinde de başını bile çevirmeden bana teşekkür edip istemediğini söyledi. Güçsüz görünüyordu, yüzü sapsarıydı."

Herr Schlegel bir an sustu, sonra da yorum getirmeden duramadığı için ekledi: "Karımın ona gösterdiği ilgiden hiç memnun kalmadı; sıcak

bir insan değil, biliyorsunuz. Belli ki onunla ilgilenmemiz onu sinirlendiriyordu. Biz yardım ediyoruz, o sinirleniyor! Karım böyle şeylerden hoşlanmaz. O da sinirlendi ve onun için artık hiçbir şey yapmayacağını söyledi. Yarın gitmesini istiyor."

Breuer, adamın serzenişlerine bir yorum getirmeksizin, "Sonra ne oldu?" diye sordu.

"Daha sonra onu gördüğümde saat sabahın üçüydü. O odanın bitişiğinde kalan Herr Spitz bazı gürültüler duyarak uyanmış; mobilyalara vurma sesi. İnlemeler, hatta çığlıklar geliyormuş. Kapıyı çalıp da cevap alamayınca kapıyı açmaya çalışmış, kilidiymiş. Bunun üzerine gelip beni uyandırdı. Çok nazik bir adamdır, uyandırdığı için habire benden özür diledi durdu. Ama doğru olanı yapmıştı. Bunu ona hemen söyledim.

"Profesör kapıyı içeriden kilitlemiş. Kilidi kırmak zorunda kaldım. Bu kapı masrafını da onun ödemesi için ısrar etmem gerekecek. İçeri girdiğimde onu baygın yatarken gördüm, çıplak şiltenin üstünde, iç çamaşırlarıyla öylesine yatmış, inliyordu. Bütün elbiseleri ve yatak örtüleri sağa sola saçılmıştı. Tahminimce, yataktan kalkamamış, ama üstünü çıkarmış ve her şeyi yerlere atmış: attıkları yataktan en fazla iki üç adım uzaktaydı. Bunlar onun karakterine uygun değildi Doktor. Genellikle çok derli toplu bir adamdır. Eşim bu dağınıklığı görünce şok geçirdi, her taraf kusmuk içindeydi. Odanın yeniden birine verilecek hale gelmesi bir hafta sürer, önce o kokunun kaybolması lazım. Kurallara göre bu bir haftanın da kirasını ödemesi gerek. Çarşafta kan lekeleri de vardı; vücudunu çevirip baktım ama yara göremedim, kan kusmuş olmalı diye düşündüm."

Herr Schlegel başını iki yana salladı. "İşte o zaman ceplerini karıştırdım ve sizin adresinizi bulup geldim. Karım, sabaha kadar beklememi söyledi, ama o zamana kadar ölür diye düşündüm. Bunun ne anlama geldiğini söylememe gerek yok herhalde; cenaze levazımatçısı, resmi soruşturma, bütün gün ortalıkta gezinen polisler. Bunu da ha önce çok gördüm, yirmi dört saat geçmeden öteki müşterilerin hepsi gider. Kayınbiraderimin Schwarzwald'deki Gasthaus'unda bir hafta içinde iki müşteri ölmüştü. Sonra da ne oldu

biliyor musunuz? Aradan on yıl geçmesine rağmen müşteriler hâlâ o iki odada kalmak istemiyorlar! Oysa adam her şeyi baştan aşağı değiştirmişti; perdelerini, boyasını, duvar kâğıtlarını bile. Rivayet yayıp duruyorlar, köylüler yapıyor bunu, asla da unutmuyorlar."

Herr Schlegel başını pencereden çıkardı, çevresine baktı ve Fischmann'a bağırdı: "Sağa dön, az kaldı, bir sonraki arada!" Tekrar Breuer'e döndü. "İşte geldik, şu yandaki bina Doktor!"

Fischmann'a beklemesini söyleyen Breuer, Herr Schlegel'in peşinden Gasthaus'a girdi ve daracık dört kat merdivenden çıktı. Merdiven boşluğunun sadeliği, Nietzsche'nin yalnızca çıplak mevcudiyetle ilgilendiğinin bir kanıtı gibiydi. Her katta farklı soluk desenli havı dökülmüş bir yolluk; tırabzansız merdivenler, eşyasız merdiven sahanlığı. Yeni badanalanmış duvarlarda ne bir resim ne de bir süs, hatta işletme ruhsatı bile asılı değildi.

Tırmanmaktan nefes nefese kalan Breuer, Herr Schlegel'i takip ederek Nietzsche'nin odasına geldi. O keskin ve tatlı-ekşi kusmuk kokusuna alışmak için bir an durdu ve etrafa çabucak bir göz attı. Tıpkı Herr Schlegel'in anlattığı gibiydi. Aslında, özellikle aynı kalmıştı, çünkü pansiyon sahibi yalnızca keskin bir gözlem yapmakla kalmamış, değerli ipuçlarını ortadan kaldırmamak için hiçbir şeye dokunulmamasına özen göstermişti.

Nietzsche, odanın bir köşesinde duran ufak yatakta yatıyordu, üzerinde yalnızca iç çamaşırları vardı, çok derin bir uykudaydı, belki de komaya girmişti. Odaya girdiklerinde çıkardıkları seslere hiçbir tepki vermemişti. Breuer, Herr Schlegel'e etrafa saçılan elbiseleri, kusmuk ve kan bulaşmış çarşafı topladıktan sonra gidebileceğini söyledi.

Oda toplandıktan sonra, ne kadar çıplak olduğu da ortaya çıkmıştı. Hapishane hücresinden farklı değil, diye düşündü Breuer: Bir duvarın kenarında eğreti bir tahta masa, üzerinde sadece bir gaz lambası ve yarı dolu bir su sürahisi vardı. Masanın önünde bir sandalye, altında da Nietzsche'nin bavulu ve çantası vardı; her ikisi de ince bir zincirle bağlanmış ve zincire de kilit vurulmuştu. Yatak tarafında küçük kirli bir pencere vardı; odada estetik değer taşıyan tek eşya, pencerelerde

asılı, rengi atmış, çizgili sarı perdelerdi.

Breuer hastasıyla yalnız bırakılmayı rica etti. Merakı yorgunluğunu aşan Herr Schlegel buna itiraz edecek gibi olduysa da Breuer onun diğer müşterilere karşı da sorumlulukları olduğunu hatırlattı: İyi ev sahipliği yapmak istiyorsa uykusuz kalmamalıydı.

Sonunda yalnız kalan Breuer, gaz lambasının alevini artırarak odayı daha yakından incelemeye koyuldu. Yerde duran emaye kabın içi yarıya kadar kanlı, açık yeşil kusmukla doluydu. Şiltede, Nietzsche'nin yüzünde ve göğsünde de kurumuş kusmuklar vardı; belli ki çok fenalaşmış ya da kaba uzanamayacak kadar kendinden geçmişti. Kabın yanında yanın bardak su ve bardağın yanında, içinde kocaman oval tabletler olan, dörtte üçü dolu küçük bir ilaç şişesi vardı. Breuer tabletlerden birini inceledikten sonra tadına baktı. Büyük bir ihtimalle kloral hidrattı, baygınlığın nedeni anlaşılmıştı; ama bundan o kadar da emin olamazdı, çünkü Nietzsche'nin kaç saat önce bunlardan aldığını bilmiyordu. Midesindeki her şeyi kusmadan önce bunlar kana karışmış olabilir miydi? Kavanozdaki eksik tabletleri sayan Breuer, Nietzsche eksik tabletlerin hepsini almış ve sindirmiş de olsa ölümcül bir tehlike olmadığına karar verdi, ancak durum tehlikeli olabilirdi. Miktar daha fazla olsaydı Breuer'e yapacak bir şey kalmayacaktı: Midesinin yıkanması işe yaramazdı, zaten içinde bir şey kalmamıştı; üstelik Nietzsche o kadar bilinçsiz bir haldeydi ki Breuer ona uyarıcı da yutturamazdı.

Nietzsche ölmek üzereymiş gibi görünüyordu: Morarmış bir yüz; çökmüş gözler; her yanı buz kesilmiş bir vücut, solgun, tüyleri diken diken olmuş. Nabzı çok hızlı atıyordu, dakikada yüz elli altı saymıştı. Nietzsche birden titremeye başladı, ama Breuer Frau Schlegel'in bıraktığı battaniyelerden birini örtmeye çalışınca, Nietzsche homurdanıp battaniyeyi tekmeledi. Büyük olasılıkla aşırı duyarlılık, diye düşündü Breuer: Şu anda her şey, hatta battaniyenin hafif bir teması bile canını acıtıyor olmalı.

"Profesör Nietzsche, Profesör Nietzsche," diye seslendi. Cevap yok. "Friedrich, Friedrich," diye daha yüksek sesle seslendiğinde bile Nietzsche'de en ufak bir kıpırtı olmamıştı. Bu kez, "Fritz, Fritz," diye

denemesine Nietzsche tepki verdi; gözkapaklarını kaldırmaya çalıştığında da tepki verdi. Breuer ses ve ışığa duyarlılığını kontrol edip lambanın ışığını azaltarak, sobanın ısısını artırdı.

Breuer, daha yakından inceleyince iki taraflı migren teşhisinde haklı olduğunu gördü: Nietzsche'nin yüzü, özellikle de alnı ve kulakları soğuk ve solgundu; gözbebekleri büyümüştü; şakaklarındaki damarlar o kadar büzülmüştü ki, donmuş iki kordon gibi dışarı fırlamıştı.

Yine de Breuer'in ilk kaygısı migren değil, hayati bir tehlike gösteren yüksek nabızdı; Nietzsche'nin karşı koymasına rağmen, sağdaki şahdamarının üzerine başparmağını bastırarak hastasının nabzını seksene kadar indirebildi. Kalbin durumunun düzelmesini on beş dakika kadar izledikten sonra içi rahatladı ve dikkatini migrene çevirdi.

Doktor çantasını açarak nitrogliserin haplarını çıkardı ve Nietzsche'den ağzını açmasını istedi. Hiçbir karşılık alamadı. Breuer kendi elleriyle ağzını açmaya çabaladıysa da Nietzsche dişlerini öyle bir kenetledi ki vazgeçti. Belki de amil nitrat işe yarayabilir, diye düşündü. Bir beze birkaç damla damlattıktan sonra, Nietzsche'nin burnuna tuttu. Nietzsche bir nefes aldı, titredi ve başını çevirdi. Kendinde olmadığı halde sonuna kadar direniyor, diye düşündü Breuer.

Her iki elini de Nietzsche'nin şakaklarına koyarak, önce yavaş, sonra giderek artan bir şekilde bastırarak kafasının ve boynunun her tarafına masaj yapmaya başladı. Hastasının tepkisinden en hassas olduğunu anladığı yerler üzerinde daha fazla duruyordu. Breuer işine devam ederken, Nietzsche bağırıyor ve çıldırmışçasına başını iki yana savuruyordu. Ama Breuer vazgeçmiyor, masaja devam ediyor ve bir yandan da kulağına fısıldıyordu: "Bırak acısın Fritz, bırak acısın; az kaldı, geçecek." Nietzsche daha az karşı koyuyordu, ama derinden gelen bir hırlamayla mırıldanmaya devam ediyordu, "Hayıııır."

On, on beş dakika geçti. Breuer masaja devam ediyordu. Yirmi dakika sonra, inlemeler azaldı ve kısa bir zaman sonra tamamen duyulmaz hale geldi. Nietzsche'nin dudakları kıpırdıyordu, ama bir şey anlaşılmıyordu. Breuer kulağını Nietzsche'nin ağzına yaklaştırdı, ama hâlâ ne söylediğini çıkaramıyordu. "Bırak, bırak" mı diyordu? Yoksa

“Bir bak, bir bak” mı diyordu? Breuer emin olamadı.

Otuz, otuz beş dakika kadar geçti. Breuer masaja devam ediyordu. Nietzsche’nin yüzü biraz daha ısınmıştı, rengi yerine geliyordu.

Herhalde spazm geçiyordu. Hâlâ baygın olmasına rağmen daha iyi gibiydi. Mırıltılar devam ediyordu, bu kez biraz daha yüksek, biraz daha netti. Breuer tekrar kulağını Nietzsche’nin ağzına yaklaştırdı, önce duyduklarına inanamadıysa da ne söylediğini çıkarabildi. Nietzsche, “Yardım et, yardım et, yardım et, yardım et, yardım et!” diyordu.

Breuer’in üzerinden bir şefkat dalgası geldi geçti. “Yardım et!” İşte, benden bütün istediği bu, diye düşündü. Lou Salome yanılmıştı. Arkadaşı yardım isteyemeyecek biri değildi, ama bu başka bir Nietzsche’ydi, ilk kez tanıdığı bir Nietzsche.

Breuer ellerini dinlendirmek için birkaç dakika ara verip Nietzsche’nin küçük hücresini adımlamaya başladı. Sonra, sürahideki suya bir havlu batırarak sıktı, uyuyan hastasının alnına yaydı ve ona, “Tamam, sana yardım edeceğim Fritz. Güven bana,” diye fısıldadı.

Nietzsche gözlerini kırpıştırdı. Belki temas hâlâ çok acıtıyor, diye düşündü Breuer, ama yine de havluyu kaldırmadı. Nietzsche’nin gözleri hafifçe aralandı, Breuer’e baktı ve elini alnına doğru kaldırdı. Belki de yalnızca havluyu çekmek istiyordu, ama bir an, yalnızca kısacık bir an, elleri birbirine değmişti.

Bir saat daha geçti. Gün ağarıyordu, saat neredeyse yedi buçuk olmuştu. Nietzsche’nin durumu düzene girmiş gibi görünüyordu. Bu aşamada daha fazla bir şey yapılamaz, diye düşündü Breuer. En iyisi şimdi öteki hastalarına bakmaya gitmek ve Nietzsche kloralin etkisinden çıktığında tekrar onu görmeye gelmekti. Hastasının üzerine ince bir battaniye örttükten sonra, öğleden önce döneceğini söyleyen bir not yazarak kolayca görülebilecek bir şekilde yatağa yaklaştırdığı sandalyenin üzerine koydu. Merdivenlerden inerken, hâlâ tezgâhının başında duran Herr Schlegel’e, yarım saatte bir Nietzsche’yi kontrol etmesini söyledi. Breuer holde bir taburede kestirmekte olan Fischmann’ı uyandırdı ve ikisi birlikte karlı kış sabahında hasta ziyaretlerine başlamak üzere yola koyuldular.

Dört saat sonra geri dönen Breuer'i Herr Schlegel karşıladı, tezgâhının arkasında, görevinin başındaydı. Hayır, hiçbir gelişme yoktu: Nietzsche sürekli uyuyordu. Evet, daha rahatlamış görünüyordu, daha normal gibiydi; ara sıra inliyor, ama bağırmıyor, debelenmiyor ya da kusmuyordu.

Breuer odaya girdiğinde Nietzsche'nin gözkapakları oynadı, ama

Breuer ona seslendiğinde bile derin uykusu devam ediyordu. "Profesör Nietzsche, beni duyabiliyor musunuz?" Cevap yok. "Fritz," diye seslendi Breuer. Hastalarına daha samimi davrandığı zamanlar bunun yararını görmüştü; baygın durumdaki hastalar çoğu zaman ilk adlarıyla çağrıldıklarında karşılık verebilirlerdi, ama yine de kendini suçlu hissediyordu, çünkü bunu biraz da kendisi için yapıyordu. Ona "Fritz" diye seslenmekten, onu daha sıcak bir adla çağırmaktan zevk alıyordu. "Fritz! Ben Josef. Beni duyabiliyor musun? Gözlerini açabilir misin?"

Nietzsche'nin gözleri neredeyse anında açılmıştı. Bu bakışlarda biraz sitem mi vardı acaba? Breuer hemen resmi tavrını takındı.

"Profesör Nietzsche. Nihayet yaşama döndünüz. Sizi gördüğüme çok memnun oldum. Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"

Nietzsche'nin sesi yumuşaktı, sözcükleri yuvarlıyordu, "Yaşadığım için sevinçli değilim. Hiç değilim. Karanlık korkusu yok. Korkunç, kendimi çok korkunç hissediyorum."

Breuer elini Nietzsche'nin alnına koydu, hem ateşini ölçmek hem de onu rahatlatmak istiyordu. Nietzsche birden kendini geri çekti, başını birkaç santim arkaya savunmuştu. Belki de aşırı duyarlılık devam ediyordur, diye düşündü Breuer. Ama daha sonra, yine soğuk kompres hazırlayıp hastasının alnına yaklaştırdığında, Nietzsche zayıf ve yorgun bir sesle, "Ben yapabilirim," dedi ve bezi Breuer'in elinden alarak alnına yerleştirdi.

Breuer muayenesini tamamladığında biraz daha rahatladı: Hastasının nabzı artık yetmiş altıya inmişti, rengi pembeleşmeye başlamış ve şakaklarındaki damarlar gevşemişti.

"Kafatasım sanki titriyor gibi," dedi Nietzsche. "Ağrının şekli değişti; o

kadar keskin değil, ama bu sefer daha derinden gelen bir yara ağrısı var sanki."

Mide bulantısı ilaç yutamayacak kadar şiddetli olmasına rağmen, Breuer'in ona verdiği nitrogliserin tabletini dilinin altına koymayı kabul etti.

Bir saat kadar sonra Breuer oturmuş, daha rahat karşılıklar veren hastasıyla konuşuyordu.

"Sizin için çok endişelendim. Ölebilirdiniz. Bu kadar fazla kloral tedavi etmez, insanı zehirler. Sizin ihtiyacınız olan ilaç, ağrının kaynağına inecek ya da acıyı hafifletecek türden bir ilaç olmalı. Kloral bunların hiçbirini yapmaz; yalnızca yatıştırıcıdır, bu kadar büyük bir acı karşısında bilincinizi uyutmak istiyorsanız, bu ilaçtan öldürücü bir doz kullanmanız gerekir. Hani neredeyse yapmışsınız zaten. Nabzınız tehlikeli ölçüde düzensizdi."

Nietzsche başını iki yana salladı. "Kaygılarınıza katılmıyorum."

"Yani?.. "

"Sonucuyla ilgili olarak," diye fısıldadı Nietzsche. "Öldürücü olmasıyla ilgili olarak mı?" "Hayır, hepsi, hepsiyle."

Nietzsche neredeyse sızlanarak konuşuyordu. Breuer de ses tonunu yumuşattı. "Ölmeyi mi umuyordunuz?"

"Yaşamışım ya da ölmüşüm! Kimin umurunda? Yer yok, yurt yok."

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu Breuer. "Yani yer yok, yurt yok demekle kimsenin sizi özlemeyeceğini, kimsenin sizi umursamadığını mı söylemek istiyorsunuz?"

Uzun bir sessizlik. İki erkek ses çıkarmadan bir süre öylece kaldılar. Çok geçmeden Nietzsche'nin soluk alışı ağırlaştı ve tekrar uykuya daldı. Breuer birkaç dakika onu seyretti, öğleden sonra, en geç akşama doğru tekrar uğrayacağını belirten bir not yazarak sandalyeye bıraktı. Herr Schlegel'e hastayı sık sık kontrol etmesi için bir kez daha talimat vererek, ona yiyecek göndermemelerini, isterse biraz sıcak su verebileceklerini söyledi, ama profesör ertesi güne kadar katı bir şey yiyecek halde değildi.

Saat yedide tekrar uğradığında Nietzsche'nin odasına giren Breuer'in tüyleri diken diken oldu. Tek bir mumdan gelen titrek ışık duvarlara gölgeler yapıyor ve bu zayıf ışıkta hastası gözleri kapalı, elleri göğsüne kavuşturulmuş, baştan aşağı siyah giysiler içinde, ayağında siyah ayakkabılarıyla yatakta öylece yatıyordu. Yoksa bu sahne, Nietzsche'nin arkasında ağlayanı olmadan bir tabutun içinde yapayalnız yatacağının habercisi miydi?

Ama Nietzsche ne ölüydü ne de uyuyordu. Breuer'in sesini duyunca hemen davrandı, ama çektiği acı yüzünden zorlukla hareket ediyordu, yatakta doğrulup arkasına yaslanmayı başardı, başı ellerinin arasındaydı, bacakları yatağın kenarından sarkıyordu. Breuer'e oturmasını işaret etti. “Şimdi kendinizi nasıl hissediyorsunuz?”

“Kafam hâlâ sanki mengeneye sıkıştırılmış gibi. Midem ona sakın yiyecek göndermeyeyim diye dua ediyor. Boynumda, şurada... “ diyerek elini omzundan aşırmaya çalışan Nietzsche boynunun arkasını ve kürek kemiğinin arasını gösterdi, “korkunç bir acı var. Bunları saymazsak kendimi müthiş hissediyorum.”

Breuer gülümsemekte geç kaldı. Nietzsche'nin bu beklenmeyen ironisini, ancak hastasının yüzündeki gülümsemeyi fark ettikten sonra anlayabilmişti.

“Ama bunlar en azından yabancı olmadığım şeyler. Bu acıyı daha önce defalarca tattım.”

“Yani, bu tipik bir nöbet miydi?”

“Tipik mi? Tipik mi? Bir düşüneyim. Yoğunluğu açısından bakarsak, bunun çok şiddetli bir nöbet olduğunu söyleyebilirim. Geçirdiğim son yüz nöbetin içinde ancak on beş ya da yirmi tanesi bundan daha kötüydü. Yine de daha beterlerini de yaşadım.”

“Onlar nasıldı?”

“Daha uzun sürmüştü, acının geçmesi en az iki gün alıyordu. Bu ender olurmuş, biliyorum, öteki doktorlar da böyle demişti.”

“Bunun böyle kısa sürmüş olmasını neye bağlıyorsunuz?” Breuer Nietzsche'nin ağzını arıyordu: Son on altı saatin ne kadarını hatırlıyordu acaba?

“Bu sorunun cevabını her ikimiz de biliyoruz Doktor Breuer. Size minnettarım. Siz olmasaydınız hâlâ bu yatakta kıvranıyor olacaktım, biliyorum. Keşke size teşekkür etmenin anlamlı bir yolu olsa. Alışılmışın dışına çıkılmıyor, elimizdeki yollarla yetinmeliyiz. Borç ve alacak konusundaki düşüncelerim değişmedi. Bana ayırdığınız zamanı karşılayacak bir fatura yazmanızı beklerim. Herr Schlegel’in hesabına göre, şaşmaz hesaplar yaptığı belli, faturanız hayli kabarık olmak zorunda.”

Nietzsche’nin işi tekrar resmiyete dökmesi ve mesafe koyması Breuer’i üzmüş olsa da pazartesi günü Frau Becker’e faturayı hazırlamasını söyleyeceğini bildirdi.

Ama Nietzsche başını iki yana sallayarak, “Ah, muayenehanenizin pazar günü kapalı olduğunu unutmuşum, ama yarın Basel trenine binmeyi planlıyorum. Hesabımı şimdi kapatmamın bir yolu var mı acaba?”

“Basel’e mi? Hem de yarın! Kesinlikle olmaz Profesör Nietzsche, şu krizi iyice atlatana kadar bir yere gidemezsiniz. Geçen hafta aramızda anlaşmazlık olduysa da doktorunuz olarak yanlış bir şey yapmama sebep olmayın. Daha birkaç saat önce, komaya girmiştiniz, kalp atışlarınız tehlikeli biçimde düzensizleşmişti. Yarın yola çıkıncınıza uygun değil demek az olur, bu son derece tehlikeli bir şey. Bir sebep daha var: Migren vakalarının çoğu, yeteri kadar dinlenilmezse, hemen tekrarlar. Sizin de bunu gözlemlediğinizden eminim.”

Nietzsche bir an karşılık vermedi, Breuer’in sözleri üzerinde düşündüğü belliydi. Sonra başıyla onaylayarak, “Öğüdünüzü tutacağım. Bir gün daha kalmayı ve pazartesi günü yola çıkmayı kabul ediyorum. Sizi pazartesi sabahı görebilir miyim?”

Breuer evet anlamında başını sallayarak, “Bunu fatura için mi soruyorsunuz?” diye sordu.

“Hem onun için hem de konsültasyon notlarınız ve bu nöbeti nasıl önlediğinizin klinik kayıtlarını almak için. Kullandığınız yöntem, sizden sonra gelecek olanlara örnek olmalı, özellikle de İtalyan doktorlarına; zira bundan sonraki birkaç ay güneyde kalacağım. Sanırım bu kriz,

kışın Orta Avrupa'da kalmanın bana yasak olduğu anlamına geliyor."

"Şimdi dinlenme ve rahatlama zamanı Profesör Nietzsche, yeni bir tartışmanın değil. Ama lütfen pazartesi sizinle buluşmadan önce üzerinde düşünmeniz gereken birkaç gözlemimi aktarmama izin verin.

"Bugün benim için yaptıklarınızdan sonra sizi dikkatle dinlemeye mecburum."

Breuer ağzından çıkacak sözcükleri iyice tarttı. Bunun son şansı olduğunu biliyordu. Kaybedecek olursa, Nietzsche pazartesi günü Basel treninde olacaktı. Daha önce yaptığı yanlışları aklından geçirdi çabucacık; bunları tekrarlamamalıydı. Sakin ol, dedi kendi kendine. Zekâ yarışmasına girme: Senden bir kat daha zeki o. Tartışma; kaybedersin, kazanacak olsan bile, kaybeden sen olacaksın. O öteki Nietzsche, ölmek isteyen, ama yine de yardım çağıran ve senin de yardım etmeye söz verdiğin Nietzsche; o Nietzsche şu anda burada değil. Onunla konuşmaya çalışma.

"Profesör Nietzsche, dün gecenin ne kadar kritik bir gece olduğunun altını çizmeme izin verin. Kalp atışlarınız tehlikeli ölçüde düzensizleşmişti, her an durabilirdi. Bunun sebebini bilemiyorum, bazı değerlendirmeler yapmam gerek. Ama sebep migren değil, hatta sebebin aşırı dozda kloral almak olduğunu da sanmıyorum. Kloralin böyle bir etki yaptığına ilk defa tanık oluyorum.

"Üzerinde durmak istediğim ilk nokta buydu. İkincisi de kloral. Aldığınız miktar sizi öldürebilirdi. Migren yüzünden kusmuş olmanız hayatınızı kurtarmış olabilir. Doktorunuz olarak, ben, kendi kendinizi mahvedecek bu tavırlarınızdan kaygı duyuyorum."

"Affedin beni Doktor Breuer." Nietzsche konuşurken başı ellerinin arasında, gözleriyse kapalıydı. "Sözünüzü hiç kesmeden sizi dinlemeye kararlıydım; ama korkarım kafam, düşünceleri içinde tutamayacak kadar yorgun durumda. En iyisi sıcağı sıcağına konuşayım. Kloral konusunda akıllıca davranmadığımı kabul ediyorum, daha önce yaşadıklarımı hatırlayıp bu olacakları bilmem gerekirdi. Aslında bir tek kloral tableti almaya niyetliydim -gerçekten acıyı biraz yatıştırıyor-, sonra da şişeyi tekrar bavuluma koyacaktım. Anlaşılan geçen gece olanlar şundan ibaret: Bir tek hap aldım, ama

şişeyi bavuluma kaldırmayı unuttum. Sonra kloral etkisini gösterince, kafam karıştı, zaten hap almış olduğumu unutarak bir tane daha aldım. Sanırım bu işlemi birkaç kez tekrarlamış olmalıyım. Bu daha önce de olmuştu. Çok aptalca bir davranış, ama intihara yönelik bir şey değil, yani eğer lafı buraya getirmek istiyorsanız."

Çok mantıklı bir hipotez, diye düşündü Breuer. Aynı şey pek çok yaşlı hastasının da başına gelmişti ve Breuer de daima hasta yakınlarına ilaçları kendilerinin vermelerini söylerdi. Ama bu açıklamanın Nietzsche'nin durumunu yeterli ölçüde açıklamadığına inanıyordu. Her şeyden önce, neden, her ne kadar acı çekiyor olsa da, klorali bavuluna koymayı unutmuştu? Acaba insanlar unutkanlıklarından da sorumlu tutulamazlar mıydı? Hayır, diye düşündü Breuer, bu hastanın davranışı iddia ettiğinden çok daha kötü bir biçimde kendini yok etmeye yönelikti. Aslına bakılırsa, bunun kanıtı da bulunabilirdi: Az önce konuşan o yumuşak ses, "Yaşamışım ya da ölmüşüm, kimin umurunda?" demişti. Ama bu, kullanamayacağı bir kanıttı. Nietzsche'nin yorumuna karşı koymuyormuş gibi görünmeliydi.

"Öyle bile olsa Profesör Nietzsche, açıklaması bu bile olsa, aldığınız riski hafifletmez. Aldığınız ilaçlar konusunda çok dikkatli davranmak zorundasınız. Ama bir gözlemde daha bulunmama izin verin, bu sefer krizin başlangıcıyla ilgili bir şeyler söylemek istiyorum. Siz bunu havalara bağlıyorsunuz. Kuşkusuz bunun da rolü var: Atmosfer olaylarının migreninize yaptığı etkiler konusunda çok keskin gözlemleriniz olduğunu biliyorum. Ama migren krizini başlatan başka faktörlerin olduğunu da sanıyorum ve bu seferki krizden biraz da benim sorumlu olduğumu düşünüyorum: Her şey, size kaba ve saldırgan bir tutum içinde yaklaşmamın hemen ardından başgösterdi."

"Doktor Breuer, burada yine araya girmek zorundayım. Siz, iyi bir doktorun söylemesi gerekenden daha fazlasını söylemediniz; öteki doktorların hiç söylemediği şeyleri söylediniz ve onlardan daha hassas davrandınız. Bu krizi üstlenmeyi hak etmiyorsunuz. Son konuşmamızdan önce bunun geleceğini zaten tahmin ediyordum. Aslına bakarsanız, Viyana'ya gelirken bile bunun olacağını hissetmiştim."

Breuer bu noktada boyun eğmekten nefret ediyordu. Ama tartışmanın zamanı değildi.

“Sizi daha fazla yormak istemiyorum Profesör Nietzsche. O halde, tıbbi durumunuzun bütünü hakkında size tek bir şey söyleyeceğim. Daha uzun bir süre tedavi altında tutulmanız gerektiğine öncekinden daha fazla inanıyorum şu anda. Kriz başladıktan saatler sonra buraya gelmeme rağmen, önlemeyi başardım. Eğer klinikte gözlem altında olmuş olsaydınız, bu krizlerin daha kalıcı bir biçimde önlenebilmesi için size belli bir ilaç tedavisi uygulayabilirdim. Lauzon Kliniği’ne yatmanızla ilgili önerimi kabul etmeniz için üstelemek zorundayım.”

Breuer sustu. Söylenebilecek her şeyi söylemişti. Ölçülü ve yumuşaktı; tıbbi konuların dışına çıkmamıştı. Daha fazlasını yapamazdı. Uzun bir sessizlik oldu. Breuer karşılık beklerken bu minik odadaki seslere kulak kabartı: Nietzsche’nin soluması, kendi soluması, rüzgârın uğultusu, yukarıdaki odadan gelen ayak sesleri ve gıcırdayan döşeme.

Nihayet Nietzsche yumuşak ve neredeyse davetkâr bir sesle konuştu. “Sizin gibi bir doktorla hiç karşılaşmamıştım; bu kadar yetenekli, bu kadar ilgili ve bu kadar kendine özgü. Belki bana çok şey öğretebilirsiniz. Konu, ‘insanlarla birlikte nasıl yaşanır’a gelince benim sıfırdan başlamam gerek. Size borçluyum ve inanın ne kadar borçlu olduğumun da farkındayım.”

Nietzsche bir an durdu, “Yorgunum, yatsam iyi olacak,” diyerek sırtüstü uzandı, ellerini göğsünde kavuşturdu; sabit bir şekilde tavana bakıyordu. “Bu kadar borçlu olduğum için tavsiyenize karşı koymakta çok zorlanıyorum. Ama dün size söylediğim nedenler; dün müydü gerçekten? Sanki aylardır konuşuyormuşuz gibi geliyor; o nedenler anlamsız, sırf itiraz etmek için o an uydurulmuş şeyler değildi. Eğer kitaplarımı biraz daha okuyacak olursanız, ileri sürdüğüm nedenlerin benim düşüncelerim olduğunu ve dolayısıyla varlığımın ne kadar derinlerinde kök saldığını anlayabilirsiniz.

“Bu sebepler şu anda daha da önemli, bugün dünkünden daha önemli. Neden öyle olması gerektiğini bilmiyorum. Bugün kendimi tam olarak değerlendiremiyorum. Kuşkusuz siz haklısınız, kloral bana iyi

gelmiyor, özellikle beyin etkinliklerim için kesinlikle iyi değil, şu anda bile net düşünemiyorum. Ama size söylemiş olduğum sebepler şu anda on kat, yüz kat daha önemli.”

Başını çevirerek Breuer’e baktı. “Doktor, benim adıma girdiğiniz çabalara bir son vermenizde ısrar edeceğim! Tavsiyenizi ve teklifinizi reddetmek, sizi tekrar tekrar reddetmeyi sürdürmek, size borçlu olduğum için duyduğum utancı artırmaktan başka işe yaramıyor.”

“Lütfen,” dedi, başını tekrar öteki tarafa çevirerek. “Şu anda dinlensem benim için çok iyi olacak, siz de artık eve dönersiniz. Bana aileniz olduğundan söz etmiştiniz, korkarım bana çok kızacaklar, haklılar da. Bugün onlardan çok benimle ilgilenmiş olduğunuzu biliyorum. Pazartesi görüşürüz Doktor Breuer.” Nietzsche gözlerini kapadı.

Breuer gitmeden önce, yine kendisine ihtiyaç duyarsa, pazar günü bile olsa, Herr Schlegel’den bir adam göndermesini isteyebileceğini söyledi. Nietzsche gözlerini açmadan teşekkür etti.

Breuer Gasthaus’un merdivenlerinden inerken, Nietzsche’nin kontrolünün ve direncinin ne kadar hayret verici olduğunu düşünüyordu. Hasta yatağında bile, yalnızca birkaç saat önceki o şiddetli olayın kokularının hâlâ duyulduğu o zevksiz odada, migren ağrısı çekenlerin bir köşeye oturup yaşadığı için dua edeceği bir zamanda, Nietzsche hâlâ düşünebiliyor ve kafasını çok yönlü işletebiliyordu: Ümitsizliğini saklıyor, gitmeyi düşünüyor, ilkelerini savunuyor, doktorunu ailesinin yanına dönmeye zorluyor, konsültasyon raporu ve hakça bir fatura isteyebiliyordu.

Kendisini bekleyen arabasının yanına gelen Breuer eve kadar bir saat yürüyerek kafasını toparlamaya karar verdi. Fischmann’a sıcak bir yemek yemesi için bir altın florin verip gönderdi; buz gibi soğukta beklemek zor işti. Karlı caddelerde evine doğru yürümeye başladı.

Nietzsche’nin pazartesi günü Basel’e gideceğini biliyordu. Buna neden bu kadar önem veriyordu? Bu soruya ne kadar kafa patlattıysa da cevabını bulamadı. Yalnızca Nietzsche’ye çok önem verdiğini biliyordu, doğaüstü bir biçimde onun çekim alanına girmişti. Belki de, diye düşündü, Nietzsche’de kendimden bir şeyler görüyorum. Ama

ne? Bütün temel özelliklerimiz farklı; geçmiş, kültür, yaşam tarzı. Onun yaşamına mı özeniyorum? Bu soğuk ve yapayalnız yaşamın ne çekiciliği olabilir?

Nietzsche'ye karşı duygularımın kesinlikle suçlulukla bir ilgisi yok, diye düşündü Breuer. Bir doktor olarak bütün görevlerimi yerine getirdim; bu bakımdan kendimi suçlayamam. Frau Becker ve Max haklılar: Böyle kibirli, sinir bozucu bir hastayla başka hangi doktor ilgilenirdi?

Boşuna! Basel tarihindeki en iyi hoca olduğunu ya da insanların iki binli yıllarda onun kitabını okumaya cesaret edebileceğini söylerken ne kadar doğaldı; böbürlenerek değil, yürekten inanarak konuşuyordu! Bunlar Breuer'i hiç rahatsız etmemişti. Nietzsche haklı olabilirdi! Hitabeti ve yazısı çok güçlüydü, fikirleriyse son derece zekiceydi, hatta yanlış fikirleri bile.

Sebebi ne olursa olsun, Breuer Nietzsche'nin kendisi için bu kadar önemli olmasından huzursuzluk duymuyordu. Saçma sapan Bertha fantezileriyle karşılaştırdığında Nietzsche'ye duyduğu ilgi daha sağlıklı, hatta faydalı geliyordu. Her nasılsa Breuer, bu tuhaf adamla karşılaşmasında, kendisini kurtuluşa götürecek bir şey olduğunu seziyordu.

Yürümeye devam etti. Nietzsche'nin içinde var olan ve gizlenen öteki adam, yardım edilmesi için yalvaran o adam: Neredeydi o şimdi? "Elime dokunan o adam," kendi kendine konuşuyordu Breuer, "ona nasıl ulaşabilirim? Bir yolu olmalı. Ama pazartesi Viyana'dan gitmeye kararlı. Onu durduramaz mıyım? Bunun bir yolu olmalı!"

Vazgeçti. Düşünmeyecekti artık. Bacaklarına kuvvet verdi; sıcak, ışıl ışıl evine, çocuklarına ve seven, ama sevilmeyen Mathilde'ye doğru yürümeye devam etti. Soğuk havada nasıl nefes alıp verdiğine konsantre oldu, soğuk havayı ciğerlerine çekiyor, ısıtıyor ve buhar halinde dışarı bırakıyordu. Rüzgârı, ayak seslerini ve ayaklarının altında ezdiği incecik buzların çıtırtılarını dinledi. Ve birden, aradığı yolu buldu, tek yolu!

Adımları hızlandı. Eve gidene kadar, karları gıcırdatarak yürürken, her adımda kendi kendine mırıldanıyordu: "Yolunu buldum! Yolunu

buldum!”

XII

Pazartesi sabahı Nietzsche, görüşmelerini tamamlamak üzere Breuer'in muayenehanesine uğradı. Breuer'in madde madde yazdığı faturada bir eksik olup olmadığını iyice kontrol ettikten sonra bir çek imzalayıp Breuer'e uzattı. Breuer, daha sonra klinik konsültasyon raporunu verdi ve buradayken okumasını ve soracağı bir şey varsa sormasını önerdi. Raporu iyice gözden geçiren Nietzsche çantasını açıp onu da dosyasındaki diğer tıbbi raporların arasına yerleştirdi.

"Kusursuz bir rapor Doktor Breuer. Kapsamlı ve anlaşılabilir bir biçimde yazılmış. Öteki raporlara hiç benzemiyor; belirsiz bilgiler veren ama aslında cehaletin dili olan o mesleki jargon kullanılmamış. Evet, şimdi Basel'e dönme zamanı. Sizin çok zamanınızı aldım."

Nietzsche çantasını kapatıp kilitledi. "Sizden, şimdiye kadar hiç kimseye olmadığım kadar borçlu ayrılıyorum. İnsanlar vedalaşırken, genellikle olayın sürekliliğini inkâr eden sözler dile getirmeyi severler: Birbirlerinden ayrılırken 'Auf Wiedersehen', yani tekrar görüşene kadar, derler. Yeni bir araya gelme planları yapmakta çok aceleci davranırlar, ama bunu unutmakta daha da acelecidirler. Ben bu tür insanlardan değilim. Gerçeği söylemeyi tercih ederim ki gerçek de büyük bir ihtimalle bir daha karşılaşmayacak olduğumuzdur. Bir daha Viyana'ya geleceğimi hiç sanmıyorum ve herhalde siz de hiçbir zaman, beni İtalya'ya dek izleyecek kadar hasta sıkıntısı içinde olmazsınız."

Nietzsche çantasının sapını kavrayıp ayağa kalkmak üzere davrandı.

İşte bu an, Breuer'in büyük bir dikkatle hazırlanmış olduğu andı: "Profesör Nietzsche, lütfen bir dakika daha kalın! Sizinle konuşmak istediğim bir başka konu var."

Nietzsche gerildi. Herhalde, Lauzon Kliniği'ne yatma konusunda yeni bir öneri gelecek diye düşünüyordur, dedi Breuer içinden, korktuğu bu.

"Hayır Profesör Nietzsche, düşündüğünüz şey değil, hiç ilgisi yok. Lütfen rahatlayın. Bu tamamen başka bir konu. Az sonra anlayacağınız nedenlerle bu konuyu hep sürüncemede bırakmıştım."

Breuer bir an durup derin bir nefes aldı.

"Size bir şey önereceğim; yalnız bu sıradan bir öneri değil, herhalde şimdiye dek hiçbir doktor hastasına böyle bir öneride bulunmamıştır. Konuyu uzattığımı biliyorum; ama bu, öyle kolayca anlatılacak bir şey değil. Genellikle sözcüklerle aram iyidir; her neyse, en iyisi olduğu gibi söyleyip kurtulmak."

"Size mesleklerimiz arasında bir değiş tokuş öneriyorum. Yani, önümüzdeki ay ben sizin beden doktorunuz olacağım. Yalnızca fiziksel semptomlarınız ve ilaç tedaviniz üzerine konsantre olacağım. Siz de bunun karşılığında, benim ruh ve zihin doktorum olacaksınız."

Nietzsche hâlâ çantasının sapını tutuyordu, önce şaşırmıştı; ama sonra temkinli davranarak, "Ruh ve zihin derken ne demek istiyorsunuz? Ben nasıl doktorluk yaparım? Bu, geçen hafta tartıştığımız konunun bir türevi değil mi; hani, siz benim doktorum olacaktınız, ben de size felsefe öğretecektim?"

"Hayır, bu ricam tamamen farklı. Sizden bana bir şey öğretmenizi değil, beni iyileştirmenizi istiyorum." "Ne konuda iyileştireceğimi sorabilir miyim?"

"Bu çok zor bir soru. Ama hastalarıma ben de hep bu soruyu sorarım, değil mi? Size de sormuştum, şimdi de cevaplandırma sırası bende. Beni ümitsizliğimden kurtarmanızı istiyorum."

"Ümitsizlik mi?" Nietzsche çantasının sapını bırakıp öne doğru eğildi. "Nasıl bir ümitsizlik bu? Ben öyle bir şey göremiyorum."

"Yüzeyden bakınca göremezsiniz. Dışarıdan bakınca çok iyi bir yaşam sürüyor gibi görünüyorum. Ama biraz derinlere inerseniz, içimde koskoca bir ümitsizliğin hüküm sürdüğünü görürsünüz. Ne tür bir ümitsizlik diye mi soruyorsunuz? Şöyle diyelim: Zihnime sahip olamıyorum; yabancı ve sefil düşünceler saldırıp zihnimi işgal ediyor. Sonuç olarak kendimi küçük görüyor, dürüstlüğümden kuşku duyuyorum. Karım ve çocuklarımla ilgileniyorum, ama onları sevmiyorum! Aslına bakılırsa, onların beni hapsetmelerine hınçlanıyorum. Cesaretim de yok: Yaşamımı değiştirmeye ya da bu şekilde sürdürmeye yetecek cesarete de sahip değilim. Yaşama

nedenimi artık bilemiyorum, bir amacım kalmadı. Yaşlanmakta olduğumu aklıma taktım. Her gün ölüme biraz daha yaklaşsam da ondan giderek daha çok korkuyorum. Böyle de olsa, bazen intihar etmeyi de aklımdan geçiriyorum."

Breuer, pazar günü bu sözleri defalarca prova etmişti. Ama bugün (bu planın altında yatan düzenbazlığı düşünürsek tuhaf bir şekilde) içten ifade edilmişti. Breuer yalan konusunda beceriksiz olduğunu biliyordu. Asıl büyük yalanını, Nietzsche'yi tedavi altına almak için kurduğu planını saklamasına rağmen geri kalan her konuda ona gerçeği söylemeye karar vermişti. Bu yüzden, yaptığı konuşmada kendisi hakkında söyledikleri gerçekti, yalnızca birazcık abartmıştı. Ayrıca, anlattıklarının içinde, Nietzsche'nin kendi gerçekleriyle, anlatmadığı duygularıyla ilgili özellikler olmasına da dikkat etmişti.

İlk anda, Nietzsche gerçekten hayretler içinde kalmıştı. Ağır ağır başını iki yana sallıyordu; belli ki bu önerinin içine hiçbir şekilde girmek istemiyordu. Yine de mantıklı bir itiraz yolu bulmakta zorlanıyordu.

"Hayır, olmaz Doktor Breuer, bu imkânsız bir şey. Ben bunu yapamam; bu konuda eğitimim yok. Bu işin riskini bir düşünün, her şey daha da kötüye gidebilir."

"Ama Profesör Nietzsche, bu konunun eğitimi zaten yok. Kim almış böyle bir eğitimi? Kime başvurabilirim? Bir doktora mı? Bu tür tedaviler tıp bilimine dahil değil. Bir din adamına mı gideyim? Dinsel peri masallarının kucağına mı atlayayım? Ben de, tıpkı sizin gibi bu konulara uzak hissediyorum kendimi. Siz ise, bir Lebens[24] filozofu olarak, benim yaşamımı karmaşık hale getiren konular üzerinde düşünmeye harcamışsınız yaşamınızı. Sizden başka kime başvurabilirim?"

"Kendiniz, karınız ve çocuklarınızla ilgili kuşkulardan söz ediyorsunuz! Ben bu konular hakkında ne bilebilirim?"

Breuer hemen cevap verdi. "Ayrıca yaşlanmak, ölüm, özgürlük, intihar ve amaç edinme gibi konular; bu konuları yaşayan herkes kadar iyi biliyorsunuz! Felsefenizde özellikle ilgilendiğiniz konular da bunlar değil mi zaten? Kitaplarınızda ana tema olarak ümitsizliği ele

almıyor musunuz?”

“Ben ümitsizliği tedavi edemem Doktor Breuer. Onu incelerim. Ümitsizlik özfarkındalık uğruna ödenen bir bedeldir. Yaşama derinlere inerek bakacak olursunuz, ümitsizlikle her zaman karşılaşırsınız.”

“Bunu biliyorum Profesör Nietzsche, ben tedavi peşinde değilim, yalnızca rahatlamak istiyorum. Bana öğüt vermenizi istiyorum. Ümitsiz bir yaşama nasıl dayanılacağını göstermenizi istiyorum.”

“Ama ben bunları göstermenin yolunu bilmiyorum. Ben bir tek insan için öğüt veremem. Ben bir ırk için, insanlık için yazıyorum.”

“Ama Profesör Nietzsche, siz bilimsel yöntemlere inanan bir insansınız. Eğer bir ırkın, bir köy halkının ya da bir kuş sürüsünün hastalığı varsa bilim adamı bunların arasından örnek olacak bir prototip seçer ve diğerlerinden ayırarak onun üzerinde çalışır ve daha sonra bunu bütün adına genelleştirir. Ben, güvercinlerin dengelerini nasıl koruduklarını keşfedebilmek için on yıldır güvercinin iç kulağındaki minicik bir yapıyı inceliyorum! Bunu bütün güvercinleri kullanarak yapamazdım. Güvercinleri tek tek inceleyerek yapabilirim. Ancak ondan sonra bulgularımın bütün güvercinler, memeliler ve insanlar için geçerli olduğunu söyleyerek genelleme yapabilirim. Bunun yolu budur. Bir deneyi insanların bütünü üzerinde uygulayamazsınız.”

Breuer durakladı, Nietzsche’nin bu savı çürütecek bir şeyler söylemesini bekledi. Ama hiçbir şey gelmedi. Çok derin düşüncelere dalmıştı.

Breuer devam etti. “Önceki gün bana Avrupa’da nihilizmin hortladığına inandığınızı söylemiştiniz. Darwin’den sonra Tanrının modasının geçtiğini, bir zamanlar kendimizin yarattığı Tanrıyı yine hepimizin birlikte öldürdüğümüzü anlatmıştınız. Bir de, dinsel mitlerimiz olmadan nasıl yaşayacağımızı artık bilmediğimizi söylemiştiniz. Şimdi söyleyeceklerimi siz doğrudan böyle ifade etmediniz, biliyorum, yanlışım varsa beni düzeltin, ama inançların dışına çıkıldığında insanın yeni bir ahlâk, yeni bir aydınlanma, yeni bir davranış düzeni yaratabileceğini ve bunların batıl inançlara veya doğaüstü şeylere duyulan merakın yerine geçebileceğini göstermeyi

bir görev olarak düşündüğünüze inanıyorum.” Bir an durdu.

Nietzsche başıyla devam etmesini işaret etti.

“Benim kullandığım terimlere katılmasanız da bence siz, insanlığı hem nihilizmden hem de yanılsamadan kurtarmayı görev edinmişsiniz.”

Nietzsche yine hafifçe baş salladı.

“O halde, kurtarın beni! Deneyi benim üzerimde uygulayın! Ben size kusursuz bir denek olurum. Ben Tanrıyı öldürdüm. Doğaüstü güçlere inanmam ve nihilizm içinde boğuluyorum. Neden yaşamam gerektiğini bilmiyorum. Nasıl yaşayacağımı bilmiyorum!”

Nietzsche’den hâlâ bir karşılık gelmiyordu.

“Eğer insanlık üzerinde geliştirmeyi umduğunuz bir ya da birkaç plan varsa, bunu önce benim üzerimde deneyin. Benim üzerimde çalışın. Neyin işe yarayıp neyin yaramadığını bende görün, düşüncenizi keskinleştirir bu.”

“Kendinizi bir kobay olarak mı sunuyorsunuz?” diye karşılık verdi Nietzsche. “Size olan borcumu böyle mi ödeyeceğim?”

“Girilecek riskten kaygılanmıyorum. Karşılıklı konuşmaların bir tedavi değeri olduğuna inanıyorum. Yalnızca, sizinki gibi bilgili bir beyinle birlikte yaşamımı gözden geçirmek istiyorum, hepsi bu. Bunun bana mutlaka yardımı olacaktır.”

Nietzsche şaşırmış bir halde başını iki yana salladı. “Kafanızda uygulanmasını istediğiniz belli bir yöntem var mı?”

“Yalnızca bu. Daha önce de teklif ettiğim gibi, uydurma bir adla kliniğe yatarsınız, ben de migren krizlerinizi inceleyerek tedavinizi uygularım. Günlük ziyaretlerimi yaptığım zaman ilk olarak sizin yanınıza geleceğim. Fiziksel durumunuza bakacak ve verilmesi gereken ilaçları yazacağım. Ziyaretimin geri kalan bölümünde siz doktor olacaksınız ve birlikte hayatım hakkında konuşacağız. Sizden yalnızca beni dinlemenizi ve istediğiniz zaman yorum getirmenizi rica ediyorum. Hepsi bu. Gerisini bilemiyorum. Başladıktan sonra bir yöntem belirleyebiliriz.”

“Hayır.” Nietzsche kesin bir tavırla başını salladı. “Bu imkânsız Doktor Breuer. Planınızın ilginç olduğunu kabul ediyorum, ama daha başlamadan bitmesi gereken bir plan bu. Ben bir yazarım, konuşmacı değil. Yazılarını da herkes için değil, birkaç kişi için yazıyorum.”

“Ama kitaplarınız yalnızca birkaç kişiye hitap edecek kitaplar değil,” diye hemen karşılık verdi Breuer. “Aslında siz, yalnızca birbirlerine yazan, yaşamdan uzak, felsefelerine uygun bir yaşam sürmeyen filozofları küçümsediğinizi ifade ediyorsunuz.”

“Ben başka filozoflar için yazmıyorum. Geleceği temsil edecek sayılı birkaç insan için yazıyorum. Ben topluma karışıp onların arasında sürülecek bir yaşama uygun değilim. Toplumsal ilişki kurma yeteneğim, başkalarına duyduğum güven ve ilgi; bunlar çoktan köreldi. Tabii, bunların bir zamanlar var olduğunu varsayarsak. Ben hep yalnız bir insan oldum. Her zaman da yalnız olacağım. Bu yazgıyı kabul ediyorum.”

“Ama Profesör Nietzsche, siz aslında daha fazlasını istiyorsunuz. Belki de iki bin yılına kadar kimsenin kitaplarınızı okuyamayacağını söylediğiniz zaman duyduğunuz hüznü gözlerinizden okudum. Siz, okunmak istiyorsunuz. Sizin içinizde bir parçanın hâlâ başkalarıyla birlikte olmak için çırpındığına inanıyorum.”

Nietzsche hiç ses çıkarmadan, kaskatı bir halde koltuğunda oturuyordu.

“Hegel’in ölüm döşeğindeki sözleriyle ilgili anlattığınız öyküyü hatırlıyor musunuz?” diye devam etti Breuer. “Hani şu, onu bir tek öğrencinin anladığını; ama onun da yanlış anladığını söylediğiniz öyküyü ve sizin ise kendi ölüm döşeğinizde bunu bile söylemeyeceğinizi anlatmıştınız. O halde, neden iki bin yılına kadar beklensin? Ben buradayım! İşte öğrenciniz karşınızda duruyor. Bu öğrenci sizi dinleyecektir, çünkü yaşamım sizi anlamama bağlı!”

Breuer soluk almak üzere biraz durdu. Durumdan memnundu. Bir gün önce yaptığı hazırlıklarda, Nietzsche’nin yapacağı itirazları tek tek doğru hesaplamış, hepsine karşılık bulmuştu. Kusursuz bir tuzak olmuştu. Sig’e anlatmak için sabırsızlanıyordu.

İşte bu hassas noktada susması gerektiğim biliyordu; ne de olsa ilk hedefi Nietzsche'nin Basel'e giden trene binmemesiydi, ama kendini tutamayarak bir şey daha ekledi: "Bir de; Profesör Nietzsche, önceki gün sizi, aynı ölçüde uygun bir ödeme yapamayacağınız birine borçlu kalmaktan daha çok rahatsız eden bir şey olmadığını söylediğinizi hatırlıyorum."

Nietzsche çabuk ve sert bir şekilde karşılık verdi. "Bunu benim için mi yaptığınızı söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır, işte sorun da bu. Yaptığım plan sizin de işinize yarıyor olabilir, ama benim amacım bu değil! Motivasyonlarım tamamen kendime yönelik. Yardıma ihtiyacım var. Bana yardım edecek kadar güçlü müsünüz?"

Nietzsche sandalyeden kalktı.

Breuer nefesini tuttu.

Nietzsche Breuer'e doğru bir adım atıp elini uzattı. "Planınızı kabul ediyorum," dedi.

Friedrich Nietzsche ve Josef Breuer el sıkışarak pazarlığı bağladılar.

Friedrich Nietzsche'den Peter Gast'a Mektup

Sevgili Peter, 4 Aralık 1882

Planlar değişti. Yine. Bütün ay boyunca Viyana'da kalacağım ve bundan dolayı Rapallo'ya yapacağımız yolculuğu ertelemek zorunda olduğumuzu üzülerek bildiriyorum. Planlarım daha da netleşince sana yazacağım. Çoğu ilginç olmak üzere pek çok olay gelişti. Şu anda hafif bir ağrı nöbetini atlatmaya çalışıyorum (Doktor Breuer araya girmemiş olsaydı iki hafta sürecek bir felaket olabilirdi) ve yalnızca olan biteni anlatmanın ötesine gidemeyecek kadar yorgun ve hastayım. Devamı sonra.

Doktor Breuer adını bulduğun için sana teşekkür ederim; çok ilginç bir adam, düşünen, bilimsel bir doktor. Bu çok dikkat çekici, değil mi? Hastalığım hakkında ne biliyorsa bana anlatıyor; üstelik bundan daha da dikkat çekici bir yanı var: Bilmediklerini de anlatıyor!

İçinde müthiş bir meydan okuma isteği duyuyor ve sanırım benim meydan okuma cesaretime hayranlık duyuyor. Bana son derece sıradışı bir teklif yaptı, ben de kabul ettim. Gelecek ay beni Lauzon Kliniği'ne yatırmayı teklif etti; burada hastalığım üzerinde çalışacak ve beni tedavi edecek. (Ve bütün masrafları da üzerine aldı! Bu demektir ki, dostum, bu kış benim nasıl geçineceğimi düşünüp kaygılanmana gerek yok.)

Ya ben? Bunun karşılığında ona ne mi vereceğim? Kimsenin bana, beni kazançlı çıkaracak bir iş vermeyeceğine inanan ben, bir ay süreyle onun özel filozofu ve kişisel felsefe danışmanı olacağım. Yaşamı adeta bir işkenceye dönmüş, intiharı düşünüyor, ümitsizlik batağından

çıkması için ona rehberlik etmemi istiyor.

Herhalde şu anda, ölümün sirenlerini susturmaya giden dostunun, zaten o rapsodinin büyüsüne kapılan bir kişi olması, sana son yazışında tüfeğin namlusunun kendisi için hiç de düşmanca görünmediğini söyleyenin de yine o dostun olması çok ironik geliyordur!

Sevgili dostum, Doktor Breuer'le aramda geçenler kesinlikle ikimizin arasında bir sır olarak kalmalı. Bu, kimsenin kulağına gitmesin, Overbeck'in bile. Bu konuda güvenebileceğim tek insan sensin. O iyi doktora bu mahremiyeti borçluyum.

Bu tuhaf anlaşmamızın şu anki şeklini alması çok karmaşık olaylardan sonra oldu. Önceleri tıbbi olarak tedavi edilmem konusunda bana önerilerde bulundu! Aman ne bahane! Yalnızca benim iyiliğimi düşün düğüne, tek arzusunun, tek çıkarının beni sağlığıma kavuşturmak olduğuna inandırmak istedi beni! Ama biz, kendi zayıflıklarını başkalarına yansıtan ve sonra da yalnızca kendi güçlerini artırmak için onlara yardımcı olur gibi görünen o papaz kılıklı iyileştiricileri iyi biliriz. "Hıristiyan iyilikseverliği'ni iyi tanırız.

Doğal olarak, bunu hemen anladım ve gerçek adını koydum. Hakikati duyunca bir an kendine gelemedi, benim kör ve bayağı olduğumu söyledi. Yüceltilmiş değerler üstüne yeminler etti, sahte sevgiler ve sözde fedakârlıklardan dem vurdu, ama sonunda kendi yararına olacak bir karar verip açık ve dürüst olarak gücü benden isteme gücünü buldu.

Dostun Nietzsche piyasada! Bunu düşünmek seni dehşete düşürmüyor mu? Bir düşün; benim insanca, Pek İnsanca'nın ya da Şen Bilim'im kafeslenmiş, ıslah edilmiş ve evcilleştirilmiş! Benim aforizmalarımın gündelik yaşam ve işle ilgili söylevlerde geçtiğini bir düşün! İlkönce ben de dehşete düşmüştüm! Ama şimdi öyle düşünmüyorum. Bu proje ilgimi çekti; fikirlerimin çıkacağı bir forum, olgunlaşıp taştığımda dolacağım bir tabak, bir fırsat gerçekten, insanlara sunmadan önce tek bir örneğin (bu Breuer'in kavramı) üzerinde test ettiğim bir laboratuvar.

Bu bizim Dr. Breuer, şans eseri, üstün bir örnek gibi görünüyor; daha yukarılara uzanma ve daha öteleri anlama arzusu içinde. Evet, bunun için duyduğu arzu güçlü. Kafası da çalışıyor. Ama bunları görecek gözleri ve tabii ki yüreği var mı? Göreceğiz!

İşte böyle, bugün daha iyiyim ve uygulama üzerinde sakin bir şekilde düşünüyorum: Yeni bir serüven. Belki de yüklendiğim tek görevin hakikati bulmak olduğunu düşünmekle hata yapıyorum. Gelecek ay sonunda, benim bilgeliğim, bir başkasını ümitsizliğiyle birlikte yaşatmaya yetecek mi, yetmeyecek mi göreceğiz. Neden mi bana geldi? Söylediğine göre amacı benimle konuşmakmış; insanca, Pek İnsanca'dan okuduğu bir iki bölüm ona büyük zevk vermiş ve felsefemin daha derinlerine inmek istemiş. Belki de, yaşadığım bedensel hastalığın verdiği eziyeti görünce, benim yaşamımı sürdürme konusunda uzman olduğumu düşünmüş olabilir.

Tabii çektiğim işkencenin yarısını bile bilmiyor. Arkadaşım olacak o şeytani Rus cadı, o taş kalpli maymun, ihanetlerini sürdürüyor. Lou'nun Paul Ree ile yaşadığını söyleyen Elisabeth, onu ahlâksızlıktan sınırdışı ettirmek için çalışmalara başlamış.

Ayrıca Elisabeth, Lou denen arkadaşın, nefretini ve yalanlarını Basel'e yaymakta olduğunu ve benim aldığım paraya göz diktiğini de yazıyor. Onu ilk kez Roma'da gördüğüm güne lanet olsun. Karşılaştığım üzüntülerin, kötülüğün ta kendisi bile olsa, beni daha da güçlendirdiğini sık sık söylemişimdir sana. Ama bu boku altına çevirebilirsem, o zaman... o zaman... göreceğiz bakalım.

Bu mektubun bir kopyasını çıkaracak enerjim kalmadı, sevgili dostum. Lütfen okuduktan sonra geri gönder.

Sevgiler, F.N.

XIII

Ertesi gün kliniğe doğru yola çıktıklarında Breuer gizlilik meselesini açtı ve takma bir adla kayıt yaptırırsa Nietzsche'nin kendini daha rahat hissedebileceğini söyleyerek, Eckart Müller ismini önerdi; Freud'la hastası hakkında konuşurlarken kullandığı addı bu.

"Eckart Müller, Eckkkkkkart Müuuller, Eckart Müuuuuuuller," sanki melodisini çıkarmak ister gibi yumuşak ve hafif bir tonla adı tekrarlayan Nietzsche'nin belli ki keyfi yerindeydi. "Hiç de fena bir ad değil galiba. Bir özelliği var mı?" Aklından bir muziplik geçiyor gibiydi. "Bıktıracak kadar inatçı eski bir hastanızın adı falan mı yoksa?"

"Yalnızca hatırlatıcı bir ipucu," dedi Breuer. "Hastalarımın ad ve soyadlarının ilk harflerinden bir önce gelen harflerle başlayan yeni bir ad ve soyadı uyduruyorum. Sizinkilerden E ve M harfleri çıkıyordu, bu harflerle başlayan ad ve soyadı olarak ilk aklıma gelen de Eckart Müller oldu."

Nietzsche gülümsedi. "Belki günün birinde bir tıp tarihçisi Viyanalı ünlü doktor hakkında bir kitap yazacak ve bu saygın doktorun, Eckart Müller adındaki, ne geçmişi ne geleceği olan gizemli bir hastayı neden sık sık görmeye gittiğini düşünüp duracaktır."

Breuer, Nietzsche'nin bu şakacı halini ilk kez görüyordu. Daha sonrası için bu iyiye işaretti. O da şakaya katıldı. "Bin sekiz yüz seksen iki yılının aralık ayında bir ay boyunca ortadan kaybolan Nietzsche'nin nerede olduğunu araştırmaya kalkacak felsefe tarihçilerine de acımak gerek."

Takma ad konusunda birkaç dakika daha düşünen Breuer, böyle yaptığına pişman olmaya başladı. Klinik personelinin yanında Nietzsche'ye sahte bir adla hitap etmek, zaten kurmaca bir durumda gereksiz bir kaçamak yapmak demekti. Neden bir de bu yükü almıştı üzerine? Hem Nietzsche'nin yarım baş ağrılarının tedavisi için burada bulunmasını, bu kadar normal bir tıbbi durumu takma adla saklamanın

ne gereği vardı? Yaptıkları işte üzerine bir risk alan varsa Nietzsche değil, Breuer'di; bu nedenle gizliliğe sığınması gereken de kendisiydi.

Atların çektiği araba Josefstadt olarak bilinen sekizinci bölgeye girdi ve Lauzon Kliniği'nin bahçe kapısı önünde durdu. Fischmann'ı tanıyan kapı görevlisi, saygısından, arabanın içine bakmaktan kaçınarak, telaşla demir kapıları açmaya koştu. Araba sarsılarak öne atıldı ve parke taşlı yoldan ilerleyerek yüz metre ötedeki merkez binanın beyaz sütunlu ana kapısına geldiler. Beyaz taşlarla örülü dört katlı Lauzon Kliniği kırk adet nöroloji ve psikiyatri hastasını barındırıyordu. Üç yüz yıl önce Baron Friedrich Lauzon tarafından konut olarak inşa edildiğinde, Viyana surlarının dışında kaldığından malikânenin etrafı da ayrıca duvarlarla çevrilmişti. Bu duvarların çevrelediği alanda ahırlar, kâhya evi, hizmetçi barakaları ve sekiz dönümlük bağ bahçe bulunmaktaydı. Lauzonlar nesiller boyunca burada doğmuş, büyümüş ve yaban domuzu avına çıkmışlardı. 1858 yılında son Lauzon baronunun ve ailesinin tifoya yakalanıp ölmesi sonucu, Lauzon Malikânesi, Bavyera'daki malikânesinden dışarı çıkmayan uzak bir akrabaya, savurgan bir adam olan Baron Wertheim'a kalmıştı.

Kendisine miras kalan bu mülkten kurtulmanın yolunu arayan Baron Wertheim, malikâneyi ancak bir kamu kurumu haline getirirse başından atabileceğini öğrenmiş ve burayı bir tür sanatoryum yapmaya karar vererek ailesinin tıbbi muayenelerinin de burada ücretsiz yapılmasını şart koşmuştu. Daha sonra hayırseverlerden bir mütevelli heyeti ve yönetim kurulu oluşturulmuş, o güne değin görülmedik bir uygulamayla bunların arasına yalnız Viyanalı Katolik aileler değil, iki Yahudi hayırsever aile, Gomperzes ve Altmannlar da katılmıştı. 1860 yılında açılan hastane öncelikle varlıklı ailelerin hizmetinde olsa da kırk yatağın altı tanesi yoksul, ama namuslu hastalara ayrılmıştı.

Hastane kayıtlarında Altmann Ailesi'ni temsil eden Breuer, işte bu altı yataktan bir tanesini Nietzsche'ye ayırdı. Breuer'in Lauzon'daki etkisi, kurul üyesi olmasının da ötesinde bir güce sahipti; aynı zamanda hastane müdürünün ve yönetim kurulundaki birkaç kişinin de özel doktoruydu.

Breuer ve hastası kliniğe girdiklerinde çok özel bir muamele ile karşılandılar. Tüm resmi kayıt formaliteleri bir yana bırakıldı; müdür ve başhemşire bizzat ilgilenerek boş odaları gezdirmek üzere onlara katıldılar.

"Çok karanlık," dedi Breuer, ilk odayı görünce. "Herr Müller'in rahatça okuyup yazabilmesi için bol ışığa ihtiyacı var. Güney kanadına bir bakalım."

İkinci oda küçük ama aydınlıktı, Nietzsche atıldı: "Burası iyi. Oldukça da aydınlık."

Ama Breuer Nietzsche'nin görüşünü onaylamayarak "Çok küçük ve havasız. Başka hangi odalar var?" diye sordu.

Nietzsche üçüncü odayı da beğenmişti. "Evet, bu kesinlikle uygun."

Ama Breuer yine memnun kalmamıştı. "Çok ayak altı. Çok gürültü var. Hemşire bölümünden daha uzak bir yerde oda yok mu?"

Bir sonraki odaya girdiklerinde Nietzsche, Breuer'in fikrini söylemesini beklemeden çantasını dolaba koydu, ayakkabılarını çıkarıp yatağa uzandı. Üçüncü kattaki şömineli ve nefis bahçe manzaralı bu aydınlık ve havadar köşe odayı Breuer de beğendiği için itiraz etmedi. Hafifçe yıpranmış, soluk pembe ve mavi renkli İsfahan halısı iki erkeği de hayran bırakmıştı. Bu soylu halının Lauzon Malikânesinin mutlu ve varlıklı günlerinden kalma olduğu belliydi. Breuer'in odaya bir yazı masası, masa için gaz lambası ve rahat bir sandalye getirilmesi için ricada bulunması üzerine Nietzsche, başını sallayarak hoşnutluğunu gösterdi.

Yalnız kalır kalmaz Nietzsche son nöbetten sonra fazla çabuk ayağa kalktığını, kendisini çok yorgun hissettiğini ve baş ağrılarının gelmek üzere olduğunu hissettiğini söyledi. Bunun üzerine Breuer'in yirmi dört saat boyunca hiçbir şey yapmadan yatarak dinlenmesi önerisini de itirazsız kabul etti. Koridora çıkan Breuer, hemşire odasına giderek kullanılacak ilaçları bildirdi: Ağrı için kolkisin, uyuması için kloral hidrat; klorale ciddi bir bağımlılığı olan Nietzsche'nin bundan kopması haftalar alacaktı.

Breuer, son kez gözden geçirmek üzere Nietzsche'nin odasına

başını uzattığında, Nietzsche yattığı yerde hafifçe doğrulup yatağının kenarında duran bardağı eline alarak Breuer'e kadeh kaldırdı: "Yarın resmi olarak başlayacak projemize! Kısa bir dinlenmeden sonra, günün geri kalanında felsefi danışmanlık için bir strateji belirleme çalışmasına gireceğim. Auf Wiedersehen, Doktor Breuer."

Strateji! Arabasıyla eve dönmekte olan Breuer benim de bir strateji hazırlama zamanım geldi, diye düşündü. Nietzsche'yi tuzağa düşürmek için o kadar uğraşmıştı ki şu anda Lauzon Kliniği, 13 numaralı odada yatmakta olan avıyla bundan sonra nasıl baş edeceğini hiç düşünmemişti. Araba tıkır tıkır sallanarak yoluna devam ederken Breuer de kendi stratejisine konsantre olmaya çalıştı. Bu çok karmaşık bir iş olacaktı, hiçbir örneği yoktu, daha önce hiç yapılmamış bir şeydi. Tamamen yepyeni bir tedavi yöntemi geliştirmesi gerekiyordu. En iyisi bunu Sig'le konuşmaktı; bu tam onun seveceği türden bir işti. Breuer, Fischmann'a hastanede durup Doktor Freud'u bulmasını söyledi.

Yetenekli genç doktor Freud'un çalışıp, tıp kariyerine hazırlandığı Viyana Allgemeine Krankenhaus Devlet Hastanesi, şehir içinde şehir sayılırdı. İki bin hastayı barındıran yapı, bir düzine binadan oluşuyordu; her bina ayrı bir bölümdü; her birinin duvarla çevrili kendi bahçesi vardı; yeraltından giden çeşitli tüneller aracılığıyla dörtgen binalar birbirine bağlanıyordu. Dört metrelik taş duvar tüm yapıları çevreleyerek onu dış dünyadan ayırıyordu.

Bu labirentin sırlarını uzun zaman önce çözmüş olan Fischmamı, Freud'u, hastane nöbetinde bulunduğu yerden getirmeye koştu. Birkaç dakika sonra döndüğünde yalnızdı: "Doktor Freud burada değil. Doktor Hauser, onun bir saat önce her zamanki yerine gitmek üzere ayrıldığını söyledi," dedi.

Freud'un sık sık uğradığı Franzens Kavşağı'ndaki Cafe Landtmann, hastaneden yalnızca birkaç sokak ötedeydi; Breuer, Freud'u orada tek başına oturmuş, kahvesini içip Fransızca bir edebiyat dergisi okurken buldu. Cafe Landtmann uzman doktorların, pratisyenlerin ve tıp öğrencilerinin sık sık uğradığı bir yerdi; Breuer'in gittiği Cafe Griensteidl kadar seçkin bir yer olmasa da seksenden fazla dergiye

abone olan bir kafeydi. Bu da Viyana'daki diğer bütün kafelerin abone olduğu dergi sayısından fazlaydı.

"Sig, gel Demel'e uğrayıp birer pasta yiyelim. O migrenli profesör hakkında sana söylemek istediğim çok ilginç şeyler var."

Freud'un paltosunu giymesi birkaç saniye almıştı. Viyana'nın bu ünlü pastanesini çok sevmesine karşın, ancak birinin konuğu olduğu zamanlar gidebiliyordu; kazancı buraya tek başına gelmesine yetmezdi. On dakika sonra kendilerine sessiz bir köşe bulmuşlardı bile. Breuer iki kahve, kendisi için çikolatalı ve Freud için kremalı limonlu pasta ısmarladı. Freud pastasını o kadar çabuk bitirmişti ki Breuer, dostundan gidip üç katlı pasta tezgâhından başka bir şey daha seçmesini istedi. Freud, çikolata kremalı milföyünü ve ikinci kahvesini bitirdikten sonra, iki adam karşılıklı birer puro yaktılar. Breuer, son konuşmalarından bu yana Herr Müller'le arasında olup bitenleri bütün ayrıntılarıyla anlattı: Profesörün psikolojik tedaviyi reddetmesini, öfkeyle gidişini, gece yarısı tutan migrenini, aşırı dozda yatıştırıcı almasına rağmen tuhaf bir bilinçlilik hali gösterdiğini, yardım isteyen ince, zayıf sesi ve sonunda, o sabah Breuer'in muayenehanesinde yaptıkları şaşırtıcı pazarlığı.

Breur hikâyesini anlatırken Freud büyük bir ilgiyle ona bakıyordu; Breuer bu bakışı tanırdı. Bu onun "tümünü kaydet" bakışıydı: Dinlerken yalnızca düşünüp kafasına yerleştirmiyor, aynı zamanda onları uzun vadeli hafıza bölümüne kaydediyordu; altı ay sonra bu konuşmalarını harfi harfine tekrarlayabilirdi. Breuer son teklifini anlattığı zaman Freud'un ifadesi birden değişti.

"Josef, NE önerdim dedin? Yani sen Herr Müller'in migrenini o da senin ümitsizliğini mi tedavi edecek? Ciddi olamazsın! Ne demek bu şimdi?"

"Sig, inan bana, tek yolu buydu. Başka bir yola başvursaydım, vın! Doğruca Basel trenindeydi. Hazırladığımız o mükemmel stratejiyi hatırlıyor musun? Hani onu ikna edip, yaşamındaki stresi araştırıp azaltacaktık? Adam dakikalarca bu stresin faydalarını anlatarak söylediklerimi çürüttü. Strese methiyeler düzdü. Onu öldürmeyen şeyin gücünü artıracağını söyledi. Onu dinledikçe ve yazdıkları

hakkında düşündükçe onun kendini bir doktor yerine koyduğuna ikna oldum; birinin doktoru değil, tüm kültürümüzün doktoru.”

“Böylece,” dedi Freud, “tek bir örnekten, yani senden başlayarak Batı uygarlığını iyileştirmeye başlamasını önererek onu tuzağa düşürdün, öyle mi?”

“Bu doğru Sig. Ama önce o beni tuzağa düşürdü. Ya da senin iddia ettiğin hepimizin içinde yaşayan o küçük yaratığın ‘Yardım et, yardım et,’ diye yakarışları beni tuzağa düşürdü. İşte bu aşamada Sig, zihnimizin bilinçdışı bir bölümü olduğu fikrine neredeyse inanmaya başladım.”

Freud, Breuer’e gülümsedi ve purosundan derin bir nefes aldı. “Evet, artık onu tuzağa düşürdüğüne göre şimdi ne yapacaksın?”

“Yapmamız gereken ilk şey Sig, bu ‘tuzak’ sözcüğünden kurtulmak. Eckart Müller’i tuzağa düşürmek fikri çok uygunsuz kaçıyor, bir tonluk bir gorili kelebek ağıyla yakalamak gibi bir şey bu.”

Freud’un gülümsemesi daha da arttı. “Evet, ‘tuzak’ sözcüğünü kullanmayalım, yalnızca onu kliniğe soktun ve her gün görmeye gideceksin diyelim. Şimdiki stratejin nedir? Kuşkusuz, o, bugünden başlayarak seni ümitsizliğinden kurtarmanın stratejilerini aramaya başlayacaktır.”

“Evet, o da aynen böyle söyledi. Şu anda eminim bu konuda çalışıyordun. Bu yüzden benim de bir plan yapmam gerekiyor. Bu konuda bana yardımcı olacağını umuyorum; tam olarak düşünemedim, ama bu sade bir strateji olacak. Şöyle: Bana yardımcı olduğuna onu ikna etmek zorundayım; bu arada yavaşça, sezdirmeden rolleri değişip, yine, onun hasta, benim doktor olduğum konuma getirmem gerek.”

“Çok doğru,” diyerek ona katıldı Freud. “Tam olarak yapılması gereken de bu.”

Breuer, Freud’ un, tam bir netlik olmayan durumlarda bile, her zaman kendinden emin görünme yeteneğine hayret ediyordu.

Freud devam etti: “Senin ümitsizlik doktorun olacağını düşünüyor. Bu düşüncesini haklı çıkarmalısın. Şimdi plan yapalım, her seferinde bir

adım. İlk aşamada onu ümitsiz bir durumda olduğuna inandırmaksın. Şimdi bu aşamayı planlayalım. Hangi konudan söz edeceksin ona?”

“Bunda bir sorun yok Sig. Konuşacak çok şey bulabilirim.”

“Ama Josef, bunları gerçekten inanılır hale nasıl getireceksin?”

Breuer duraksadı, neyin ne kadarını anlatacağına karar veremedi. Yine de şöyle karşılık verdi. “Kolay Sig. Bütün yapacağım ona hakikati anlatmak.”

Freud hayretle Breuer’e bakıyordu. “Hakikati mi? Ne demek istiyorsun Josef? Sen ümitsiz biri değilsin, her şeye sahipsin. Viyana’daki bütün doktorlar sana gıpta ediyor, bütün Avrupa yaptıklarını alkışlıyor. Birçok öğrenci, bu yetenekli genç doktor Freud gibi, senin ağzından çıkan her söze tapıyor. Araştırmaların son derece önemli, karın, imparatorluğun en güzel, en hassas kadını. Ne ümitsizliği? Josef, bütün nimetleriyle yaşamının doruğunda yaşıyorsun sen!”

Breuer elini Freud’un eli üzerine koydu. “Yaşamın doruğu! Tam üstüne bastın Sig. Hayat merdiveninin doruğuna çıktık! İşte asıl problem şimdi başlıyor; bunun bir de inişi var. Bu doruktan baktığımda geri kalan bütün yaşamımı görebiliyorum ve bu manzara hoşuma gitmiyor. Gördüklerim yalnızca yaşlanmak, çökmek, babalık ve büyükbabalık yapmak.”

“Ama Josef,” derken Freud’un bakışlarındaki panik çok açıktı. “Nasıl böyle konuşabilirsin? Ben başarı görüyorum iniş değil! Güvenlik görüyorum, fizyoloji konusundaki iki büyük keşfinle adının ebedileştiğini görüyorum!”

Breuer gözlerini kırpıştırdı. Bütün yaşamını sırf istemediği bir ödül uğruna yaşamış olmanın nasıl bir şey olduğunu ona nasıl kabul ettirebilirdi. Hayır, bunu kendine saklamalıydı. Bu, gençlere anlatılabilecek şeylerden değildi.

“Şöyle ifade edeyim Sig. İnsan kırkındayken, yirmi beşinde anlayamayacağı şeyleri hisseder.”

“Yirmi altı. Üstelik de bitirmek üzereyim.”

Breuer güldü. “Bağışla Sig, sana büyüklük taslamak istemiyorum. Ama Herr Müller ile tartışabileceğim pek çok özel şey olabileceğini anla yeter. Örneğin, problemli bir evliliğim var ve bu problemleri seninle paylaşmamayı tercih ediyorum; böylece senin de Mathilde’den saklaman gereken bir şey olmaz ve paylaştığınız dostluğu bozmamış olursunuz. Bana inan: Herr Müller’e anlatacak çok şey bulurum ve çoğu hakikate dayanacağı için onu inandırmakta da zorluk çekmem. Bern asıl endişelendiren ikinci aşama!”

“Yani, kendi ümitsizliği için sana başvurma zamanı geldiğinde ne olacak, öyle mi?”

Breuer evet anlamında başını salladı.

“Söylesene bana Josef, diyelim ki istediğin herhangi bir tarzı seçebilecek durumdasın. Ne olmasını isterdin? İki insanın birbirine önerebileceği şey ne olabilirdi?”

“Bu çok iyi! Bana ilham veriyorsun. Bu konuda mükemmelsin Sig!” Breuer bir iki dakika düşündü. “Hastam erkek de olsa ve her ne kadar histerik olmasa da sanırım Bertha’yla yaptığımın aynısını onunla da yapardım.”

“Baca temizleme mi?”

“Evet, bana her şeyi açıkça anlatması gerek. Anlatınca açılabileceğine, konuşarak bazı yüklerin atılabileceğine inanıyorum. Katoliklere bir bak. Papazlar yüzyıllardır günah çıkararak insanları rahatlatabiliyorlar.”

“Acaba,” dedi Freud, “bu rahatlama o yükün ağırlığından kurtulmaktan mı, yoksa ilahi bağışlamaya inanmaktan mı geliyor?”

“Agnostik Katolik hastalarımın çoğu günah çıkarmanın kendilerine iyi geldiğine inanıyor. Yıllar önce ben de sık sık bir dostuma her şeyimi anlatarak ne kadar rahatladığımı bilirim. Ya sen Sig? Sen hiç itirafta bulunarak rahatladın mı? Birine kendini tamamen açtığın oldu mu hiç?”

“Tabii; nişanlıma. Martha’ya her gün yazarım.”

“Haydi Sig.” Breuer gülerek elini dostunun omzuna koydu.

“Martha’ya, hem de özellikle Martha’ya söyleyemeyeceğin şeyler vardır mutlaka.”

“Yok Josef, ben ona her şeyi anlatırım. Anlatamayacağım ne olabilir ki?”

“Bir kadına âşık olduğunda, senin yalnızca iyi yönlerini görmesini istersin. Doğal olarak kendinle ilgili bazı şeyleri saklarsın, yani seni kötü gösterebilecek şeyleri. Cinsel isteklerini örneğin.”

Breuer, Freud’un kıpkırmızı kesildiğini fark etti. Freud ile Breuer daha önce böyle bir konuya hiç girmemişlerdi. Freud ise muhtemelen daha önce hiç kimseyle böyle bir konuya girmemişti.

“Ama benim cinsel isteklerim yalnızca Martha’ya yönelik. Başka hiçbir kadın ilgimi çekmiyor.”

“Martha’dan önce, diyelim o zaman.”

“Martha’dan öncesi yok ki. O, benim istediğim ilk kadın.”

“Ama Sig, mutlaka başkaları da olmuştur. Viyana’daki her tıp öğrencisinin bir süssmâdchen[25]‘i vardır. Genç Schnitzler’in her hafta bir yenisiyle çıktığını söylüyorlar.”

“İşte Martha’yı korumak istediğim de dünyanın bu bölümü. Schnitzler, herkesin bildiği gibi, ahlâksız bir çapkın. Böyle sefih bir yaşam benim ilgimi çekmiyor. Buna ayıracak zamanım da yok, param da; her florini kitap için harcamam gerek.”

En iyisi bu konuyu kapatmalı, diye düşündü Breuer. Yine de önemli bir şey öğrenmiş oldum: Freud’la paylaşacak şeylerin belli bir sınırı var.

“Sig, konuyu saptırdım. Beş dakika geriye gidelim. Bana ne olmasını istediğimi sormuştun. Herr Müller’in ümitsizliği hakkında konuşmasını isterdim. Beni günah çıkartacağı bir papaz olarak görmesini umuyorum. Belki tek başına bu bile onu iyileştirebilir ve insanların arasına döndürebilir. Şimdiye kadar tanıdığım en yalnız varlık o. Bugüne kadar herhangi bir kimseye açıldığını hiç sanmıyorum.”

“Ama ona ihanet edenler olduğunu söylemiştin. Kuşkusuz birilerine inandı ve kendini onlara açtı. Yoksa ortada ihanet diye bir şey

olmazdı.”

“Evet, haklısın, ihanetin onun için büyük bir önemi var. işin aslı, benim yöntemimin de ana ilkesi, belki de temelindeki ilke bu olmalı: Primum non nocere; zarar vermemek, ihanet olarak yorumlayabileceği bir şey yapmamak.”

Breuer söylediği sözler üzerine bir iki dakika düşündükten sonra ekledi: “Sig, bütün hastalarıma hep bu şekilde davrandığımı bilirsin; bu yüzden Herr Müller ile aramda bu konuda bir sorun olmasını istemem. Ama geçmişimizde, ona karşı yaptığım bir ikiyüzlülük var; ihanet olarak bunu görebilir. Ancak olanları artık değiştiremem. Keşke ona her şeyi anlatıp kendimi temize çıkarabilsem; Frâulein Salome ile görüşmemi, arkadaşlarının kendi aralarında anlaşıp onu Viyana’ya göndermelerini ve hepsinden öte, hasta olanın o değil, benmişim gibi yapmamızın bir kurmaca olduğunu anlatabilseydim.”

Freud şiddetle başını iki yana salladı. “Kesinlikle olmaz! Bu açılma, bu itiraflar tamamen senin yararına olacak, onun yararına değil! Hayır, hastana gerçekten yardımcı olmak istiyorsan, bu yalanla yaşamak zorundasın.”

Breuer başıyla onu onayladı. Freud’un haklı olduğunu biliyordu. “Pekâlâ, elimizde neler var bir bakalım. Ne yapıyoruz?”

Freud hemen cevap verdi. Bu tür entelektüel alıştırmalardan çok hoşlanıyordu. “Atılacak adımlar belli, ilki, kendini anlatarak onu meşgul etmek, ikincisi, rolleri değişmek. Üçüncüsü, onun kendisini olduğu gibi anlatmasını sağlamak. Temel ilke de şu: Güvenini kaybetmemek ve ihaneti düşündürecek bir şey yapmaktan kaçınmak. Peki, bir sonraki adım ne olacak? Diyelim ki senin ümitsizliğini paylaştı, ya sonra?”

“Belki de,” diye karşılık verdi Breuer, “bir sonraki adıma gerek kalmayacak. Belki içini döktüğü zaman her şey kendiliğinden hallolmuş olacak; yaşamında böyle bir değişiklik yapmış olması başlı başına yeterli bir adım olacak.”

“Yalnızca içini dökmek o kadar güç veren bir şey değildir Josef. Öyle olsaydı, bir tane bile nevrotik Katolik olmazdı!”

“Evet, bence de haklısın. Ama belki...” derken saatine bakan Breuer

geç olduğunu fark edince, “Şimdilik bu kadar plan yapabiliriz,” diyerek bir işaretle garsondan hesabı istedi.

“Josef, bu konuşma bana çok zevk verdi. Görüşmemizin şeklini çok takdir ettiğimi söylemeliyim, önerilerimi ciddiye aldığını görmek benim için bir onurdur.”

“Aslında Sig. bu konuda çok başarılısın. İkimiz iyi bir takım oluşturuyoruz. Ancak hazırladığımız yöntemin büyük bir takdirle karşılanacağını düşünemiyorum. Böyle Bizans oyunu gibi bir tedaviyi kaç hastaya uygulayabiliriz? Aslına bakarsan bugün, tıbbi tedaviden çok dolap çevirmedeki becerilerimizi sergilediğimizi hissettim. Hasta olarak kimi tercih ederdim biliyor musun? Ötekini, yardım için yalvaran adamı!”

“Yani hastanın içinde hapsolan bilinçdışı bilinci mi demek istiyorsun?”

“Evet,” diyen Breuer hesap pusulasına bakmadan (hiç bakmazdı) garsona bir florin uzattı. “Evet, o zaman her şey çok daha basit olurdu. Biliyor musun Sig, belki de tedavinin asıl hedefi bu olmalı, yani saklı tutulan bu bilinci serbest bırakmak, gün ışığında yardım isteye bilmesini sağlamak.”

“Evet, bu çok iyi Josef. Ama ‘serbest bırakmak’ terimini kullanmak doğru olur mu? Ne de olsa onun ayrı bir varlığı yok; o, Müller’in bilinçdışı bir parçası. Biz ise bütünlüğün peşinde değil miyiz?” Freud kendi fikrinden o kadar etkilenmişti ki cümlesini tekrar ederken yumruğunu yavaşça mermer masaya indirmekten kendini alamadı. “Bilincin bütünlüğü.”

“Ah Sig, işte bu!” Bu fikir Breuer’i heyecanlandırmıştı. “Müthiş bir görüş!” Garsona birkaç tane bakır Kreuzer bıraktıktan sonra birlikte Michaelerplatz’a doğru yürümeye başladılar. “Evet, eğer hastam kendisiyle bu parçasını bütünleştirebilirse bu büyük bir başarı olur. Başkasından teselli bulmanın ne kadar doğal olduğunu bir öğrenebilse, eminim bu kadarı yeterdi!”

Kohlmarkt’tan aşağı yürüdüklerinde Graben Caddesi’nin kalabalığına girip orada ayrıldılar. Freud hastaneye gitmek üzere Naglergasse’ye doğru döndü, Breuer ise Stephensplatz’dan geçerek Aziz Stephanos

Kilisesi'nin olduğundan daha azametli görünen Romanesk kulelerinin altından geçerek Bâckerstrasse, 7 numaraya doğru ilerledi. Sig'le konuşmasından sonra yarın sabah Nietzsche'yle yapacağı görüşme konusunda kendisini daha rahat hissetmişti. Yine de içinde, bütün bu ayrıntılı hazırlığın bir yanılsama olduğu; konuşmalarının, asıl Nietzschenin hazırlıklarına göre yürüyeceği gibi bir his vardı.

XIV

Nietzsche gerçekten de hazırlanmıştı. Breuer ertesi sabah fizik muayenesini bitirir bitirmez kontrolü Nietzsche ele aldı.

"Görüyor musunuz," diyerek Breuer'e kalın bir defter gösterdi. "Ne kadar düzenli biriyim! Emrinizdekilerden biri, Herr Kaufmann dün bana bunu alma inceliğini gösterdi."

Yatağından kalktı. "Odaya bir sandalye daha istedim. Sandalyelere geçip çalışmamıza başlayalım mı?"

Breuer, hastanın sesindeki ciddiyet ve otoriteye şaşırmıştı, önerisine uyup Nietzsche'nin yanındaki sandalyeye oturdu. Her iki sandalye de turuncu alevlerle çıtır çıtır yanan şömineye dönüktü. Breuer bir süre ısındıktan sonra Nietzsche'yi daha iyi görebilmek için sandalyesini döndürüp Nietzsche'nin de aynı şeyi yapmasını sağladı.

"Analiz için ana kategorileri belirleyerek başlayalım," dedi Nietzsche. "Benden yardım istediğinizde dün sözünü ettiğiniz sorunların listesini yaptım."

Defterini açan Nietzsche, Breuer'in yakınmalarını ayrı ayrı sayfalara nasıl kaydettiğini gösterip yüksek sesle okudu: "Bir; genel mutsuzluk. İki; yabancı düşüncelere kapılmak. Üç; kendinden nefret etmek. Dört; yaşlanma korkusu. Beş; ölüm korkusu. Altı; intihar eğilimi. Hepsi tamam mı?"

Nietzsche'nin sesindeki resmiyetten rahatsız olan Breuer en derin duygularının böylece madde madde listelenmesinden ve bu kadar klinik bir tarzla anlatılmasından hiç hoşlanmamıştı. Ama şimdilik işbirliğiyle karşılık verdi. "Tam olarak diyemeyeceğim. Karıma ilişkin çok ciddi sorunlarım var. Ondan fazlasıyla uzak hissediyorum kendimi,

sanki seçmediğim bir evlilik ve hayatın tuzağına düşmüş gibiyim.”

“Sizce bunu bir mi yoksa iki problem olarak mı ilave edelim?” “Sizin birim tanımınıza bağlı.”

“Evet, bu bir sorun gerçekten; bu maddeler aynı mantık düzeyine girmiyorlar. Bazıları sonuç bazıları ise sebep.” Nietzsche notlarımı karıştırdı. “Örneğin, ‘mutsuzluk’ bu ‘yabancı düşünceler’den kaynaklanan bir sonuç olabilir. Ya da ‘intihar eğilimi’, ölüm korkularının sebebi veya sonucu olabilir.”

Breuer’in rahatsızlığı arttı. Bu rol değişiminin gidişatından hoşlanmamıştı.

“Bunları böyle listelememize gerek var mıydı? Bu liste fikri nedense beni huzursuz ediyor.”

Nietzsche sıkıntılı görünüyordu. Kendinden emin görünen o havasının çok hassas olduğu belliydi. Breuer’den gelen ufacık bir itirazla bütün tavırları değişti. Yatıştırıcı bir ses tonuyla karşılık verdi.

“Yakınmaların bazılarına öncelik vererek daha sistematik ilerleyebileceğimizi düşünmüştüm. Yine de, samimi olmak gerekirse, en temel problem, şu anda diyelim ki ölüm korkusu ile mi yoksa en temel olmayan, yani en alt türevlerden biri, şimdilik diyelim ki yabancı düşüncelere kapılmak ile mi başlayacağımıza karar verebilmiş değilim. Ya da klinik açıdan en acil olanı veya yaşam tehlikesi içerenini, diyelim ki intihar eğilimini mi öne alalım, bilemiyorum. Yoksa en çok sıkıntı vereninden, günlük yaşamınızda sizi en huzursuz edeninden, diyelim ki kendinden nefretten mi başlayalım?”

Breuer’in rahatsızlığı artmaya devam ediyordu. “Bunun iyi bir yaklaşım olduğundan hiç de emin değilim.”

“Ama bunları sizin kendi tıbbi yöntemlerinize dayanarak hazırladım,” diye karşılık verdi Nietzsche. “Hatırlayabildiğim kadarıyla siz benden, kendi durumum hakkında genel olarak konuşmamı istemiştiniz. Sonra problemlerimin bir listesini yaptınız ve sistematik olarak, hem de çok sistematik olarak ilerleyerek her birini sırasıyla incelediniz. Bu doğru değil mi?”

“Evet, tıbbi muayenelerimi böyle yaptığım doğru.”

“O halde Doktor Breuer, şimdi neden böyle bir yaklaşıma direniyorsunuz? Bana bir alternatif önerebilir misiniz?”

Breuer başını iki yana salladı. “Sorunu bu şekilde koyduğunuz zaman, sizin önerdiğiniz yönteme uymak zorunda kalıyorum. Ne var ki hayatımın en gizli duygularını böyle düzenli kategorilere sokarak konuşmak bana yapmacık ve zorlama gibi geliyor. Bu problemlerin hepsi, benim zihnimde birbirinden ayrılamaz biçimde düğümlenmiş durumda. Ayrıca, listeniz öyle soğuk bir liste ki... Bunlar ise hassas, incinebilir şeyler; sırt ağrısı ya da cilt kaşıntısı gibi kolayca anlatabilecek konular değil.”

“Beceriksizlikle duygusuz olmayı birbirine karıştırmayın Doktor Breuer. Hatırlarsanız, benim tek başına yaşayan bir insan olduğum konusunda sizi daha önce uyarmıştım. Rahat ve sıcak ilişkilere alışkın biri değilim.”

Defterini kapatan Nietzsche bir süre pencereden dışarıya baktı. “Başka bir yaklaşım deneyeyim; dün, uygulayacağımız yöntemi birlikte bulacağımızı söylediğinizi hatırlıyorum. Söyler misiniz Doktor Breuer, bu konuda bizim faydalanabileceğimiz benzer bir deneyiminiz olmuş muydu?”

“Benzer deneyim mi dediniz? Hımm... Tıp tarihinde sizin ve benim yaptığımızı daha önce hiç kimse yapmamıştır. Buna ne ad verilebileceğini bile bilemiyorum, belki ümitsizlik terapisi ya da felsefe terapisi ya da henüz uydurulmamış bir ad olabilir. Doktorların bazı psikolojik rahatsızlıkları tedavi etmek durumunda kaldıkları bir gerçek: Örneğin beyin hummasından kaynaklanan hezeyanlar, beyin sifilisi sonucu paranoya ya da kurşun zehirlenmesinin yol açtığı psikozlar gibi fiziksel kaynaklı hastalıklar. Ayrıca, psikolojik durumları yüzünden sağlık durumları ya da yaşamları tehdit altında olan hastalar; örneğin, ciddi ölçüde melankoli ya da mani.”

“Yaşamın tehdit altında olması dediniz? Nasıl yani?”

“Melankolikler ölüm orucuna girerler ya da intihar edebilirler. Manikler ise genellikle kendilerini öldüresiye yorarlar.”

Nietzsche karşılık vermeden sessizce oturup ateşe bakıyordu.

“Ama tabii ki,” diye devam etti Breuer. “Bunların şu anda benim içinde bulunduğum durumla ilgisi yok ve bu gibi durumların tedavisi felsefi ya da psikolojik yaklaşımla değil fiziksel yöntemlerle yapılır; örneğin elektrik tedavisi, banyolar, ilaçlar, zorunlu istirahat vb. gibi. Akıldışı korkuları olan hastalar için ara sıra bazı psikolojik yöntemler geliştirerek onları sakinleştirmeye çalışırız. Geçenlerde dışarı çıkmaya korkan yaşlı bir hanım hastam olmuştu, aylarca odasından dışarı çıkamamış. Bütün yaptığım güvenini kazanana kadar onunla konuşmak oldu. Sonra, onu görmeye her gittiğimde elini tutuyor ve güven duygusunu artırarak onu odasından her gün daha fazla uzağa götürüyordum. Ama bu sağduyuya dayalı bir doğaçlamaydı, yani bir çocuğu eğitmek gibi bir şey. Böyle bir işi yapmak için doktor olmak gerekmez.”

“Tüm bunlar bizden çok uzak konular gibi görünüyor,” dedi Nietzsche. “Daha ilgili bir şey yok mu?”

“Eh, tabii, bugünlerde bir de fiziksel semptomları yüzünden doktorlara giden hastalar var; felç, konuşma bozuklukları veya bir ölçüde körlük ya da sağırlık gibi, ki bunların hepsinin de sebebi psikolojik bir çatışmada yatıyor. Bu duruma biz ‘histeri’ diyoruz, rahmin Yunanca karşılığı olan hysterus’tan türemiş.”

Nietzsche Yunancadan çeviri yapmasına gerek olmadığını söylemek ister gibi hızlı hızlı başını salladı. Onun filoloji profesörlüğü yapmış olduğunu hatırlayan Breuer devam etti: “Bu semptomlara, amaçsız kalan rahmin neden olduğunu düşünürdük; tabii bu anatomik olarak çok mantıksız.”

“Erkeklerdeki hastalığı nasıl açıklıyorlardı?”

“Hâlâ anlayamadığımız nedenlerle bu bir kadın hastalığı diyebiliriz; erkeklerde histeri vakasına rastlandığına dair henüz bir kayıt yok.

Ben her zaman histerinin filozofların da ilgisini çekecek bir hastalık olduğunu düşünmüşümdür. Belki de histeri semptomlarının anatomik zemine oturtulamamasının sebebini doktorlar değil, filozoflar açıklayabilir.”

“Ne demek istiyorsunuz?”

Breuer kendini şimdi daha rahat hissediyordu. İlgili bir öğrenciye tıp konularında bilgi vermek onun kendini rahat hissettiği ve yabancı olmadığı bir roldü.

“Buna bir örnek verebilirim. Sinirsel bir rahatsızlıktan kaynaklanması imkânsız nedenlerle bazı hastalarımın ellerinin uyuştuğunu gördüm. Bunlara ‘eldiven’ anestezisi diyoruz; sanki bileklerine anestetik bir bant sarılıymış gibi bilekten sonraki bölgede hiçbir his duyulmuyor.”

“Ve bu, sinir sistemine uymuyor öyle mi?” diye sordu Nietzsche.

“Doğru. Sinirsel desteğin çalışma şekli buna uymuyor: Ele destek veren üç farklı sinir vardır; radyal, ulnar ve medyan, bunların her biri beyindeki ayrı bir yerden gelir. Yani, parmakların yarısı bu sinirlerden biriyle, diğer yarısı başka bir sinirle desteklenir. Ama hasta bunu bilmez. Hasta adeta, elinin tamamının tek bir sinirden, ‘el siniri’nden destek aldığını zannederek hayal gücüyle buna uygun bir bozukluk yaratır.”

“Müthiş!” Nietzsche defterini açıp birkaç kelime yazdı. “Diyelim ki insan anatomisinde uzman olmuş bir kadının histerisi var. Bu kadının yaşadığı hastalık anatomik açıdan uygun mu olur?”

“Emin değilim. Histeri anatomik değil, kavramsal bir hastalık. Histerinin sinirlere anatomik bir zarar vermediğine dair kanıtlar var. Aslına bakarsanız bu hastalar hipnozla uyutulduğunda semptomlar birkaç dakikada kayboluyor.”

“O halde hipnoz şu anda uygulanan tedavi yöntemi oluyor?”

“Hayır! Ne yazık ki, hipnoz tıp çevrelerinde pek tutulmuyor, en azından Viyana’da böyle. Bunun sebeplerinin başında kötü bir geçmişi olması geliyor; çünkü eski hipnozcuların çoğu hiçbir tıp eğitimi almamış şarlatanlarmış. Dahası, hipnozun kalıcı bir etkisi yok. Ama bu kadar bile işe yaraması, hastalığın psikolojik kökenli olduğunu kanıtlamaya yetebilir.”

“Siz, kendiniz,” diye sordu Nietzsche, “hastalarınıza bu yöntemi uyguladınız mı?”

“Birkaç kere. Çok yoğun bir şekilde ilgilendiğim bir hastamda bunu uyguladım. Bu vakayı size zaten anlatmam gerekiyor. Bu tedaviyi

bana da uygulamanız için değil, listenizdeki maddeler üzerinde çalışmaya başlamamız için anlatacağım tabii. Herhalde iki numaralı maddeydi.”

Nietzsche defterini açıp yüksek sesle okudu, “Yabancı düşüncelere kapılmak? Anlamıyorum. Neden yabancıl Bunun histeriyle ilgisi ne?”

“Açıklayayım. Öncelikle, bunlara ‘yabancı’ diyorum çünkü yoktan gelip zihnimi işgal ediyor. Bunları düşünmek istemiyorum, ama kovduğumda hemen uçup gitmelerine rağmen kısa bir süre sonra tekrar gelip sinsice beynime sızıveriyorlar. Bu düşünceler ne tür mü? Şey, bunlar güzel bir kadınla ilgili; histeri tedavisi yaptığım bir hastamla ilgili. Size bütün hikâyeyi en baştan anlatayım mı?”

Hiç de meraklı görünmeyen Nietzsche, Breuer’in sorusundan biraz rahatsız olmuştu. “Genellikle yalnızca konuyu anlamama yetecek kadarını anlatmanızı önereceğim. Kendinizi utandıracak ya da küçük düşürecek bir duruma girmemenizi rica ediyorum, bunun en ufak bir faydası olmaz.”

Nietzsche ketum bir insandı. Breuer bunu biliyordu. Ama onun kendisinden de ketum olmasını isteyebileceği hiç aklına gelmemişti. Breuer bu konuda bir karar vermesi gerektiğini fark etti: Mümkün olduğu kadar açık bir şekilde her şeyini anlatacaktı. Ancak o zaman Nietzsche, insanların birbirine karşı açık ve dürüst olmasında bir kötülük olmadığını görebilirdi.

“Haklı olabilirsiniz, ama duygularımın ne kadar derinine inersem o kadar rahatlayabileceğime inanıyorum.”

Nietzsche gerildi, ama başıyla devam etmesini işaret etti.

“Hikâye iki yıl önce hastalarımdan birinin bana gelerek kızının tıbbi tedavisini üstlenmemi rica etmesiyle başladı. Kadının kimliğini saklayabilmek için ona Anna O. diyeceğim.”

“Ama bu takma ad yönteminizi bana zaten anlatmıştınız, demek ki gerçek ad ve soyadının başharfleri B.P.”

Breuer gülümseyerek, bu adam da Sig gibi. Hiçbir şeyi unutmuyor, diye düşündü ve Bertha’nın hastalığının ayrıntılarını anlatarak devam etti. “Ayrıca Anna O.’nun yirmi bir yaşında, olağanüstü zeki, iyi eğitimli

ve insanın aklını başından alacak kadar güzel bir kadın olduğunu bilmeniz de önemli. Hızla yaşlanan kırk yaşındaki bir adama taze soluk getiren bir esinti; daha doğrusu, bir siklon! Tarif ettiğim kadın türünü bilir misiniz?”

Nietzsche soruyu duymazlıktan gelerek, “Ve onun doktoru oldunuz?” diye sordu.

“Evet, onun doktoru olmayı kabul ettim ve asla güvenine ihanet etmedim. Tüm itiraflarım yalnızca düşünce ve fantezilerden oluşuyor, hiçbiri gerçekleşmiş eylemler değil. İlkönce, uyguladığım psikolojik tedavi üzerinde durayım.

“Onunla her gün görüşüyorduk, her görüşmemizde hafif bir trans haline geçiyor ya da onun deyimiyle, son yirmi dört saatteki bütün huzursuz düşünce ve olayları ‘boşaltıyordu’. ‘Baca temizleme’ adını taktığı bu işlem bir sonraki yirmi dört saatte onun gerçekten rahat olmasını sağlıyor, ama histeri semptomlarına faydalı olmuyordu. Sonra, bir gün, rastlantı sonucu başarılı bir tedavi yöntemi çıktı karşıma.”

Breuer daha sonra asıl nedenlerin kaynağına inerek semptomların hepsini nasıl yok ettiğini ve üstelik en sonunda en temel neden olan babasının ölümünden duyduğu korkuyu da keşfetmesini ve bu tecrübeyi tekrar yaşamasını sağlayarak hastalığından tamamen kurtarabildiğini bir bir anlattı.

Büyük bir heyecanla not almaya devam eden Nietzsche hayretini dile getirdi: “Bence bu hastaya uyguladığınız tedavi olağanüstü! Psikolojik terapi alanında müthiş bir keşif yapmış olabilirsiniz. Belki kendi problemleriniz için de değerli olabilir bu bilgi. Kendi keşiflerinizin size de faydası dokunabileceği fikri hoşuma gitti. Zira aslında kimse kimseye yardım edemez; insan kendine yardım etme gücünü kendi içinde bulmalıdır. Belki sizin de Anna O. gibi psikolojik problemlerinizin asıl kaynağını keşfetmeniz gerekiyor. Oysa az önce bu tedavinin sizin için uygun bir yaklaşım olmadığını söylediniz. Neden peki?”

“Birçok nedeni var,” dedi Breuer, sesinde bir tıp otoritesinin kesinliği vardı. “Benim durumum Anna O.’dan çok daha farklı. Her şeyden önce hipnoza eğilimli biri değilim: Bilinçdışı yaşadığım hiçbir şey olmadı. Bu

önemli, çünkü histerinin, kişinin tamamen sapmış bir bilinç durumunda yaşadığı travmatik bir olaydan kaynaklandığına inanıyorum. Çünkü travmatik hafıza ve aşırı korteks uyarımı değişik ruh hallerinde rastlanan bir şeydir, bu nedenle de günlük yaşam sırasında ‘ele alınamaz’ ya da yok edilemezler.”

Sözlerine ara vermeden devam eden Breuer ayağa kalkıp ateşi karıştırdı ve bir parça odun daha attı. “Ayrıca bundan daha da önemli olabilecek bir şey varsa o da benim semptomlarımın histerik olmadığıdır: Bunlar sinir sistemimi ya da bedenimin herhangi bir bölümünü etkisi altına almıyor. Hatırlarsanız histeri kadınlarda görülen bir hastalık. Sanırım, benim durumum nitelik olarak daha ziyade normal insan korkusu ya da sefaletine yakın. Tabii, nicelik olarak ise çok daha fazla!

“Bir şey daha var: Benim semptomlarım akut değil: Uzun yıllarla birlikte bu hale geldi. Listenize bakın. Bu problemlerimin hiçbirinin başlangıç tarihini size veremem. Fakat hastama uyguladığım tedavinin bana faydası olmamasının bir nedeni daha var ve bu oldukça rahatsız edici bir neden. Bertha’nın semptomları... “

“Bertha mı? İlk isminin baş harfi B derken haklıymışım.”

Breuer sıkıntıyla gözlerini kapattı. “Korkarım aptalca bir hata yaptım. Hastamın gizlilik haklarını ihlal etmemek benim için son derece önemlidir. Özellikle de bu hastanın. Ailesi bu çevrede çok iyi tanınır ve herkes de benim onun doktoru olduğumu biliyor. Bu nedenle diğer doktorlara ondan bahsederken her zaman dikkatli olmuş, ipucu vermemeye çalışmışımdır. Ama burada sizinle birlikteyken takma ad kullanmak sıkıcı.”

“Yani hem rahatça konuşmaya çalışmak ve içinizi boşaltmak, hem de yanlış bir ad söylememek için sürekli kendinizi kontrol altında tutmak demek istiyorsunuz sanırım?”

“Aynen dediğiniz gibi,” diyen Breuer içini çekti. “Şu andan itibaren ondan söz ederken gerçek ismini kullanmaktan başka çarem yok: Bertha, ama bunu kimseye söylemeyeceğinize dair bana yemin etmelisiniz.”

Nietzsche'nin hiç beklemeden "Tabii," demesi üzerine Breuer ceketinin cebinden puro kutusunu çıkartıp içinden bir tane aldı, Nietzsche ona katılmasa da kendisininkini yaktı. "Nerede kalmıştım?" diye sordu.

"Bu yeni yönteminizin neden sizin problemleriniz konusunda işlemeyeceğini anlatıyordunuz, bir de 'rahatsız edici' bir nedenden söz ettiniz."

"Evet, rahatsız edici bir nedeni var." Breuer devam etmeden önce mavi dumanını uzun uzun üfledi. "Bazı meslektaşlarıma ve tıp öğrencilerine bu vakayı anlatırken çok önemli bir keşif yaptığımı söyleyerek böbürlenmek gibi bir aptallık ettim. Ama birkaç hafta sonra onu başka bir doktora devrettiğimde bütün semptomlarının tek tek yinelemeye başladığını öğrendim. Şimdi benim durumumun ne kadar kötü olduğunu anlıyor musunuz?"

"Kötü," diye karşılık verdi Nietzsche, "çünkü gerçek olmayabilecek bir iyileştirmeden söz etmiştiniz, öyle mi?"

"Bazen o konferansa katılan herkesi tek tek bulup vardığım sonuçların ne kadar yanlış olduğunu söylediğimi hayal ediyorum. Bu zaten hep yaşadığım bir duygu, meslektaşlarımın benim hakkımdaki düşünceleri benim için hep önemli olmuştur; bu yüzden canım çok sıkılıyor. Bana karşı saygılarından emin olmama rağmen kendimi dolandırıcı gibi hissediyorum, beni allak bullak eden şeylerden biri de bu. Bunu da listenize ekleyin."

Nietzsche vazifesine bağlı bir tavırla defterini açıp bir süre bir şeyler yazdı.

"Ama Bertha konusuna dönecek olursak; hastalığının depreşmesinin sebebini tam olarak bilemiyorum. Belki de hipnoz tedavisi gibi benim uyguladığım tedavi de geçici olarak başarılı olmuştur. Belki de tedavi etkili olmuştu, ama felaketle sonuçlandığı için bozulmuş olabilir."

Nietzsche tekrar kalemini ele aldı. " 'Felaketle sonuçlandı' derken ne demek istiyorsunuz?"

"Bunu anlayabilmeniz için önce onunla aramızda geçenleri anlatmam gerek. Bu konuda fazla hassas davranmanın bir faydası olmayacak.

Olduğu gibi anlatayım da bitsin. Ben, bu yaşlı aptal adam, ona âşık oldum! Saplantı haline getirdim. Hiçbir zaman aklımdan çıkaramadım." Breuer bu kadar kolay, hatta heyecanla açılabilmesine hayret etmişti.

"Günüm ikiye bölünmüştü; yarısı Bertha'yla olduğum zamanlar, diğer yarısı da tekrar birlikte olmayı beklediğim zamanlar! Onu haftanın her günü bir saat görüyordum, sonra günde iki kez görmeye başladım. Onu her gördüğümde büyük bir ihtirasla doluyordu içim. Bana dokunduğu zaman cinsel açıdan tahrik oluyordum."

"Size neden dokunuyordu?"

"Yürürken zorluk çekiyordu; bu yüzden yürüyüşe çıktığımızda koluma giriyordu. Sık sık birdenbire baldırlarına kramp girdiği için uzun uzun masaj yapmam gerekiyordu. Bazen öyle acıklı ağlıyordu ki onu rahatlatmak için kollarıma almak zorunda kalıyordum. Bazen yanında oturduğumda kendiliğinden transa giriyor, başını omzuma dayıyor ve bir saat boyunca 'baca temizliği' yapıyordu. Bazen de başını kucağıma koyar ve bir bebek gibi uyurdu. İçimin cinsel duygularla dolmasından başka elimden bir şey gelmediği öyle çok, öyle çok zaman oluyordu ki."

"Belki," dedi Nietzsche, "bir erkek ancak bir erkek gibi davranarak kadının içindeki kadının ortaya çıkmasına yol açar."

Breuer başını hızla kaldırdı. "Sizi yanlış anladım galiba! Hastayla girilecek her türlü cinsel temasın yanlış olduğunu siz de bilirsiniz, tabii bunlar Hipokrat yemininde yasaklanmıştır."

"Ya kadın? Kadının sorumluluğu yok mudur?"

"Ama o kadın değil, bir hasta! Ne demek istediğinizi anladığımı sanmıyorum!"

"Buna daha sonra dönelim," dedi Nietzsche soğukkanlılıkla. "Felaketle sonuçlanması meselesine gelmedik henüz, değil mi?"

"Şey, Bertha'nın her gün daha iyiye gittiğini, semptomlarının birer birer düzeldiğini görüyordum. Ama doktorunun durumu kötüye gidiyordu. Her zaman anlayışlı ve sakin bir kadın olan karım Mathilde, Bertha'ya bu kadar zaman harcamama önceleri sitem etmeye başladı; daha sonra onun hakkında konuşmam bile onu kızdırmaya başladı.

Neyse ki Mathilde'ye Bertha hakkındaki duygularımı anlatmak gibi bir aptallık yapmadım, ama sanırım kuşkulanmıştı. Bir gün, bana öfkeyle bağırıp Bertha adını ağzıma almamı yasakladı. Ondan sonra ben de karıma kızmaya hatta onu benim için bir engel olarak görmeye başladım, sanki o olmasaydı Bertha ile yeni bir yaşama başlayabilirdim."

Breuer Nietzsche'nin gözlerini kapattığını görünce durdu. "İyi misiniz? Bugünlük bu kadar yeter mi dersiniz?"

"Dinliyorum. Bazen gözlerim kapalıyken daha iyi görürüm."

"Evet, durumu karmaşık yapan başka bir faktör daha vardı. Eskiden, Frau Becker'den önce yanımda Eva Berger adında bir hemşire çalışırdı. Birlikte çalıştığımız on yıl içinde çok yakın dost ve sırdaş olmuştuk. Eva benim için kaygılanmaya başlamıştı. Duygularıma kapılıp yanlış bir şey yapacağımdan ve Bertha'ya karşı duyduğum delice tutkunluğun beni mahvedeceğinden korkuyordu. Ve bir gün, sırf dostluk adına kendisini kurban olarak sundu."

Nietzsche'nin gözleri faltaşı gibi açıldı. Breuer bir süre gözlerinin akını görebilmişti.

"'Kurban' demekle neyi kastediyorsunuz?"

"Kendimi mahvetmemi önlemek için her şeyi yapabileceğini söyledi. Eva, Mathilde'yle benim aramda bir süredir cinsel ilişki olmadığını biliyor ve Bertha'nın üzerine bu kadar düşmemi buna bağlıyordu. Sanırım, cinsel gerilimimi rahatlatmayı teklif etti bana."

"Bunu sizin için yaptığına inanıyorsunuz, öyle mi?"

"Bundan eminim. Eva çok çekici bir kadındır, istediği her erkeği elde edebilir. Bu teklifini benim yakışıklılığım için yapmadığına emin olabilirsiniz: Bana bir bakın; kelleşen bir kafa, süpürge çalısı gibi bir sakal ve bir de şu 'kepçe kulaklar'." Breuer dışarı çıkık kulaklarını göstererek, "Çocukken beni hep böyle çağırırlardı. Ayrıca bana, yıllar önce yanında çalıştığı biriyle ilişkiye girmesi yüzünden işini kaybettiğini anlatmış ve bir daha asla böyle bir şey olmayacağına yemin etmişti," diye devam etti.

"Peki, Eva'nın kendini kurban etmesinin yardımı oldu mu?"

“Kurban” kelimesinin söylenişindeki kuşkuculuğu ve muhtemelen de aşağılamayı anlamamazlıktan gelen Breuer gayet sakin cevap verdi. “Bu teklifi hiçbir zaman kabul etmedim. Eva’yla yatmamın Bertha’ya ihanet olacağını düşünecek kadar aptaldım. Bazen bunu yapmadığım için çok pişmanlık duyuyorum.”

“Anlayamıyorum.” Nietzsche’nin hâlâ ilgiyle açık olan gözlerinde yorgunluk işaretleri okunuyordu, sanki dayanabileceğinden fazlasını görmüş ya da dinlemiş gibiydi. “Pişman olduğunuz şey nedir?”

“Eva’nın teklifini reddetmek tabii. Sık sık büyük bir fırsat kaçırdığımı düşünüyorum. Beni rahatsız eden olumsuz düşüncelerden biri de bu.” Breuer Nietzsche’nin defterini işaret ederek. “Bunu da listeye ekleyin.”

Nietzsche tekrar kalemini alıp Breuer’in giderek uzayan listesine yeni bir madde daha ekledi. “Bu pişmanlığı hâlâ anlayamıyorum. Eva’yı kabul etseydiniz, ne değişecekti?”

“Değişmek mi? Değişmenin bununla ne ilgisi var? Bu eşsiz bir fırsattı, bir daha asla karşıma çıkmayacak bir fırsat.”

“Hayır demek de eşsiz bir fırsattı! Başkasının eşine göz koyana, ‘hayır’ diyebilmek kutsal bir fırsattır. İşte siz böyle bir fırsat yakalamışsınız.”

Nietzsche’nin yorumu Breuer’i hayrete düşürmüştü. Nietzsche’nin cinsel açlığın şiddeti hakkında hiçbir şey bilmediği belliydi. Ama bu konuyu tartışmanın hiçbir faydası olamazdı. Belki de istediği an Eva’nın onun olabileceğini iyi anlatamamıştı. Nietzsche, insanların karşısına bir fırsat çıktığında onu yakalaması gerektiğini anlayamıyor muydu? Ama bu “kutsal hayır” sözcüklerinde karmaşık bir şeyler olduğunu hissediyordu. “Bu adam, koca kara noktalarla özgün şimşek parıltılarından oluşan ilginç bir karışım,” diye düşündü Breuer. Ve bir kez daha bu tuhaf adamın ona çok değerli bir şeyler vereceğini hissetti.

“Nerede kalmıştık? Ah, evet, o son felaket! Tüm bunlar olup biterken Bertha’yla ilgili yaşadığım cinselliğin tamamen hayal dünyamda geçtiğini düşünüyordum; yani sadece kendi zihnimde yaşadığıma ve ona hiçbir şey belli etmediğime inanıyordum. Bir gün annesinin gelip

de Bertha'nın Dr. Breuer'den hamile olduğunu iddia ettiğini söylemesi üzerine nasıl bir şok geçirdiğimi siz düşünün!"

Breuer, bu sahte gebelik olayını duyunca Mathilde'nin nasıl öfkeden deliye döndüğünü ve Bertha'yı hemen başka bir doktora devretmesi ve Eva'yı da kovması için nasıl kızgın emirler yağdırdığını anlattı.

"Peki, siz ne yaptınız?"

"Ne yapabilirdim? Bütün kariyerim, ailem, bütün hayatım sallantıdaydı. Hayatımın en berbat günüydü. Eva'ya ayrılması gerektiğini söylemek zorunda kaldım. Tabii ben ona yeni bir iş bulana kadar çalışmaya devam etmesini de teklif ettim. Beni anladığını söylemesine rağmen ertesi gün işe gelmedi ve bir daha onu görmedim. Birkaç kez mektup yazdım, ama hiçbirine cevap vermedi.

"Bertha'ya gelince, işler daha da kötüye gitti. Ertesi gün onu görmeye gittiğimde, sayıklaması geçmiş, benim onu gebe bıraktığım kuruntusu da kaybolmuştu. Aslında olup biteni tamamen unutmuştu; artık onun doktoru olmayacağımı bildirdiğim için bunu bir felaket olarak görüyor ve buna tepki veriyordu. Ağladı, fikrimi değiştirmemi rica etti, yanlış bir şey yapıp yapmadığını söylemem için yalvardı. Tabii onun yaptığı yanlış hiçbir şey yoktu. 'Doktor Breuer'in bebeği' diye haykırması, geçirdiği histeri krizinin bir parçasıydı. O değil, hezeyanı konuşuyordu."

"Peki, kimin hezeyanıydı bu?"

"Evet, bu tabii ki onun hezeyanıydı, ama onun sorumlu olduğu bir şey değildi. Rüyalarda yaşanan garip olaylardan ne kadar sorumlu olunabilirse o da bundan o kadar sorumlu tutulabilir. İnsanlar böyle durumlarda tuhaf ve olmayacak şeyler söylerler."

"Söylediği sözler bana tuhaf ve olmayacak sözler gibi gelmiyor. Doktor Breuer, aklıma bir şey geldiğinde araya girebileceğimi söylemiştiniz. Bir gözlemde bulunmak istiyorum: Benim dikkatimi çeken şey, bütün düşüncelerinizden ve bütün eylemlerinizden kendinizi sorumlu tutmanız, o ise," -Nietzsche'nin sesi sertleşmişti; parmağını Breuer'e doğru sallayarak- "o ise, hastalığı sayesinde, her şeyden muaf oluyor."

“Ama Profesör Nietzsche, siz kendiniz de söylediniz, güç en önemli şeydir. Bulunduğum pozisyon sayesinde ben daha güçlüydüm. Benden yardım istemişti. Ne kadar hassas olduğunun farkındaydım, babasını çok sevdiğini biliyordum, belki haddinden fazla. Hastalığının babasının ölümüyle başladığını da, beni babasının yerine koyduğunu da biliyordum ve ben onun bu duygularını sömürdüm. Beni sevmesini istedim. Bana en son söylediği sözler neydi biliyor musunuz? Onun tedavisini başka bir doktora devrettiğimi söyledikten sonra dönüp yürüdüm; arkamdan şöyle bağırıyordu: ‘Sen benim için her zaman tek erkek olacaksın, hayatıma asla başka bir erkek girmeyecek.' Korkunç sözler! Ona ne kadar zarar verdiğimin kanıtı. Ama bundan daha da korkunç bir şey vardı: Söyledikleri hoşuma gitmişti! Onun üzerindeki gücümü kabullenmesi bana zevk vermişti! İşte gördüğünüz gibi onu daha da zayıf bir halde bıraktım. Sakatladım. Onu bağlayıp bacaklarını kötürüm bırakmaktan farksızdı bu yaptığım!”

“Onu son görüşünüzden sonra,” diye sordu Nietzsche. “bu sakatın sonu ne oldu?”

“Kreuzlingen’de başka bir sanatoryuma yatırıldı. Eski semptomlarının çoğu depreşmiş; ruhsal durumunda dalgalanmalar, her sabah anadilini unutması, sonunda bağımlı olduğu morfinle ancak yatıştırılabilen acılar. Yalnız ilginç bir nokta daha var: Oradaki doktoru ona âşık olmuş, tedaviyi başka birine devretmiş ve bunun arkasından da Bertha’ya evlenme teklif etmiş!”

“Yani aynı durum yeni doktorla da tekrarlanmış, farkındasınız değil mi?”

“Farkında olduğum tek şey, Bertha’nın başka bir erkekle beraber olması düşüncesinin beni mahvettiği. Lütfen listenize ‘kıskançlık’ı da ekleyin; en büyük problemlerimden biri de bu. İkisinin konuştuğu, birbirine dokunduğu, hatta seviştiği gibi düşünceler beynimi kurt gibi kemiriyor. Bu kuruntuların bana verdiği büyük acıya rağmen kendime işkence etmeye devam ediyorum. Bunu anlayabiliyor musunuz? Siz hiç böyle bir kıskançlık yaşamış mıydınız?”

Bu soru, görüşmelerinde bir dönüm noktası oluşturuyordu. Breuer başlangıçtan beri belli bir niyetle böyle bir duyguyu açıklamayı

amaçlamıştı; Nietzsche'nin önüne bu modeli koyarak, onu kendisinin yerine koymasını bekliyordu. Ama itirafa kendini bütünüyle kaptırmıştı. Nietzsche, Breuer'in akıl hocası olarak ona sadık kalacağına yemin ettiğine göre ortada bir risk yoktu.

Breuer için yeni bir deneyimdi bu: Duygularını hiç kimseyle bu kadar fazla paylaşmamıştı. Bir de Max vardı, ama Max'la konuşurken onun gözündeki imajını bozmamaya gayret etmiş ve sözlerini dikkatle seçmişti. Eva Berger'le konuşurken bile, kendini bir ölçüde tutmuş, yaşlanmadan oluşan çatlakları, çelişkilerini, kendisiyle ilgili kuşkularını ve yaşlı bir adamı genç ve çekici bir kadının gözünde zayıf ve sönük gösterecek her şeyi ondan saklamaya çalışmıştı.

Ama Bertha ve yeni doktoru ile ilgili içini kemiren kıskançlığı anlatmaya başladığında tekrar Nietzsche'nin doktoru rolüne geri dönmüştü. Aslında yalan söylemiyordu; Bertha ve yeni doktoru hakkında gerçekten bazı söylentiler vardı ve kıskançlığı da gerçekti, ama Nietzsche'nin itiraf sürecine girmesini çabuklaştırmak için bazı şeyleri abartmıştı. Zira Nietzsche de, Lou Salome, Paul Ree ve kendisinden oluşan "Pisagor bağıntısı"ndan dolayı kıskançlık duyuyor olmalıydı.

Ama bu strateji de işe yaramamıştı. Nietzsche bu temaya en azından farklı bir ilgiyle yaklaşabilirdi, ama böyle olmamıştı. Yalnızca belli belirsiz başını sallamış, defterinin sayfalarını çevirmiş ve notlarını gözden geçirmişti. İki adam sessizliğe gömüldü, sönmekte olan ateşe bakıyorlardı. Breuer elini cebine götürerek ağır bir altın saat çıkardı, babasından bir armağandı bu saat. Arkasında şu sözler yazılıydı: "Oğlum Josef'e. Ruhumun ruhunu geleceğe taşı." Nietzsche'ye baktı. Bu yorgun gözlerde, görüşmenin artık sona ermesini bekleyen bir ifade mi vardı? Artık gitse iyi olurdu.

"Profesör Nietzsche, sizinle konuşmak bana iyi geldi. Ama benim de size karşı sorumluluklarım var; migreninizin tekrarlamaması için size dinlenmenizi söylemiştim, ama bu kadar uzun konuşup sizi karşımda oturtarak kendi tavsiyelerimi bozmuş oluyorum. Bir şey daha var: Bir ara bana sıradan bir gününüzü anlatmıştınız, yani gün içinde pek de kimseyle ilişkide bulunmadığınızı. Bir defa için fazla doz oldu bu, değil

mi? Yalnızca fazla zaman harcanmadı; çok fazla şey konuşuldu ve çok fazla şey dinlendi, ayrıca bir başkasının hayatıyla ilgili fazla özel bilgiler çıktı ortaya, değil mi?”

“Anlaşmamız dürüst olmayı gerektiriyor Doktor Breuer, sizinle aynı fikirde olmadığımı söylersem samimi davranmamış olurum. Bugün oldukça yoğundu ve gerçekten yoruldum. Sandalyesine çöktü. “Ama hayır, fazla özel bilgi duymadım. Ben de sizden bir şeyler öğreniyorum. İnsanlarla ilişki kurma konusunda sıfırdan başlamam gerektiğini söylerken sözlerimde ciddiydim.”

Breuer kalkıp paltosuna uzanırken Nietzsche ekledi: “Son bir yorum daha. Listemizin ikinci maddesi, yani ‘yabancı düşüncelere kapılmak’ konusunda fazlasıyla konuştunuz. Sanırım bu kategoriyi bitirmiş sayılabiliriz, zira bu değersiz düşüncelerin beyninizi nasıl işgal ettiğini, nasıl ele geçirdiğini anlayabildim sayılır. Yine de bunlar, sizin düşünceleriniz ve sizin zihniniz. Böyle olmasının ya da daha etkili bir biçimde söyleyecek olursak bunları oluşturmayı sağlamanın size ne faydası olduğunu anlamış değilim.”

Kollarından birini paltosuna geçirmekte olan Breuer donakaldı. “Oluşturmak mı? Bilmiyorum. Bütün söyleyebileceğim, onların içerden bir yerden geldiği gibi bir şey hissetmedim. Sanki bunlar gelip beni buluyormuş gibi. Sizin, bunları benim oluşturduğumu iddia etmeniz, nasıl söyleyeyim, benim için duygusal bir anlam taşımıyor.”

“Buna anlam vermenin bir yolunu bulmak zorundayız.” Nietzsche ayağa kalkıp Breuer’le birlikte kapıya doğru yürüdü. “Bir düşünce deneyi yapalım. Yarınki görüşmemizde şu meselenin üzerinde durmanızı rica edeceğim: Bu yabancı düşünceler aklınızdan geçmeseydi, bunların yerine ne düşünüyor olurdunuz?”

* * *

Dr. Breuer’in Hasta Notlarından Eckart Müller’le İlgili Alıntılar, 5 Aralık 1882

Mükemmel bir başlangıç! Çok başarılı. Problemlerimin bir listesini çıkardı; her seferinde listedeki maddelerden biri üzerinde odaklanmayı planlıyor, iyi. Yaptığımız işin bu olduğunu sansın. Onu itiraf ettirebilmek için bugün ona kendi duygularımı açtım. Karşılık vermedi, ama zamanla vereceğini umuyorum. Bu kadar açık olmamın onu şaşırttığına ve etkilediğine eminim.

Çok ilginç bir taktik düşünüyorum! Onun durumunu kendiminkiymiş gibi anlatacağım. Böylece o beni teselli ederken, bir yandan da kendisini teselli ediyor olacak. O halde, örneğin, Bertha, yeni doktoru ve benim oluşturduğum üçgenle ilgili olarak bana yardım etmesini isteyerek, onun üçgeni konusunda; yani Lou Salome, Paul Ree ve kendisi üzerinde düşünmesini sağlayabilirim. O kadar ketum biri ki onu başka türlü konuşturamam. Belki asla yardım isteyecek kadar dürüst olmayacak.

Çok orijinal bir zihin yapısı var. Tepkilerini önceden kestiremiyorum. Belki de Lou Salome haklıdır: Belki onun alın yazısında çok büyük bir filozof olmak var. İnsanoğluyla ilgili konulara girmemesi şartıyla! İnsan ilişkileriyle ilgili pek çok bakımdan şaşılacak büyüklükte kör noktaları var. Hele konu kadınlara gelince barbarca, hiç insancıl olmayan bir tavır takınıyor. Kadının kim olduğu ya da durumun ne olduğu hiç fark etmiyor, göstereceği tepki önceden tahmin edilebiliyor: Kadınlar yağmacı ve düzenbazdırlar. Kadınlar konusunda vereceği öğütler de buna uygun: Kadınları suçla ve cezalandır! Ah, tabii bir tane daha var; onlardan uzak dur!

Cinsel duygulara gelince: Hiç bu tür şeyler duyuyor mu acaba? Kadınları fazla tehlikeli mi buluyor? Cinsel istekleri vardır herhalde. Ama nerede bunlar? Patlamak zorunda olan bu duyguları gizleyip aşırı bir baskı altında mı tutuyor? Acaba, migreninin kaynağı bu olabilir mi?

* * *

Nietzsche'nin Dr. Breuer Hakkındaki Notlarından Alıntılar, 5 Aralık 1882

Liste uzuyor. Doktor Breuer benim çıkardığım altı maddelik listeye beş tane daha ekledi.

Tuzağa düşmüş olma duygusu; evlilik tuzağı, yaşam tuzağı

Eşinden soğuma

Eva'nın cinsel açıdan kendini "kurban" etme teklifini reddetmesinden duyduğu pişmanlık

Diğer doktorların kendisi hakkındaki fikirleriyle fazla ilgilenme

Kıskançlık; Bertha ile başka bir erkeğin birlikteliği

Bu liste daha ne kadar uzayacak? Her yeni gün yeni bir problem mi çıkacak? Problemlerinin, aslında, görmek istemediği şeyleri saklamak için kopardığı yaygaradan ibaret olduğunu ona nasıl anlatabilirim? Saçma sapan düşünceler zihnini mantar gibi kaplıyor. Sonunda bütün bedenine yayılıp onu mahvedecek. Bugün giderken ona bu saçmalıklarla kendini kör etmezse neler görebileceğini sordum. Böylelikle yolu gösterdim. Bunu yapabilecek

İlginç bir karışım bu adam; zeki ama kör, samimi ama bir şeyler saklıyor. Bu kandırmacanın

farkında mı acaba? Ona yardım ettiğimi söylüyor. Bana övgüler yağdırıyor. Benim böyle değersiz şeylerden nefret ettiğimi anlamıyor mu? Değersiz şeylerin tenimi tırmaladığını, uykularımı kaçırdığını bilmiyor mu? Aslında verir gibi yaparak kendisi almaya çalışanlardan biri mi o da? Ona bir şey vermeyeceğim. Saygıya saygı duyanlardan mı? Kendini değil de beni mi bulmak istiyor? Ona verecek hiçbir şeyim yok! Bir dost dinleneceği bir yer aradığında ona verilecek en iyi yer sert bir yataktır!

İlgili ve sempatik biri. Dikkatli ol! Bazı bakımlardan daha yukarılara tırmanmaya hazır biri, ama henüz yüreği buna hazır değil. Kadınlar konusuna pek insanca bakamıyor. Böyle çamurda debelenmesi, ne trajedi! Bu çamuru iyi bilirim: En iyisi yukarıdan bakmak ve neyin üstesinden geldiğimi seyretmek.

En ulu ağaç, en yükseklere uzanan ve köklerini en derinlere, hatta kötülüğün içine salan ağaçtır; ama o ne yukarı yükseliyor ne de aşağıları zorluyor. Hayvani şehvetler gücünü ve aklını kurutuyor. Üç kadın arasında parçalanmış, ama hâlâ onlara minnet duyuyor. Onların kahrolası zehirlerini emiyor.

Bu kadınlardan biri ona gül kokuları yayıyor ve kurban kılığına sokuyor kendini. Köleliği “hediye”, “nimet” gibi gösteriyor; adamın köleliğini.

Öteki kadın ona işkence ediyor. Yürürken koluna girmek için güçsüz birini oynuyor. Onun erkekliğine başını yerleştirebilmek için uyuyormuş gibi görünüyor, bu işkencelerden sıkılınca onu herkesin içinde küçük düşürme yoluna gidiyor. Oyun sona erince de, onu bırakıp hilelerini yeni bir kurban üzerinde uygulamaya başlıyor. Adam bütün bunlara kör kalıyor. Bu kadın ne yaparsa yapsın Breuer, hasta olduğunu düşünerek ona acıyor ve onu seviyor.

Üçüncü kadın ise onu sonsuza dek ele geçirmiş ve elini kolunu bağlamış. Ama ben bu kadını ötekilere tercih ederim. En azından pençelerini saklamıyor!

Friedrich Nietzsche’den Lou Salome’ye Mektup, Aralık 1882

Sevgili Lou,

... Bana çok iyi bir savunma zemini bıraktın, ama en insafsız yargıcın eline verdin! Senin kendi kendini yargılamam ve kendi cezanı kendin takdir etmeni istiyorum... Orta’dayken tekrar düşünmüş ve bütün felsefemi sana açıklamaya karar vermiştim. Bu kararın ne demek olduğunu asla bilemezsin: Kimseye bundan daha büyük bir armağan verebileceğimi sanmıyorum...

O günlerde seni görebildiğimi düşünerek, dünyevi ideallerimi ortaya döktüm, ama sana iyi bakamamışım. Lütfen gözlerimin ne kadar bozuk olduğunu unutma!

Bence kimse senin hakkında benim kadar iyi düşünemez; benim kadar kötü de düşünemez.

Seni ben yaratmış olsaydım seni daha sağlıklı, üstelik çok daha değerli yapardım... Ve belki de benim için sana biraz daha sevgi verirdim (ama aslında en önemsiz olanı da bu) ve aynı şeyi dostumuz Ree için de yapardım. Ne seninle ne de onunla, yüreğimin derinliklerinde duyduklarım hakkında tek bir söz bile edemem. Benim ne istediğim konusunda en ufak bir fikriniz bile olduğunu sanmıyorum! Ama bu zorlama suskunluk beni neredeyse boğacak, çünkü sizler hoşlandığım insanlarsınız.

F.N.

XV

Breuer, ilk seanslarının ardından Nietzsche'ye resmi olarak ayırması gereken zamandan yalnız birkaç dakika daha fazla zaman ayırdı: Eckart Müller'in kartına hemşireler için bir not yazarak migreni için uyguladığı tıbbi tedaviyi özetledi. Daha sonra kendi bürosuna geçtiğinde ise, tıpkı Nietzsche'nin not almak için kullandığına benzer bir deftere daha kişisel bir rapor yazdı.

Ama daha sonraki yirmi dört saat içinde Nietzsche Breuer'in iş dışındaki zamanlarını daha fazla almaya başladı. Bu zaman diğer hastalarına, Mathilde'ye, çocuklarına ve hepsinden de çok uyumaya ayırması gereken zamandan çalınıyordu. Gecenin ilk saatlerinde ancak kısa bir süre, o da kesik kesik uyuyabilen Breuer'in gördüğü düşler adeta gerçek gibi ve oldukça huzur bozucuydu.

Düşlerinin birinde Nietzsche ile kendisini tiyatro sahnesi gibi duvarsız bir odada konuşurlarken görüyordu. Bazı eşyaları oradan oraya taşıyan işçiler geçerken onları dinliyorlardı. Oda her an yok olabilecek gibiydi, sanki her an katlanıp kenara konabilen portatif bir eşyaydı.

Bir başka düşünde ise banyo küvetine oturmuş ve musluğu açmıştı. Musluktan su yerine önce bir böcek seli akmış, arkasından küçük küçük makine parçaları gelmişti. Bunların ardından kocaman yuvarlak sümüğümsü topaklar çıkmaya çalışmış, musluğun ağzına takılıp iğrenç bir ip halinde sarkmaya başlamıştı. Makine parçalarına çok şaşırmış, çamur ve böceklerden ise tiksinti duymuştu.

Saat üçte, her zaman gördüğü o aynı kâbusun ardından uyandı: Bertha'yı arıyordu, bastığı yerler titriyor, adeta ayaklarının altından kayıp gidiyordu. Toprağın içine bir yerlere kayıverdi, kırk metre düştükten sonra, üstünde okunamayan bir mesaj yazılı olan beyaz bir taşın üzerinde buldu kendini.

Kalbinin küt küt atmasını dinleyerek bir süre uyanık halde yattı. Belki biraz zekâ egzersizi yaparsa sakinleşebilirdi. İlkönce gündüzleri, öğlen saatinde ışıl ışıl ve güzel görünen şeylerin neden geceleri bu kadar ürkütücü bir hal aldığını düşünmeye başladı. Bu onu rahatlatmayınca başka bir eğlence bulup o gün Nietzsche'ye neler anlattığını tek tek

hatırlamaya çalıştı. Ama hatırladıkça siniri bozuldu. Çok mu fazla şey açıklamıştı? Acaba anlattıklarıyla Nietzsche'yi kendinden uzaklaştırmış mıydı? Bertha ve Eva hakkındaki utanç verici duygularını, bütün sırlarını bu kadar açmaya yönelten şey aslında neydi? Her şeyini onunla paylaşmak, hatta kefaretine katlanmak o anda ona doğru bir şey gibi gelmişti, ama şimdi Nietzsche artık onun için kim bilir neler düşünüyordu; bu fikir onu eziyordu. Nietzsche'nin cinsellik hakkında püriten hisleri olduğunu bilmesine rağmen, cinsellikle ilgili konuşmalarıyla onu taciz etmişti. Belki de bunu kasıtlı yapmıştı. Belki de, hasta kılıfının arkasına saklanarak, onu şaşırtmak ve kızdırmak istemişti. Ama neden?

Sonunda Bertha, zihninin imparatoriçesi Bertha, yeniden sahneye çıkarak Breuer'in bütün dikkatinin kendisinde olmasını istercesine tüm diğer düşünceleri ezdi ve bir kenara attı. Bertha'nın cinsel çekiciliği bu gece her zamankinden de fazlaydı: Bertha yavaş ve utangaç tavırlarla hastane giysisini sıyırıyor; çırılçıplak kalan Bertha transa geçiyor; Bertha göğüslerini avuçlayarak onu yanına çağırıyor; fırlamış, yumuşak meme uçları Breuer'in ağzını dolduruyor; Bertha bacaklarını aralıyor, onu kendisine doğru çekerek "Al beni" diye fısıldıyor. Breuer'in nabzı şehvetle atıyordu; rahatlamak için Mathilde'ye yanaşmayı düşündü, ama kollarındakinin Bertha olduğunu düşünürken onun bedenini kullanmanın vereceği suçluluk duygusuna ve ikiyüzlülüğe dayanamazdı.

Ertesi sabah Nietzsche'nin hasta kartını gözden geçirmekte olan Breuer, "Anlaşılan," dedi, "Dün gece Herr Müller, Doktor Breuer'den çok daha iyi bir uyku çekmiş." Sonra gece olanları bir bir anlattı: Bölünen uykusunu, korkularını, düşlerini, saplantılarını, çok fazla şey anlattığı için duyduğu huzursuzluğu.

Breuer konuştukça Nietzsche anlayışla başını sallıyor ve rüyalarını defterine kaydediyordu. "Bildiğiniz gibi, ben de sık sık böyle geceler yaşadım. Dün gece, yalnızca bir gram kloral ile beş saat deliksiz uyudum, ama böyle geceler çok enderdir. Ben de sizin gibi gece korkularıyla boğulurum. Ben de sizin gibi neden korkuların geceleri hüküm sürdüğünü düşünürüm. Bunun üzerine yirmi yıl düşündükten sonra korkuların karanlıktan doğmadığını anladım; korkular da

yıldızlar gibi hep oradadırlar, ama gün ışığı onları gizler.”

“Rüyalara gelince,” Nietzsche yataktan kalkarken de konuşmasını sürdürdü ve Breuer’le birlikte şöminenin yanındaki sandalyelerine doğru yürüdüler. “Rüyalar, anlaşılmayı bekleyen büyük gizemlerdi r. Sizin rüyalarınıza gıpta ediyorum. Benimkileri çok nadir hatırlarını. İsviçreli bir doktor rüyalar üzerinde düşünmekle boşuna zaman kaybettiğimi, rüyaların yalnızca gelişigüzel atıklar olduğunu, zihnin geceleri kendini boşaltmasından ibaret olduğunu anlatmıştı, ama ona hiç katılmıyorum. Bu doktora göre beyin, yaşanan günden artan gereksiz düşünceleri rüyalarla dışarı atarak yirmi dört saatte bir kendini temizlenmiş.”

Nietzsche, Breuer’in rüyalarına ilişkin yazdığı notlarına baktı. “Gördüğünüz kâbus son derece şaşırtıcı, ama diğer iki rüyanızın dünkü konuşmalarımızdan kaynaklandığını düşünüyorum. Çok fazla şey anlatmış olabileceğiniz için kaygı duyduğunuzu söylemiştiniz, sonra da rüyanızda duvarları olmayan umumi bir oda görüyorsunuz. Öteki rüyaya gelince; musluk, sümük ve böcekler, sizce bunlar sizin karanlık ve nahoş yanlarınızı kusmanızdan korkmanızla bağlantılı değil mi?”

“Evet, gece ilerledikçe bu düşüncelerin nasıl gelişip serpildiğine şaşıyorum. Sizi taciz etmekten, şaşırtmaktan ya da tiksindirmekten korkuyorum. Hakkımda düşüneceğiniz şeyler beni korkutuyor.”

“Ama ben bunun böyle olacağını tahmin etmemiş miydim?” Nietzsche bacak bacak üstüne atmış karşısındaki Breuer’e bakıyor ve kalemini defterine vurarak sözlerini vurguluyordu. “Beni korkutan, benim duygularım yüzünden duyacağınız kaygıydı; gereğinden fazla şey açıklamayın diye rica etmemin nedeni de buydu işte. Ben sizin gelişip büyümenize yardımcı olmayı arzu ediyorum, başarısızlıklarınızı itiraf ederek zayıf duruma düşmenizi değil.”

“Ama Profesör Nietzsche, sizinle anlaşamadığımız ana konulardan biri de bu. Aslına bakarsanız, geçen hafta tartıştığımız konu da buydu. Ama bu kez daha hoş bir sonuca varmaya gayret edelim. İlişkimizin güç temelleri üzerinde anlaşılması gerektiğini söylediğinizi hatırlıyorum; kitaplarınızda da böyle yazıyordu. Ama bu benim için

geçerli değil. Ben rekabete girmiyorum: Sizi yenmek beni hiç ilgilendirmiyor. Yalnızca, yaşamımı geri alabilmek için yardımınızı istiyorum. Aramızdaki güç dengesi; kimin kazanacağı, kimin kaybedeceği umurumda bile değil.”

“O halde Doktor Breuer, bana zayıflıklarınızı göstermek sizi neden bu kadar utandın yor?”

“Bunun sebebi sizinle kaybettiğim bir yarış değil! Bu hiç umurumda olmaz. Kendimi kötü hissetmemin tek sebebi var: Benimle ilgili düşüncelerinize değer veriyorum ve korkarım dünkü çirkin itiraflardan sonra gözünüzden düşmüşümdür! Listenize bakın,” dedi Breuer, Nietzsche’nin defterini işaret ederek. “Kendi kendisinden nefret ediyor maddesini hatırlayın, galiba üçüncü maddeydi. Gerçek düşüncelerimi hep saklı tutuyorum, çünkü bunlar beni küçük düşürecek şeyler. O zaman başkalarından uzak kaldığım için kendimden daha da çok nefret ediyorum. Bu kısırdöngüden çıkabilmek için birilerine açılabilmeliyim!”

“Belki, ama bakın,” dedi bu kez de Nietzsche defterdeki on numaralı maddeyi göstererek. “Burada meslektaşlarınızın sizin hakkınızdaki fikirlerinin çok önemli olduğunu söylemişsiniz. Kendinden hiç hoşnut olmayan pek çok insan gördüm; bunlar önce başkalarının kendileri hakkında iyi düşünmelerini sağlamaya çalışırlar. Bunu başarınca da bu sefer kendileri de kendileri hakkında iyi düşünmeye başlarlar. Ama bu sahte bir çözümdür; bu başkalarının otoritesi altına girmeyi kabullenmektir. Size düşen ödev kendinizi kabullenmenizde, benim sizi kabullenmemin yollarını aramak değil.”

Breuer’in başı dönmeye başlamıştı. Çabuk ve kolay alan bir beyni vardı ve kurduğu mantığın böyle sistematik bir biçimde safdışı edilmesine alışık değildi. Ama Nietzsche’yle mantık savaşına girmenin önerilecek bir şey olmadığı da besbelli ortadaydı; onu ne yenebilir ne de fikrini değiştirebilirdi. Breuer, böylece içgüdüsel, mantıksız yaklaşım göstermenin daha iyi olabileceğini düşündü.

“Hayır, hayır, hayır! İnanın bana Profesör Nietzsche, bu çok akla yakın; ama bende işe yaramaz. Beni kabul etmenize ihtiyacım olduğunu biliyorum yalnızca. Siz haklısınız: Mutlak hedef, başkalarının

fikirlerinden bağımsız olabilmektir, ama bu hedefe giden yol, kendim için söylüyorum, sizin için değil, benim kabul edilmiş normların dışında olmadığımı bilmemden geçer. Kendi hakkımda her şeyi bir başkasına açıklamaya ve benim de sonuçta... bir insan olduğumu öğrenmeye ihtiyacım var!"

Bir süre düşündükten sonra ekledi: "İnsanca, pek insanca!"

Kitabının başlığını duyunca Nietzsche'nin yüzüne bir gülümseme yayıldı. "Dokunaklı, Doktor Breuer! Bu kutlu cümleye kim karşı çıkabilir? Şu anda duygularınızı anlıyorum, ama uygulayacağımız yöntemde bunları nereye yerleştireceğimizi belirleyebilmiş değilim."

Bu hassas noktada Breuer sözlerini dikkatle seçmeliydi.

"Ben de öyle. Ama sürekli tetikte bulunmaktan vazgeçmek zorunda olduğumu biliyorum. Size anlatmam gerekenlerin arasında seçim yaparak baskı altına girmek bana kendimi daha da kötü hissettirecek. Geçenlerde başıma gelen ve bununla ilgisi olabilecek bir şey anlatmama izin verin. Bacanağım Max'la konuşuyordum. Aslında Max'la fazla samimi olmam, çünkü duygusal konulara duyarlılığının olmadığına inanıyorum. Ancak, evliliğim öyle bir çöküntü noktasına geldi ki bunu biriyle konuşmam gerekiyordu. Max'la konuşurken bu konuyu açmaya çalıştım, ama utancımdan devam etmeye cesaret edemedim. Sonra hiç ummadığım bir şey oldu ve Max kendi hayatında da benzer zorluklarla karşılaştığını anlatarak bana bazı sırlarını açtı. Nasıl olduysa, o anlattıktan sonra kendimi daha rahat hissettim ve ilk kez Max'la çok özel konulan paylaştık. Bunun bana çok büyük yardımı oldu."

'"Yardımı oldu' derken," diye Nietzsche hemen sordu: "Ümitsizliğinizin azaldığını mı söylemek istiyorsunuz? Yoksa karınızla ilişkinizde düzelme mi oldu? Ya da bu konuşma size kefaret gibi mi geldi?"

Ah! Breuer yakalandığını anlamıştı! Eğer Max'la konuşmasının gerçekten yardım ettiğini ileri sürerse o zaman Nietzsche ona neden kendisiyle konuşmaya ihtiyaç duyduğunu soracaktı. Aman dikkat, aman dikkat.

“Ne demek istediğimi bilemiyorum. Yalnızca kendimi iyi hissettiğimi biliyorum. O gece uyuyabildim, utançtan kıvranmadım. O zamandan beri de kendimi daha rahat ve sorgulamaya hazır hissediyorum.”

Bu iyi bir fikir değil, diye düşündü Breuer. Konuya doğrudan girse daha iyi olacaktı.

“Profesör Nietzsche, beni kabul ettiğinizi bilseydim, eminim kendimi çok daha dürüst bir şekilde ifade edebilirdim. Saplantı haline getirdiğim aşkı ya da kıskançlığı anlattığım zaman, sizin de benzer deneyimler geçirdiğinizi bilirsem her şey daha kolay olurdu. Örneğin cinselliği onaylamadığınızı ve benim cinsel tutkularıma iyi gözle bakmadığınızı düşünmek beni rahatsız ediyor. Doğal olarak, bu yönlerimi anlatırken kendimi çok huzursuz hissediyorum.”

Uzun bir sessizlik oldu. Nietzsche çok düşünceli bir halde tavana bakıyordu. Breuer biraz umutlanmıştı, çünkü etkili bir biçimde baskıyı artırdığını düşünüyordu. Nihayet Nietzsche’nin kendisiyle ilgili bazı açıklamalarda bulunmasını bekliyordu.

“Belki,” diye karşılık verdi Nietzsche. “Kendi durumumu size yeterince iyi anlatamadım. Söylesenize, yayıncımdan sipariş ettiğiniz kitaplar elinize geçti mi?”

“Daha geçmedi. Neden sordunuz? Bugünkü konuşmalarımızla ilgili bölümler mi var?”

“Evet, özellikle Şen Bilim’de. O kitapta cinsel ilişkilerin diğer ilişkilerden hiçbir farkı olmadığını, bu tür ilişkilerin de diğerleri gibi güç mücadelesi olduğunu yazdım. Cinsel arzu, aslında, karşıdaki insanın zihni ve bedeni üzerinde mutlak hâkimiyet kurmak için duyulan arzudan ibarettir.”

“Bu bana doğru gibi gelmedi. Benim duyduğum arzu böyle değil!”

“Öyle, öyle!” diyen Nietzsche ısrarlıydı. “Daha derinlere bakarsanız, bu arzunun da tüm diğer insanlardan daha üstün olma arzusu olduğunu görürsünüz. ‘Âşık’, ‘seven’ kişi değildir; aslında o, sevdiği kişinin mutlak sahibi olmayı amaçlar. Bütün isteği, tüm dünyayı o değerli malından soyutlamaktır. Altınları başında nöbet tutan ejderha kadar alçak ruhludur. Dünyayı falan sevmez, tersine tüm diğer

canlılara karşı bir umursamazlık içindedir. Siz de bunu söylemiyor musunuz? Sizin... neydi adı... o sakattan hoşlanmanızın sebebi bu değil miydi?”

“Bertha, ama o sak... “

“Evet, evet, Bertha sizin, hayatındaki tek erkek olduğunuzu söylediğinde büyük bir zevk duymuştunuz!”

“Ama siz cinselliği başka bir yöne çeviriyorsunuz! Ben cinsel dürtülerimi cinsel organlarımda duyuyorum, soyut ve zihinsel bir güç arenasında değil!”

“Hayır.” dedi, Nietzsche, “ben yalnızca gerçek adını koyuyorum! İhtiyacı olduğunda cinselliği yaşayan bir erkeğe diyeceğim yok! Ama bunun için yalvaran, bütün gücünü onu idare eden kadına; kendi zayıflığını ve erkeğin gücünü, kendi dişi gücü haline çeviren o hilekâr kadına bırakan erkeklerden nefret ederim.”

“Ah, gerçek bir erotizmi nasıl inkâr edebilirsiniz? Siz, biz insanoğlunu yeniden üremeye götüren doğal dürtüleri, biyolojik özlemleri inkâr ediyorsunuz! Şehvet yaşamın ve doğanın bir parçasıdır!”

“Parçası, ama yüce bir parçası değil! Aslına bakılacak olursa, yüce parçanın ölümcül düşmanıdır. İşte, size bu sabah yazdığım bir cümleyi okuyayım.”

Nietzsche kalın gözlüklerini taktı, masaya uzandı, yıpranmış bir defteri eline alıp okunaksız yazılarla dolu sayfaları çevirmeye başladı. Son sayfaya gelince durdu; okurken burnu neredeyse deftere değecekti. ‘“Şehvet, topuklarımızı kemiren bir orospudur! Ve bu orospudan bir parça et esirgendiğinde bir parça ruh için yalvarmayı çok iyi becerir.’ “

Defteri kapadı. “Gördüğünüz gibi sorun, cinselliğin olup olmamasında değil, başka bir şeyi, ondan çok daha değerli, sonsuzluk kadar kıymetli bir şeyi yok etmesinde! Şehvet, tahrik olma, tensel zevkler; bunların hepsi köle edicidir! Yığınlar, şehvet yalağından beslenen domuzlar gibi bir yaşam sürerler.”

“Şehvet yalağı!” Nietzsche’nin sözlerindeki yoğunluktan etkilenen Breuer hayretle bu sözleri tekrarladı. “Bu konudaki duygularınız çok

güçlü. Şimdiye kadar ilk defa sesinizin bu kadar hırslı çıktığını duyuyorum.”

“Hırsı yenmek için daha büyük bir hırs gerekir! Pek çok kişi, daha az hırsla dönen çarkın altında ezilip gitmiştir.”

“Ya bu alandaki kendi deneyimleriniz?” Breuer ağız arıyordu. “Bu sonuçlarınızın biçimlenmesine yardımcı olacak şanssız deneyimleriniz oldu mu?”

“Sözünü ettiğiniz ilk noktayı, yani öncelikle üremenin hedeflenmesini ele alalım. Size bir soru soracağım:” Nietzsche parmağını her bir kelimenin üstüne basarcasına sallayarak, “Üremeden önce yaratmamız-oluşmamız gerekmez mi?” dedi. “Yaşama karşı sorumluluğumuz, daha yücesini yaratmaktır, daha alçağını değil. İçinizdeki kahramanın gelişimini hiçbir şey engellememeli. Bu yolda önünüzü kesen şehvet ise o halde onun da üstesinden gelinmelidir.”

Gerçeği kabul et, dedi Breuer kendi kendine. Bu tartışmalarda kontrolü ele geçirmene imkân yok. Nietzsche cevaplamak istemediği soruları kolayca gözardı edebiliyor.

“Bildiğiniz gibi Profesör Nietzsche, entelektüel zeminde söylediklerinizin çoğunda sizinle hemfikirim, ama konuşmamız fazla soyut bir düzlemde kalıyor. Konuşmamızın bana yardımcı olabilmesi için biraz kişisel olması gerek. Belki de işim yüzünden sürekli bu şekilde düşünmeye zorlanıyorum, ne de olsa meslek hayatımda özellikle odaklandığım noktalar belli bir yakınmayı ortaya çıkarmak, ona bir tanı koymak ve belli bir çare bularak bu yakınmanın üzerine gitmektir.”

Öne doğru eğilerek doğrudan Nietzsche’ye baktı. “Şimdi bütün bildiğim, benim derdimin böyle pragmatik bir yaklaşımla halledilemeyeceğidir, ama yaptığımız konuşmalar benim istemediğim yönde çok uzaklara gitti. Sizin sözlerinizle ben hiçbir şey yapamam. Bana şehvetimi yenmemi söylüyorsunuz, küçük, değersiz şehvetimi. Kendi içimdeki daha yüce parçaları beslememi söylüyorsunuz; ama onu nasıl yeneceğimi, içimdeki kahramanı nasıl besleyeceğimi söylemiyorsunuz. Sözleriniz şiirsel; ama şu anda benim için bunlar yalnızca havalı sözler.”

Breuer'in ricasından hiç etkilenmemiş görünen Nietzsche sabırsız bir öğrencinin karşısındaki bir öğretmen gibi cevap verdi. "Bunu nasıl yeneceğinizi zamanla öğreteceğim. Uçmak istiyorsunuz, ama uçmaya uçmakla başlayamazsınız. Size önce yürümesini öğretmek zorundayım ve yürümeyi öğrenmenin ilk adımı, kendi kuralları olmayan insanın başkaları tarafından yönetilmek zorunda kalacağını anlamaktır. Başkalarının kurallarına uymak, insanın kendisini yönetmesinden çok, hem de çok daha kolaydır." Bu sözlerden sonra Nietzsche küçük tarağını çıkararak bıyığını taramaya başladı.

"Bir başkasına boyun eğmek, insanın kendisini yönetmesinden daha mı kolay? Bir kez daha soracağım Profesör Nietzsche, benimle konuşurken bana hitap edemez misiniz? Söylediklerinizin anlamını sezebiliyorum, ama bunları bana mı söylüyorsunuz? Ben bunlarla ne yapayım! Çok somuta indirgediğim için beni bağışlayın. Şu andaki isteklerim, somut istekler. Ben basit şeylerin peşindeyim; gece üçte kâbusla bölünmeyen bir uyku uyumak istiyorum, ta içimdeki bu gerilimden kurtulmak istiyorum. İşte benim korkum bütün ağırlığıyla tam buraya çökmüş duruyor... " diyerek göğsünün ortasını gösterdi.

"Benim bilmem gereken," diye devam etti, "soyut, şiirsel sözler değil, daha insani, daha doğrudan sözler. Kişisel noktalar yakalamam gerek. Sizinkini benimle paylaşamaz mısınız? Siz de benim gibi bir saplantı ya da aşk yaşadınız mı? Bunun üstesinden siz nasıl geldiniz? Bu ne kadar sürdü?"

"Sizinle bugün konuşmayı planladığım bir şey daha var," diyen Nietzsche tarağını bırakıp Breuer'in sorusunu bir kez daha duymazlıktan geldi. "Zamanınız var mı?"

Breuer umutsuzca sandalyesine çöktü. Nietzsche'nin bu soruları anlamazlıktan gelmeyi sürdüreceği belliydi. Tekrar sabırlı olmaya zorladı kendini. Saatine bakarak on beş dakika daha kalabileceğini söyledi. "Her gün 10'da buraya gelip otuz-kırk dakika sizinle görüşebilirim, ama acil durumların olması halinde daha erken ayrılmak zorunda kalacağım günler de olabilir."

"Peki! Size söylemek istediğim önemli bir şey var. Sizin sık sık mutsuz olmaktan yakındığınızı duydum. Zaten," derken Breuer'in

problemlerinin listesinin bulunduğu defterini açarak, '"genel mutsuzluk' listenizin en başındaki madde. Bugün bir de korkunuzdan, içinizdeki gerilimden söz ettiniz... " dedi.

"Ta içimdeki; ölümdeki, yüreğimdeki gerilimden."

"Evet, teşekkür ederim. Birbirimizden öğreniyoruz. Özünüzdeki gerilim, gece korkularınız, uykusuzluğunuz; bunlar sık sık yalandığınız durumlar ve bir de huzursuzluktan bir an önce kurtulmak gibi 'somut' bir istekten söz ettiniz. Benimle yaptığınız görüşmenin, Max'la yaptığınız konuşmadan aldığınız şeyi vermediğine üzüldünüz."

"Evet. Ve... "

"Ve duyduğunuz gerilime doğrudan bir şeyler yapmamı ve sizi rahatlatmamı istediniz."

"Kesinlikle." Breuer tekrar oturduğu yerden öne doğru eğildi. Başını sallayarak, Nietzsche'nin devam etmesini istedi.

"İki gün önce; buna ne ad verelim, sizin akıl hocanız olmam, sizi ümitsizlikten kurtarmaya yardımcı olmam için yaptığınız öneriyi reddetmiştim. Yıllardır bu konular üzerinde çalıştığım için beni bir dünya uzmanı olarak görmenize karşı çıkmıştım.

"Ama şimdi, düşündükçe, sizin haklı olduğunuzu görüyorum: Ben bir uzmanım. Size öğreteceğim çok şey var. Yaşamımın çoğunu ümitsizliği incelemeye harcadım. Yaşamımın ne kadarını buna harcadığımı size kolaylıkla gösterebilirim. Birkaç ay önce, ablam Elisabeth, bin sekiz yüz altmış beş yılında, yirmi bir yaşımdayken ona yazdığım bir mektubu göstermişti. Elisabeth mektuplarımı hiç bana geri yollamaz, her şeyi saklar; bir gün başarılarımı sergileyeceği bir müze açacağını ve girişte para keseceğini söyler. Onu tanıdığım kadarıyla ablam beni mutlaka abartacak, bire bin katarak ilgileri üzerimde toplamaya çalışacaktır. O mektupta, insanların tarzlarını iki temel bölüme ayırdığımı belirtmiştim: Ruhunda sükûnete kavuşmak ve mutlu olmak isteyen insanlar inanmalı ve iman etmelidir, ama hakikatin peşindeki insanlar iç huzurundan vazgeçip yaşamlarını bu sorgulamaya adamak zorundadır.

"Bunu yirmi bir yaşımdayken, yaşadığım yılların yarısı kadar önce

biliyordum. Şimdi sizin de bunu öğrenmenizin zamanı geldi; bu çok temel bir başlangıç noktasıdır. Rahatlık ve gerçek sorgulama arasında seçiminizi yapmak zorundasınız! Eğer bilimi seçerseniz, doğaüstü şeylerin teselli veren zincirlerinden kurtulmak isterseniz, eğer iddia ettiğiniz gibi inançlardan sakınıp, tanrısızlığı benimserseniz, o zaman inananların o küçük rahatlamalarının özlemini duyamazsınız! Tanrıyı öldürürseniz, onun tapınağına sığınmaktan da vazgeçmek, orayı terk etmek zorundasınız!”

Breuer hiçbir şey söylemeden oturuyor ve Nietzsche’nin penceresinden sanatoryumun bahçesine bakıyordu; genç bir hemşire, gözleri kapalı yaşlı bir adamın oturduğu tekerlekli sandalyeyi daire biçimindeki bahçe patikasında sürüyordu. Nietzsche’nin getirdiği yorumlar insanın içine işliyordu. Bunları, havada kalan felsefi sözler diye bir kenara itmek çok zordu. Yine de bir kez daha denedi.

“Giderek daha da belirgin bir biçimde seçim yapmaya zorluyorsunuz. Benim seçimim o kadar kesin değil, bu kadar derin de değil. Tanrısızlığı seçtim; ama bu seçimdeki aktiflik, yalnızca dinsel masallara inanamayacak kadar. Bilimi seçmemin tek nedeni, bedenin sırlarını ortaya çıkarmayı mümkün kılan tek yol olmasıdır.”

“O zaman siz kendi iradenizi kendinizden saklıyorsunuz. Ama artık yaşamınızı kabul etmek ve şu sözleri söyleme cesaretini bulmak zorundasınız: ‘İşte seçimimi yaptım!’ İnsan ruhu, yaptığı seçimlerle belirlenir!”

Breuer sandalyesinde kıpırdanıp duruyordu. Nietzsche’nin vaaz verircesine söylediği sözler onu huzursuz ediyordu. Böyle konuşmayı nereden öğrenmişti? Herhalde Nietzsche daha beş yaşındayken ölen vaiz babasından öğrenmiş olamazdı. Bu beceri ve yeteneğin genetik olarak sonraki nesillere geçme olasılığı var mıydı?

Nietzsche vaazına devam etti: “Eğer Tanrısız özgürlüğün coşkusunu ve büyümenin zevkini tatmak isteyen ender insanlardan biriyseniz, acıların en büyüğüne karşı kendinizi hazırlamalısınız. Bunlar bir arada gelirler ve asla birbirinden ayrı yaşanmazlar! Daha az acı istiyorsanız, Stoacıların yaptığı gibi siz de beklentilerinizi küçültmeli ve en yüce zevkten vazgeçmelisiniz.”

“Bir insanın bu ürkütücü Weltanschauung[26]‘u kabul etmek zorunda olduğundan emin değilim Profesör Nietzsche. Bu bana Schopenhauer’ı hatırlattı, ama bu kadar kasvetli olmayan bakış açıları da vardır.”

“Kasvetli mi? Bütün büyük filozoflar neden kasvetli olurlar diye bir sorun kendinize. Sorun bakalım, kimler daha emniyette, kimler daha rahat, kimler sonsuza dek mutludur? Ben size yanıtı söyleyeyim: Yalnızca sığ zihinli olanlar, yani sıradan insanlar ve çocuklar!”

“Profesör Nietzsche, çekilen acının ödülünün büyüme olduğunu söylüyorsunuz... “

Nietzsche araya girdi. “Hayır, yalnızca büyüme değil. Bir de güç var. Gururlu bir yüceliğe erişmek isteyen ağaç fırtınalı hava ister. Yaratıcılık ve keşif de acıda saklıdır. Bu noktada, yalnızca birkaç gün önce yazdığım bazı notlarımı size okumama izin verin.”

Nietzsche tekrar notlarına gömüldü ve okumaya başladı: “Dans eden bir yıldız doğurmak isteyen, önce kendi içinde büyük taşkınlıklar ve kaos yaşamak zorundadır.”

Nietzsche’nin okumaları Breuer’i iyice çileden çıkarmaya başlamıştı. Onun bu şairane konuşmaları aralarına giren bir duvar gibiydi. Belli bir dengeye oturmaları için, Nietzsche’yi yıldızlardan aşağıya indirmesinin daha iyi olacağı kesindi.

“Yine çok soyut konularda konuşuyorsunuz. Lütfen beni yanlış anlamayın Profesör Nietzsche, sözleriniz güzel ve güçlü; ama siz bunları bana okurken kişisel bir ilişki içinde olduğumuzu hissetmiyorum. Sözlerinizin entelektüel anlamını kavrıyorum: Evet, acının büyüme, güç, yaratıcılık gibi ödülleri vardır. Bunları burada anlıyorum,” Breuer kafasını işaret ediyordu, “ama buraya hitap etmiyor,” bu kez göğsünü işaret etti. “Eğer bunun bana yardımı olmasını istiyorsanız, deneyimlerimin kök saldığı yere erişmelisiniz. Burada, derinliklerimde, hiçbir büyüme olmuyor, dans eden yıldızlar falan doğuramıyorum! İçim yalnızca kaos ve taşkınlıkla dolu!”

Nietzsche’nin yüzünde kocaman bir gülümseme belirdi ve parmağını havada salladı. “İşte bu! Siz kendiniz söylediniz! Asıl problem buydu!

Peki neden büyüme yok! Neden düşünmeye değer fikirler yok! Dün en son, o yabancı düşüncelerle kafanızı meşgul etmeseydiniz ne düşünüyor olurdunuz diye sorarken bunu demek istemiştim! Lütfen arkanıza yaslanın, gözlerinizi kapayın ve benimle bir düşünce deneyi yapın.

“Çok uzak bir noktaya çekelim kendimizi; burası bir dağ zirvesi olabilir ve buradan aşağıya bakalım. Ta uzaklarda bir yerde bir adam görüyoruz, hem zeki hem de duyarlı bir adam. Bu adamı gözleyelim. Bu adam belki çok derinlere bakıp kendi varlığının korkunçluğunu gördü. Evet, belki fazla şey gördü! Belki zamanın her şeyi ezip öğüten o koca dişlerini gördü ya da kendi önemsizliğini, yalnızca bir zerreden ibaret olduğunu ya da yaşamın geçiciliğini ve rastlantısallığını gördü. Duyduğu ham bir korkuydu ve dayanılmazdı; ancak günün birinde şehvetin korkuyu azalttığını keşfetti. Bu yüzden şehvetin zihnine girmesine seve seve izin verdi ve o şehvet, o acımasız rakip, başka hiçbir düşünceye yer bırakmayacak biçimde bu adamın zihnini kapladı. Ama şehvet düşünemez; yalnızca arzular ve hatırlar. Böylece bu adam, içinde şehvet duygularıyla o sakat Bertha’dan anılar toplamaya başladı. Artık uzağa bakmıyor, yalnızca Bertha parmaklarını, ağzını nasıl oynattı, nasıl soyundu, nasıl dile geldi, nasıl dili tutuldu, nasıl yürüdü, nasıl topalladı gibi mucizeleri hatırlamakla harcıyordu zamanını.

“Çok geçmeden bütün varlığı bu değersiz ıvır zıvırla doldu. Zihninin, soylu fikirler için yapılanmış geniş bulvarları bu çöplüklerle tıkanmaya başladı. Bir zamanlar büyük fikirler düşünmüş biri olmasıyla ilgili anıları giderek bulanıklaşıyor ve solup gidiyordu. Ama korkusu da solup gidiyordu. Bir yerlerde bir yanlış olduğuna dair içini kemiren bir endişeyle kalakalmıştı. Şaşkın ve sersemlemiş bir halde zihnindeki çöplükler arasında endişesinin kaynağını aramaya başladı. İşte bugün onu bu halde görüyoruz, sanki aradığı cevap oradaymış gibi çöpleri eşeleyip duruyor. Hatta benden bile onunla birlikte eşelememi istiyor!”

Nietzsche durdu, Breuer’in vereceği karşılığı bekliyordu. Hiç ses yoktu.

“Söyleyin bana,” diye zorladı Nietzsche, “Baktığımız bu adam için ne

düşünüyorsunuz?”

Ses yok.

“Doktor Breuer, ne düşünüyorsunuz?”

Breuer, Nietzsche’nin sözleriyle adeta büyülenmiş gibi, gözleri kapalı, hiç ses çıkarmadan oturuyordu. “Josef! Josef, ne düşünüyorsun?”

Kendine gelen Breuer gözlerini açtı ve başını çevirerek Nietzsche’ye baktı. Hâlâ ağzını açmıyordu.

“Görmüyor musun Josef, problem, senin huzursuzluk duyman değil! Göğsündeki baskının ya da gerilimin ne önemi var? Sana kim rahatlamayı vaat etti? Bu yüzden mi uykuların kaçıyor? Nedir yani? Sana kim deliksiz uyku vaat etti? Hayır, problem huzursuzluk değil. Asıl problem yanlış bir konuda huzursuzluk duyman!”

Nietzsche saatine göz attı. “Galiba sizi fazla tuttum. Konuşmamızı yine dünkü önerinin aynısını yaparak bitireceğim. Bertha zihninize kanca atmasaydı ne düşünüyor olurdunuz? Anlaştık mı?”

Breuer evet anlamında başını salladı ve odadan çıktı.

* * *

Dr. Breuer’in Hasta Notlarından Eckart Müller’le İlgili Alıntılar, 6 Aralık 1882

Bugünkü görüşmemizde garip şeyler oldu. Hiçbiri de benim planladığım şeyler değildi. Hiçbir soruma cevap vermedi, kendisiyle ilgili hiçbir şey anlatmadı. Benim akıl hocam rolünü o kadar ciddiye alıyor ki bazen bunu komik bulduğum oluyor. Ama yine de onun açısından baktığımda tutumunun kesinlikle doğru olduğunu görüyorum: Anlaşmaya sadık kalıyor ve elinden geldiği kadar bana yardımcı olmaya çabalıyor. Bu yüzden ona saygı duyuyorum.

Bir tek bireye; kanlı canlı birine, yani bana yardımcı olma çabası içinde olan zekâsını gözlemlemek insanı hayrete düşürüyor. Yine de şu ana kadar tuhaf bir biçimde hayal gücü kullanmamakta ısrar etti, tamamen retoriğe güveniyor. Akılcı açıklamaların ya da salt öğütlerin problemi giderebileceğine gerçekten inanıyor olabilir mi?

Kitaplarının birinde, filozofun kişisel ahlâki yapısının, yarattığı felsefeyi belirleyeceğini anlatıyor. Şu anda, aynı ilkenin akıl hocalığı biçimi için de geçerli olduğuna inanıyorum: Akıl hocasının kişiliği akıl verme yaklaşımını belirliyor. Bu nedenle Nietzsche, toplumla ilgili korkuları ve insanlardan kaçması yüzünden kişisel olmayan, uzak bir yaklaşım içinde. Doğal

olarak kör bir tutum içinde olduğu bir başka konu da şu: Akıl hocalığı yaklaşımını meşrulaştırmak ve akılcı bir çerçeveye oturtmak için teoriler geliştirme yoluna gidiyor. Bu yüzden kişisel destekte bulunamıyor, insanı rahatlatacak bir el uzatmıyor, yüksekteki bir kürsüden konuşmalar yaparak kişisel problemlerini kabul etmeyi reddediyor ve bana bir insan olarak yaklaşmayı kabul etmiyor. Bir tek an dışında! Bugünkü konuşmamızın sonlarına doğru; ne tartıştığımızı unuttum, bana “Josef" diye seslendi. Belki de karşılıklı uyum konusunda sandığımdan daha başarılıyım.

Tuhaf bir mücadele içindeyiz. Kim kime daha çok yardım edecek mücadelesi. Onunla rekabete girmek beni huzursuz ediyor: Toplumsal ilişkilerde gördüğü o anlamsız “güç” modelinin onaylanmasından korkuyorum. Belki de Max’ın dediği gibi yapmalıyım: Rekabete girmekten vazgeç ve ondan ne öğrenebilirsen onu öğren. Bu adam için kontrolün elinde bulunması çok önemli. Zafer kazandığını düşündüğünü gösteren işaretleri sık sık görüyorum: Bana öğreteceği ne kadar çok şey olduğunu söylüyor, bana notlarını okuyor, saate bakıyor ve bir sonraki görüşmemiz için bana ödev vererek kibarca beni dışarı gönderiyor. Bütün bunlar sinir bozucu! Ama o zaman kendime onun doktoru olduğumu hatırlatıyorum: Onunla kişisel zevkim için görüşmüyorum. Hem bir hastanın bademciklerini almaktan ya da pekliğini gidermekten ne gibi bir zevk alınabilir ki?

Bugün tuhaf bir biçimde kendimi kaybettiğim bir an yaşadım. Nerdeyse adeta transa girdiğimi hissettim. Belki ben de hipnoza yatkın biriyimdir, kim bilir?

* * *

Friedrich Nietzsche’nin Dr. Breuer’le İlgili Notları, 6 Aralık 1882

Bazen bir filozof için anlaşılmak, yanlış anlaşılmaktan daha kötü. Beni fazlasıyla iyi anlamaya çalışıyor; benden belli tarifler kapmaya çalışıyor. Benim tarzımı keşfetmeyi ve bunu kendi tarzı olarak kullanmayı istiyor. Benim tarzım bir de senin tarzın diye bir şeyin olduğunu, ancak “tek tarz” diye bir şeyin olmadığını da henüz anlamış değil. Üstelik gitmek istediği yönü bana doğrudan doğruya sormuyor, ağzımdan laf almaya çalışıyor ve bu çabasını başka bir şeymiş gibi gösteriyor: Benim kendimi anlatmamın, çalışmamızın özünü oluşturacağına, kendisinin de rahatça konuşabileceğine ve bunun bizi daha “insan” yapacağına beni ikna etmeye çabalıyor; sanki insan olmak, çamurlarda beraberce debelenmek demek! Ona, hakikat âşıklarının fırtınalı ya da çamurlu sulardan korkmayacağını öğretmeye çalışıyorum. Asıl korkulması gereken sığ sulardır!

Eğer tıbbi uygulamalar bu çabalarımda bana kılavuzluk edecekse o zaman bir “tanı” koymam gerekmiyor mu? İşte karşımızda yeni bir bilim, ümitsizlik tanısı. Benim koyduğum tanıya göre bu adam ruhunu özgürlüğe kavuşturmanın özlemi içinde, ama inanç zincirlerini kıramıyor. Seçeneklerden yalnızca evetleri istiyor, kabullenişleri; hayırları, feragatleri reddediyor. Kendini kandırıyor: Seçim yapıyor, ama yaptığı seçimdeki adam olmayı reddediyor. Acı içinde olduğunu biliyor, ama yanlış şey için acı çektiğini bilmiyor! Benden rahatlatmamı, teselli ve mutluluk vermemi bekliyor. Ama ben ona daha fazla acı vermek zorundayım. Onun saçma sapan acısını, bir zamanlar olduğu gibi soylu bir acıya dönüştürmek zorundayım.

Bu zırva acıyı doruklardan nasıl indirmeli? Acıyı yeniden nasıl içten yapmalı? Onun kendi tekniğini kullandım, geçen hafta kendimi onun ellerine bırakıp tedavi olmam için denediği o beceriksiz girişimde kullandığı üçüncü kişi tekniğini; kendisine yukarıdan bir yerden bakmasını istedim. Ama bu ona çok fazla geldi; neredeyse bayılıyordu. Kendine getirmek için ona bir çocukmuş gibi “Josef,” diye seslenmek zorunda kaldım.

Üzerime aldığım yük çok ağır. Onu serbest bırakmak için çalışıyorum; aynı zamanda kendi serbestliğimi kazanmak için de. Ama ben bir Breuer değilim: Ben kendi acımı kavrıyor ve seve seve kabul ediyorum. Ve Lou Salome de bir sakat değil. Ancak ben, hem sevilen hem nefret edilen biri nasıl sıkıntı verir bilirim!

XVI

Tıp sanatının ustalarından biri olan Breuer hastane vizitelerine havadan sudan sohbetlerle başlar ve zarif bir hamleyle tıbbi sorularına geçerdi. Ama ertesi sabah Lauzon Kliniği ‘nin 13 numaralı odasına girdiğinde böyle bir konuşma olmayacaktı. Nietzsche kendisini alışılmadık biçimde sağlıklı hissettiğini ve değerli zamanlarını olmayan semptomlardan bahsederek geçirmek istemediğini belirtmişti. Hemen konuya girmelerini önerdi.

“Benimki yine uğrayacaktır Doktor Breuer; bu hastalık benden çok uzağa gitmez, gitse de pek uzun kalmaz. Ama şu anda tatilde olmalı, haydi sizin problemleriniz üzerinde çalışmamıza devam edelim. Dün önerdiğim düşünce deneyi üzerinde bir ilerleme kaydettiniz mi? Bertha fantezileriniz olmasaydı ne düşünüyor olurdunuz?”

“Profesör Nietzsche, önce başka bir şeyden söz etmeme izin verin. Dün, bir an, mesleki unvanımı bırakıp bana Josef diye seslenmiştiniz. Bu hoşuma gitti. Kendimi size daha yakın hissettim ve bundan hoşlandım. Aramızdaki ilişki mesleki olsa da konumuz nedeniyle daha samimi olmamız yerinde olur. Bu nedenle, birbirimize ilk isimlerimizle hitap etmemizin bir sakıncası yoktur herhalde, değil mi?”

Hayatı boyunca bu tür kişisel etkileşimlerden kaçınmayı amaç edinen Nietzsche buna şaşırmıştı. Huzursuz huzursuz kıpırdandı ve bir şeyler gevelemeye çalıştı, ama reddetmek için ustaca bir bahane bulamayınca gönülsüzce başını salladı. Breuer’in bir sonraki sorusuna, yani ona Friedrich mi yoksa Fritz diye mi hitap etmesini istediği sorusuna ise adeta hırlayarak cevap verdi: “Friedrich, lütfen. Artık işimize dönelim!”

“Evet, işimize! Sorduğunuz soru neydi? Bertha’nın ardında ne yatıyor? Bu düşüncelerin ardında daha derin ve daha karanlık kaygılar yatıyor ve bu kaygıların birkaç ay önce kırkıncı yaşımı devirmemle daha da yoğunlaştığını biliyorum. Biliyorsunuz Friedrich, kırk yaş civarında kriz yaşanması pek olağandışı bir şey değil. Siz de dikkatli olun, kendinizi hazırlamanız için yalnızca iki yılınız var.”

Breuer yakınlık gösterdiği zaman Nietzsche’nin rahatsız olduğunu biliyordu, ama içindeki bir parçanın, daha yakın ilişkilerin özlemi içinde olduğunu da biliyordu.

“Bu tür kaygılar taşımıyorum,” dedi Nietzsche üstünde durmadan. “Bence, ben yirmi yaşımdan beri kırkımı yaşıyorum!”

Neydi bu? Bir tür yaklaşım mı? Hiç şüphe yok, bir yaklaşımdı bu! Breuer geçen gün, oğlu Robert’in sokakta bulduğu kedi yavrusunu düşündü. Robert’e, önüne biraz süt koy ve yanında durma, demişti. Üstüne gitme, bırak güven içinde içsin sütünü, sonra yavaş yavaş senin varlığına da alışacaktır. Daha sonra, kendini güven içinde hissettiğinde gidip onu okşayabilirsin. Breuer de üstüne gitmedi.

“Düşüncelerimi nasıl açıklasam? Marazi, karanlık düşünceler bunlar. Sık sık hayat yokuşunun tepesine vardığımı düşünüyorum.” Breuer durdu ve bunu Freud’a nasıl anlattığını hatırladı. “Zirveye tırmandım ve tepedeki bu noktadan aşağıda neler olduğuna baktığımda gördüğüm şey yalnızca çürümeden ibaret; yaşlanmaya doğru inen bir yokuş, büyükbabalık, ak saçlar ya da aslında,” -kafasında açılan yeri şaklattı- “kellik. Ama hayır, bu o kadar doğru değil. Beni rahatsız eden şey, aşağı inmek değil, yukarı çıkmamak.”

“Yukarı çıkmamak mı, dediniz Doktor Breuer? Neden çıkmaya devam edemeyesiniz?”

“Friedrich, alışkanlıklardan kurtulmanın zor olduğunu bilirim, ama lütfen bana Josef deyin.”

“Josef, peki. Bana yukarı çıkmamakla ne kastettiğinizi anlatın Josef.”

“Bazen herkesin gizli bir anahtar cümlesi vardır diye düşünüyorum Friedrich; kişinin hayatının merkezinde, mit haline gelen bir motif olduğuna inanıyorum. Çocukluğumda benim, ‘çok büyük umutlar vaat

eden bir delikanlı' olduğumu söyleyen biri vardı. Bu cümleye bayılırdım. Binlerce kez kendi kendime bu sözleri mırıldanmışımdır. Sık sık kendimi tiz bir perdeden okuyan tenor yerine koyar ve 'çok büyüüüük umutlaaaar vaaaat edeeeeen delikanlını' diye şarkı söylerdim. Bunu ağır ağır ve bir tiyatrocu gibi, her heceyi tek tek vurgulayarak da söylerdim. Bu sözler şimdi bile beni etkiliyor!"

"Peki bu büyük umutlar vaat eden delikanlıya ne oldu?"

"Ah, işte bu soru! Bunu çok düşündüm. Ne oldu o delikanlıya? Artık umut vaat etmek diye bir şey olmadığını biliyorum, o tükendi, gitti!"

"Bana, 'umut vaat etmek' derken tam olarak ne kastettiğinizi söyleyebilir misiniz?"

"O kadar iyi bilemiyorum. Eskiden bildiğimi sanırdım. Döne döne yukarı tırmanmak gibi gelirdi; başarı, alkışlanma, bilimsel keşifler demek olduğunu düşünürdüm. Ama bu geleceğin meyvelerinin tadına baktım. Saygı gören bir doktor, saygıdeğer bir vatandaşım. Bazı önemli keşifler de yaptım; tarihsel kayıtlar var oldukça benim adım, iç kulağın denge sağlamadaki işlevini bulan adam olarak geçecektir. Ayrıca, HerringBreuer refleksi olarak bilinen, normal solunum sırasında, soluk alıp vermenin duyularla denetlendiği keşfinde de yer aldım."

"O halde Josef, siz şanslı bir adam değil misiniz? Hedeflerinize varmamış mısınız?"

Nietzsche'nin sesindeki ton Breuer'in kafasını karıştırdı. Gerçekten öğrenmek için mi soruyordu? Yoksa Breuer'in Alcibiades'inin karşısında Sokrates rolü mü oynuyordu? Breuer soruyu olduğu gibi kabul ederek cevaplandırmaya karar verdi.

"Hedeflere varmak bakımından evet. Ama tatmin hissi duymadan Friedrich. Önceleri başarının görkemi aylar sürüyordu. Ama bu süre giderek kısalmaya başladı; haftalar, günler sonra da saatlere dönüştü, şu anda ise o kadar çabuk havaya karışıyor ki içime bile işlemeden geçip gidiyor. Artık vardığım hedeflerin sahte hedefler olduğuna inanıyorum; büyük umutlar vaat eden delikanlının asıl alınyazısı bunlar değildi. Sık sık yolumu şaşırdığımı düşünüyorum: Eski hedefler artık

işe yaramıyor ve yenilerini de bulacak halde değilim. Hayatımın nasıl aktığını düşündükçe kendimi ihanete uğramış ya da oyuna gelmiş gibi hissediyorum; sanki göklerdeki birileri bana bir oyun oynuyor, sanki bütün hayatım boyunca yanlış melodiyle dans edip durmuşum."

"Yanlış melodi mi?"

"Umut vaat eden delikanlının melodisi, hayatım boyunca dilimden düşürmediğim melodi!"

"Melodi doğruymuş Josef, ama dans yanlışmış."

"Doğru melodi, ama yanlış dans mı? Ne demek istiyorsunuz?"

Nietzsche bir şey söylemedi.

"Sizce 'umut vaat etmek' sözünü yanlış mı yorumladım?" "'Büyük' sözünü de yanlış yorumladınız Josef." "Anlayamıyorum. Daha açık konuşabilir misiniz?"

"Belki de kendi kendisiyle daha açık konuşması gereken sizsiniz. Son birkaç gün içinde, felsefi tedavinin, kendi içindeki sesi dinlemek demek olduğunu anladım. Hastanız Bertha da düşüncelerini her yönüyle anlatarak tedavi etmemiş miydi kendini? Bunu nasıl tanımlamıştınız siz?"

"Baca temizleme. Aslında bu terimi o buldu; bacasını temizlemesi, ona göre kendisinin kapaklarını açması ve böylece beynini havalandırarak zihnini rahatsız eden bütün düşüncelerden arınması anlamına geliyordu."

"İyi bir metafor," dedi Nietzsche. "Belki biz de konuşmalarımızda bu yöntemi kullanabiliriz. Belki de hemen şimdi. Siz, örneğin, o büyük umutlar vaat eden delikanlı hakkında baca temizleme yapmaya çalışabilir misiniz?"

Breuer arkasına yaslandı. "Sanırım her şeyi söyledim. Bu yaşlanan delikanlı, artık daha ilerisini göremeyeceği bir noktaya ulaştı. Yaşama amacı; benim amacım, hedeflerim, yaşamayı anlamlı kılan her şey, hepsi şu anda bana çok saçma geliyor. Bu saçmalıkların peşinden nasıl koştuğumu, bir daha ele geçmeyecek bir hayatı bunlar için nasıl harcadığımı düşündükçe korkunç bir ümitsizlik çöküyor içime."

“Ya neyin peşinde koşmalıydınız?”

Nietzsche’nin ses tonu Breuer’i yüreklendirmişti; sanki bildiği bir şeyler varmış gibi daha nazik, daha güven vericiydi.

“İşte en kötüsü de bu ya! Hayat, doğru cevapları olmayan bir sınav. Her şeyi en baştan yeniden yaşama şansım olsaydı yine aynı şeyleri yapar, aynı yanlışları tekrarlardım. Geçen gün tam da bir romana konu olacak bir hikâye geldi aklıma. Keşke yazabilsem! Şunu bir düşünün: Tatmin olmadığı bir yaşam süren orta yaşlı bir adamın karşısına bir cin çıkıverir ve ona yeniden başlama fırsatı verir; üstelik bir önceki yaşamında yaptıklarını olduğu gibi hatırlayabilecektir de. Tabii, adam bu fırsatın üstüne atlar. Ama sonunda şaşkınlık ve korkuyla fark eder ki eski yaşamının tıpkısını yaşamaktadır; aynı seçimleri yapmakta, aynı yanlışları tekrarlamakta ve aynı sahte hedeflere ve Tanrılara sarılmaktadır.”

“Yaşamınızdaki bu hedefler; nereden geldi bunlar? Nasıl seçtiniz onları?”

“Hedeflerimi nasıl mı seçtim? Seçmek, seçmek; en sevdiğiniz sözcük bu, değil mi! Beş ya da on, hatta yirmi yaşındaki çocuklar yaşamlarını seçmezler. Sorunuzu ne yönden düşüneceğimi bilemiyorum.”

“Düşünmeyin,” diye zorladı Nietzsche. “Yalnızca bacayı temizleyin!”

“Hedefler mi? Hedefler kültürün içindedir, havanın içindedir. Siz onları solursunuz. Beraber büyüdüğüm bütün delikanlılar aynı hedefleri soludular. Hepimiz Yahudi gettosundan daha ileri tırmanmayı; yükselmeyi; başarı, zenginlik ve saygınlık elde etmeyi istedik. Bunları herkes isterdi! Hiçbirimiz oturup kendimize hedef belirlemeye çalışmadık; onlar zaten önümdeydi, zamanımın, arkadaşlarımın, ailemin doğal sonuçlarıydı.”

“Ama bunlar sizin işinize yaramamış Josef. Yaşamanıza destek verecek kadar somut değillermiş. Ya da belki daha sığ görüşlü olanlar için veya hayatları boyunca maddi hedefler kovalayan uyuşuklar, hatta başarı elde etmiş olup da erişemeyecekleri yeni hedefler seçmekte sürekli ısrar edenler için yeterince somut olabilirler. Ama sizin de benim gibi, gözleriniz iyi görüyor. Siz bu yaşamda, daha ötelere

bakabildiniz. Yanlış hedeflere ulaşmanın boşuna olduğunu, yeni yanlış hedefler belirlemenin de boşuna olduğunu gördünüz. Sıfırı sıfırla bin kez de çarpsanız yine sıfır elde edersiniz!”

Breuer bu sözlerle bir an kendinden geçti. Bunlardan başka her şey; duvarlar, pencereler, şömine, hatta Nietzsche’nin bedeni bile silinip gitmişti. Hayatı boyunca bu değişimi bekliyordu.

“Evet, söylediklerinizin hepsi doğru Friedrich, yalnızca biri dışında: İnsanın, yaşamını bilerek seçmesi. Bireyler yaşamlarındaki hedefleri bilinçli olarak seçmezler: Bunlar tarihin rastlantılarıdır, öyle değil mi?”

“Yaşam planınız sizin elinizde değilse, varlığınızı rastlantıya bırakmışsınız demektir.”

“Ama,” diye itiraz etti Breuer, “kimse böyle bir özgürlüğe sahip değil. Zamanınızın, kültürünüzün, ailenizin kurduğu perspektiflerin dışına çıkamazsınız... “

“Bir zamanlar,” diye araya girdi Nietzsche, “bilge bir Yahudi öğretmen, mükemmeli yakalamak isteyen müritlerinin ana ve babalarından kopmaları gerektiğini söylemişti, işte bu, umutlar vaat eden bir delikanlı için dev bir adım olabilirdi! İşte bu, doğru melodiyle doğru dansı yapmak olurdu.”

Doğru melodiyle doğru dans! Breuer bu sözlerin anlamı üzerine konsantre olmaya çalıştı, ama birden bütün hevesi kırıldı.

“Friedrich, böyle bir konuşma yapmak için ben de büyük bir arzu duyuyorum, ama içimdeki ses bana şu soruyu sorup duruyor: ‘Bununla bir yere varıyor muyuz?’ Konuşmalarımız fazla havada kalıyor, göğsümde güm güm atan seslerden ya da kafamda hissettiğim ağırlıktan çok uzaklarda.”

“Sabredin Josef. Anna O.’nun baca temizlemesinin ne kadar sürdüğünü söylemiştiniz?”

“Evet, epey zaman almıştı. Aylarca sürmüştü! Ama sizinle benim bu kadar zamanımız yok. Üstelik arada şöyle bir fark da vardı: O her zaman duyduğu acı üzerinde odaklanarak baca temizlemeye girişildi. Ama hedefler ve yaşam amaçları üzerine bizim yaptığımız soyut konuşmaların benim duyduğum acıyla ilişkili olduğunu hissetmiyorum!”

Nietzsche, adeta Breuer hiçbir şey söylememiş gibi sakin sakin konuşmasını sürdürdü: "Josef, yaşamla ilgili bütün bu kaygılarının, kırk yaşına bastığında arttığını söylemiştin, değil mi?"

"Bu ne ısrar Friedrich! Kendime karşı biraz daha sabırlı olmamı telkin ediyorsunuz. Kırkıncı yaşımla çok ilgileniyorsanız o zaman buna cevap vermeliyim. Kırkıncı yaşım; evet, bir kriz yılıydı ve bu ikinci krizim oldu. Daha önce, yirmi dokuz yaşımdayken, üniversitedeki tıbbiye şefi Oppolzer tifüs salgınında öldüğünde de bir kriz yaşamıştım. Bin sekiz yüz yetmiş birde nisan ayının on altısında, hâlâ tarihini hatırlarım. O benim öğretmenim, danışmanım, ikinci babamdı."

"İkinci babalar ilgimi çeker," dedi Nietzsche. "Biraz anlatır mısınız?"

"Hayatıma giren en büyük öğretmendi. Herkes, onun, kendi yerine benim geçmemi istediğini biliyordu. Ben adayların en iyisiydim ve ondan boşalan kürsüyü doldurmak için benim seçilmem gerekiyordu. Ama böyle olmadı. Belki de olmasına ben yardımcı olmadım. Politik, hatta belki bir de dinsel nedenlerle kötü bir başvuru kabul edildi. Artık orada kalamazdım; laboratuvarımı, hatta araştırmamda kullandığım güvercinlerimi evime taşıdım ve bütün zamanımı özel araştırmalarıma verdim, işte bu" dedi Breuer hüzünle, "umut vaat eden akademik kariyerimin sonu oldu."

"Olmasına yardımcı olmadım derken ne demek istediniz?"

Breuer hayretle Nietzsche'ye baktı. "Bir filozoftan doktora ne çabuk dönüştünüz? Sizde bir doktorun kulakları var. Hiçbir şey kaçırmıyorsunuz. Bu yorumu yaptım, çünkü dürüst olmam gerektiğini biliyordum. Ama bu kısım bana acı veriyor. Bu konuda konuşmayı pek istemiyordum, ama siz yine de o noktayı yakaladınız."

"Görüyorsunuz ya Josef, sizin iradeniz dışında bir şeyler söylemenizi istediğim an, işte o an bana zarif iltifatlarda bulunarak güç iddialarında bulunmayı seçiyorsunuz. Güç mücadelesinin, bizim ilişkimizde önemli bir rolü olmadığını hâlâ söyleyebilir misiniz?"

Breuer sandalyesine çöktü. "Yine mi o konu." Elini ona doğru salladı. "Lütfen o konuyu bir daha açmayalım. Lütfen bırakalım."

Sonra ekledi: "Durun! Son bir yorumum daha olacak: Olumlu

duyguların ifade edilmesini yasaklarsanız, o zaman tahmin ettiğiniz türdeki ilişkiyi hayata geçirmiş olursunuz. Bu ahlâksız bilimdir, siz verilerle oynuyorsunuz.”

“Ahlâksız bilim mi?” Nietzsche bir an düşündü ve sonra başıyla onayladı. “Haklısınız. Konu kapanmıştır! Kendi kariyerinize nasıl yardımcı olmadınız, şimdi onu anlatın.”

“Evet, bu doğrultuda pek çok gösterge bulunabilir. Bilimsel makaleler yazıp yayımlama işini hep sürüncemede bırakıyordum. Girmem gereken tıp derneklerine girmiyor, üniversite komitelerine katılmıyor, kurmam gereken politik ilişkilerle ilgilenmiyordum. Nedenini bilmiyorum. Belki işte bunun güçle bir ilgisi vardır. Belki de rekabet gibi bir mücadele bana geri adım attırmıştı. Başka bir insanla rekabete gireceğime güvercinlerin denge sistemlerinin gizleriyle uğraşmak bana daha kolay geliyordu. Sanırım Bertha’yı da bir başka erkekle düşündüğümde duyduğum acı, benim rekabetle ilgili problemlerimden kaynaklanıyor.”

“Belki de Josef, umut vaat eden bir delikanlının yükseklere tırmanabilmesi için dişiyle tırnağıyla kazımasına gerek olmadığını düşünüyordunuz.”

“Evet, öyle de düşünmüştüm. Ama sebebi ne olursa olsun, akademik kariyerim orada noktalandı. Bu ilk ölümcül yaraydı. Büyük umutlar vaat etme mitine ilk saldırı.”

“Peki, bunlar yirmi dokuz yaşınızda oldu. Kırkınıza basınca, ikinci kriz için ne diyeceksiniz?”

“Daha derin bir yara. Kırkıma gelmemle, artık her şeyi yapabilmemin mümkün olduğuna dair kurduğum hayaller yıkıldı. Birden hayat hakkında çok açık bir gerçeği anladım: Zaman geri dönmüyor, hayatım tükenip gidiyor. Tabii bunu daha önce de biliyordum, ama kırk yaşındayken insan bunu daha farklı bir biçimde biliyor. Artık o ‘umutlar vaat eden delikanlının’ yalnızca bir bando flaması olduğunu, o ‘umutların’ bir yanılsama olduğunu, ‘büyük’ sözcüğünün anlamsız olduğunu ve tüm diğer insanlar gibi adım adım ölüme gitmek üzere kurulan bir oyuncaktan farksız olduğumu biliyorum.”

Nietzsche onun duygularını anladığını, fakat katılmadığını belirtmek istercesine başını sallıyordu. “Her şeyi bütün açıklığıyla görmeye yara mı diyorsunuz siz? Öğrendiğiniz şeye bir bakın Josef: Zaman durdurulamaz, irade geriye doğru çalıştırılamaz. Yalnızca şanslı insanlar bütün bu bilgileri yakalayabilir!”

“Şanslı mı? Bu tuhaf bir sözcük! Benim öğrendiğim; ölümün yaklaştığı, yetersiz ve önemsiz olduğum, yaşamın gerçek bir amacı ya da değerinin olmadığı; siz de buna şans mı diyorsunuz?”

“İradenin geriye doğru çalıştırılamayacağı demek, iradenin yetersiz olduğu demek değildir! Tanrıya şükür, Tanrının ölmüş olması demek, var olmanın amacı olmadığını göstermez! Ölümün geliyor olması, yaşamın değerli olmadığı anlamına gelmez. Size bunları zamanla öğreteceğim. Ama bugün yeterince, belki de fazla konuştuk. Yarından önce, lütfen bu görüşmemizi bir değerlendirin. İyice bir düşünün!”

Nietzsche’nin konuyu bu kadar ani kapatmasına şaşıran Breuer saatine baktı ve hâlâ on dakika kadar zamanı olduğunu gördü. Ama hiç itiraz etmeden dersten erken bırakılmış bir öğrenci rahatlığıyla odadan dışarı çıktı.

* * *

Dr. Breuer’in Hasta Notlarından Eckart Müller’le İlgili Alıntılar, 7 Aralık 1882

Sabır, sabır, sabır. Bu sözcüğün anlamını ve değerini daha yeni öğreniyorum. Uzun vadedeki hedefimi aklımdan çıkarmamalıyım. Bu aşamada zamanından önce atılan arsızca bir adım her şeyi mahvedebilir. Satranç açılışlarını düşün. Taşları yavaş yavaş ve sistematik olarak yerleştir. Orta sahayı sağlam tut. Bir taşı birden fazla oynama. Veziri çok erken çıkma!

Ve işte ödülünü almaya başlıyorsun! Bugün atılan büyük adım, birbirimize ön adlarımızla hitap etmemiz oldu. Bunu önerdiğimde neredeyse dilini yutacaktı; kahkaha atmamak için kendimi zor tuttum. Ne kadar özgür düşünceli biri olursa olsun, onda Viyanalı kafası var, şahsen hitap etmeyi sevmese de kendi türlerine âşık. Ona Friedrich diye seslendikçe o da aynı şekilde karşılık vermeye başladı.

Böylece, görüşmemizin havası oldukça farklı bir hal aldı. Birkaç dakika içinde minicik bir çatlak biçiminde bir kapı açıldı. O da krizlerden kendine düşen payı fazlasıyla aldığını ima etti ve yirmisindeyken kırk yaşını yaşadığını söyledi! Bunu şimdilik atladım! Ama daha sonra

mutlaka bu noktaya geri döneceğim!

Belki, şimdilik, ona yardım etme çabalarını unutsam iyi olacak; en iyisi bırakayım o bana yardım etmeye çalışsın. Ne kadar doğal davranırsam, ne kadar az müdahale edersem o kadar iyi olur. Bu adam da Sig gibi; gözleri bir şahin kadar keskin, gizlenen şeyleri bile bulup çıkarıyor.

Bugünkü konuşmalarımız çok canlıydı, tıpkı eski günlerde Brentano 'nun derslerinde olduğu gibi. Bazen ben de kapılıp gittim. Ama bunların ne etkisi oldu? Ona yaşlanma, ölüm ve amaçsızlık gibi marazi kaygılarımı hatırlattım. O ise benim eski umut vaat eden delikanlı hikâyemden çok etkilendi; sürekli bu konu üzerinde durması beni şaşırttı. Gelmek istediği noktadan emin değilim henüz, varsa tabii!

Bugün, kullandığı yöntem daha belirgin geldi bana. Bertha saplantımın bu Existenz[27] kaygılarından beni kopardığına inandığı için, beni bunlarla yüz yüze getirmeyi, içimde bu duyguları alevlendirmeyi ve belki de beni daha da huzursuz etmeyi amaçlıyor. Bu nedenle, beni katı bir biçimde kışkırtıyor, destek falan vermeye niyetli görünmüyor. Onun kişiliği göz önüne alınacak olursa, bunu yapmak onun için hiç de zor değil.

Felsefi tartışma yönteminin beni etkileyeceğine inanıyormuş gibi görünüyor. Bunun benim için bir şey ifade etmediğini anlatmaya çalışıyorum. Ama, o da benim gibi, sürekli deneyler yapıyor ve yeri geldikçe doğaçlama yoluyla yeni yöntemler uyguluyor. Yöntemle ilgili yaptığı yeniliklerden biri de benim "baca temizleme" tekniğimi kullanmak oldu. Usta değil de baca temizleyen olmak tuhafıma gidiyor; tuhafıma gidiyor, ama hoşuma gitmiyor da değil.

Nahoş ve rahatsız edici olan, sürekli ön plana çıkardığı heybetli tavırları. Bugün bana, yaşamın anlamını ve değerini öğreteceğini öne sürdü. Ama şimdi değil! Ben buna daha hazır değilmişim!

* * *

Friedrich Nietzsche'nin Dr. Breuer Hakkındaki Notları, 7 Aralık 1882

Nihayet! İstediğim gibi bir konuşma oldu. düşündüklerimi fazlasıyla kanıtlayan bir konuşma. Karşımdaki adam, yerçekiminin (kültürünün, durumunun, ailesinin) ağırlığıyla iyice yere yapışmış bir adam; adeta kendi iradesi diye bir şey olduğunu unutmuş. Konformizmle öylesine yoğrulmuş ki ona seçim yapmak diye bir şey olduğunu söylediğimde başka bir dilden konuşuyormuşum gibi baktı yüzüme. Belki de konformizm kavramının Yahudileri çok kısıtlamış olmasındandır; dışarıdan gelen zulüm, bir halkı öylesine kaynaştırır ki bir tek bireyi bile bunu kırıp çıkamaz.

Onu, yaşamının bir rastlantı haline gelmesine izin verdiği gerçeğiyle yüz yüze bıraktığımda, seçim yapma ihtimalinin olduğunu yadsıyor. Belli bir kültürde yaşayan insanların seçme şanslarının olmadığını söylüyor. Gizliden gizliye ona İsa'nın, mükemmelliğin peşindeki insanlara ebeveyninden ve kültürlerinden kopmaları gerektiği emrini verdiğini anlattığımda, yöntemimin havada kaldığını söyleyip konuyu değiştirdi.

En önemli kavramları erken bir yaşta yakalamasına rağmen bunları görecek görüşler geliştirmemesi ne garip! Hepimiz gibi o da “umut vaat eden bir delikanlı” imiş, ama vaat edilen umudun gerçek anlamını hiç anlayamamış. Asıl görevinin doğayı kusursuzlaştırmak; kendisinin, kültürünün, ailesinin, şehvetinin, kaba hayvansı doğasının üzerine çıkabilmek olduğunu, kim ise, ne ise o olması gerektiğini anlamamış. Büyüyememiş, üzerindeki deriyi çıkartıp atamamış:

Umut vaat etmeyi yanlış anlayıp maddi ve mesleki hedeflere saplanıp kalmış. Daha içindeki “Kendin ol” sesini bastırmadan bu hedeflere ulaştığında ise ümitsizliğe düşmüş ve kendisine bir oyun oynandığını düşünmeye başlamış. Şu anda bile sorunu anlamış değil!

Onun için ümit var mı? En azından doğru konuları düşünüyor ve dinsel aldatmacalara sığınmıyor. Ama duyduğu korku çok fazla. Katı olmasını ona nasıl öğreteceğim? Bir keresinde bana soğuk duşun cildi kuvvetlendirdiğini söylemişti. Kararlılığı kuvvetlendirmenin de böyle bir yolu var mıdır acaba? Tanrının değil, zamanın arzuları doğrultusunda yönetildiğimiz fikrini yakalayabilmiş, iradesinin, “öyle oldu” karşısında güçsüz olduğunun farkında. Acaba ona “öyle oldu”yu, “öyle istedim”e dönüştürmeyi öğretebilecek miyim?

Benim bu konudaki tercihlerimi bilmesine rağmen, bana ilk ismimle hitap etmekte ısrarlı. Bu bir işkence, ama katlanılamaz bir işkence değil; onun bu küçük zaferine izin verecek kadar güçlüyüm.

Friedrich Nietzsche’den Lou Salome’ye Mektup, Aralık 1882

Lou,

Ne kadar acı çekiyor olduğum, sevgili Lou, kendini tekrar bulup bulmaman sorunuyla bağlantılı değil. Senin kadar zavallı bir insanla hiç uğraşmamıştım:

cahil, ama zeki

bilinen şeyleri değiştirmekte usta

bu kusuru tatsız, ama saf

genellikle inatçılığından, küçük sorunlarda dürüst ve adil

sorun büyüdüğünde bütün duruşu korkakça

sahtekârca

neredeyse tamamen duyarsız

ruhsuz ve sevgisiz

iş duyguya gelince, hep hastalıklı, neredeyse deli

iyiliği dokunanlara utanmadan vefasız ve arsız

özellikle

güvenilmez

terbiye edilmemiş

onurdan nasibini almamış

beyni ruhunun ilk işareti
kedi karakterli, ev kedisi kılığında yırtıcı bir hayvan
aristokratlarla olan yakınlığıyla aristokrat olarak anılan
iradesi güçlü, ama hedefi zayıf olan
azim ve saflıktan yoksun
şehvetin yerine zalimliği koyan
cinsel zayıflık ve erteleme yüzünden çocuk gibi bencil
Tanrıyı seven ama insana karşı sevgi duymayan
gelişmeye muhtaç olan
kurnaz, tam bir otokontrolle erkeğin cinselliğinden söz eden.

Sevgiler, F.N.

XVII

Lauzon Kliniği'ndeki hemşireler, Dr. Breuer'in hastasına ayrılan 13 numaralı odada kalan Herr Müller hakkında pek fazla konuşmuyorlardı. Söylenecek çok az şey vardı. Her zaman yapacak bir sürü işi olan hemşireler için Herr Müller ideal bir hastaydı. İlk hafta, hiç migren nöbeti olmadı. Bir şey istediği çok enderdi; günde altı kez yapılan nabız sayımı, ateş, solunum hızı ve tansiyon gibi hayati ölçümlerin kontrolü dışında fazla ilgi gerektirmeyen bir hastaydı. Breuer'in hemşiresi Frau Becker gibi, buradaki hemşireler de onu gerçek bir beyefendi olarak görüyorlardı.

Yine de bu hastanın özel dünyasına ayrı bir önem verdiği belli oluyordu. Bir şey soran olmazsa kimseyle konuşmuyordu. Hastane personeli ya da diğer hastalar ona seslendiklerinde çok nazik ve kısa konuşuyordu. Yemeklerini odasında yemeyi tercih ediyor ve hemşirelerin masaj ve elektrik tedavisi uygulandığını sandıkları Dr. Breuer'le yaptıkları sabah seanslarından sonra günün büyük bir kısmını yalnız başına geçiriyor, odasında yazı yazıyor, hava güzel olursa bahçede tur atarken bazı notlar alıyordu. Yazılarıyla ilgili soru sorulduğunda, Herr Müller oldukça cesaret kırıcı cevaplar veriyordu. Onun, eski İranlı bir yalvaç olan Zerdüşt'le ilgilendiğinden başka bir şey bilinmiyordu.

Breuer, Nietzsche'nin klinikteki nazik tavırları ile kitaplarındaki o

ürkütücü, zaman zaman da kavgacı tavırları arasındaki büyük farktan etkilenmişti. Hastasına bu konuyla ilgili bir soru sorduğunda Nietzsche gülümseyip, “Bu büyük bir sır değil. Eğer kimse sizi dinlemiyorsa, bağırmak en doğal şeydir!” demişti.

Klinikteki yaşamından memnun gibi görünüyordu. Breuer’e, günlerinin güzel ve ağrısız geçtiğini, üstelik yaptıkları günlük konuşmaların felsefesine katkıda bulunduğunu söylemişti. Kant ve Hegel gibi filozofları sürekli aşağılardı; ona göre bu filozoflar yazılarını, yalnızca akademik çevreler için, akademik bir üslup kullanarak yazıyorlardı. Onun felsefesi ise yaşam hakkında ve yaşam içindi. Her zaman, en iyi hakikatlerin, kişinin kendi yaşam deneyimlerinden çıkarılmış zalim hakikatler olduğunu söylerdi.

Breuer’le ilişki kurmadan önce felsefesini uygulamaya geçirmeye hiç yeltenmemişti. Uygulamaya geçmeyi hiç sorun etmemişti; ona göre onu anlamayanlar zaten uğraşmaya değmez insanlardı, ama üstün insanlar onun bilgeliğine giden yolu seçeceklerdi, şimdi olmasa da yüzyıl sonra bu böyle olacaktı! Ama Breuer’le yaptıkları günlük konuşmalar onu, bu konuyu daha ciddiye almaya zorluyordu.

Yine de bu dertsiz, üretken Lauzon günleri Nietzsche için göründüğü kadar sakin değildi. Yeraltından gelen gizli karşı akımlar Nietzsche’nin gücünü emip tüketiyordu. Nerdeyse her gün Lou Salome’ye daha öfkeli, daha özlem dolu, daha ümitsiz mektuplar yazıyordu. Lou’nun imgesi bütün zihnini kaplıyor, Breuer’den, Zerdüşt’ten ve bu tasasız günlerden aldığı zevkten kopardığı enerjiyi kendine yönlendiriyordu.

Breuer’in hayatı ise ister yüzeyden, ister derinlerden bakılsın, Nietzsche’nin hastaneye yatmasını izleyen ilk haftadan itibaren son derece zor ve dayanılmaz bir hal almıştı. Lauzon’da geçirdiği saatler zaten ağır olan programına fazladan yük olmuştu. Viyana tıbbının değişmez kuralına göre havalar ne kadar kötü giderse, doktorun işi o kadar çok olur. Haftalardır vahşi bir kış bütün acımasızlığıyla hüküm sürüyordu; dondurucu kuzey rüzgârlarıyla ağır ve rutubetli hava, muayene odasını hasta üstüne hastayla dolduruyordu.

Breuer’in defteri aralık ayı hastalıklarıyla dolup taşıyordu: Bronşit, zatürree, sinüzit, bademcik, kulak iltihabı, faranjit ve amfizem. Bunlara

ek olarak bir de her zaman gelen sinir hastaları vardı. Aralığın ilk haftası ilerlemiş doku sertleşmesi olan iki genç hasta geldi. Breuer bu hastalığa tanı koymaktan özellikle nefret ederdi: Hastanın durumunu düzeltmek için önerebileceği bir tedavi yoktu; bu yüzden genç hastalarına, onları bekleyen yazgıyı anlatmak zorunda kalacağı bir çıkmaza girmek onu çok ürkütüyordu. Bu yazgı, giderek artan halsizlik, zafiyet, felç ya da her an ortaya çıkabilecek körlüktü.

Yine o hafta, organik bir hastalıkları olmadığı anlaşılan ve histerik olduklarına Breuer'in hemen hemen kesin gözüyle baktığı iki hasta geldi. Bir tanesi, orta yaşlı bir kadındı; son iki yıldır, yalnız bırakıldığı zamanlar kasılıp kalıyordu. Diğeri ise on yedi yaşında bir genç kızdı, bacaklarındaki düzensiz kasılmalar yüzünden ancak iki şemsiyeyi baston gibi kullanarak yürüyebiliyordu. Düzensiz aralıklarla bilincini kaybediyor ve şuna benzer sözleri haykırıyordu: “Bırak beni! Git başımdan! Ben burada değilim! Bu ben değilim!”

Breuer'e göre bu iki hasta da Anna O. gibi konuşma tedavisine alınmaya adaydı. Ama bu tedaviye girişmek demek zaman açısından, mesleki ünü açısından, zihin dengesi açısından ve evliliği açısından Breuer için bir risk olacaktı. Bu tür tedaviyi bir daha uygulamayacağına yemin etmiş olmasına rağmen, o geleneksel ve başarısız tedavi yöntemlerine dönüş yapmak Breuer'in moralini bozuyordu. Bu eski teknikler, Wilhelm Erb'in elden ele gezen Handbuch der Elektrotherapie'sinde[28] [Elektrikle Tedavi El Kitabı] yazan özlü, ama ne kadar geçerli olduğu belli olmayan derin kas masajları ve elektrik uyarımından oluşmaktaydı.

Keşke bu iki hastayı başka bir doktora devredebilseydi! Ama kime? Kimse böyle hastaları istemiyordu. 1882 yılının aralık ayında Viyana'da, hatta Avrupa'nın herhangi bir yerinde Breuer'den başka histerinin nasıl tedavi edileceğini bilen bir tek kişi bile yoktu.

Ama Breuer mesleğinin gerektirdiği zorluklardan değil, kendi kendine yarattığı psikolojik işkence yüzünden bunalmaktaydı. Üçüncü görüşmelerini dördüncüsü, beşincisi ve altıncısı izliyor; Nietzsche onu, yaşamındaki varoluşuyla, özellikle amaçsızlıkla ilgili kaygılarıyla, konformizmi ve özgürlük yoksunluğuyla, yaşlanma ve ölüm

korkularıyla yüz yüze gelmeye zorluyordu. “Eğer Nietzsche benim daha da huzursuz bir hale gelmemi amaçlıyorsa,” diye düşündü Breuer, “kaydettiğim bu ilerleme onu çok memnun ediyor olmalı.”

Breuer gerçekten de acı çekiyordu. Mathilde’den her gün daha fazla uzaklaşıyordu. Kaygıları üzerine çörekleniyordu. Göğsünde hissettiği baskı onu rahat bırakmıyordu. Sanki dev bir mengene, kaburgalarını eziyordu. Soluması güçsüzdü. Kendi kendine hep derin nefes alması gerektiğini hatırlatıyordu; ama ne kadar uğraşırsa uğraşsın onu sıkıştıran gerilimi atamıyordu. Cenahlar, artık, göğüs zarında biriken sıvıyı çekmek için hastanın göğsüne tüp sokabiliyorlardı; bazen Breuer de kaburgalarına ve koltukaltlarına bir tüp sokup korkusunu dışarı boşaltmayı hayal ediyordu. Korkunç düşler yüzünden gecelerdir gözüne uyku girmiyordu. Birkaç gün sonra, uyuyabilmek için Nietzsche’den daha fazla kloral almaya başladı. Daha ne kadar dayanabileceğini merak ediyordu. Böyle bir hayat, yaşamaya değer miydi? Bazen fazla dozda Veronal almayı bile düşünüyordu. Bazı hastaları bu sıkıntılara yıllarca katlanabiliyorlardı. Ne yaparlarsa yapsınlar! Canları istiyorsa bu anlamsız, sefil hayatlarına devam etsindi onlar! Ama o yapamazdı!

Sözde ona yardım etmek için orada bulunan Nietzsche, onu rahatlatacak bir şey yapmıyordu. Ona acılarını anlattığında, Nietzsche bunu, üstünde durmaya değer bir şey olarak görmemişti. “Tabii acı çekeceksin, görmenin bedelidir bu. Tabii için korkuyla dolacak, yaşamak demek tehlike içinde olmak demektir. Büyümek zordur!!” diye haykırmıştı. “Sen bir inek değilsin, ben de gevişgetirenlerin havarisi değilim!”

Yaptıkları anlaşmanın ardından bir hafta sonraki pazartesi akşamı Breuer, Nietzsche’nin planının ciddi ölçüde ters gittiğinden emin olmaya başlamıştı. Nietzsche’nin teorisine göre Bertha’yla ilgili fanteziler, zihninin bir taktik oyunundan ibaretti; kendisiyle ilgilenilmesi için yalvaran varlığıyla çok daha acılı bir yüzleşmeye girmemek için oynanan, zihnin “arka sokakları”na özgü bir taktik oyunu. Nietzsche, bu önemli varoluş sorunlarıyla yüzleştiği zaman Bertha saplantısının kendiliğinden kaybolacağında ısrar ediyordu.

Ama kaybolmuyordu! Fanteziler ona her zamankinden daha vahşice hücum ediyorlardı! Ondan daha da fazlasını istiyorlardı: Daha çok ilgi, daha çok gelecek istiyorlardı. Breuer yine hayatını değiştirmeyi hayal ediyordu; bu hapishaneden, bu evlilik, kültür ve meslek hapishanesinden kurtulmanın bir yolunu bulmalı ve Bertha'yı kollarına alarak Viyana'dan kaçıp gitmeliydi.

Özellikle bir fantezi giderek daha da güçleniyordu. Bir gün eve döndüğünde, büyük bir kalabalığın evin önünde toplandığını ve sokağın itfaiyecilerle dolu olduğunu hayal ediyordu. Evi yanıyordu! Hemen paltosunu başına geçirip, kendisini engellemeye çalışan kollardan sıyrılıyor ve yanan evinin merdivenlerine atılarak ailesini kurtarmaya çalışıyordu. Ama alevler ve dumanı geçmek imkânsızdı. Bir ara bayılıyordu, ayıldığında başucunda onu kurtaran itfaiyecileri görüyordu. İtfaiyeciler bütün ailesinin yangında öldüğünü söylüyordu: Mathilde, Robert, Bertha, Dora, Margrethe ve Johannes ölmüşlerdi. Herkes, onun ailesini kurtarmak için yaptığı kahramanca girişimi övüyor ve duyduğu dayanılmaz acıya nasıl katlanacağını düşünüyordu. Gerçekten de çektiği acı çok büyüktü. Ama artık özgürdü! Bertha için, onunla İtalya'ya, belki de Amerika'ya kaçabilmek için, her şeye en baştan başlayabilmek için!

Ama acaba her şey yolunda gidecek miydi? Bertha ona göre çok mu gençti? Aynı şeylere ilgi duyarlar mıydı? Aşk sürecek miydi? O daha bu soruların cevabını düşünemeden aynı döngü gene başlıyordu: Bir kez daha sokağın ortasında duruyor, alevlerin sardığı evini seyrediyordu!

Bu fantezi hiçbir kesintiye uğramayacak şekilde kendini savunuyordu: Bir kez başladı mı, mutlaka sonuna kadar gitmesi gerekiyordu. Bazen iki hasta arasındaki o kısacık arada bile Breuer kendini yanan evinin önünde buluyordu. O anda Frau Becker odasına girerse,

Breuer önündeki hasta kâğıdına bir şeyler yazıyormuş gibi yapıyor ve azıcık daha işi olduğunu işaret ederek onu başından savıyordu.

Evde olduğu zamanlarda ise onu yanan evin içine yerleştirdiği için duyduğu suçluluktan Mathilde'nin yüzüne bakamıyordu. Bu yüzden

onunla pek göz göze gelmemeye çalışıyor, bütün zamanını laboratuvarında güvercinleriyle geçiriyor, kafeye daha sık uğruyor, arkadaşlarıyla artık haftada iki kez iskambil oynuyor, daha fazla hasta alıyor ve eve yorgun, hem de çok yorgun bir halde dönüyordu.

Ya Nietzsche projesi? Artık Nietzsche'ye yardım etme gücünü bulamıyordu kendinde. Yeni bir fikir geliştirmişti: Belki de Nietzscheye yardım etmenin en iyi yolu onun Breuer'e yardım etmesine izin vermekti! Nietzsche gayet iyi görünüyordu. Fazla ilaç kullanmıyor, yalnızca yarım gram kloral ile rahatça uyuyabiliyordu; iştahı düzelmişti, mide sancıları yoktu ve migren ağrıları da yinelememişti.

Breuer kendisinin ümitsizlik içinde olduğunu ve yardıma ihtiyaç duyduğunu artık tamamen kabul ediyordu. Kendini kandırmaktan vazgeçmiş, Nietzsche'yle Nietzschenin hatırı için görüşüyormuş gibi yapmayı; bu konuşma seanslarının yalnızca bir tuzak, onu kendi hakkında konuşturabilmek için uyguladığı zekice bir strateji olduğu kandırmacasını bırakmıştı. Konuşma tedavisinin yarattığı etki Breuer'i allak bullak etmişti. Onu kendi içine çekmişti; numara yapayım derken tamamıyla içine girivermişti. Üzerindeki yükü atabilmek, en kötü sırlarını bile paylaşmak, onu anlayan, kabullenen hatta affeder görünen birinin bütün dikkatini kendi üzerinde toplamak onun için son derece önemliydi. Bütün bunları coşkuyla yapıyordu. Bazı seanslar ona kendisini daha kötü hissettirse de bir sonraki görüşmelerini sabırsızlıkla beklemekten kendini alamıyordu. Nietzsche'nin yeteneğine ve zekâsına daha fazla güvenir olmuştu. Artık Nietzsche'nin elinde onu iyileştirecek bir güç olup olmadığını sormuyordu kendine; yapması gerekenin yalnızca, bu güce giden doğru yolu bulması olduğuna inanıyordu!

Ya insan olarak Nietzsche? İlişkimiz hâlâ yalnızca mesleki bir ilişki mi acaba, diye düşünüyordu Breuer. Beni kesinlikle dünyadaki herkesten daha iyi tanıyor ya da en azından benim hakkımda herkesten çok daha fazla şey biliyor. Ondan hoşlanıyor muyum? O benden hoşlanıyor mu? Dost muyuz? Breuer ne bu sorulardan ne de kendinden bu kadar uzak duran birini sevebileceğinden emindi. Ona sadık kalabilecek miyim? Yoksa ben de, bir gün ona ihanet mi edeceğim?

Derken hiç beklenmedik bir şey oldu. Nietzsche'nin yanından ayrılıp muayenehanesine geldiği bir gün her zamanki gibi Frau Becker tarafından karşılandı. Frau Becker ona, on iki hastanın isimlerinin yazılı olduğu bir liste uzattı, o anda muayenehanede olanların yanına kırmızı kalemle işaret koymuştu. Bu listeyle beraber bir de ince mavi bir zarf verdi Breuer'in eline, üzerindeki el yazısı Lou Salome'ye aitti. Breuer mühürlü zarfı açıp kenarları gümüş yaldızlı kartı çıkardı:

11 Aralık 1882

Dr. Breuer,

Bu öğleden sonra sizi görebilmeyi umuyorum.

Lou

Lou! Ön adlarını kullanmalarıyla ilgili bir konuşma geçmiş miydi aralarında? Breuer, bunları düşünürken birden Frau Becker'in konuşmakta olduğunu fark etti.

"O Rus Frâulein bir saat önce gelip sizi sordu," diye açıklıyordu Frau Becker; genellikle yumuşak hatlı alnında sert çizgiler belirmişti. "Sizin sabah saatlerinde çok meşgul olduğunuzu söylemek zorunda kaldım, o da saat beşte uğrayacağını söyledi. O zaman ben sizin öğleden sonraları da çok meşgul olduğunuzu söyledim. Bunun üzerine Profesör Nietzsche'nin Viyana'daki adresini almak istedi, ama ona bu konuda hiçbir şey bilmediğimi söyledim. Sanırım sizinle bunu konuşacak. Doğru yapmış mıyım acaba?"

"Tabii Frau Becker, her zamanki gibi doğrusunu yapmışsınız. Ama sizi huzursuz eden bir şey mi var?" Breuer, Frau Becker'in, Lou Salome'den ilk gelişinden beri hiç hoşlanmadığını ve Nietzsche yükünü getirdiği için onu suçladığını biliyordu. Breuer'in Lauzon Kliniği'ne yaptığı günlük ziyaretler muayenehanesindeki programını o kadar sıkıştırıyordu ki hemşiresiyle ilgilenecek zaman bulamıyordu.

"Açık söylemek gerekirse Doktor Breuer, onun öylesine gelip hastalarla tıklım tıklım dolu muayenehanenize umursamazca girmesi ve sanki siz her an onu bekliyormuşsunuz gibi davranması ve sıradakilere aldırmadan içeri girebileceğine güvenen tavırları beni rahatsız etti. Üstüne üstlük bir de bana Profesör'ün adresini sorması yok mu! Bu hiç hoşuma gitmedi, hem sizin hem de Profesör'ün bu

kadar peşine düşmesi çok tuhaf!"

"İşte ben de size bu yüzden doğru yaptığınızı söyledim," dedi Breuer onu sakinleştirircesine. "Onu bana havale ederek ve hastamızın gizliliğini koruyarak en iyisini yaptınız. Kimse bu işi daha iyi halledemezdi. Şimdi, Herr Wittner'i içeri yollayın."

Saat beşi çeyrek geçe Frau Becker, Frâulein Salome'nin geldiğini bildirdi ve hemen arkasından hâlâ beş hastanın onu görmek için beklediğini ekledi.

"Şimdi kimi alayım içeri? Frau Mayer neredeyse iki saattir bekliyor."

Breuer arada kalmıştı. Lou Salome'nin hemen onu görmeyi beklediğini biliyordu.

"Frau Mayer'i içeri alın. Onun arkasından Frâulein Salome ile görüşeceğim."

Yirmi dakika sonra Breuer, Frau Mayer'le ilgili notlarını yazarken Frau Becker Lou Salome'yi odaya aldı. Breuer hemen ayağa kalkıp Lou Salome'nin uzattığı eli dudaklarına götürdü. Son görüşmelerinden bu yana onun nasıl bir kadın olduğunu unutmuştu. Oysa şimdi bu güzellik onu bir kez daha çarpmıştı. Muayenehanesi bir anda nasıl da ışıl ışıl aydınlanmıştı!

"Ah, gnâdiges Frâulein, bu ne şeref! Bunu unutmuşum!"

"Beni bu kadar çabuk mu unuttunuz Herr Doktor?"

"Hayır, sizi değil, sizi görmenin ne büyük bir zevk olduğunu unutmuşum."

"O halde bu kez bana daha iyi bakın. İşte size bir profil veriyorum," diyen Lou Salome işveli bir tavırla önce sağ sonra da sol yanını döndü. "Bir de öteki profilimi, bana bu tarafımın en güzel yanım olduğunu söylerler. Sizce nasıl? Ama aslında bilmem gereken başka bir şey var, notumu okudunuz mu? Alınmadınız ya?"

"Alınmak mı? Hayır, tabii ki alınmadım, ama sizin için yalnızca on beş dakikamı ayırmak zorunda kaldığım için çok üzgünüm." Oturması için yer gösterdi; Lou Salome, sanki zaman tamamen onun emrine ayrılmış gibi zarif ve yavaş hareketlerle koltuğa otururken Breuer de

onun karşısındaki koltuğa geçti. “Gördüğünüz gibi bekleme odası hastalarla dolu. Başımı kaşıyacak zaman bulamıyorum.”

Lou Salome bu sözlere hiç aldırmamıştı. Anladığını belirtir biçimde başını sallamasına rağmen, Breuer’in bekleme odasındaki hastaların onunla ne ilgisi var diye düşünüyor gibi bir hali vardı.

“Buradan çıkıp bazı hastaları da evlerinde muayene etmem gerekiyor ve bu gece bir de tıp derneği toplantısına katılacağım,” diye ekledi.

“Ah, başarının bedeli Herr Doktor Profesör.”

Breuer konuyu değiştirmek niyetinde değildi. “Söyleyin bana sevgili Frâulein, niye böyle bir riski göze alıyorsunuz? Neden önceden yazıp da size zaman ayırmamı sağlamıyorsunuz? Bazı günler beş dakika bile boş zamanım olmuyor, diğer günlerde ise şehir dışındaki bazı hastalara çağrılıyorum. Viyana’ya kadar gelip de beni görmeden gitmek zorunda kalabilirdiniz. Neden böyle boşu boşuna yolculuk yapma riskine giriyorsunuz?”

“Bütün hayatım boyunca insanlar beni bu riskler konusunda uyarmıştır. Ama bugüne kadar hiç, bir kere bile düş kırıklığına uğramadım. Bakın bugüne, şu ana! İşte buradayım ve sizinle konuşuyorum. Belki Viyana’da biraz daha kalırım, o zaman yarın tekrar görüşebiliriz. O halde söyleyin bana Doktor, bu kadar iyi giden bir davranışı neden değiştireyim? Üstelik ben günü gününe uymayan bir insanımdır, size önceden yazamam, çünkü önceden plan yapmam. Kararlarımı bir anda veririm ve bir anda harekete geçerim.”

“Yine de sevgili Doktor Breuer,” diye sakin bir tavırla devam etti Lou. “Bunlar notumdan alınıp alınmadığınızı sorduğumda söylemek istediğim şey değil. Beni düşündüren notumdaki teklifsiz tavırdan rahatsız olup olmadığınız, yani ön adımı kullanmamdan? Viyanalıların çoğu resmi unvanları olmadığında kendilerini tehlikede ve çıplak hisseder, ama ben gereksiz mesafelerden iğrenirim. Sizin bana Lou demenizi isterim.”

Aman Tanrım, bu ne müthiş ve kışkırtıcı bir kadın, diye düşündü Breuer. Huzursuzluk duymasına rağmen, kibirli Viyanalılarla aynı safta görünmeden buna itiraz etmenin bir yolunu bulamadı. Birden birkaç

gün önce kendisinin de aynı huzursuzluğu Nietzsche'ye yaşatmış olduğu geldi aklına. Yine de o ve Nietzsche aynı yaştaydılar, oysa Lou Salome onun yarı yaşındaydı.

"Tabii, memnuniyetle. Aramıza böyle engeller koyma taraftarı değilim."

"İyi, o zaman bana Lou diyeceksiniz. Dışarıda bekleyen hastalarınıza gelince, mesleğinize saygı duyuyorum. Hatta ben ve arkadaşım Paul Ree sık sık tıp fakültesine girme planları yapıyoruz. Bu nedenle hastalarınıza karşı görevlerinizi anlayışla karşılıyorum ve hemen konuya giriyorum. Tahmin ettiğiniz gibi bugün size bazı sorular sormak ve hastamız hakkında bilgi vermek için geldim, yani eğer hâlâ onunla görüşüyorsanız. Profesör Overbeck'ten Nietzche'nin Basel'den ayrıldığını ve sizi görmeye geldiğini öğrendim. Bütün bildiğim bu."

"Evet, görüştük. Ama, söyler misiniz Frâulein, bana vereceğiniz bilgi nedir?"

"Nietzsche'den aldığım mektuplar; o kadar vahşi, öfkeli ve karışık mektuplar yazıyor ki, bazen aklını kaybettiğini düşünüyorum. İşte burada," diyerek Breuer'e bir tomar kâğıt uzattı. "Bugün görüşmeyi beklerken, sizin için bazı alıntılar çıkardım."

Breuer ilk sayfaya baktı, Lou Salome'nin güzel el yazısıyla yazdığı şu satırları okudu:

Ah bu melankoli... insanın gerçekten boğulabileceği bir deniz var mıdır?

Zaten pek az şeye sahiptim, onları da kaybettim: İyi ismimi, güvendiğim bir iki dostumu. Dostum Ree'yi kaybedeceğim, şu anda bile elimi ayağımı kesen işkenceler yüzünden koca bir yılı kaybediyorum.

İnsan dostunu, düşmanından daha zor affediyor.

Daha da fazlası yazıyordu, ama Breuer birden okumayı kesti. Nietzsche'nin yazdıkları ne kadar dikkat çekici olsa da okuduğu her satırın hastasına bir ihanet olacağını biliyordu.

"Evet Doktor Breuer, bu mektuplar hakkında neler düşünüyorsunuz?"

“Bana onları neden görmem gerektiğini bir kez daha söyler misiniz?”

“Şey, onlar daha yeni elime geçti. Paul bu mektupları benden saklıyormuş, ama daha sonra bunu yapmaya hakkı olmadığına karar ver.

“İyi ama neden onları hemen görmem gereksin?”

“Okumaya devam edin! Nietzsche’nin neler söylediğine bir bakın! Bu bilgiyi doktorunun mutlaka bilmesi gerektiğini düşündüm. İntihardan söz ediyor. Ayrıca, mektuplarının çoğu son derece düzensiz yazılmış. Belki de artık akıl sağlığını kaybetmek üzere. Bir şey daha: Ben de bir insanım, bu mektuplarda sürekli bana saldırıyor, hem de son derece katı ve acımasızca, bunları öylesine kaldırıp atamam. Açıkçası, yardımınıza ihtiyacım var.”

“Ne tür bir yardım?”

“Fikirlerinize saygı duyuyorum, siz tecrübeli bir gözlemcisiniz. Siz beni bu gözle mi görüyorsunuz?” Mektupları karıştırdı. “Şu suçlamaları bir dinleyin: ‘duyarsız... ruhsuz kadın... sevme yeteneğinden yoksun... güvenilmez... onurlu şeyleri yağmalayan.’ Bir de şuna bakın: ‘ev kedisi kılığında yırtıcı bir hayvan,’ ya da şuna: ‘Sen asılması gereken küçük bir insansın, oysa ben senin erdem ve haysiyeti temsil ettiğini düşünürdüm.’“

Breuer şiddetle başını iki yana salladı. “Hayır, hayır sizi tabii ki böyle görmüyorum. Ama birkaç kere görüştük, o da çok kısa ve bir iş görüşmesi gibiydi. Benim fikrimin ne değeri olabilir ki? Benden beklediğiniz yardım gerçekten bu mu?”

“Nietzsche’nin yazdıklarının çoğunun öfkeyle, beni cezalandırmak için yazıldığını biliyorum. Onunla konuştunuz. Eminim benimle ilgili de konuşmuşsunuzdur. Benimle ilgili aslında ne düşündüğünü gerçekten bilmek zorundayım. İşte sizden ricam bu. Benim için neler söylüyor? Gerçekten benden nefret mi ediyor? Beni öyle bir canavar olarak mı görüyor?”

Breuer bir süre hiç ses çıkarmadan oturdu; Lou Salome’nin sorularının anlamını düşünüyordu.

“Ama,” diye devam etti Lou, “ben burada karşınızda oturup size

sorular sorup duruyorum, siz ise ilk soruma bile cevap vermediniz: Onu sizinle konuşmaya ikna edebildiniz mi? Hâlâ görüşüyor musunuz? İlerleme kaydedebildiniz mi? Ümitsizliğin doktoru olmayı başarabildiniz mi?”

Lou bir an durdu, doğrudan Breuer’in gözlerinin içine bakıyor ve cevap bekliyordu. Breuer her yandan baskı altında kaldığını hissediyordu; bir yandan Lou, bir yandan Nietzsche, Mathilde, kendisini bekleyen hastaları ve Frau Becker. Haykırmak istedi.

Sonunda derin bir nefes alıp karşılık verdi, “Gnädiges Frâulein, size bunların hiçbirine cevap veremeyeceğimi söylemek zorunda kaldığım için çok üzgünüm.”

“Hiçbirine mi?” Lou bu sözlere çok şaşırmıştı. “Sizi anlayamıyorum Doktor Breuer.”

“Kendinizi benim yerime koyun. Bana sorduğunuz sorular kesinlikle çok mantıklı, ama cevaplarsam hastamın mahremiyetini ihlal etmiş olurum.”

“Yani, Nietzsche şu anda sizin hastanız ve onu görmeye devam ediyorsunuz, öyle mi?”

“Ne yazık ki, bu sorunuzu bile cevaplayamam!”

“Ama benim mutlaka bir ayrıcalığım olmalı,” dedi, sinirlenmeye başlamıştı. “Ben sizin için bir yabancı ya da alacaklı değilim.”

“Bu soruları soran kişinin durumunun konuyla bir ilgisi yok. Bütün sorun hastanın mahremiyet haklarına saygı göstermek.”

“Ama bu sıradan bir tıbbi tedavi değil! Bu projenin tamamı benim fikrimdi! İntihar etmesini engellemek için Nietzscheyi size getirme sorumluluğu tamamen bana ait. Çabalanırım ne sonuç verdiğini öğrenmek en doğal hakkımdır.”

“Evet, bu, bir deney yapmak ve sonuçlarını merak etmek gibi bir şey.”

“Aynen öyle. Beni bundan mahrum mu edeceksiniz?”

“Ama ya sonuçları size anlattığımda deney tehlikeye girecekse?”

“Bu nasıl olabilir?”

“Bu konuda bana güvenin. Benim uzman biri olduğumu düşündüğünüz için bana geldiğinizi hatırlatırım. Bu yüzden bana bir uzman gibi davranmanızı rica ediyorum.”

“Ama Doktor Breuer, ben yoldan geçen biri değilim, bir kaza olduğunu görüp de kurbanın sonunun ne olduğunu soran meraklı bir tanık değilim. Nietzsche benim için önemliydi, hâlâ önemli. Ayrıca, daha önce söylediğim gibi onun girdiği sıkıntıdan dolayı kendimi de biraz sorumlu tutuyorum.” Sesi tizleşerek yükseldi. “Ben de sıkıntıdayım ve bilmeye hakkım var.”

“Evet, sıkıntı duyduğunuz anlaşılıyor. Ama doktor olarak ilkönce hastamı ve onunla olan ilişkimi düşünmek zorundayım. Belki bir gün siz de, eğer doktor olma planlarınızı gerçekleştirirseniz, benim içinde bulunduğum durumu takdir edersiniz.”

“Ya duyduğum sıkıntı? Bunun bir anlamı yok mu?”

“Sizin sıkıntınız beni de huzursuz ediyor, ama yapabileceğim bir şey yok. Başka bir yerden yardım aramanızı önermek zorundayım.”

“Bana Nietzsche’nin adresini verebilir misiniz? Onunla yalnızca Overbeck kanalıyla temas kurabiliyorum, ama mektuplarımı Nietzsche’ye ulaştırdığından emin değilim.”

Sonunda Breuer, Lou Salome’nin ısrarlı tavrı yüzünden öfkelenmeye başladı. Tutumunu daha katılaştırmak zorunda kalıyordu. “Bir doktorun hastasına karşı görevleri konusunda çok zor sorular getiriyorsunuz önüme. Hiç istemediğim bir tutum takınmaya zorluyorsunuz beni. Ama şu anda size hiçbir şey söyleyemem; ne yaşadığı yeri, ne hastalığının durumunu, ne de hastam olup olmadığını. Hastalardan söz etmişken, Frâulein Salome,” dedi ve koltuğundan kalktı. “Beni bekleyen hastalarımla ilgilenmem gerekiyor.”

Kalkmaya hazırlanan Lou Salome’ye getirdiği mektupları geri verdi. “Bunları size geri vermek zorundayım. Onları neden getirdiğinizi anlıyorum; ama eğer, dediğiniz gibi sizin adınız onu zehirliyorsa bunları kullanmam imkânsız. Sanırım onları okumakla bile hata ettim.”

Lou Salome mektupları çekip aldı, katladı ve tek kelime etmeden

hışımla dışarı çıktı.

Alnındaki terleri silen Breuer tekrar oturdu. Bu, Lou Salome'yi son görüşü müydü? Belli olmazdı! Frau Becker içeri girip, bekleme odasında şiddetli öksürüklerle sarsılan Herr Pfefferman'ı alıp almayacağını sorduğunda Breuer ona bir iki dakika beklemesini söyledi.

"Ne kadar isterseniz Doktor Breuer, haber verin yeter. Belki güzel bir fincan çay içmek istersiniz." Ama Breuer başını iki yana salladı. Frau Becker onu tekrar yalnız bıraktığında dinlenmeyi umarak gözlerini kapadı. Bertha'nın görüntüleri zihnine doluşmaya başladı.

XVIII

Breuer, Lou Salome'nin ziyaretini düşündükçe daha çok sinirleniyordu. Kızdığı Lou Salome değildi; şu anda ona karşı duyduğu tek şey korkuydu, asıl Nietzsche'ye kızıyordu. Bertha'yı kafasından atamadığı için sürekli Breuer'i azarlayıp duruyordu; nasıl demişti? "Şehvet yalağından beslendiği için ya da zihninin çöplüklerinde eşelendiği" için onu haşlıyordu, oysa anlaşılan kendisi de bunca zamandır onun gibi aynı çöplüklerde eşelenip duruyordu!

Hayır, o mektupların tek kelimesini bile okumamalıydı. Ama o anda bunu akıl edecek kadar çabuk davranamamıştı; peki o gördükleriyle ne yapacaktı şimdi? Hiçbir şey! Hiçbirini: o mektupları da, Lou Salome'nin gelişini de Nietzsche'ye anlatamazdı.

Nietzsche ile aynı yalanı paylaşması ne garipti; Lou Salome'yi her ikisi de birbirlerinden saklıyorlardı. İkiyüzlülük yapmak Nietzsche'ye de aynı etkiyi mi yapıyordu acaba? Nietzsche de yozlaşmışlık hissediyor muydu? Ya suçlu? Bu suçu Nietzsche'nin lehine kullanmanın bir yolu olabilir miydi?

Cumartesi sabahı 13 numaralı odaya gitmek üzere mermer basamakları çıkarken, "Yavaş yavaş ilerle," dedi kendi kendine Breuer. "Radikal bir hamle yapmaya kalkma! Çok önemli bir şeyler olmak üzere. Yalnızca bir haftada geldiğimiz noktaya bir bak!"

Breuer, Nietzsche'yi kısaca fiziksel bir muayeneden geçirdikten sonra, "Friedrich," dedi, "Dün gece sizinle ilgili tuhaf bir rüya gördüm. Bir lokantanın mutfağındaymışım. Şapşal aşçılar yerin her tarafına yağ bulaştırmış. Ben de yağa basıp kayıyorum, kayarken de bir ustura düşürüyorum; yerdeki çatlağa gömülüyor. Sonra siz giriyorsunuz içeri, ama kendinize pek benzemiyorsunuz. Bir general üniforması giymişsiniz, ama onun siz olduğunuzu biliyorum. Usturayı çıkarmama yardım etmek istiyorsunuz, ama size; yapmayın, daha da derine gider diyorum; siz yine de çıkarmayı deniyorsunuz ve o daha da derine gömülüyor. Oradaki çatlağın içine iyice yerleşiyor, ben çıkarmaya çalıştıkça parmaklarım kesiliyor." Burada durup bir şey bekler gibi Nietzsche'ye baktı. "Bu rüyadan ne anlıyorsunuz?"

“Bu rüyadan siz ne anlıyorsunuz Josef?”

“Çoğu, rüyalarımın pek çoğu gibi saçma, ama sizinle ilgili olan bölümün bir anlamı olmalı.”

“O rüyayı hâlâ gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz?”

Breuer evet anlamında başını salladı.

“O halde tekrar düşünün ve baca temizliği yapın.”

Breuer duraksadı, ürkmüş görünüyordu, ama konsantre olmaya çalıştı. “Bir bakalım; bir şey düşürüyorum, bir ustura, sonra siz çıka geliyorsunuz...”

“General üniformasıyla.”

“Evet, tıpkı bir generale benziyorsunuz ve bana yardımcı olmaya çalışıyorsunuz, ama yardım etmiyorsunuz.”

“Aslında, her şeyi daha da kötüleştiriyorum, usturanın daha derine gömülmesine sebep oluyorum.”

“Şey, tüm bunlar daha önce söylediklerime uyuyor. Her şey daha kötüleşiyor; Bertha’yla ilgili saplantım, yanan evimle ilgili o fantezi, uykusuzluk. Başka bir şeyler yapmamız gerek!”

“Ya benim general üniforması içinde olmam?”

“Evet, o bölüm kolay. Üniforma sizin mağrur tavırlarınızla, şiirsel konuşmalarınız ve beyanatlarınızla ilgili olmalı.” Lou Salome’den aldığı bilgilerden cesaret alan Breuer devam etti: “Benimle gerçekçi bir konuşma yapmaktan kaçınmanızı simgeliyor. Örneğin, Bertha ile ilgili sorunumu ele alalım. Hastalarım üzerinde yaptığım incelemelerden, karşı cinsle ilgili sorunların ne kadar yaygın olduğunu biliyorum. Neredeyse hiç kimse aşk acısından kaçamıyor. Goethe bunu biliyordu, Genç Werther’in Acıları’nın[29] bu kadar etkileyici olmasının nedeni de bu: Onun aşk acısı her erkeğin yaşadığı bir hakikate dokunuyordu. Eminim siz de böyle bir şey yaşamışsınızdır.”

Nietzsche’den karşılık alamayan Breuer daha da ileri gitti: “Sizin de benzer bir deneyim yaşadığınıza her şeyine bahse girerim. Neden siz de onu benimle paylaşıp ikimizin de dürüst ve eşit şartlarla

konuşmasını sağlamıyorsunuz?”

“Böylece general ve er, güçlü ve güçsüz diye bir şey kalmasın, öyle mi? Ah, üzgünüm Josef, güç konusunda konuşmayacaktık; güçle ilgili meseleler olanca açıklığıyla karşımıza çıksa da konuşmayacaktık! Aşk meselesine gelince; söylediklerinizi inkâr etmiyorum. Ben de dahil herkesin o acıyı tattığını inkâr etmiyorum.”

“Genç Werther, dediniz,” diye devam etti Nietzsche, “Ama size Goethe’nin sözlerini hatırlatacağım: ‘Siz adam olun da beni izlemeyin, siz siz olun! Yalnızca siz!’ Ama bu cümleyi kitabın ikinci baskısına koyduğunu biliyor musunuz? Çünkü bir sürü genç, Werther’i örnek alarak intihar etti! Hayır Josef, asıl sorun size kendimi anlatmak değil, sizin kendinizi bulmanıza ve ümitsizlikten kurtulmanıza yardımcı olmak. Evet, şimdi gelelim rüyanızdaki o usturaya?”

Breuer duraksadı. Nietzsche’nin, kendisinin de aşk acısını yaşadığını söylemesi çok önemli bir açıklamaydı. Bunun peşini kovalamalı mıydı? Hayır, şimdilik bu kadar yeterdi. Konunun tekrar kendisine dönmesine izin verecekti.

“Rüyada usturanın yer almasının nedenini bilemiyorum.”

“Kurallarımızı hatırlayın Josef. Akıl yürütmeye çalışmayın. Yalnızca baca temizliği yapacaksınız. Aklınıza gelen her şeyi anlatın. Hiçbir şeyi atlamayın.” Nietzsche arkasına yaslanıp gözlerini kapattı. Breuer’in vereceği cevabı bekliyordu.

“Ustura, ustura, dün gece Cari Koller adındaki göz doktoru bir dostumu gördüm; sinek kaydı tıraş olmuştu. Bu sabah ben de sakalımı kesmeyi düşündüm, ama bunu sık sık düşünürüm zaten.”

“Temizliğe devam!”

“Ustura... bilekler... bir hastam var; homoseksüel olduğu için büyük bir üzüntü duyuyor. Birkaç gün önce usturayla bileklerini kesmiş. Bugün onu görmeye gideceğim. Onun adı da tesadüfen Josef. Ben bileklerimi kesmeyi düşünmüyorum, ama size de söylediğim gibi intihar etmek zaman zaman aklımdan geçiyor. Bu öylesine gelip giden bir fikir, plan kurmuyorum. Öldürme eyleminden çok uzak görüyorum kendimi. Tıpkı ailemi yakmak ve Bertha’yı alıp Amerika’ya gitmek

kadar uzak bir fikir, yine de intihar, giderek daha sık aklıma geliyor."

"Bütün ciddi düşünürler intiharı akıllarından geçirmişlerdir," dedi Nietzsche. "Geceyi çıkarmamıza yardım eden rahatlatıcı düşüncelerdir bunlar." Gözlerini açıp Breuer'e döndü. "Size yardım etmek için başka bir şey yapalım diyorsunuz. Nasıl bir şey?"

"Saplantıma doğrudan saldırarak! Beni mahvediyor. Bütün yaşamımı tüketiyor. Şimdiki anı yaşamıyorum. Ya geçmişte ya da asla olamayacak bir gelecekte yaşıyorum."

"Ama er ya da geç saplantınız boyun eğmek zorunda Josef. Benim önerdiğim modelin doğru olduğu çok açık. Saplantının arkasında öncelikle Existenz ile ilgili korkular olduğu belli. Bu korkularla ilgili açık açık konuştuğumuzda, o saplantının daha güçlendiği de belli. Bu saplantınızın, yaşamla ilgili derin gerçeklerden dikkatinizi saptırmak için nasıl çabaladığını görmüyor musunuz? Korkularınızı atmak için bildiğiniz tek çare bu."

"Ama Friedrich, bu konuda aynı düşüncede değiliz demiyorum. Sizin bakış açınıza ikna oldum ve artık modelinizin doğru olduğuna da inanıyorum. Ama saplantıya doğrudan saldırmak bu modeli geçersiz kılmaz. Bir keresinde bana bu saplantının mantar ya da yabani otlar gibi olduğunu söylemiştiniz. Buna katılıyorum ve uzun zaman önce zihnimi başka türlü beslemiş olsaydım bunların böyle kök salmış olmayacağına da katılıyorum. Ama artık iş işten geçti, onlar orada ve yok edilmeli, sökülüp atılmalı. Sizin önerdiğiniz yol çok yavaş."

Nietzsche sandalyesinde huzursuzca kıpırdandı, Breuer'in eleştirisinden rahatsız olduğu açıktı. "Bunu yok etmek için özel bir öneriniz olacak mı?"

"Ben bu saplantıya esir oldum: Ondan nasıl kaçacağımı bilmeme izin vermeyecektir. İşte sizden böyle bir acıyı yaşadıysanız ondan nasıl kurtulduğunuzu anlatmanızı istememin sebebi bu."

"Ama geçen hafta, uzak bir noktadan kendinize bakın derken yapmaya çalıştığım da buydu zaten," diye karşılık verdi Nietzsche. "Evrensel bakış her zaman trajedinin etkisini dağıtır. Yeterince yükseğe tırmanabilirsek, o trajedinin artık trajik görünmediği bir

yüksekliğe de erişebiliriz."

"Evet, evet, evet." Breuer giderek daha fazla öfkeleniyordu. "Bunu düşünsel olarak algılayabiliyorum. Yine de Friedrich, 'o trajedinin artık trajik görünmediği bir yükseklik' fikri benim kendimi iyi hissetmeme yardımcı olmuyor. Sabırsız görünüyorsam beni affedin, ama bir şeyi entelektüel açıdan bilmek ile duygusal açıdan bilmek arasında dağlar kadar fark var. Ölüm korkusuyla uykumun kaçtığı geceler kendime Lucretius'un düsturunu hatırlatıyorum: 'Ben varken ölüm yok; ölüm varken ben yokum.' Bu son derece akılcı ve çürütülemeyecek kadar sağlam bir gerçek. Ama ciddi ciddi korktuğum zamanlar, bu hiçbir işe yaramıyor, korkularımı gidermiyor. İşte felsefenin uzanamadığı yer burası. Felsefe öğretmekle bunu hayata uygulamak arasında dağlar kadar fark var."

"Asıl sorun Josef, insanları etkilemek için akılcılığı bir kenara bırakıp daha aşağı düzeydeki becerileri kullanırsak, elimize geçenin daha değersiz ve daha aşağı düzeyde bir insan olacağıdır. İşe yarayan bir şey istediğinizi söylediğinizde, duygularınızı etkileyecek bir şey istediğinizi söylemek istiyorsunuz. Evet, bunun da uzmanları var elbet! Peki kimdir onlar? Rahipler! Onlar etkilemenin sırlarını iyi bilirler! İlahilerle sizi idare eder, göğe yükselen kuleleri ve kubbeleriyle bizi bodur bırakırlar; boyun eğme arzusunu kamçılar, doğaüstü kılavuzlar, ölümden korunma, hatta ölümsüzlük vaat ederler. Ama bir de aldıkları bedele bakın; din köleliği; zayıfa karşı hürmet; hareketsizlik; bedene karşı, zevke karşı, bu dünyaya karşı nefret. Hayır, bu tür bir yatıştırma yolunu, bu insanlık dışı yöntemi kullanamayız! Aklımızın gücünü keskinleştirmek için daha iyi yollar bulmalıyız."

"Kafamdaki sahnenin yönetmeni," diye karşılık verdi Breuer, "Bertha ve yanan evimle ilgili hayallerin bana gönderilmesine karar veren adam, akıl gücünden pek etkileneceğe benzemiyor."

"Ama mutlaka" dedi Nietzsche sıkılmış yumruklarını sallayarak, "aklınıza taktığınız şeylerden hiçbirinin gerçeklikle ilgisi olmadığını anlamak zorundasınız! Bertha hayaliniz ve onu çevreleyen sevgi ve çekicilik halesi, bunlar var olmayan şeyler. Bu zavallı hayaller gerçekliğin parçası değil. Gördüğümüz şeyler görelidir, bildiğimiz

şeyler de. Yaşadığımız şeyleri biz icat ederiz. Dolayısıyla icat ettiğimiz şeyi yok edebiliriz.”

Breuer, işte benim işe yaramıyor dediğim bu tür konuşmalar demek üzere ağzını açacaktı ki Nietzsche atıldı.

“İzin verirseniz bunu açıklamak istiyorum Josef. Bir dostum var, daha doğrusu vardı, adı Paul Ree; kendisi bir filozoftur. Her ikimiz de Tanrının öldüğüne inanıyoruz. Bu dostum, tanrısız bir yaşamın anlamsız olduğuna karar verdi ve şu anda duyduğu acı o kadar büyük ki intiharla dans ediyor: Gerektiği zaman kullanmak üzere boynundaki kolyesinde zehir taşıyor. Oysa benim için tanrısızlık, coşkuyla dolmak için büyük bir fırsat. Özgürlüğümün tadını çıkarıyorum. Tanrılar var olsaydı bize yaratacak ne kalırdı diye soruyorum kendi kendime. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Durum aynı, alınan duyum verileri de aynı, ama işte karşınızda iki farklı gerçeklik!”

Breuer adeta bezmişçesine çökmüştü sandalyesine, Nietzsche’nin Paul Ree’den söz etmesine bile sevinecek hali kalmamıştı. “Ama size bu tür konuşmaların beni etkilemediğini söylüyorum,” dedi yakınırcasına. “Bu felsefenin ne faydası var? Gerçekliği biz icat ediyor olsak bile, beynimiz öyle bir biçimde tasarlanmış ki bunu bizden saklıyor.”

“Ama kendi gerçekliğinize bir bakın!” diye itiraz etti Nietzsche. “Biraz daha iyi baktığınız zaman bunun ne kadar biçimsiz, ne kadar mantık dışı olduğunu siz de göreceksiniz! Aşkınızın merkezinde bulunan şeye bir bakın; o sakat, Bertha, hangi akıllı adam böyle bir kadını sevebilir? Bana onun sık sık söylenenleri duyamadığını, gözlerinin şaşılaştığını. kollarının ve omuzlarının spastik düğümlenmelere maruz kaldığını anlatıyorsunuz. Su içemiyor, yürüyemiyor, sabahları Almanca konuşamıyor; bazı günler İngilizce bazı günler ise Fransızca konuşuyor. İnsan onunla ne zaman hangi dilde konuşacağını nasıl tahmin edecek? Lokantalarda olduğu gibi onun da bir tabela taşıması gerekiyor, günün lisanı.” Nietzsche kendi esprisinden aldığı keyifle gülümsüyordu.

Ama Breuer bu gülümsemeye karşılık vermedi. Yüzündeki ifade kararmıştı. “Neden ona bu kadar hakaret ediyorsunuz? Onun adından

söz ederken bir kez bile ‘sakat’ sözünü eklemeyi unutmadınız!”

“Ben yalnızca bana söylediğiniz bir şeyi tekrar ediyorum.”

“Evet, onun hasta olduğu doğru; ama o kadın yalnızca bir hastalıktan ibaret değil. O aynı zamanda çok güzel bir kadın. Onunla yolda yürüdüğünüz zaman bütün başların size çevrildiğini görürsünüz. Zeki, yetenekli ve oldukça yaratıcı bir kadın; çok iyi yazılar yazıyor, iyi bir sanat eleştirmeni, kibar, hassas ve benim anladığım kadarıyla sevgi dolu bir insan.”

“O kadar da sevgi dolu ve hassas olduğunu sanmıyorum. Sizi nasıl sevdiğine bir bakın! Sizi baştan çıkarıp zinaya sürüklemeye çalışıyor.”

Breuer başını salladı. “Hayır, bu öyle bir şey... “

Nietzsche onun sözünü kesti. “Evet, evet! Bunu inkâr edemezsiniz. Buna baştan çıkarmak denir. Yürüyemiyormuş gibi yapıp size yaslanıyor. Başını sizin kucağınıza dayıyor, dudaklarını erkekliğinize yaklaştırıyor. Evliliğinizi mahvetmeye çalışıyor. Sizin çocuğunuzu taşıdığını söyleyerek sizi herkese karşı küçük düşürüyor! Bu mu sevgi! Aman, böyle bir sevgi benden uzak dursun!”

“Ben hastalarımın üstüne gidip onları yargılamam; onların hastalıklarına da gülmem Friedrich. Sizi temin ederim ki bu kadını tanımıyorsunuz.”

“Bu lütfü için Tanrıya şükürler olsun! Böylelerini tanırım ama. Bana inanın Josef, bu kadın sizi sevmiyor, sizi mahvetmek istiyor!” diyerek coşkuyla konuşmasını sürdüren Nietzsche, her kelimede defterine vuruyordu.

“Siz onu tanıdığınız diğer kadınlara göre yargılıyorsunuz. Ama hata yapıyorsunuz, onu tanıyan herkes benim gibi düşünüyor. Onunla alay etmek size ne kazandırıyor?”

“Birçok konuda olduğu gibi bu konuda da erdemleriniz ayağınıza dolanıyor. Siz de alay etmeyi öğrenmelisiniz! Bu çok sağlıklı bir yoldur.”

“İş kadınlara gelince fazla katı bir insan oluyorsunuz Friedrich.”

“Siz ise Josef, bu konuda fazla yumuşaksınız. Neden onu korumak

zorunda hissediyorsunuz kendinizi?”

Yerinde oturamayacak kadar huzursuzlanan Breuer ayağa kalkıp pencereye doğru yürüdü. Bahçeye göz attığında gözleri sargılarla bağlı bir adamın bir eliyle hemşireye sıkı sıkı yapışmış, diğer eliyle tuttuğu bastonunu pıt pıt yere vurarak ilerlemeye çalıştığını gördü.

“Kendinizi tutmayın Josef, bırakın duygularınız konuşsun.”

Pencereden dışarı bakmaya devam eden Breuer omzunun üzerinden konuştu. “Sizin için ona saldırmak kolay. Onu görseydiniz eminim farklı bir tonda konuşuyor olacaktınız. Onun önünde dizlerinizin üstüne çökerdiniz. Bertha son derece göz kamaştırıcı bir kadın; o, kadınlık sembolü bir Truvalı Helen’dir. Son doktorunun da ona âşık olduğunu zaten söylemiştim size.”

“Yani, şimdiki kurbanı.”

“Friedrich,” diyen Breuer, Nietzsche’ye bakmak üzere başını çevirdi. “Siz ne yapıyorsunuz? Sizi hiç böyle görmemiştim! Neden onun üstüne bu kadar çok gidiyorsunuz?”

“Ben sadece sizin benden istediğiniz şeyi yapıyorum, saplantınızın üstüne gitmenin başka bir yolu bu. Acınızın bu kısmı gizlenmiş bir hınçtan kaynaklanıyor. Sizi tutan bir şey var, bir korku, bir zaaf, öfkenizi ifade etmenizi engelliyor. Bunun yerine yufka yürekliliğinizden gurur duyuyorsunuz. Zorunlulukla yaptığınız şeyleri erdeme dönüştürmeye çalışıyorsunuz. Duygularınızı derinlere gömüyor ve sonra da hınç hissedemediğiniz için kendinizi azizlere benzetiyorsunuz. Anlayışla yaklaşan doktor rolünü unutuyorsunuz; siz o rolün kendisi oluyorsunuz, kendinizi öfkelenemeyecek kadar iyi birisi gibi görüyorsunuz. Josef, küçük bir intikam iyi bir şeydir. Bastırılmış hınç insanı hasta eder!”

Breuer başını iki yana salladı. “Hayır Friedrich, anlamak affetmek demektir. Bertha’nın semptomlarının her birinin köküne kadar indim. Onun içinde kötülük yok. Eğer ille de bir şey var mı diye bakarsanız, yalnızca fazla iyilik bulursunuz. Bertha babasının ölümüyle sarsılıp hasta olan cömert ve fedakâr bir çocuk.”

“Bütün babalar ölür; sizinki de, benimki de, herkesinki de, bu onun

hastalığına açıklama getirmiyor. Ben eylemi severim, bahaneleri değil. Bertha için, sizin için bahane zamanı geçti." Nietzsche defterini kapattı. Görüşme sona ermişti.

Bir sonraki görüşmeleri de aynı fırtınalı havayla başladı. Breuer saplantısının üzerine doğrudan çaldırılmasını istemişti. Her zaman bir savaşçı olmayı isteyen Nietzsche, "Pekâlâ", dedi. "Madem savaş istiyorsunuz, alın size savaş!" Sonraki üç günde yürüttüğü büyük psikolojik seferberlik Viyana tıp tarihinin en yaratıcı ve en tuhaf seferberliklerinden biriydi.

Nietzsche, her dediğini yapacağına dair Breuer'den söz almakla başladı; Breuer hiçbir dediğine karşı gelmeyecekti. Sonra ondan on tane hakaret bulmasını ve bu hakaretleri Bertha'ya savurmasını istedi. Daha sonra, Bertha'yla birlikte yaşadığını hayal etmesini istedi ve gözünün önüne bazı sahneler getirmesini söyledi: Birlikte kahvaltı masasında oturuyorlar; Breuer Bertha'nın kollarının ve bacaklarının kasılışını, gözlerinin şaşılaştığını, dilinin tutulduğunu, boynunun büküldüğünü, halüsinasyonlarla kekelediğini izliyor. Nietzsche bunun ardından Breuer'den daha da tatsız imgeleri gözünün önüne getirmesini istedi: Bertha kusuyor, tuvalete oturmuş; Bertha sözde doğum sancıları çekiyor. Ama bu deneylerin hiçbiri de Bertha imgesindeki o büyülü havayı bozmaya yetmedi.

Bir sonraki görüşmelerinde Nietzsche daha da doğrudan yaklaşmayı denedi. "Ne zaman yalnız kalıp Bertha'yı düşünmeye başlasanız mümkün olduğu kadar yüksek sesle 'Hayır!' ya da 'Dur!' diye bağırın. Ama yalnız değilseniz, Bertha aklınıza geldiği zaman kendinizi çimdikleyim"

Ondan sonraki iki gün Breuer'in yalnız kaldığı odalar "Hayır!" ve "Dur!" sesleriyle çınladı; kolları çimdiklerle çürük içinde kalmıştı. Bir keresinde arabadayken o kadar yüksek sesle "Dur!" diye bağırmıştı ki Fischmann aniden atların dizginlerini çekmiş ve Breuer'den gelecek yeni talimatı beklemişti. Bir başka seferinde ise, içeriden birinin ısrarla "Hayır!" diye haykırdığını duyan Frau Becker telaşla odaya dalmıştı. Ama bütün bu yöntemler Breuer'in zihninde ancak zar kadar ince bir direnç oluşturabilmişti. Saplantılar hâlâ üstüne üstüne geliyordu!

Bir başka gün de Nietzsche, her yarım saatte bir düşüncelerini kâğıda dökmesini ve Bertha'yı ne kadar sık ve ne kadar uzun süreyle düşündüğünü görmesini istedi. Breuer Bertha'yı düşünmeden geçen bir saatinin bile olmadığını görünce hayretler içinde kaldı. Nietzsche bir hesap yaparak ona, günde yaklaşık yüz dakika, yılda ise beş yüz saatten fazla zamanı Bertha saplantısına ayırdığını bildirdi. Bunun anlamının, önümüzdeki yirmi yıl içinde Breuer'in uyanıkken geçirdiği altı yüzden fazla günü bu aynı sıkıcı ve yaratıcılıktan uzak fantezilere ayırması demek olduğunu söyledi. Breuer bu tahminlere burun kıvırıp saplantısına devam etti.

Nietzsche daha sonra başka bir strateji denedi: İstesin ya da istemesin belli zamanları Bertha'yı düşünmeye ayırmasını söyledi.

"Bertha'yı düşünmeden duramıyorsunuz, öyle mi? O halde buna devam etmenizde ısrar edeceğim! Günde altı kere on beş dakika Bertha'ya konsantre olmanızı istiyorum. Şimdi günlük programınıza bakalım ve gün içinde buna ayıracağınız altı ayrı dönemi belirleyelim. Hemşirenize, kayıt tutmak ve yazmak için bir süre rahatsız edilmemeniz gerektiğini söyleyin. Hatta, bunların dışında kalan zamanlarda da Bertha'yı düşünmek isterseniz düşünüp düşünmemek size kalmış. Ama bu altı periyotta Bertha'yı düşünmek zorundasınız. Daha sonra, siz buna alıştıkça, yavaş yavaş zorunlu konsantrasyon dönemlerinin süresini azaltırız." Breuer Nietzsche'nin planına uydu, ama saplantıları Bertha'nın planına uymaya devam ediyordu.

Daha sonra Nietzsche, Breuer'in özel bir cüzdan taşımasını ve Bertha'yı her düşündüğünde içine beş Kreuzer atmasını önerdi; sonra bu biriken parayı yardım kuruluşlarından birine bağışlayabilirdi. Breuer bu plana itiraz etti. Yardım kuruluşlarına bağış yapmayı zaten çok sevdiği için bunun başarısız olacağını biliyordu. Bunun üzerine Nietzsche bu parayı Georg von Schönerer'in Yahudi düşmanı Alman Ulusal Derneği'ne bağışlamasını önerdi. Bu bile işe yaramamıştı.

Hiçbir şey işe yaramıyordu.

Dr. Breuer'in Hasta Notlarından Eckart Müller'le İlgili Alıntılar, 9-14 Aralık 1882

Kendimi daha fazla kandırmamın bir anlamı yok. Bu seanslara iki hasta katılıyor ve bu iki

hastadan biri olan ben, daha acil olan vakayı oluşturuyorum. Ne tuhaftır ki kendi kendime düşünüp bunu kabullendikçe Nietzsche ile birlikte yaptığımız çalışma o kadar güzel gidiyor. Belki de Lou Salome'den aldığım bilgiler de çalışma tarzımızın değişmesine yol açtı.

Tabii Nietzscheye onun hakkında hiçbir şey söylemedim. Kendimin sonradan gerçek bir hastaya dönüştüğünü de anlatmadım. Yine de onun bütün bunları sezdiğine inanıyorum. Belki de istemeden de olsa, sözcüklerin kullanılmadığı bazı yollarla bunları ona ben iletiyorum. Kim bilir? Belki sesimle, kullandığım tonla, belki de el kol hareketlerimle. Bu çok gizemli bir konu. Sig, bu tür iletişim ayrıntılarıyla çok ilgilenir. Bunu onunla konuşmalıyım.

Ben ona yardım etmeye çalıştığımı unuttukça o bana daha çok açılmaya başladı. Bugün bana nelerden söz ettiğine bir bakın! Paul Ree ile eskiden dost olduklarından. Kendisinin, Nietzsche'nin de aşk acısından payını aldığından. Bir zamanlar onun da Bertha'ya benzer bir kadın tanıdığından. Belki ikimiz için de en iyisi, benim kendi durumuma konsantre olmam ve onu konuşturmaya çalışmaktan vazgeçmem!

Üstelik kendine yardım etmek için kullandığı yöntemleri bana da uygulamaya çalışıyor; örneğin kendisini daha uzak bir mesafeden izlemek için kullandığı evrensel bakış yaklaşımı olan "bakış açısını değiştirme" yaklaşımını benim üzerimde de deniyor. Nietzsche haklı: İçinde bulunduğumuz o minicik konuma, yaşamımızın tümü üzerinden, tüm bir ırkın yaşamının, bilincin evriminin üzerinden baktığımızda tabii ki o taşıdığı önemi birden yitiriyor.

Peki ama, bakış açımı nasıl değiştireceğim? Bana verdiği talimatlar ve söylediği aforizmalar işe yaramıyor, bir adım geride durup, olanlara bakmaya çalışmak da işe yaramadı. Duygularımı içinde bulunduğum durumun uzağına taşıyamıyorum. Yeterince uzağa kaçamıyorum. Lou Salome'ye yazdığı mektuplara bakılırsa onun da kaçabildiğini sanmıyorum!

... Ayrıca öfkenin ifade edilmesini de önemle vurguluyor. Bugün benden, Berthaya on farklı şekilde hakaret etmemi istedi. En azından bu yöntemi anlayabiliyorum. Öfkenin boşaltılması fzyolojik açıdan bakılınca mantıklı geliyor: Beyin kabuğu içinde biriktirilen enerjinin periyodik olarak boşaltılması gerekir. Lou Salome'nin mektuplarla ilgili anlattıklarına göre bu, onun en çok tuttuğu yöntem. Bence o da deposunda epey bir miktar öfke biriktirmişe benziyor. Neden acaba? Hastalığı yüzünden mi? Mesleki açıdan onaylanmayışından mı? Yoksa bir kadının sıcaklığını hiç tatmamış olmasından mı?

Hakaret etmekte oldukça usta. Onun şık hakaretlerinden birkaçını bari unutmasam. Lou Salome'yi "ev kedisi kılığında yırtıcı hayvan" olarak tarif etmesi çok hoşuma gitti.

Bu ona kolay geliyor, ama bana değil. Öfkemi ifade etmekte güçlük çektiğimi söylerken doğru söylüyor. Bu, benim bütün ailem için geçerli. Babam, amcalarım; hepsi benim gibi. Yahudiler için öfkenin bastırılması bir tür hayatta kalma amacı. Ben, öfkemin neye yönelik olduğunu bile kestiremem. Nietzsche bunun Berthaya yönelik olduğunu söylemekte ısrar ediyor; ama bence o, Lou Salome'ye karşı duyduğu kendi öfkesiyle karıştırıyor.

Lou Salome gibi biriyle başının belaya girmesi onun için ne büyük talihsizlik! Keşke duyduğum yakınlığı ona göstermeme izin verse. Bir düşünün! Bu adamın kadınlarla ilgili neredeyse hiç deneyimi olmamış. Sonra da bula bula uğraşacak kimi bulmuş? Kesinlikle şimdiye kadar gördüğüm en güçlü kadını. Ve bu kadın daha yirmi bir yaşında! Olgunlaştığında Tanrı yardımcımız olsun! Yaşamındaki diğer kadın ise ablası Elisabeth, umarım onunla hiç karşılaşmam. Lou Salome kadar zorlu bir kadın gibi görünüyor ve muhtemelen de daha kötü niyetli!

... Bugün benden Berthayı altını dolduran bezli bir bebek olarak hayal etmemi, şaşı gözleri

ve bükük boynuyla bana bakarken ona ne kadar güzel olduğunu söylememi istedi.

... Bugün onunla ilgili kurduğum her fantezi için ayakkabımın içine bir Kreuzer koymamı ve bütün gün o halde yürümemi istedi. Bütün bunlar nereden geliyor aklına? Bitmez tükenmez bir kaynağı var galiba!

... “Hayır!” diye bağırmak ve kendimi çimdiklemek, her fanteziyi sayıp bir deftere kaydetmek, ayakkabımın içinde bozuk parayla yürümek, Schönerer’e bağış yapmak... Kendime işkence çektirdiğim için kendimi cezalandırmak. Çılgınlık!

Bastıkları taşları iyice ısıtarak ayılara iki ayak üstünde durmasını ve dans etmesini öğrettiklerini duymuştum. Bu yaklaşımdan farklı mı sanki? Bu dâhiyane cezalandırma yöntemleriyle zihnimi eğitmeye çalışıyor.

Ama ben bir ayı değilim ve benim zihnim, hayvan eğitme teknikleriyle güdülenmeyecek kadar zengin. Bu çabalar başarısız, ayrıca da alçaltıcı!

Ama onu suçlayamam. Doğrudan doğruya semptomlarımın üstüne gitmesini ondan ben istemiştim. Bunları benim suyuma gitmek için yapıyor; yüreğini koymuyor. Sürekli olarak büyümenin, rahatlamadan çok daha önemli olduğunu söylüyor.

Bunun başka bir yolu olmalı.

* * *

Friedrich Nietzsche’nin Dr. Breuer’le İlgili Notlarından Alıntılar, 9-14 Aralık 1882

“Sistem” in yemi! Bugün bir süre bu yeme yakalandım! Josef'in bastırdığı öfkesinin, çektiği bütün zorlukların arkasında yatan neden olduğuna inandım. Onu kışkırtmak için elimden geleni ardıma koymadım. Belki ihtirasları uzun süre bastırmak onları değiştirip zayıflatıyordur.

... Kendini iyi biri olarak gösteriyor, kimseye zarar vermiyor: kendinden ve doğadan başka hiçbir şeye! Sırf pençeleri yok diye kendilerine iyi diyenlerden biri olmaktan vazgeçirmeliyim onu.

Ben cömertliğine güvenmeden önce onun lanetlemeyi öğrenmesi gerek. Hiç öfke duymuyor! Birinin onu incitmesinden bu kadar mı korkuyor? Kendisi olmaya cesaret edememesinin sebebi bu mu? Ne den yalnızca küçük mutlulukların peşinden koşuyor? Ve buna da erdem diyor. Bunun asıl adı, korkaklıktır!

Uygar, kibar ve görgülü bir adam. Vahşi tabiatını ıslah etmiş, içindeki kurdu kuzuya çevirmiş. Ve buna ölçülülük diyor. Bunun asıl adı, sıradanlıktır!

... Artık bana inanıyor ve güveniyor. Onu iyileştirmek için bütün çabayı göstereceğime dair ona söz verdim. Ama bir doktor da tıpkı bilge gibi, önce kendini iyileştirmelidir. Ancak o zaman hastası kendi gözleriyle karşısında, kendi kendini iyileştiren bir adam görebilir. Ama ben henüz kendimi iyileştiremedim. Daha da kötüsü, Josef'i boğan sıkıntılar benim de boğazıma çökmüş durumda. Bu şekilde susarak asla yapmayacağıma yemin ettiğim bir şeyi mi

yapıyorum yoksa: Bir dosta ihanet mi ediyorum?

Kendi zaafımı ona anlatsam mı? O zaman bana olan güvenini kaybeder. Bu ona zarar vermez mi? Kendimi iyileştiremiyorsam onu nasıl iyileştireceğim diye sormaz mı? Yoksa benim derdime düşer de kendisininkiyle boğuşmaktan vaz mı geçer? Onun için yapabileceğim en iyi şey susmak mı? Yoksa ikimizin de aynı dertle yandığımızı kabul edip çözüm bulmak için güçlerimizi mi birleştirmen?

... Bugün onun ne kadar değiştiğini gördüm ... eskisi kadar karmaşık yollara başvurmuyor ...ve artık yaltaklanmıyor, zayıflığımdan söz ederek kendini güçlendirme çabasına girmiyor.

... Benden istediği semptomlarına karşı cepheden saldırmak, sığ sularda debelenmenin şimdiye kadar başıma gelen en berbat şekli. Ben yükseltici olmalıyım, alçaltıcı değil! Yanlış bir şey yaptı diye her seferinde zihnine şamar atılacak bir çocuk gibi davranmak onu alçaltmak demek. Ve bu benim de alçalmam demek! EĞER BU IYILEŞTIRME TARZI IYILEŞTIRICIYI ALÇALTIYORSA, HASTAYI YÜKSEKLERE TAŞIMA OLASILIĞINDAN SÖZ EDILEBILIR MI?

Daha yüce bir yol olmalı.

Friedrich Nietzsche’den Lou Salome’ye Mektup, Aralık 1882

Sevgili Lou,

Bana öyle mektuplar yazma! Bu sefilliği ne yapayım? Keşke kendini benim gözümde yüceltsen de ben de seni aşağılamak zorunda kalmasam.

Ama Lou! Bana ne biçim mektuplar yazıyorsun! Bu tür mektupları ancak intikam ve hırsla dolu liseli kızlar yazar! Bu zavallılığı ne yapayım? Lütfen şunu anla: Senin benim gözümde yükselmeni istiyorum, kendini küçük düşürmeni değil. Bu halde olmanın asla affedilemeyecek bir durum olduğunu kavrayamazsan ben seni nasıl affederim?

Hayır, sevgili Lou, affetme aşamasından henüz çok uzaktayız. Dört aydır yüreğime işleyen kırgınlığı bağışlamakla söküp atamam.

Hoşçakal sevgili Lou, seni bir daha görmeyeceğim. Ruhunu bu tür davranışlardan koru, insanlara karşı iyi ol, özellikle dostum Paul Ree’ye bana yapamadığın iyiliği yap.

Bu dünyayı ben yaratmadım Lou, keşke ben yaratmış olsaydım, o zaman aramızda olup biten her şeyin suçunu yüklenebilirdim.

Hoşçakal, sevgili Lou, mektubunu sonuna kadar okumadım, ama zaten okuduğum kadarı bana yetti...

F.N.

XIX

“Olduğumuz yerde sayıyoruz Friedrich. Benim durumum gittikçe kötüleşiyor.”

Masasında oturmuş, yazmakta olan Nietzsche Breuer’in geldiğini duymamıştı. Ona doğru döndü; bir şey söylemek için ağzını açtı, ama hiçbir şey söylemedi.

“Sizi korkuttum mu Friedrich? Doktorunuzun birdenbire odanıza girip de daha kötüleştiğinden yakınması gerçekten şaşılacak bir durum! Özellikle kusursuz bir şekilde rolüne uygun giyinmiş ve profesyonel bir tavırla siyah doktor çantası elindeyken!

“Ama inanın bana, dış görünüşüm yalnızca bir aldatmaca. Bu kostümün altındaki giysilerim ıpıslak, gömleğim tenime yapışmış bir halde. Bu Bertha saplantısı, zihnimin içinde bir girdap yarattı. Ne kadar temiz düşüncem varsa hepsini yutuyor!”

“Sizi suçlamıyorum!” diye devam eden Breuer masaya doğru yürüdü. “İlerleyemeyişimiz benim yüzümden. Sizi doğrudan bu saplantının üstüne gitmeye zorlayan bendim. Siz haklısınız, yeterince derine inmiyoruz. Ayrık otlarını kökünden sökeceğimize yapraklanın koparıyoruz.”

“Evet, hiçbir şeyi kökünden sökemiyoruz!” diye karşılık verdi Nietzsche. “Yaklaşımımızı yeniden gözden geçirmeliyiz. Sizin gibi benim de cesaretim kırıldı. Son seanslarımız sahte ve yüzeysel kaldı. Ne yapmaya çalıştığımıza bir bakın: Düşüncelerinizi disipline sokmak, davranışlarınızı kontrol altına almak! Düşünceleri ıslah etmek ve davranışlara biçim vermek! Bu yöntemler insan doğasına uygun değil! Ah, bizler hayvan terbiyecileri değiliz!”

“Evet, evet! Son seanstan sonra kendimi iki ayak üstünde dans etmesi için eğitilen bir ayıya benzettim.”

“Bu kesinlikle doğru! Öğretmen insanı yücelten biri olmalı. Oysa, son görüşmelerimizde ben sizi de, kendimi de alçalttım. İnsan kaygılarına hayvanlara uygulanan yöntemlerle yaklaşamayız.”

Nietzsche ayağa kalkıp şöminenin önünde duran sandalyeleri işaret etti. “Oturalım mı?” Breuer yerine geçerken, bu odadaki geleceğin ‘ümitsizlik doktorları’ stetoskop, otoskop, oftalmoskop gibi geleneksel tıp aletlerini kullanmasalar da zamanla kendi donanımlarını geliştireceğe benziyorlar, diye düşündü. Bunun ilk adımı da şömine önündeki iki rahat sandalye olabilirdi.

“O halde,” diye başladı Breuer, “saplantıma doğrudan saldırma gibi hatalı bir öneride bulunmamdan önceki noktaya geri dönelimi. Siz

bana Bertha'nın bir sebep değil, bir tür kaçış olduğunu ve korkumun gerçek merkezinin ölüm korkusu ve tanrısızlık olduğunu ileri sürmüştünüz. Belki de öyle! Haklı olabileceğinizi düşünüyorum! Bertha ile ilgili saplantımın yüzeysel şeylere takılıp kalmama sebep olduğu ve daha derin, daha karanlık düşüncelere yer bırakmadığı kesinlikle doğru.

"Yine de Friedrich, açıklamanızı tam anlamıyla doyurucu bulmuyorum. Birincisi, 'Neden Bertha?' olduğu hâlâ bir sır. Kendimi korkularıma karşı savunabileceğim onca yol varken niye özellikle bu aptal saplantıyı seçiyorum? Neden başka bir yöntem, başka bir fantezi değil de bu?

"ikincisi, siz, Bertha'nın yalnızca benim korkumun özüne yönelecek dikkati saptırmak için kullanıldığını söylüyorsunuz. Ancak 'saptırmak' sözcüğü tam yerine oturmuyor. Saplantımın gücünü açıklamaya yetmiyor. Bertha'yı düşünmek olağanüstü zorlayıcı; bunun içinde gizli, güçlü bir anlam var."

"Anlam!" Nietzsche elini sandalyesinin koluna hızla vurdu. "İşte bu! Dün siz gittiğinizden beri buna benzer bir çizgide düşünüyordum. Söylediğiniz son kelime, 'anlam' her şeyin anahtarı olabilir. Belki de en baştan beri yaptığımız hata, saplantınızın anlamını ihmal etmek oldu. Bertha'nın histeri semptomlarını her birinin kaynağına inerek iyileştirdiğinizi anlatmıştınız. Ayrıca bu 'kaynağa inme' yönteminin size uygun olmadığını, çünkü Bertha saplantısındaki kaynağın zaten bilindiğini; bu saplantının onunla tanıştıktan sonra başladığını, görüşmeyi kestikten sonra da yoğunlaştığını söylemiştiniz."

"Ama belki de," diye devam etti Nietzsche, "yanlış sözcük kullanıyorsunuz. Belki de önemli olan kaynağı, yani semptomların ilk ortaya çıkışı değil; önemli olan, semptomun anlamı! Belki de yanıldınız. Belki de Bertha'yı, her semptomun kaynağını değil, anlamını bularak tedavi ettiniz! Belki de," -Nietzsche sözünün burasında sanki çok önemli bir sır veriyormuş gibi fısıldayarak devam etti- "belki de semptomlar belli bir anlamın habercisidir ve ancak bu mesaj anlaşılınca ortadan kaybolacaktır. Eğer böyleyse, bir sonraki adımımız belirlenmiş olur: Eğer bu semptomları yok edeceksek önce

Bertha saplantısının sizin için ne anlama geldiğini belirlemek zorundayız!"

"Ya sonra!" diye merak ediyordu Breuer. Bir saplantının anlamını keşfetmek nasıl bir şey olacaktı acaba? Nietzsche'nin duyduğu heyecandan etkilenmiş ve yeni talimatını beklemeye başlamıştı. Ama Nietzsche sandalyesine geri yaslandı, tarağını çıkardı ve bıyığını taramaya başladı. Breuer iyice gerilmişti, patlamak üzereydi.

"Eee Friedrich? Bekliyorum!" Derin bir nefes alarak elini göğsüne bastırdı. "Şuradaki, göğsümdeki baskı burada oturduğum her dakika daha da artıyor. Patladı patlayacak. Akıl yürüterek kurtulamıyorum. Bana nasıl başlayacağımı söyleyin! Kendi kendime sakladığım bir anlamı ben nasıl keşfedebilirim?"

"Siz hiçbir şeyi keşfetmeye ya da çözmeye çalışmayın!" diye karşılık verdi Nietzsche, hâlâ bıyığını tarıyordu. "Bu benim işim! Sizin işiniz yalnızca baca temizlemek. Bana Bertha'nın sizin için ne anlama geldiğini anlatın."

"Bu konuda yeterince konuşmadım mı? Bertha çöplüğünde daha ne kadar debeleneyim istiyorsunuz? Her şeyi duydunuz; ona dokunmak, onu soymak, onu okşamak, evimin yanması, herkesin ölmesi, Amerika'ya kaçmak. Tüm bu ıvır zıvırı tekrar mı duymak istiyorsunuz?" Hızla ayağa kalkan Breuer Nietzsche'nin sandalyesinin arkasında volta atmaya başladı.

Nietzsche yine ölçülü ve sakin bir ses tonuyla devam etti: "Beni etkileyen şey saplantınızın dayanıklılığı. Kayalığa yapışan bir midyenin direnme gücü var onda. Josef, bir an için, onu yerinden kıpırdatıp altına bakabilir miyiz dersiniz? Derim ki, benim için baca temizlemeye başlayın! Şu soruyla ilgili baca temizliği yapın: Bertha'sız bir yaşam, sizin yaşamınız, nasıl olurdu? Yalnızca konuşun. Mantıklı olmaya çalışmayın, hatta cümle kurmanız bile gerekmez. Aklınıza ne gelirse söyleyin!"

"Yapamam. Kilitlendim kaldım. Sıkıştırılmış bir yay gibiyim."

"Hiçbir şeye ayak uydurmaya çalışmayın. Gözlerinizi kapayın ve gözkapaklarınızın ardında neler gördüğünüzü anlatmaya çalışın.

Bırakın düşünceleriniz istediği gibi aksın, kontrol altına almayın.”

Breuer Nietzsche’nin sandalyesinin arkasında durdu ve sandalyesini sımsıkı kavradı. Gözleri kapalı, bir zamanlar babasının dua ederken yaptığı gibi bir öne bir arkaya sallanarak, yavaş yavaş düşüncelerini mırıldanmaya başladı:

“Bertha’sız bir yaşam; siyah-beyaz bir yaşam, hiç renk yok; pergel-terazi; mezarlıkta mermer taşlar; her şey kararlaştırılmış, şimdiki zaman da, gelecek de; burada olacağım, beni burada bulacaksınız; her zaman! Tam burada, bu noktada, bu doktor çantasıyla, bu giysilerle, günden güne kararan ve kuruyan bu yüzümle.”

Breuer derin bir nefes aldı, sıkıntısı biraz dağılmıştı; oturdu. “Bertha’sız bir yaşam mı? Başka ne var ki? Ben bir bilim adamıyım, ama bilimin rengi olmaz. İnsan, bilimde yalnızca çalışmalıdır, bilim içinde yaşamayı denememelidir. Bir sihre ihtiyacım var -ve ihtirasa, sihir olmadan yaşayamazsınız, işte Bertha’nın anlamı bu, ihtiras ve sihir. İhtirassız bir yaşam; böyle bir yaşamı kim sürdürebilir?” Birdenbire gözlerini açtı. “Siz yapabilir misiniz? Kim yapabilir?”

“Lütfen ihtiras ve yaşamak hakkında baca temizliği yapın,” diye ısrar etti Nietzsche.

“Hastalarımdan biri ebe,” diye devam etti Breuer. “Yaşlı, buruş buruş, yalnız. Kalbi iyi çalışmıyor. Ama hâlâ yaşama hırsıyla dolu. Bir keresinde ona bu hırsının kaynağını sordum. Bana, yeni doğmuş, henüz ağlamayan bir bebeği havaya kaldırmak ile ona yaşam tokadı atmak arasındaki an olduğunu söyledi. O gizemli anda, var olma ve kayıtsız kalma arasında dikildiği anda tekrar yaşama bağlandığını söyledi.”

“Ya siz Josef?”

“Ben de o ebe gibiyim! Gizeme yakın olmak istiyorum. Bertha için duyduğum ihtiras doğal değil, doğaüstü bir şey, bunu biliyorum; ama sihre ihtiyacım var. Siyah-beyaz yaşayamam.”

“Hepimizin ihtirasa ihtiyacı var Josef,” dedi Nietzsche. “Dionysos ihtirası, yaşam demektir. Ama bu ihtiras sihirli ve alçaltıcı olmak zorunda mı? İnsan, ihtirasın efendisi olmanın bir yolunu bulamaz mı?

“Geçen yıl Engadine’de tanıştığım Budist rahibini anlatayım size. Kendince bir yaşam sürüyor. Uyumadığı saatlerin yarısında meditasyon yapıyor ve haftalar boyu hiç kimseyle görüşmüyordu. Günde bir öğünden oluşan çok sade bir yemek düzeni vardı; o da başkalarından aldığı bir yiyecek, hatta yalnızca bir elma da olabilirdi. Ama o elmanın karşısında saatlerce meditasyon yaparak onun iyice kızarmasını, sulanmasını ve tazelik kazanmasını beklerdi. O günün sonuna kadar ihtirasla yiyeceğini beklerdi. Buradaki sorun şu Josef; ihtirastan vazgeçmek zorunda değilsiniz. Ama ihtiras duyacağınız koşulları değiştirmelisiniz.”

Breuer başını sallayarak onayladı.

“Devam edin,” diye üsteledi Nietzsche. “Bertha hakkında, onun sizin için ne anlama geldiği konusunda daha çok baca temizliği yapın.”

Breuer gözlerini kapadı. “Kendimi onunla kaçarken görüyorum. Kaçarken. Bertha kaçış demek, tehlikeli kaçış!” “Nasıl yani?”

“Bertha bir tehlikedir. Ondan önce ben kurallar çerçevesinde yaşardım. Bugün yerleşik kuralların sınırında oynuyorum, belki de o ebenin anlamı buydu. Yaşamımı kaldırıp atmayı, kariyerimden vazgeçmeyi, zina suçu işlemeyi, ailemi yitirmeyi, buralardan göçmeyi, Bertha’yla yeni bir yaşama başlamayı düşünüyorum.” Breuer hafifçe kafasına vurdu. “Aptal! Aptalım ben! Bunu hiçbir zaman yapamayacağımı biliyorum!”

“Ama bu tehlikeli tahterevallinin ucunda sallanmanın sizin için cazip bir yanı olmalı?”

“Cazip bir yanı mı? Bilemiyorum. Buna cevap veremem. Ben tehlikeyi sevmem! Cazip olan bir yan varsa tehlikesi olamaz, sanırım cazip gelen kaçmak, ama tehlikeden değil güvenlik içinde olmaktan kaçmak. Belki de ben fazla güven içinde yaşadım!”

“Belki de Josef, güven içinde yaşamaktır tehlikeli olan. Tehlikeli ve ölümcül olan.”

“Güven içinde yaşamaktır tehlikeli olan,” diye mırıldandı birkaç kez Breuer. “Güven içinde yaşamaktır tehlikeli olan. Güven içinde yaşamaktır tehlikeli olan. Bu çok güçlü bir fikir Friedrich. O halde

Bertha'nın anlamı bu mu: Tehlikeli ve ölümcül yaşamdan kaçmak mı? Bertha benim özgürlük arzum mu, zamanın kurduğu tuzaktan kaçışım mı?"

"Belki de sizin zamanınızın tuzağından, şu tarihsel an'ınızdan kaçış. Ama Josef," diye ciddiyetle ekledi: "O kadının sizi zaman sınırlarının ötesine taşıyacağı gibi yanlış bir fikre kapılmayın! Zaman durdurulamaz: Bu bizim sırtımızdaki en büyük yük. En büyük mücadelemiz de bu yüke rağmen yaşayabilmek."

Breuer, ilk kez Nietzsche'nin sesindeki filozof tonuna itiraz etmedi. Bu seferki felsefe daha farklıydı. Nietzsche'nin sözlerini nasıl değerlendireceğini bilemiyordu, ama bu kez o sözlerin kendisine ulaştığını, onu etkilediğini biliyordu.

"Emin olun," dedi, "Benim ölümsüzlük düşlerim yok. Kaçmak istediğim yaşam, bin sekiz yüz seksen iki Viyana tıp burjuvazisinin yaşamıdır. Başkaları benim hayatıma gıpta ediyor olabilir, ama beni korkutuyor. Hep aynı kalmasından ve hep ne olacağını bilmekten korkuyorum. O kadar ki kimi zaman hayatımı bir ölüm fermanı gibi düşünüyorum. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz Friedrich?"

Nietzsche evet anlamında başını salladı. "İlk görüşmemizdeydi galiba, bana migrenli olmanın avantajları olup olmadığını sorduğunuzu hatırlıyor musunuz? Bu iyi bir soruydu. Hayatım hakkında daha farklı düşünmemi sağladı. Peki benim verdiğim cevabı hatırlıyor musunuz? Migrenin beni üniversitedeki profesörlüğümden istifa etmeye zorladığını? Herkes; ailem, dostlar, hatta meslektaşlarım talihsizliğime ağladı ve eminim bu olay tarihe şöyle geçecektir: Nietzsche'nin hastalığı trajik bir biçimde kariyerinin sona ermesine yol açtı. Ama öyle değil işte! Gerçek bunun tam tersi! Basel Üniversitesi'nde ki profesörlük benim ölüm fermanımdı. Beni akademinin o içi boş yaşamına ve geri kalan günlerimi annemle ablamı ekonomik olarak desteklemekle geçirmeye mahkûm etmişti. Ölümcül bir tuzağa düşmüştüm."

"Ve o zaman Friedrich, migren, büyük kurtarıcınız, size gökten inme bir nimet gibi geldi!"

"Size inen saplantıdan pek farkı yok, değil mi Josef? Belki biz

sandığımızdan daha da çok benziyoruz birbirimize!"

Breuer gözlerini kapadı. Nietzsche'ye yakın olmak ne hoş bir histi. Gözleri yaşla doldu; saklamak için başını yana çevirip öksürür gibi yaptı.

"Devam edelim," dedi Nietzsche duygusuz bir sesle. "İlerleme kaydediyoruz. Bertha'nın ihtirası, gizemi ve tehlikeli kaçışı temsil ettiğini anlayabildik. Başka ne var Josef? Bertha'da gizli başka ne anlamlar yüklü?"

"Güzellik! Bertha'nın güzelliği gizemin önemli bir yanı. İşte, size onun bir resmini getirdim."

Çantasını açıp bir fotoğraf çıkardı. Kalın camlı gözlüklerini takan Nietzsche resmi daha iyi bir ışıkta görebilmek için pencereye doğru yürüdü. Baştan ayağa siyahlar içindeki Bertha binici kıyafeti giymişti. Üstünde daracık bir ceket vardı: İnce belinden çenesine kadar uzanan çift sıra düğmeler iri göğüslerinin üzerinde zorlanıyordu. Sol eliyle zarif bir biçimde hem ceketinin eteğini, hem de uzun bir at kırbacını tutuyordu. Diğer elinde eldivenleri vardı. Burnu güçlü, saçları kısa ve sadeydi; başına geçirdiği kepi ona kaygısız bir hava vermişti. Gözleri iri ve siyahtı. Kameraya bakma zahmetine girmemiş, uzakta bir noktaya takılıp kalmıştı gözleri.

Nietzsche fotoğrafı geri uzatıp yerine otururken, "Gösterişli bir kadın Josef," dedi. "Evet, müthiş bir güzelliğe sahip; ama kırbaçlı kadınlardan pek hoşlanmam."

"Güzellik," dedi Breuer, "Bertha'daki anlamın önemli bir bölümünü oluşturuyor. Bu güzellik beni kolayca esir ediyor. Pek çok erkekten daha kolayca sanırım. Güzellik bir gizem. Nasıl anlatacağımı bilemiyorum, ama bir kadın bedeninde göğüs, kulak, iri kara gözler, burun ve dudakların, özellikle dudakların belli oranlarda bir araya gelmesi, beni adeta dehşete düşürüyor. Bu çok aptalca gelebilir, ama neredeyse böyle kadınların insanüstü güçleri olduğuna inanıyorum!"

"Ne yapmak için?"

"Bu çok aptalca!" Breuer elleriyle yüzünü sakladı. "Yalnızca baca temizleyin Josef. Kendinizi yargılamayı bırakın ve konuşun! Ben, sizi

yargılamayacağıma söz vermiştim!” “Bunu sözcüklere dökemiyorum.”

“Şu cümleyi bitirmeye çalışın: ‘Bertha’nın güzelliği karşısında hissettiğim şey...’ “

“Bertha’nın güzelliği karşısında hissettiğim şey... Hissettiklerim... Ne hissediyorum ki? Kendimi yerkabuğunun derinlerinde, varoluşun merkezinde hissediyorum. Tam olmak istediğim yerde duruyorum. Yaşam ya da amaç hakkında soru sorulmayan bir yerde; merkezde, güvenli bir yerdeyim. Onun güzelliği bana sonsuz güven sağlıyor.” Başını kaldırdı. “Görüyorsunuz işte, bunda bir mantık olmadığını söylemiştim!”

“Devam edin,” dedi Nietzsche ağırbaşlı bir tavırla.

“Bir kadının beni ele geçirmesi için bakışlarında değişik bir hava olmalı. Hayranlık dolu bir bakış; şu anda bunu gözümde canlandıra biliyorum; kocaman açılmış, ışıl ışıl gözler, dudaklar yarı gülümser bir halde sevgiyle aralanmış. Adeta şöyle söylüyor... Ah, bilmiyorum...”

“Durmayın Josef, lütfen! Bu gülümsemeyi gözünüzün önünden kaçırmayın! Hâlâ görebiliyor musunuz?” Breuer gözlerini kapayıp başıyla evet dedi. “Size ne söylüyor?”

“Diyor ki: ‘Sana hayranım. Ne yaparsan yap sen harikasın. Ah, sevgilim, kontrolden çıkıyorsun, ama bunu yalnızca çocuklar yapar.’ Şimdi onun başını öteki kadınlara doğru çevirdiğini ve şöyle söylediğini duyuyorum: ‘Ne tatlı değil mi? Müthiş biri değil mi? Onu kollarıma alıp, rahatlatacağım.’ “

“Bu gülümsemeyi biraz daha anlatabilir misiniz?”

“Bana, oynayabileceğimi, ne istersem yapabileceğimi söylüyor. Başımı derde sokabilirim; ama ne olursa olsun o, benim her yaptığıma bayılıyor, bana hayran kalıyor.”

“Bu gülümsemenin geçmişinizde bir yeri var mı Josef?”

“Ne demek istiyorsunuz?”

“Gerilere gidin. Hafızanızda böyle bir gülümseme var mı?” Breuer başını salladı. “Hayır, hiçbir anım yok.”

“Çok çabuk cevap verdiniz!” diyen Nietzsche ısrarlıydı. “Ben daha

sorumu bitirmeden siz başınızı iki yana sallamaya başladınız. Araştırın! Kafanızda bu gülümsemeyi görmeye devam edin ve aklınıza başka neler geldiğine bakın!”

Breuer gözlerini kapayıp hafızasını taramaya başladı. “Mathilde’nin yüzünde bu gülümsemeyle oğlumuz Johannes’e baktığını gördüm. Bir de ben on, on bir yaşlarındayken Mary Gomperz adında bir kıza tutulmuştum, onun yüzünde de bu gülümseme vardı! Aynı gülümseyiş! Ailesi bizim oradan taşındığında kendimi çok mutsuz hissetmiştim. Otuz yıldır görmüyorum, ama hâlâ zaman zaman Mary’yi düşünürüm.”

“Başka kimi düşünürsünüz? Annenizin gülümseyişini unuttunuz mu?”

“Size söylemedim mi? Annem ben üç yaşındayken ölmüş. Daha yirmi sekiz yaşındayken, küçük kardeşimi doğururken hayatını kaybetmiş. Güzel bir kadın olduğunu söylerler, ama onu hiç hatırlamıyorum, hiç.”

“Ya karınız? Mathilde’de bu sihirli gülümseyiş var mıydı?”

“Hayır. Bundan eminim. Mathilde güzel bir kadındır, ama gülümsemesinin hiçbir gücü yok benim üzerimde. Bu gülümsemenin on yaşındaki Mary’de olup da Mathilde’de olmadığını düşünmek çok aptalca bir şey. Ama ben böyle hissediyorum işte. Bizim evliliğimizde onun karşısında güçlü olan benim, benim korumam altında olmak isteyen o. Hayır, Mathilde’nin böyle bir sihri yok, nedenini bilmiyorum.”

“Sihir karanlık ve gizem ister,” dedi Nietzsche. “Belki de onun gizemi, on dört yıllık bir evlilikle beraber solup gitmiş olabilir. Onu çok mu iyi tanıyorsunuz? Belki de güzel bir kadınla olan ilişkideki gerçeğe dayanamıyorsunuz.”

“Güzellikten başka bir sözcüğün gerektiğini düşünmeye başladım. Mathilde güzellikle ilgili her unsuru taşıyor. Onda güzelliğin estetiği var, ama gücü yok. Belki de haklısınız, sürekli onunla birlikteyim. Sık sık derinin altındaki eti ve kanı görüyorum. Bir başka faktör de hiçbir rekabetin olmayışı; Mathilde’nin yaşamında hiç başka erkek olmadı. Bu önceden planlanmış bir evlilikti.”

“Rekabet istemeniz beni şaşırttı Josef. Birkaç gün önce, bundan korktuğunuzu söylemiştiniz.”

“Rekabeti hem istiyorum, hem istemiyorum. Hamlarsanız bana mantıklı olmak zorunda olmadığımı söylemiştiniz. Yalnızca aklıma gelenleri söylüyorum. Biraz beklerseniz düşüncelerimi toplayabileceğim: Evet, güzel bir kadında bu gücün olması için başka erkekler tarafından arzu edilmesi gerekiyor. Ama böyle bir kadın fazla tehlikeli, beni yakar bitirir. Belki de Bertha tam ideal bir bileşim, çünkü henüz tam anlamıyla oluşmamış! O, tamamlanmamış, embriyo halinde bir güzellik.”

“Yani,” diye sordu Nietzsche, “onu elde etmek isteyen başka erkekler yok diye mi güvenli?”

“Tam olarak öyle değil. O daha güvenli, çünkü onun içinde bir yerim var. Onu her erkek ister, ama bu rakiplerimle kolayca baş edebilirim. Bertha tamamen bana bağımlı, daha doğrusu bağımlıydı. Yemeğini ben yedirmezsem haftalarca yemek yemeyi bile reddediyordu.

“Doğal olarak, onun doktoru olduğum için hastamın bu tepkisine üzülüyordum. Vah, vah, ne yazık! diyordum. Mesleki açıdan ailesine nasıl kaygılandığımı anlatıyor, ama bir erkek olarak gizliden gizliye; bunu sizden başka kimseye anlatamazdım, zaferimin keyfini çıkarıyordum. Bir gün bana beni düşlediğini anlattığında içim coşkuyla dolmuştu. Onun en gizli dünyasına girmek, başka hiçbir erkeğin kapısına yanaşamadığı yere girebilmek benim için büyük bir zaferdi! Düşlerdeki imgeler asla ölemeyeceğine göre orası benim sonsuza dek yaşayabileceğim bir yer olmuştu!”

“O halde Josef, kimseyle yarışa girmeden yarışmayı kazanmış oluyorsunuz!”

“Evet, bu da Bertha’nın benim için taşıdığı başka bir anlam; güvenli rekabet, kesin zafer. Ama güvenlik taşımayan güzel bir kadın, o başka bir mesele.” Breuer sustu.

“Anlatmaya devam edin Josef. Şimdi aklınıza neler geliyor?”

“Güvenlik duygusu vermeyen bir kadını düşünüyordum, birkaç hafta önce muayenehaneme gelen, Bertha’nın yaşlarında, tam anlamıyla oluşmuş bir güzelliği olan bir kadını, pek çok erkeğin önünde diz çökeceği türden bir kadını. Beni büyüledi, ama aynı zamanda korkuttu

da! Onu bekletemeyecek kadar güçsüz kaldım karşısında ve sırası gelmediği halde diğer hastalarımdan önce onu içeri almak zorunda hissettim kendimi. Tıp açısından uygun olmayan bir ricada bulundu benden, onun isteklerine karşı direnmek bana müthiş zor anlar yaşattı."

"Ah, bu çıkmazı bilirim," dedi Nietzsche. "En çok arzu edilen kadın en çok korkulan kadındır. Tabii bunun nedeni onun ne olduğu değil, bizim onu nasıl gördüğümüzdür. Çok acı!"

"Acı mı dediniz Friedrich?"

"Asla tanınamayan bu kadın için acı, erkek için de acı. Bu acıyı bilirim." "Sizin de bir Bertha'nız mı olmuştu?"

"Hayır, az önce anlattığınız hastanız gibi birini tanımıştım, o geri çevrilemeyecek kadın gibi birini."

Lou Salome, diye düşündü Breuer. Bunun Lou Salome olduğuna kuşku yok! Sonunda ondan söz etti! Dikkatleri kendi üzerinden uzaklaştırmaya istekli olmasa da bu noktayı üstelemekten kendini alamadı.

"Eee, Friedrich o geri çevrilemeyen kadına ne oldu?"

Nietzsche tereddüt etti, sonra da cebinden saatini çıkardı. "Bugün verimli bir konuşma yaptık; kim bilir, belki de bu konuşma her ikimiz için de verimli olmuştur. Ama zamanımız bitiyor ve sizin daha söylemek istediğiniz pek çok şey var. Lütfen Bertha'nın sizin için taşıdığı anlamı anlatmaya devam edin."

Breuer o anda, Nietzsche'nin ona açılma şansının her zamankinden yüksek olduğunu biliyordu. Belki de hassas bir sorgulamayla istediği her şeyi alabileceği bir aşamadaydı. Ancak Nietzsche'nin, "Durmayın: Şu anda düşünceleriniz akmakta," sözleriyle yaptığı hatırlatmadan sonra aynı hevesle anlatmaya devam etmekten başka bir şey yapamadı.

"Gizli bir yaşamın, ikili yaşamın karmaşıklığı beni mahvediyor.

Yine de artan bir hızla bunu yaşıyorum. Yüzeysel burjuva yaşamı beni öldürüyor; her şey çok açık, insan sonunun ne olacağını, atacağı

bütün adımları rahatça görebiliyor. Bu çılgınca, biliyorum, ama ikili yaşam, ek bir yaşam gibi. İnsana adeta uzatılmış bir yaşam sunuyor.”

Nietzsche başıyla onayladı. “Zamanın yüzeysel yaşam olanaklarını bir lokmada yutabileceğini, ama gizli yaşamın tükenmez olduğunu mu düşünüyorsunuz?”

“Evet, söylediklerim tam olarak bunlar değildi, ama kastettiğim buydu. Bir başka şey de, belki de en önemli şey, Bertha ile birlikteyken ya da şu anda olduğu gibi onu düşünürken hissettiğim o anlatılamaz duygu. Eksiksiz mutluluk! En yakın sözcük bu!”

“Josef, ben hep şuna inanmışımdır: Bizler arzu edilenden çok arzu etmeye âşığızdır!”

“‘Arzu edilenden çok arzu etmeye âşığızdır!” Breuer bu cümleyi tekrarladı. “Lütfen bana bir kâğıt kalem verin. Bu cümleyi unutmak istemem.”

Nietzsche defterinin arkasından bir yaprak yırttı ve Breuer yazdığı satırı bitirip, kâğıdı katlayarak ceketinin cebine yerleştirene kadar hiç sesini çıkarmadı.

“Bir şey daha,” diye devam etti Breuer, “Bertha yalnızlığımı azaltıyor. Kendimi bildim bileli içimdeki boşluklardan korktuğumu hatırlıyorum. Bu yalnızlığım insanların var ya da yok olmasıyla ilgili bir şey değil. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz?”

“Ah, bunu benden iyi kim anlayabilir? Zaman zaman, var olan en yalnız adam olduğumu düşünüyorum. Dediğiniz gibi bunun, insanların varlığı ya da yokluğuyla ilgisi yok, üstelik yalnızlığımı elimden aldıkları halde gerçekten benimle olmayanlardan da nefret ederim.”

“Ne demek istiyorsunuz Friedrich? Sizinle nasıl olmazlar?”

“Benim için aziz olan şeylere değer vermeyerek! Bazen yaşamın o kadar içini görebiliyorum ki birden doğrulup çevreme baktığımda kimsenin yanımda olmadığını, bana eşlik eden tek şeyin zaman olduğunu görüyorum.”

“Benim yalnızlığımın sizinkiyle aynı olduğundan emin değilim. Belki de ben hiçbir zaman sizin indiğiniz derinliklere inmeye cesaret

edemedim.”

“Belki de,” dedi Nietzsche, “Bertha sizi daha derinlere inmekten alıkoyuyor.”

“Daha fazla inmek istediğimi sanmıyorum. Üstelik, yalnızlığımı aldığı için Berthaya minnet duyuyorum. Benim için bir anlamı da bu. Son iki yıl içinde hiç yalnız kalmadım; Bertha, evinde ya da hastanede her zaman benim ona gelmemi beklerdi. Şimdi ise içimde ve hâlâ bekliyor.”

“Bertha’yı kendi ellerinizle yarattığınız bir şey yerine koyuyorsunuz.”

“Ne demek istiyorsunuz?”

“Size yine her zamanki kadar, her insanın mahkûm olduğu kadar yalnızsınız demek istiyorum. Kendi ikonunuzu yapıyor, onun eşliğiyle içinizi ısıtıyorsunuz. Belki siz, sandığınızdan da fazla dine bağlısınız!”

“Ama,” diye karşılık verdi Breuer, “o, bir bakıma her zaman orada. Ya da bir buçuk yıl kadar oradaydı. Kötü de olsa yaşamımın en canlı zamanı oldu. Onu her gün görüyordum, her zaman düşünüyordum, her gece rüyalarımdaydı.”

“Onun orada olmadığı bir zamandan söz etmiştiniz bana Josef, sürekli gördüğünüz o düşünüzde. Nasıldı... onu arıyorsunuz ve?..”

“Korkutucu bir şeyler olduktan sonra başlıyor. Ayaklarımı bastığım yer kayıyor ve ben Bertha’yı arıyorum, bulamıyorum... “

“Evet, bu rüyada çok önemli bir ipucu olduğuna eminim. Meydana gelen o korkutucu olay neydi, bastığınız yerin açılması mı?”

Breuer evet anlamında başını salladı.

“Josef, neden o anda Bertha’yı aramak zorundaydınız? Onu korumak için mi? Yoksa onun sizi koruması için mi?”

Uzun bir sessizlik oldu. Breuer, kendisini toplamak için başını iki kez geriye savurdu. “Devam edemeyeceğim. Bu çok tuhaf, ama artık aklım durdu. Kendimi hiç bu kadar yorgun hissetmemiştim. Daha öğlen bile olmadı, ama günlerdir durmadan çalışmış gibi hissediyorum kendimi.”

“Ben de öyle. Bugün zor bir gün oldu.”

“Ama bence iyi iş çıkardık. Şimdi gitmem gerek. Yarın görüşürüz Friedrich.”

Dr. Breuer’in Hasta Notlarından Eckart Müller’le İlgili Alıntılar, 15 Aralık 1882

Daha iki hafta önce bana açılması için Nietzsche ye yalvarıp duran ben değil miydim? Nihayet bugün anlatmaya hazır ve istekliydi. Üniversite kariyerinin ona kendisini tuzakta hissettirdiğini, annesi ve kız kardeşini geçindirmek zorunda kalmanın onu rahatsız ettiğini, yalnız bir insan olduğunu ve güzel bir kadın yüzünden acı çektiğini anlatmak istedi.

Evet, sonunda bana açılmak istedi. Ama yine de çok şaşırtıcı bir şey oldu ve onu hiç teşvik etmedim! Sebep, onu dinlemek istememem değildi. Hayır, bundan da kötüsü! Şimdi sırası mı diye ona gücendim! Benim konuşmamı engellediği için içten içe ona kızdım!

Daha yalnızca iki hafta önce ağzından bir kelime laf alabilmek için onca yol denemedim mi? Max ve Frau Becker’e onun ketumluğundan yakınmadım mı? Kulağımı dudaklarına yaklaştırıp onun “Bana yardım et, yardım et,” dediğini duymadım mı, ona “Bana güven” diyerek söz vermedim mi?

O halde, bugün neden onu başımdan savdım? Açgözlülük mü yapıyorum? Bu danışma seansları, bu görüşmeler uzadıkça, onları anlamam da zorlaşıyor. Yine de oldukça dayatıcı. Nietzsche’yle birlikte konuştuklarımı giderek daha sık düşünüyorum; bazen Bertha fantezimin bile bu düşüncelerle bölündüğü oluyor. Bu seanslar günümün merkezini oluşturmaya başladı. Bana ayrılan zaman konusunda açgözlü hissediyorum kendimi, bir sonraki görüşmemizi iple çekiyorum. Nietzschenin bugün beni erkenden bırakmasına bunun için mi izin verdim?

Gelecekte, kim bilir, belki de elli yıl sonra, bu konuşma tedavisi sıradan bir uygulama haline gelebilir. “Korku doktorları” standart birer uzman olurlar. Tıp fakülteleri veya belki de felsefe bölümleri bu uzmanları yetiştirir.

Geleceğin “korku doktoru”nun eğitim programında neler olmalı? Şu anda, son derece önemli bir ders olması gerektiğinden eminim: “İlişki”! İşte her şeyin karmaşık bir hal almaya başladığı yer burası. Cerrahlar nasıl önce anatomiyi öğrenmek zorundalarsa, “korku doktorları” da her şeyden önce danışan ve danışılan kişi arasındaki ilişkiyi anlamak zorundalar. Bu tür bir danışmanlık bilimine katkıda bulunacaksam, tıpkı güvercinlerin beynini incelediğim gibi bu danışmanlık ilişkisini de aynı tarafsızlıkla inceleyebilmeliyim. insanın kendisinin de bir taraf oluşturduğu bir ilişkiyi tarafsız olarak incelemesi kolay değil. Yine de çok çarpıcı eğilimler dikkatimi çekiyor.

Nietzsche’yi çok eleştiriyordum, ama artık bunu yapmıyorum. Tersine artık her sözünü dikkatle dinliyor ve günden güne onun bana yardım edeceğine daha çok ikna oluyorum.

Benim ona yardımcı olacağımı sanıyordum. Artık öyle düşünmüyorum. Ona verecek fazla bir şeyim yok. Onunsa bana verecek çok şeyi var.

Onunla rekabete girmiş, ona satranç tuzakları kurmuştum. Artık yapmıyorum! Onun içgörüleri olağanüstü! Çok yüksek bir zekâya sahip. Ben onun yanında şahine bakan bir tavuk gibi kalıyorum. Ona saygım biraz abartılı mı? Onun benim üzerimde uçmasını mı istiyorum.’’ Belki de onu dinlemek istemeyişimin sebebi bu! Belki de onun acılarını, onun da hata yapabileceğini duymak istemiyorum.

Onu nasıl “ele alacağımı” düşünmüştüm. Artık düşünmüyorum! Ona karşı içimde bir sıcaklık duyuyorum. İşte bu bir değişim. Bir keresinde durumumuzu Robert’in yavru kedisini eğitişine benzetmiştim: “Uzak dur, bırak sütünü içsin. Sonra senin ona dokunmana izin verecektir.” Bugün, görüşmemizin ortasında, gözümün önünde bir imge takılı kaldı: iki tane kaplan postlu kedi yavrusu, kafa kafaya vermiş, aynı çanaktan süt içiyorlar.

Garip bir şey daha. Neden ona “tam anlamıyla oluşmuş bir güzelliğin” geçenlerde muayenehaneme geldiğinden söz ettim acaba? Lou Salome ile görüştüğümü öğrenmesini mi istiyorum? Tehlikeyle mi dans ediyorum? Gizliden gizliye ona sataşmaya mı çalışıyorum? Aramıza nifak tohumları mı ekmeye çalışıyorum?

Nietzsche neden kırbaçlı kadınlardan hoşlanmadığını söyledi? Lou Salome’yle çektirdiği o fotoğraftan söz ediyor olmalı, tabii benim o resmi gördüğümü bilmiyor. Ona karşı duyduğu hislerin benim Bertha’ya karşı duyduklarımdan o kadar farklı olmadığını anlamış olmalı. O halde, gizliden gizliye bana sataşmaya mı çalışıyor? Küçük özel bir şaka mı? İşte biz burada, birbirine karşı dürüst olmaya çalışan iki erkeğiz, ama iki tarafı da ikiyüzlülük şeytanı dürtüyor gibi sanki.

Yeni bir içgörü daha! Nietzsche benim için ne ise ben de Bertha için oydum. Bertha benim zekâmı büyütür, her sözüme tapar, her seansımız onun için büyük bir önem taşır, bir sonraki görüşmemizi iple çeker, hatta onu günde iki kez görmem için bana baskı yapardı!

Daha dikkat çekici bir şey de, beni idealize ettiğini ne kadar belli ederse ona o kadar güç verirdim. Bütün sıkıntılarımı giderir, beni rahatlatırdı. Onun bir tek bakışı yalnızlığımı unutturdu. Bana yaşama amacımı ve yaşamanın önemini gösterdi. Küçücük bir gülümseyişi bana arzu edildiğimi hissettirir, hayvansal dürtülerimi ayağa kaldırırdı. Tuhaf bir aşk: ikimiz de birbirimizin büyüsüne kapılıp kendimizden geçerdik!

Yine de ümidim artıyor. Nietzsche’yle girdiğim diyalog çok güçlü ve bu gücün bir yanılsama olmadığına eminim.

Ne tuhaf, birkaç saat sonra bütün konuştuklarımızı unuttum. Bunları unutmamda bir tuhaflık var, kafede konuşulan sıradan şeylerin uçup gidivermesi gibi değil. Aktif unutma diye bir şey mümkün olabilir mi, bir şeyi önemsiz olduğu için değil de, fazla önemli olduğu için unutmak diye bir şey?

Son derece çarpıcı bir cümleyi not ettim: “Arzu edilenden çok arzulamaya âşığızdır.”

Bir tane daha: “Güvenlik içinde yaşamak tehlikelidir.” Nietzsche bütün burjuva yaşamımın tehlikeli bir yaşam tarzı olduğu görüşünde. Galiba kendi gerçek benliğimi kaybetme tehlikesi içinde olduğumu, kendi kimliğimi bulamayacağımı anlatmak istiyor, iyi ama kimim ben?

* * *

Friedrich Nietzsche’nin Dr. Breuer Hakkındaki Notları, 15 Aralık 1882

Sonunda, her ikimiz için de çok değerli bir gezinti oldu. Derin sulara dalıp dalıp çıktık. Soğuk

sularda, zindelik veren sularda yüzdük. Yaşayan felsefeyi seviyorum! Ham deneyimden işlenen felsefeyi seviyorum! Cesareti artıyor, iradesi ve dayanıklılığı ona yol gösteriyor. Ama artık benim de riskleri paylaşmamın zamanı gelmedi mi?

Uygulamalı felsefe zamanı henüz olgunlaşmış değil. Ne zaman olacak? Bundan elli yıl, belki de yüzyıl sonra mı? insanoğlunun bilgiden korkmadığı, artık zayıflığını “ahlâk kuralı” kisvesi altında saklamayacağı, “yapacaksın” zincirini kırma cesaretini bulduğu zamanlar da gelecek, işte o zaman insanlar benim yaşayan bilgeliğime açlık duyacak, işte o zaman insanlar, dürüst bir yaşam, inançsız ama keşiflerle dolu bir yaşam için benim kılavuzluğuma ihtiyaç duyacak. Zaferle dolu bir yaşam için. Şehvete karşı kazanılan bir zafer. Boyun eğmek için duyulan şehvetten daha büyük bir şehvet var mı?

Söylenmesi gereken başka şarkılarım da var. Kafam pek çok melodiye gebe ve Zerdüşt beni her zamankinden daha yüksek sesle çağırıyor. Benim mesleğim uygulama değil. Yine de bu işe el koymalı ve tüm çıkmaz sokakları ve ince patikaları kaydetmeliyim.

Bugün işimizin aldığı yön bütünüyle değişti. Peki ya anahtar neydi? “Kaynağı” değil, anlamı bulma fikri!

İki hafta önce Josef bana, Berthanın semptomlarını, her birinin kökenini bularak yok ettiğini anlatmıştı. Örneğin su içmeye karşı duyduğu korkuyu gidermek için, bir zamanlar hizmetçisinin Bertha’nın bardağından su içmesi için köpeğe izin verdiğini hatırlamasını sağlamış. Önce biraz kuşku duymuştum, hatta şimdi daha da kuşkuluyum. Bir köpeğin birinin bardağından su içmesi, kötü bir şey mi? Bazıları için evet! Peki bu bir felaket mi? Hiç sanmam! Histeriye neden olacak bir şey mi? imkânsız!

Hayır, bu “sebep” değil bir gösterge; daha derinlerde yatan korkunun göstergesi! Josef'in tedavisinin kalıcı olmamasının sebebi de bu.

Asıl, anlama bakmalıyız. Semptomlar yalnızca, ta derinlerdeki korkunun patlamakta olduğunu haber veren ulaklardan ibaret! Sınırlar, Tanrının ölümü, tek başınalık, amaç, özgürlükle ilgili derin kaygılar; yaşam boyu kilit altında tutulmuş derin kaygılar artık zincirlerini kırıp zihnin kapılarını ve pencerelerim zorluyorlar, işitilmek istiyorlar. Yalnızca işitilmek de değil, yaşanmak istiyorlar!

Hâlâ Zapiski iz Padpolya[30] adındaki o garip Rusça kitabın etkisi altındayım. Dostoyevski, dostlardan başkasına anlatılamayacak şeyler vardır, diye yazıyor; hatta bazıları dostlara bile anlatılmamak; bunların arasında bir de insanın kendisine bile anlatmaması gereken şeyler var! Bunlar, kesinlikle Josef'in asla kendine bile anlatmadığı, ama içindeki volkanda kaynayıp kabaran lavlar.

Bertha’nın Josef için ne anlama geldiğine bir bakalım. Kaçış, tehlikeli bir kaçış, güvenli yaşamın tehlikesinden kaçış. Bir de ihtiras var, gizem ve büyü. Ölüm fermanını erteleyen büyük kurtarıcı. Bertha‘nın insanüstü güçleri var; o yaşamın beşiği, günah çıkartılan anne: Breuer’in içindeki vahşi ve hayvani her şeyi mazur görüyor. Bütün rakipler karşısında Breuer için garantili zafer anlamı taşıyor, ölmez bir sevgi, sonsuz bir birliktelik ve kadının düşlerinde Breuer’in varlığını ebediyen sürdürmesi için fırsat veriyor. Zamanın dişlerine karşı bir kalkan görevi görüyor, içindeki uçurumdan kurtarmayı ve aşağıdaki uçuruma karşı onu güven içinde tutmayı o sağlıyor.

Bertha, gizemin, kol kanat germenin ve kurtuluşun simgesi! Josef Breuer buna aşk diyor. Ama bunun asıl adı dua.

Benim babam gibi bütün kilise rahipleri cemaati iblisten korumuşlar, iblis'in inancı yıkmayı hedefleyen düşman olduğunu öğretmişler; iblis her kılığa girebilir, ama kılıkların hiçbiri de septisizm ve şüphe pelerininden daha tehlikeli ve daha sinsi olamaz.

Peki bizleri kim koruyacak, kutsal septikler mi? Bilgelik aşkımıza ve köleliğe duyduğumuz nefrete yönelebilecek tehditleri bize kim gösterecek? Bu görev bana mı düşüyor? Biz septiklerin de düşmanları, en olmayacak yerlere inanç tohumları eken ve kuşkulanmamızı engelleyen iblisleri var. Bu yüzden tanrıları öldürüyoruz, ama onların yerine başkalarını koyuyoruz, öğretmenleri, sanatçıları, güzel kadınları. Josef Breuer, tanınmış bilim adamı, kırk yıldan beri Mary adındaki küçük bir kızın unutulmayan gülümseyişini azizlik mertebesine çıkarıyor.

Biz kuşkucular tetikte ve güçlü olmalıyız. Dinsel tahrikler vahşice üstümüze geliyor. Breuer'e bir bakın: Ateist olmasına karşın sonsuza dek kol kanat altında kalmak, bağışlanmak, tapılmak ve korunmak istiyor. Benim görevim kuşkucuların rahibi olmak mı? Kendimi, hangi kılığa bürünmüş olurlarsa olsunlar dinsel arzuları arayıp bulmak ve yok etmekle mi harcayacağım? Düşman çok güçlü; inancın alevi, ölüm korkusu, unutulma ve anlamsızlık gibi bitmez tükenmez bir yakıtla besleniyor.

Anlam bizi nereye götürecek? Saplantının anlamını ortaya çıkardığımda ne olacak? Josef'in semptomları yok mu olacak? Ya benimkiler? Ne zaman? "Anlama" kuyularına girip çıkmamız yeterli olacak mı? Yoksa bu batıp çıkmalar sürecek mi?

Üstelik hangi anlam? Aynı semptomun birçok anlamı var gibi görünüyor ve Josef, Bertha'nın anlamlarını bitirip tüketeceğe benzemiyor.

Belki de ortada yalnızca Bertha'nın kendisi kalana kadar bu anlamları bir bir soymalıyız. Bütün anlamlarından sıyrıldığında Breuer onun korkmuş çıplak bir insan olduğunu, kendisinin, hepimizin gerçekte olduğumuz gibi, o kadının da yalnızca bir insan olduğunu görecektir; insanca, pek insanca.

XX

Ertesi sabah Breuer Nietzsche'nin odasına girdiğinde üzerinde hâlâ kürk yakalı paltosu ve elinde siyah şapkası vardı. "Friedrich, pencereden dışarı bir bakın! Şu çekingen turuncu küreyi, şu yukarıdakini tanıyabildiniz mi? Sonunda bizim Viyana güneşi yüzünü gösterebildi. Bunu yürüyüşe çıkarak kutlayalım mı? Her ikimiz de en iyi yürürken düşündüğümüzü söylüyoruz."

Nietzsche sanki ayaklarında yay varmış gibi oturduğu masadan fırlayıp geldi. Breuer daha önce onun hiç bu kadar çevik hareket ettiğini görmemişti. "Hiçbir şey beni bundan daha fazla mutlu edemez. Hemşireler üç gün boyunca bana odadan dışarı adım attırmadılar. Nereye yürüyelim? Kaldırım taşlarından kaçabilecek zamanımız var

"İşte planım. Ayda bir Sept gününde aile mezarlığımızı ziyaret

ederim. Bugün siz de benimle gelin, mezarlık arabayla buradan bir saat sürmez. Orada çok az kalacağım, yalnızca mezara birkaç tane çiçek bırakacak kadar. Oradan da Simmeringer Haide'ye gider ormanda bir saat kadar yürürüz. Yemeğe zamanında yetişebiliriz. Sept günleri öğleden önceye randevu vermem."

Breuer Nietzsche'nin giyinmesini bekledi. Nietzsche kendisinin soğuk havadan hoşlanmasına rağmen, soğuk havanın ondan hoşlanmadığını söyleyerek migrenden korunmak için iki kalın kazak giydi ve paltosunu sırtına geçirmeden önce bir buçuk metrelik yün bir atkıyı birkaç kez boynuna doladı. Güneş ışığından gözlerini korumak için, yeşil keçe Bavyera şapkasının üzerine yeşil bir siperlik yerleştirdi.

Arabada giderlerken Nietzsche klinik dosyalarını, tıp metinlerini, kapı ceplerindeki ve boş koltuklardaki tıp dergilerini sordu. Breuer arabasının ikinci muayenehanesi olduğunu söyleyerek açıklamada bulundu.

"Bu arabada Bâckerstrasse'deki muayenehanemden daha fazla kaldığım günler vardır. Bir süre önce, genç bir tıp öğrencisi. Sigmund Freud, bir doktorun günlük yaşamını kendi gözleriyle izlemek istediğini söyleyerek gün boyu bana eşlik etmek istediğini söyledi. Bu arabada geçirdiğim zaman onu hayrete düşürdü; o gün klinik kariyerden vazgeçip araştırmacı olarak kariyer yapmaya karar verdi."

Arabayla şehrin güneyindeki Ringstrasse'ye çıkıp Schwarzenberg Köprüsü'nden Wien Nehri'ni geçtiler, Yazlık Saray'ın önünden geçerek Remveg'e, sonra da Simmering Hauptstrasse'ye çıktılar ve çok geçmeden Viyana Şehri Merkez Mezarlığı'na vardılar. Üçüncü ana kapıdan geçerek mezarlığın Yahudi bölümüne girdiler. On yıldan beri Breuer'i aile mezarlığına getiren Fischmann, ancak bir atlı arabanın geçebileceği genişlikteki dar patika yollarda hiç şaşırmadan ilerliyordu. Rothschild Ailesi'nin büyük kabrinin önünde durdu. Breuer ve Nietzsche indiklerinde Fischmann koltuğun altında duran koca bir buket çiçeği Breuer'e uzattı. İki adam, mezar taşlarının bulunduğu tozlu patikada sessizce ilerlediler. Kimisinde yalnızca isim ve tarih yazılıydı, kimisinde küçük bir anma cümlesi yazılmıştı; kimisindeyse Harun'un kutsal soyu Kohen'lerin ölümüne atıfta bulunmak için

uzanmış el figürü ya da Davut Yıldızı çizilmişti.

Breuer taze buketler bırakılmış mezarları gösterdi. “Bu ölüler diyarında, bunlar ölmüş olanlar, şunlar da,” diyerek mezarlığın terk edilmiş, eski ve bakımsız bölümünü gösterdi “asıl ölmüş olanlar. Bu mezarlara bakan kimse yok, çünkü bunları tanıyan kimse kalmamış. İşte onlar ölü olmanın ne demek olduğunu biliyorlar.”

Breuer, küçük taşlarla çevrili geniş bir alandaki kendi ailesinin mezarına geldiğinde durdu. İki tane mezar taşı vardı; dik duran küçük mezar taşında “Adolf Breuer 1844-1874” yazıyordu; yere yatay yerleştirilmiş büyük, düz ve gri mermer taşa iki ayrı yazı kazınmıştı:

LEOPOLD BREUER 1791-1872

Sevilen Öğretmen ve Baba Oğulların Seni Asla Unutmayacak

BERTHA BREUER 1818-1845

Sevilen Anne ve Eş Gençliğinin ve Güzelliğinin Baharında Öldü

Breuer mermer zeminin üzerindeki küçük taş vazoyu alıp geçen aydan kalan kuru çiçekleri boşaltarak yavaşça getirdiği çiçekleri yerleştirdi ve güzel bir biçimde dağılmalarını sağladı. Annesiyle babasının ve erkek kardeşinin mezar taşına küçük bir çakıl taşı koyduktan sonra sessizce başını önüne eğip bir süre öyle kaldı.

Breuer’in yalnız kalma ihtiyacına saygı gösteren Nietzsche, granit ve mermer mezar taşlarının dizili olduğu patikadan aşağı yürüdü. Hemen önünde varlıklı Viyana Yahudilerinin mezarları duruyordu; Goldschmidtler, Gomperzeler, Altmannlar, Wertheimerlar, hayattayken olduğu gibi ölümlerinde de Hıristiyan Viyana toplumuna asimile olmaya çalışmaktaydılar. Bütün bir aileyi içine alacak olan büyük kabirlerin girişleri kalın demir kafeslerle kapatılmıştı, kabirlere süslü mezar heykelleri bekçilik ediyordu. Yolun aşağısındaki masif mezar taşlarının üzerinde duran melek heykelleri taştan kollarını açmışlardı. Nietzsche onların dikkat çekmek ve hatırlanmak için yalvardıklarını düşündü.

On dakika sonra Breuer ona yetişmişti. “Sizi bulmak çok kolay oldu Friedrich. Bir şeyler mırıldandığınızı duydum.”

“Yürürken saçma şiirler uydurarak eğleniyordum. Şunu dinleyin,” derken, Breuer onun bir adım önüne geçmişti. “Son şiirim:

Taşlar ne işitir ne de görür bir şeyi

Yine de hıçkırır hafiften, ‘Unutma beni. Unutma beni’.”

Sonra Breuer’in bir şey söylemesini beklemeden sordu: “Ailenizin yanındaki üçüncü Breuer olan Adolf kimdi?”

“Adolf benim tek kardeşimdi. Sekiz yıl önce öldü. Annem onu doğururken ölmüş. Büyükannem yanımıza taşınıp bizi büyüttü. O da öleli uzun zaman oldu. Şimdi,” dedi Breuer yavaşça, “hepsi gitti ve sıra bana geldi.”

“Ya çakıl taşları? Buradaki mezar taşlarının üzerinde hep küçük çakıl taşları görüyorum.” “Çok eski bir Yahudi göreneği; yalnızca ölüleri şereflendirmek, andığınızı göstermek için.” “Uygunsuz bir soruysa bağışlayın beni, ama kime göstermek için Josef?”

Breuer gömlek yakasını gevşetmek için elini paltosuna doğru götürürken, “Hayır, bir sakıncası yok” dedi. “Aslında, tam benim tarzımda geleneklere aykırı sorular soruyorsunuz Friedrich. Sorularımla hep ben başkalarını kıvrandırırdım, şimdi ise benim kıvranmam ne tuhaf. Ama buna verecek bir cevabım yok. O çakıl taşlarını kimse için bırakmış değilim. Sosyal bir âdet adına değil, başkaları görsün diye de değil; ailemden geriye kimse kalmadı, bu mezarı ziyaret eden bir tek benim. Batıl inanç ya da korkudan değil. Bunun için ödüllendirileceğim gibi bir düşünce adına hiç değil; çocukluğumdan beri yaşamın, birbiriyle aynı iki boşluk arasındaki bir kıvılcım olduğuna inandım: Doğumdan önceki ve ölümden sonraki karanlıklar arasındaki bir kıvılcım.”

“Yaşam, iki boşluk arasındaki kıvılcım. Güzel bir imge Josef. Ama kafamızın hep ikinci boşluğa takılması ve birinci boşluk üzerinde hiç düşünmememiz ne tuhaf, değil mi?”

Breuer bu belirlemeyi onaylarcasına başını sallayıp birkaç saniye sonra devam etti: “Ama o çakıl taşları. Onları kimin için bıraktığımı soruyorsunuz. Belki de Pascal’ın teorisinden etkileniyorum. Ne de olsa, kaybedilecek bir şey yok, değil mi? Küçük bir çakıl taşı, küçük bir

çaba."

"Ve bir de küçük bir soru Josef. Aslında bu soruyu, daha büyük bir soruyu sormadan önce zaman kazanmak için sormuştum." "Hangi soru?"

"Annenizin isminin Bertha olduğunu neden daha önce söylemediniz?"

Breuer bu soruyu hiç beklemiyordu. Dönüp Nietzsche'ye baktı. "Neden söyleyeyim ki? Hiç aklıma gelmedi. En büyük kızımın adının da Bertha olduğunu söylemedim. Bunun konuyla ilgisi yok. Daha önce söylediğim gibi annem, ben daha üç yaşındayken ölmüş, onunla ilgili hiçbir anım yok."

"Bilinçli bir anınız yok," dedi Nietzsche, onu düzelterek. "Ama anılanınızın çoğu bilinçaltında varlığını sürdürür. Kuşkusuz Hartmann'ın Philosophie des Unbewussten'ini[31] [Bilinçdışının Felsefesi] biliyorsunuzdur. Bütün kitapçılarda var."

Breuer evet anlamında başını salladı. "Çok iyi biliyorum. Kafede ki arkadaşlarla bunu saatlerce tartışmıştık."

"Bu kitabın ardında büyük bir deha yatıyor; ama yazarın değil, yayıncının dehası. Hartmann seyyah bir filozof, bütün yaptığı Goethe'nin, Schopenhauer'ın ve Shelling'in düşüncelerini kendine mal etmek oldu. Ama yayıncısı Duncker'e ancak saygıyla şapka çıkarılabilir!" diyerek şapkasını havaya kaldırıp salladı. "İşte bir kitabı, Avrupa'daki her okuyucunun burnunun dibine koymasını bilen bir adam. Kitap dokuzuncu baskıyı yaptı! Overbeck bana yüz bin adet satıldığını söyledi! Düşünebiliyor musunuz! Bense kitaplarımdan biri iki yüz tane satsa mutluluktan havaya uçarım."

Bir iç çekti ve şapkasını tekrar başına geçirdi.

"Ama Hartmann'a dönecek olursak, bilinçdışını on beş yirmi farklı yönden incelemiş ve hafızamızın ve zihinsel süreçlerimizin büyük bölümünün bilinçdışı olduğuna kuşku bırakmamış. Ben de ona katılıyorum, ama yeterince derine inememiş: Yaşamın, gerçek yaşamın ne kadarının bilinçdışında yaşandığını tahmin etmenin zor olduğuna ben de inanıyorum. Bilinç, varoluşu kaplayan yarı saydam

bir zardan ibarettir: Eğitimli bir göz bunun arkasını görebilir; ilkel dürtüleri, içgüdüleri ve güç istemini asıl neyin harekete geçirdiğini bulabilir.

“Aslında Josef, Bertha’nın düşlerinize girdiğini hayal ettiğinizde bilinçdışına atıfta bulunmuştunuz. Nasıl demiştiniz; onun en gizli odalarına, hiçbir şeyin eskimediği tapınağına girebildiğinizi söylemiştiniz, değil mi? Eğer sizin resminiz sonsuza dek onun zihninde kalıyorsa, Bertha başka bir şey düşündüğü zaman bu resim nereye gidiyor? Belli ki bilinçdışı, anıların saklandığı koca bir depo.”

O sırada bir grup insanın yas tuttuğu açık bir mezarın yanından geçmekteydiler. Dört tane iriyarı mezarcı, ellerinde kalın iplerle tabutu mezara indirdiler; ölünün yakınları, en küçüğünden en büyüğüne kadar yan yana dizilip mezara küçük birer kürek dolusu toprak atmaya başladılar. Breuer ve Nietzsche, yeni kazılmış toprağın taze kokusunu içlerine çekerek birkaç dakika hiç konuşmadan yürüdüler. Yol çatallaşınca Breuer Nietzsche’nin koluna dokunarak sağdaki patikaya döneceklerini işaret etti.

“Bilinçdışı anılara gelirsek,” Breuer, sözlerine devam etmek için tahta tabuta çarpan toprak sesinin duyulmaz olmasını beklemişti. “Size tamamen katılıyorum. Aslında, Bertha’ya uyguladığım hipnoz tedavisi de bu durumun varlığını kanıtlıyor. Ama Friedrich, siz neyi kastediyorsunuz? Sırf annemle aynı ismi taşıyor diye Bertha’ya âşık olduğumu söylemek istemiyorsunuz herhalde?”

“Josef, hastanız Bertha hakkında günlerdir konuşuyor olmamıza rağmen, daha bugün bana annenizin de adının Bertha olduğunu söylemeniz size de ilginç gelmiyor mu?”

“Ben bunu sizden saklamadım. Yalnızca annem ve Bertha arasında hiçbir ilişki kurmamıştım. Şu anda bile bu bana son derece ilgisiz geliyor. Benim için Bertha, Bertha Pappenheim’dır. Annemi hiçbir zaman düşünmedim. Onunla ilgili aklıma gelen tek bir görüntü bile yok.”

“Yine de yaşadığınız sürece onun mezarına çiçek koyuyorsunuz.” “Bütün ailemin mezarına!”

Breuer çok inatçılık ettiğini hissediyordu, ama yine de aklına gelenleri içtenlikle söylemeye kararlıydı. Nietzsche'nin ısrarlı tutumundaki direnme gücü, yakınmadan, yılmadan psikolojik sorgulamasını sürdürmesi Breuer'de hayranlık uyandırmıştı.

"Dün Bertha'nın bütün muhtemel anlamları üzerinde durmuştuk. Baca temizliğiniz sırasında aklınıza pek çok anı geldi. Nasıl oldu da bunların arasında annenizin adı aklınıza gelmedi?"

"Buna nasıl cevap verebilirim? Bilinçdışı anılar, bilinçli kontrolümün dışında kalıyor. Ama nerede, bilemiyorum. Kendilerine özgü bir yaşamları var. Ben sadece yaşadığım şeyi, gerçek olanı anlatabilirim. Bu Bertha üzerinden yaşadığım Bertha, yaşamımdaki en gerçek şey."

"Ama Josef, işte sorun bu. Dün, Bertha ile ilişkinizin gerçekdışı olmasa da gerçek Bertha ile hiçbir ilgisi olmayan imgeler ve özlemlerle örülü bir yanılsama olabileceğini öğrenmedik mi?

"Ayrıca dün. Bertha fantezinizin sizi gelecekten, yaşlılık ve korkularınızdan koruduğunu öğrendik. Bugün ise Bertha görüntülerine geçmişin hayaletlerinin de bulaştığını görüyorum. Josef, yalnızca bu an gerçektir. Eninde sonunda yalnızca şimdiki anda bir şeyler yaşarız. Bertha gerçek değil. O, hem gelecekten hem de geçmişten gelen bir hayalet."

Breuer, Nietzsche'nin hiç bu kadar kendinden emin konuştuğunu görmemişti, kullandığı her sözcük kesindi.

"Başka bir şekilde anlatayım!" diye devam etti Nietzsche. "Siz, Bertha'yla birbirinize yakın bir ikili oluşturduğunuzu düşünüyorsunuz; düşünülebilecek en yakın, en özel ilişki. Değil mi?"

Breuer başıyla onayladı.

"Ancak," diye sürdürdü konuşmasını Nietzsche, "ben, Bertha'yla aranızda hiçbir şekilde özel bir ilişki olmadığından eminim. Tüm bunların temelini oluşturan şu soruya cevap verebilirseniz saplantınızın çözüleceğine inanıyorum; 'Bu ilişkide kaç insan yer alıyor!"

Araba tam önlerindeydi. Breuer biner binmez Fischmann'a Simmeringer Haide'ye gideceklerini söyledi.

İçeri girip oturduklarında Breuer sorulan soruya döndü. “Ben bu sorunun anlamını yakalayamadım Friedrich.”

“Eminim, Bertha’yla yaptığınız sohbetlerin özel olmadığını siz de göreceksiniz. Onunla siz asla yalnız olmadınız. Sizin fanteziniz insan kaynıyor: Kurtarıcı ve koruyucu güçleri olan güzel kadınlar; Bertha adına savaşıp zafer kazandığınız kimliksiz erkekler; anneniz Bertha Breuer ve hayran hayran gülümseyen on yaşındaki bir kız. Bunlardan öğrendiğimiz bir şey varsa Josef, o da Bertha saplantınızın Bertha ile ilgili olmadığıdır!”

Breuer başını sallayıp düşüncelere daldı. Nietzsche de ses çıkarmadan oturuyor ve gezintinin geri kalanını pencereden seyrediyordu. Arabadan indiklerinde Breuer Fischmann’a bir saat sonra geri gelmesini söyledi.

Güneş artık koskocaman kurşuni bir bulutun arkasında kaybolmuştu; iki adam daha dün Rus steplerini süpüren dondurucu rüzgârdan korunmak için başlarını eğdiler. Düğmelerini boğazlarına kadar ilikleyip kısa yürüyüşlerine başladılar. Sessizliği ilk bozan Nietzsche oldu.

“Tuhaftır Josef, mezarlıkların benim üzerimde sakinleştirici bir etkisi var. Babamın bir Lutherci rahip olduğunu söylemiştim. Ama arka bahçemizin ve benim oyun alanımın köyün kilisesinin bahçesi olduğunu da söylemiş miydim? Ha, bu arada Montaigne’in ölüm üzerine yazdığı denemesinde mezarlığa bakan bir odada kalınmasını öğütlediğini biliyor musunuz? İnsanın zihnini dinlendirdiğini ve yaşamdaki önceliklerin değerlendirilmesini sağladığını öne sürüyor. Mezarlıklar size de bunları düşündürür mü?”

Breuer başıyla onayladı. “O denemeye bayılırım! Bir zamanlar mezarlıkların bana tazelik kazandırdığı bir dönem yaşadım. Yıllar önce, üniversite kariyerimin sona ermesiyle yıkıldığım zamanlar ölüler arasında teselli aramıştım. Nedense mezarlıklar beni de sakinleştirir, yaşamımdaki önemsiz şeylerin gerçekten önemsiz olduklarını gösterirdi. Ama sonra bu, birden değişti!”

“Nasıl oldu?”

“Neden bilmiyorum, ama birden mezarlığın o huzur verici, aydınlatıcı etkisi yok oldu. Onlara saygımı yitirdim; cenaze meleklerinin ve Tanrının kollarında uyumakla ilgili mezar taşlarındaki o yazıların çok aptalca, hatta zırva olduğunu düşünmeye başladım. Birkaç yıl önce bir değişiklik daha oldu bende. Mezarlık hakkındaki her şey; mezar taşları, heykeller, aile mezarlıkları beni korkutmaya başladı. Tıpkı bir çocuk gibi, mezarlıkların hortlaklarla dolu olduğunu düşünmeye başladım, ailemin mezarına doğru yürürken ikide bir kafamı sağa sola çevirmeye, etrafımı kolaçan etmeye başladım. Gelmemek için bahaneler buldum; birinin bana eşlik etmesini tercih ediyordum. Artık mezarlıkta kaldığım süre giderek daha da kısalıyor. Ailemin mezarının görüntüsü beni korkutuyor; orada durduğumda toprağa gömüleceğimden, beni içine alıp yutacağından korkuyorum.”

“Tıpkı gördüğünüz rüyada bastığınız yerin ayaklarınızın altından kayması gibi.”

“Bunu söylemeniz çok ürkütücü Friedrich! Daha bir iki dakika önce benim de aklımdan bu rüya geçmişti.”

“Belki o rüya, mezarlıkla ilgili bir rüyaydı. Hatırladığım kadarıyla rüyanızda, kırk metre derine düşüyordunuz ve karşınıza bir taş parçası çıkıyordu; taş mı demiştiniz siz de?”

“Mermer taş! Mezar taşı!” diye karşılık verdi Breuer. “Üzerinde okuyamadığım bir şeyler yazan bir taş! Sanırım size söylemediğim bir şey daha var. Size daha önce sözünü ettiğim genç öğrenci, aynı zamanda dostum, Sigmund Freud; hani ben hastalarımı evlerinde ziyaret ederken bana eşlik eden... “

“Evet?”

“İşte rüyalar onun hobisidir. Arkadaşlarına rüyalarını anlattırır. Rüyalardaki tam rakamlar ve cümleler onun çok dikkatini çekiyor. Ona kâbusumdan söz ettiğimde, tam kırk metre aşağı düşmem hakkında tuhaf bir teori öne sürdü. Bu rüyayı ilk olarak kırkıncı yaş günüme yakın gördüğüm için, bu kırk metrenin kırk yaşı temsil ettiğini düşünmüş!”

“Dâhiyane!” derken Nietzsche adımlarını yavaşlatmış ve ellerini

çırpınıştı. “Metre değil, yaş! İşte rüyadaki muamma çözülmeye başladı! Kırkıncı yaşınıza gelince, toprağın içine düştüğünüzü ve kendinizi mermer bir taşın üzerinde bulduğunuzu düşlüyorsunuz. Ama bu taş, sonun gelmesi mi demek? Ölüm mü bu? Yoksa, bir şekilde, bu düşüşün kesilmesi; yani bir kurtuluş mu?”

Nietzsche cevap beklemeden sürdürdü konuşmasını. “Bir soru daha: Ayaklarınızın altındaki yer kaymaya başladığında aradığınız Bertha hangi Bertha’ydı? Koruyacağını sandığınız genç Bertha mı? Yoksa bir zamanlar size gerçek güvenliği veren ve o taşın üzerinde adı yazılı anne Bertha mı? Yoksa ikisinin bir karışımı mı? Ne de olsa, ikisinin de yaşları yakın, anneniz öldüğünde ondan pek yaşlı değildi zaten!”

“Hangi Bertha mı?” Breuer başını iki yana salladı. “Bu soruya cevap verebilmek mümkün mü? Birkaç ay öncesine kadar konuşarak yapılan tedavinin bir bilim olarak düşünülebileceğine inanıyordum! Ama bu soruların cevapları ne kadar bilimsel olabilir? Belki de doğruluk yalnızca gücün kendisiyle ölçülmeli: Sizin sözcükleriniz çok güçlü, beni etkiliyor, sözlerinizin doğru olduğunu hissediyorum. Ama hislere ne kadar güvenebiliriz? Din fanatikleri her yerde yüce bir varlığı hissettiklerini söyleyip duruyorlar. Onların hislerinin benimki kadar güvenilir olmadığını mı söyleyeceğiz?”

“Acaba,” diye fikir yürüttü Nietzsche, “rüyalarımız bize akılcılık ve hislerden daha mı yakın diye düşünüyorum.”

“Rüyalara duyduğunuz bu ilgi beni şaşırtıyor Friedrich. Kitaplarınızda bundan pek söz etmemişsiniz. Yalnızca, ilkel insanın zihinsel yaşamının hâlâ devam ettiğini yazdığınızı hatırlıyorum.”

“Bence bütün tarih öncesi yaşamımız, rüyalarımızın metninde görülebilir. Ama rüyalar beni yalnızca uzaktan etkiliyor: Ne yazık ki ben kendiminkileri pek hatırlayamam, ama son zamanlarda bir tanesi oldukça net bir biçimde kendisini gösterdi.”

İki adam konuşmadan yürüdüler, ayaklarının altındaki kuru yaprak ve dallar ezilirken küçük çıtırtılar çıkarıyordu. Nietzsche rüyasını anlatacak mıydı? Breuer artık Nietzsche’den bir şey istemediğinde onun daha çok şey vereceğini öğrenmişti. En iyisi sessiz kalmaktı.

Birkaç dakika sonra Nietzsche devam etti. “Kısa bir rüya ve sizinki gibi hem kadın hem de ölümle ilgili. Bir kadınla yataktayım ve bir mücadele içindeyiz. Belki de çarşafı çekiştirip duruyoruz. Nasıl oluyorsa, birkaç dakika sonra kendimi çarşafla sarılı, sıkı sıkı bağlanmış buluyorum, o kadar sıkı ki hareket edemiyor, nefes bile alamıyorum. Ter içinde, zor nefes alır bir halde ve ‘Yaşa, yaşa!’ diye bağırarak uyanıyorum.”

Breuer Nietzsche’nin rüyasını iyice hatırlamasına yardımcı olmak istedi, ama çabaları boşa çıktı. Nietzsche’ye rüyasının çağrıştırdığı tek şey mumyalanmış bir Mısırlı gibi çarşafa sarılı olmasıydı. Bir mumya haline gelmişti.

“Bana çarpıcı gelen,” dedi Breuer, “rüyalarımızın taban tabana zıt olması. Ben rüyamda, beni ölümden kurtaran bir kadın görüyorum, siz ise rüyanızda ölümü getiren bir kadın görüyorsunuz.”

“Evet, rüyam bunu gösteriyor. Ben de inanıyorum buna! Kadını sevmek demek, yaşamdan nefret etmek demektir!”

“Anlayamıyorum Friedrich. Yine bilmece gibi konuşuyorsunuz.”

“Demek istediğim şu: İnsan güzel bir tenin altındaki çirkinliği görmemek için gözlerini kör etmeden bir kadını sevemez; derinin altında kan, damarlar, yağ, sümük, dışkı; bu fizyolojik iğrençlikleri görmez. Âşık insan kendi gözlerini çıkarmalı, gerçeklerden ödün vermelidir. Benim için ise böyle bir gerçekdışı yaşam, yaşarken ölmek demektir!”

“O halde sizin yaşamınızda aşka yer yok, öyle mi?” Breuer derin bir iç çekti. “Aşk, benim hayatımı mahvediyor olsa da dostum, sizin adınıza üzülmekten kendimi alamıyorum.”

“Benim düşlediğim aşk iki insanın birbirini sahiplenme çabasından çok daha öte bir şey. Yıllar önce, bir keresinde bunu bulduğumu sanmıştım. Ama yanılmışım.”

“Ne oldu?”

Nietzsche’nin yavaş yavaş başını iki yana sallayarak düşündüğünü gören Breuer üstelemedi. Nietzsche konuşuncaya kadar sessizce yürümeye devam ettiler: “Ben, iki insanın daha yüce hakikati bulmak

için bir ihtirası paylaştığı bir aşk düşünüyorum. Belki de buna aşk dememek gerek. Belki de dostluk demek daha doğru."

Bugünkü konuşmaları ne kadar farklıydı! Breuer kendisini Nietzsche'ye çok yakın hissetmiş, hatta kol kola yürümeyi bile istemişti. Ama biraz da düş kırıklığı içindeydi. Bugün de ihtiyacı olan yardımı alamayacağını biliyordu. Yürürken yapılan görüşmeleri yeterince yoğun geçmemişti. Huzursuz bir anda sessizliğe gömülmek, soluk alıp verişleriyle ve önlerine çıkan kuru bir dalın rüzgârda çıtırdamasıyla dikkatlerinin dağılması bu durumda çok kolaydı.

Bir ara Breuer arkada kaldı. Onu aramak için arkasına bakan Nietzsche, arkadaşını elinde şapkasıyla, öylesine topraktan fışkırmış bir bitkinin yanına eğilmiş görünce şaşırdı.

"Yüksükotu," diye açıkladı Breuer. "Kalbinden rahatsız en az kırk hastamın yaşamı bu sıradan bitkinin cömertliğine bağlı."

Bu mezarlık ziyareti her ikisinin de çocukluk yaralarını açmıştı; yürüdükçe eski anılar canlanıyordu. Nietzsche altı yaşındayken yani babasının ölümünden bir yıl sonra gördüğü bir rüyayı hatırlamıştı.

"Sanki dün gece görmüşüm gibi gözümün önünde. Bir mezar açılıyor ve babam, üzerinde kefeniyle mezardan kalkıyor, kiliseye giriyor ve kollarında küçük bir çocukla geri dönüyor. Kucağındaki çocukla tekrar mezara giriyor. Toprak üzerlerine kapanıyor ve mezar taşı eski yerine doğru kayarak yerleşiyor."

Kısa bir an duraksayıp devam etti: "Asıl korkunç olan, bu rüyayı görmemden kısa bir süre sonra erkek kardeşimin hastalanması ve havale geçirip ölmesi oldu."

"Ne korkunç!" dedi Breuer. "Böyle bir şeyi önceden görmeniz çok ürkütücü! Bunu nasıl açıklıyorsunuz?"

"Açıklayamıyorum. Uzun bir süre doğaüstü güçlerden korktum ve dualarımı okurken çok içtendim. Daha sonraki birkaç yıl içinde ise bu rüyanın kardeşimle ilgisi olmadığını düşünmeye başladım; babam benim için gelmişti ve o rüya benim ölüm korkumu ifade ediyordu."

İki adam birbirleriyle daha önce hiç olmadıkları kadar rahattılar, anılarını anlatmaya devam ettiler. Breuer eski evlerindeyken gördüğü

bir rüyasını hatırladı: Ailenin başına gelen bir felaket yüzünden babası mavi-beyaz ibadet atkısına sarınmış, çaresiz bir halde dua okuyor ve olduğu yerde sallanıyordu. Nietzsche de bir kâbusunda, yatak odasına girdiğinde, yatağında ölmek üzere olan yaşlı bir adamın yattığını ve boğazından can çekişen bir insanın hırıltılarının geldiğini görmüştü.

"Her ikimiz de ölümü çok erken tanımışız," dedi Breuer düşünceli bir biçimde. "Her ikimiz de erken yaşlarda acı bir kayıp yaşamışız. Kendim için konuşacak olursam ben hâlâ bunu üzerimden atamadım. Ama sizinki, siz bu kaybınıza ne diyeceksiniz? Sizi koruyan bir babanızın olmaması nasıl bir şey?"

"Beni koruyan mı, yoksa bana baskı yapan mı? Bu bir kayıp mıydı acaba? Bundan emin değilim. Ya da şöyle demeli: Bu durum, çocuk için bir kayıp olarak görülebilir, ama adam için değil."

"Bunun anlamı?" diye sordu Breuer.

"Bunun anlamı, sırtımda babamı taşıma yükünü yaşamadım hiç, onun yargılarının ağırlığı boğazıma çökmedi, benim yaşama hedefim onun tutkularını gerçekleştirmek biçimini almadı. Babamın ölümü bir nimet, bir özgürlük olarak da görülebilir. Onun geçici arzuları asla benim yasam haline dönüşmedi. Kimsenin daha önce geçmediği bir yolu, kendi yolumu kendim keşfetmek üzere tek başıma bırakıldım. Bir düşünün! Ben, Deccal, sahte inançlarla cinleri kovabilir, her başarım karşısında sitemle acı çeken bir vaiz-babayla yeni hakikatler arayabilir miydim? Tüm o yanılsamalara karşı yürüttüğüm mücadeleyi kendi kişiliğine bir saldırı olarak görecek bir babayla?"

"Ama," diye araya girdi Breuer, "ona ihtiyacınız olduğunda sizi korumuş olsaydı, yine de Deccal olmak zorunda kalır mıydınız?"

Nietzsche karşılık vermedi, ama Breuer de üstelemedi. Nietzsche'nin ritmine uymayı öğrenmişti; hakikat arayışlarına izin vardı, hatta hoş karşılanıyordu; ama bu zorlanırsa direnmeyle sonuçlanıyordu. Breuer babasının kendisine verdiği saati cebinden çıkardı; arabaya, Fischmann'ın onları beklediği yere dönme vakti gelmişti. Rüzgâr arkalarındayken yürümeleri daha kolaydı.

"Siz benden daha dürüst olabilirsiniz," diye düşüncelerini ifade etti

Breuer. “Belki de babamın yargıları belimi sandığımdan daha fazla büktü. Ama çoğu zaman onu çok özlüyorum.”

“Neyi özlüyorsunuz?”

Breuer babasını düşündü ve anılan bir bir gözünün önüne geldi. Yaşlı adam, başında takkesi, haşlanmış patates ve ringa balığından oluşan yemeğine başlamadan önce dua edişi. Sinagogda otururken yüzündeki gülümseme ve boynundaki dua atkısının püskülleriyle oynayan oğlunu seyredişi. Satranç oynarlarken oğlunun hamlesini geri almasına itiraz edişi: “Josef, kötü alışkanlıklar edinmene izin veremem.” Sünnete hazırlanan genç öğrencilere ilahiler okurken evi dolduran o koyu bariton sesi.

“Galiba her şeyden çok onun ilgisini özlüyorum. O benim en iyi dinleyicimdi, hafızasını kaybettiği ve kafasının iyice karıştığı son anlarında bile öyleydi. Ona bütün başarılarımı, yerinde tanılarımı, araştırmalarımdaki keşifleri, hatta bağışlarımı bile anlatırdım. Öldükten sonra bile beni dinlemeyi sürdürdü. Yıllarca onun benim arkamda olduğunu, başarılarımı görüp beni onayladığını hayal ettim. Babamın hayali soldukça, yaptığım işlerin ve gösterdiğim başarıların hepsinin boş olduğunu, gerçek bir anlam taşımadığını hissetmeye başladım.”

“Josef, başarılarınız babanızın ölümlü zihnine kayıt edilebilseydi, o zaman anlam taşıyacaktı mı demek istiyorsunuz?”

“Bunun akıldışı olduğunun farkındayım. Issız bir ormanda kendi kendine devrilen bir ağacın çıkardığı sesin sorulmasına benzer bir şey bu. Gözlenmeyen bir etkinliğin anlamı var mıdır?”

“Aradaki fark, tabii ki, ağacın kulaklarının olmaması, ama anlam yükleyecek olanın da sizin kendiniz olmanız.”

“Friedrich, siz benden, hatta şimdiye kadar tanıdığım herkesten daha fazla kendine güvenen, kimseye ihtiyaç duymayan bir insansınız! Sizi daha ilk gördüğümde, meslektaşlarınızın size ilgi göstermemesi karşısında takındığınız güçlü ve kayıtsız tutum beni hayrete düşürmüştü.”

“Uzun zaman önce Josef, kötü ünle baş etmenin vicdan azabıyla baş etmekten daha kolay olduğunu öğrendim. Ayrıca ben açgözlü biri

değilim; kalabalığa yazmıyorum. Sabretmeyi de biliyorum. Belki benim öğrencilerim henüz dünyaya gelmediler. Benim günlerim yarından sonraki günler. Bazı filozoflar ölümlerinden sonra doğarlar!”

“Ama Friedrich, ölümünden sonra doğacak olduğuna inansak bile, bu benim babamın ilgisine duyduğum özlemden çok mu farklı bir şey? Yarından sonraki günü bekliyor olabilirsiniz, ama siz de benim gibi sizi dinleyecek birilerinin özlemini duyuyorsunuz.”

Uzun bir sessizlik. Sonunda Nietzsche onaylarcasına başını sallayarak yumuşak bir sesle cevap verdi: “Belki. Belki kuytu köşelerimde hâlâ temizlemem gereken biraz kibir kalmış olabilir.”

Breuer sadece başını salladı. Gözlemlerinden birini Nietzsche’nin ilk defa kabul ettiği dikkatinden kaçmamıştı. Bu, ilişkilerinde bir dönüm noktası olabilir miydi?

Hayır, hayır henüz değil! Bir an sonra Nietzsche ekledi: “Yine de bir babanın onayına muhtaç olmakla, gelecekte kendisini izleyecek olanları daha yükseğe çıkarmaya çalışmak arasında fark var.”

Nietzsche’nin motivasyonlarının kendi kendisi için bile tam olarak açık olmadığını anlamasına rağmen Breuer karşılık vermedi. Nietzsche’nin de karanlık arka sokaklarında dans eden anıları vardı. Breuer’e bugün, bütün motivasyonlar, kendisinin ve Nietzsche’nin kiler aynı kaynaktan fışkırıyor gibi geldi: Ölüm’ün unutturma gücün den kaçma çabası. Acaba çok mu sağlıksız düşünüyordu? Belki de mezarlığın etkisiydi bu. Belki de ayda bir ziyaret bile fazla geliyordu.

Ama bu tür sağlıksız düşünceler bugünkü yürüyüşün tadını kaçırmamıştı. Nietzsche’nin yaptığı dostluk tanımını düşündü: İki insanın daha yüce bir hakikatin peşinde koşması. İşte bugün Nietzsche’yle yaptıkları tam anlamıyla bu değil miydi? Evet, onlar dost olmuşlardı.

Bu rahatlatıcı bir düşünceydi; gerçi Breuer, derinleşen ilişkilerinin ve düşünmeye iten tartışmalarının acısını dindirmediğini biliyordu. Dostluk adına bunu göz ardı etmeye çalıştı.

Yine de Nietzsche, bir dost olduğundan olsa gerek, zihninden geçenleri okumuş olmalıydı. “Bugün çıktığımız bu gezinti çok hoşuma

gitti Josef, ama buluşmalarımızın asıl amacını unutmamamız gerek, yani sizin psikolojik durumunuzu."

Tepeden aşağıya inerlerken Breuer'in ayağı kaydı ve düşmemek için bir fidanı yakaladı. "Dikkatli olun Friedrich, bu kayalar çok kaygan." Nietzsche elini Breuer'e uzattı ve inmeyi birlikte sürdürdüler.

"Düşünüyorum da," diye devam etti Nietzsche, "konuşmalarımız biraz dağınık da olsa çözüme giderek daha fazla yaklaşıyor gibiyiz. Bertha saplantısına doğrudan yaptığımız saldırıların sonuçsuz çıktığı doğru. Yine de son bir iki gün içinde nedeni bulduk: Bu saplantı Bertha'yı değil ya da yalnızca Bertha'yı değil, Bertha'da gömülü başka anlamları da içeriyor. Aynı düşüncede miyiz?"

Breuer başıyla onayladı, ama bu entelektüel formülasyonlarla yardım alamadığını kibar bir dille açıklamak istiyordu. Ancak Nietzsche aceleyle devam etti: "Asıl hatamızın Bertha'yı hedef almamız olduğu ortada. Düşmanı doğru seçmedik."

"Yani?"

"Siz biliyorsunuz Josef! Neden bana söyletiyorsunuz? Asıl düşman, saplantınızın altında yatan anlam. Bugünkü konuşmamızı düşünün; tekrar tekrar sizin boşluk, ilgisizlik ve ölüm korkularınızın etrafında dolaştık durduk. Kâbusunuzda, altınızdan kayan toprakta, mermer taşın üstüne düşüşünüzde hep bunlar vardı. Mezarlık korkunuzda, anlamsızlık konusundaki kaygılarınızda, gözetilme ve hatırlanma arzularınızda bunlar vardı. Asıl çelişki, sizin çelişkiniz, kendinizi hakikati aramaya adamanız, ama keşfettiğiniz şeyin görüntüsüne dayanamayışınız."

"Ama Friedrich, siz de ölüm ve tanrısızlık korkusunu duyuyor olmalısınız. Ta baştan beri size aynı soruyu soruyorum, buna nasıl dayanıyorsunuz? Bu dehşetle yüz yüze gelmeyi siz nasıl başarıyorsunuz?"

"Bunu anlatmanın zamanı geldi galiba," diye karşılık verdi Nietzsche, tavırları oldukça tuhaflaşmıştı. "Önceleri beni dinlemeye hazır olmadığınızı düşünüyordum."

Nietzsche'nin mesajını merakla bekleyen Breuer, bir kez olsun onun

kehanette bulunan sesine karşı durmamayı yeğledi.

"Josef, ben, insanın gerçeğe nasıl 'dayanacağını' ya da nasıl 'yüz yüze' geleceğini öğretmiyorum. İşte size vereceğim ders: Doğru zamanda öl!"

"Doğru zamanda öl!" Bu cümle Breuer'i derinden sarsmıştı. Bu güzel öğle sonu gezintisi ölümcül bir ciddiyete bürünüyordu. "Doğru zamanda ölmek mi? Ne demek istiyorsunuz? Lütfen Friedrich, size tekrar tekrar söylüyorum, önemli bir şeyi böyle karmaşık bir biçimde anlatmanıza dayanamıyorum. Bunu neden yapıyorsunuz?"

"İki soru birden sordunuz. Hangisini cevaplayayım?"

"Bugün bana doğru zamanda ölmenin ne demek olduğunu anlatın."

"Yaşarken yaşayın! İnsan, yaşamını tamamlayıp öldüğü zaman, ölüm, taşıdığı dehşeti yitirir! İnsan doğru zamanda yaşamazsa, asla doğru zamanda ölemez."

"Bunun anlamı nedir?" Breuer düş kırıklığı artmış bir halde sorusunu tekrarladı.

"Kendinize sorun Josef: Yaşamınızı tamamlayabildiniz mi?"

"Soruya soruyla cevap veriyorsunuz Friedrich!"

"Siz de cevabını bildiğiniz soruları soruyorsunuz," diye karşı çıktı Nietzsche. "Cevabını biliyorsam size neden sorayım?" "Kendi cevabınızı bilmekten kaçmak için!"

Breuer durakladı. Nietzsche'nin haklı olduğunu biliyordu. Direnmeyi bırakıp dikkatini konu üzerinde topladı. "Yaşamımı tamamlayabildim mi? Çok şey başardım, benden beklenenden çok daha fazlasını. Maddi başarı, bilimsel başarı, aile, çocuklar; ama bu konulardan daha önce de söz etmiştim."

"Hâlâ sorumdan kaçıyorsunuz Josef. Kendi yaşamınızı tam anlamıyla yaşadınız mı? Yoksa yaşam mı sizi yaşadı? Siz mi seçtiniz? Yoksa o mu sizi seçti? Sevdiniz mi? Yoksa pişman mı oldunuz? Yaşamınızı tamamlayıp tamamlayamadığınızı sorarken anlatmak istediğim buydu. Yoksa boşa mı harcadınız? Babanızı ailenin başına gelen bir felaket yüzünden çaresiz bir halde dua ederken gördüğünüz

rüyayı hatırlayın. Siz de onun gibi değil misiniz? Siz de çaresiz bir halde, asla yaşayamadığınız bir hayatın yasını tutmuyor musunuz?”

Breuer, içinde büyük bir baskının artmakta olduğunu hissediyordu. Nietzsche’nin sorusu boğazına tıkanmıştı; kendisini savunabileceği bir şey yoktu. Nefes bile alamaz haldeydi. Göğsü patlayacak gibi olmuştu. Yürümeyi keserek bir an durdu ve cevap vermeden önce birkaç kere derin derin soludu.

“Bu soruların cevabını zaten biliyorsunuz! Hayır, ben seçmedim! Hayır, istediğim yaşamı yaşamadım! Benim için yazılmış yaşamı yaşadım. Ben, gerçek ben, bir mahkûm gibi bu yaşama kapatıldım!”

“İşte bu Josef, eminim, duyduğun korkunun gerçek kaynağı işte bu. Duyduğun o baskının nedeninin ise göğsünde patlamak üzere olan yaşanmamış bir yaşam olduğunu biliyorsun. Kalbinse her atışıyla seni sona yaklaştırıyor. Zaman sonsuza dek doymayacak kadar açgözlüdür. Durmadan yer, yutar; ama geri verdiği hiçbir şey yoktur. Sana yazılmış bir yaşamı yaşadığını söylemen ne korkunç! Bütün tehlikesine rağmen bir kez bile özgürlüğü tadamadan ölümle yüz yüze gelmek ne acı!”

Nietzsche’nin vaiz kürsüsünden konuşurmuşçasına, kehanetlerle dolu sesi çınlıyordu. Breuer’in üzerinden bir düş kırıklığı dalgası geçti; bunların ona yardımı olmayacağını biliyordu.

“Friedrich,” dedi, “bunlar müthiş cümleler. Bu sözlere hayran kalıyorum. İçimi ürpertiyorlar. Ama bunlar, benim yaşamımdan çok, çok uzakta. Benim günlük yaşamımda özgürlüğün ne anlamı olacak? Nasıl özgür olacağım? Ben sizin gibi değilim, kendisini boğan üniversite kariyerini bırakmış genç bir bekâr değilim! Benim bir ailem var, çalışanlarım, hastalarım, öğrencilerim var! Artık çok geç! Sonsuza dek bu konuşmayı sürdürebiliriz, ama yaşamımı değiştiremem; benim yaşamım başkalarının yaşamlarıyla sıkı sıkıya örülmüş durumda.”

Uzun bir sessizlik oldu, sessizliği bozan Breuer’in yorgun sesiydi. “Ama uyuyamıyorum, artık göğsümdeki bu baskıya dayanamıyorum.” Dondurucu rüzgâr paltosundan içeri giriyordu, titreyerek atkısını boynuna daha sıkı doladı.

Nietzsche, kendisinden beklenmeyen bir hareketle onun koluna girdi. “Dostum,” diye fısıldadı, “nasıl farklı yaşanacağını size ben söyleyemem; diyelim ki söyledim, o zaman da başka birinin tasarladığı bir yaşamı yaşıyor olurdunuz. Ama Josef, sizin için yapabileceğim bir şey var. Size bir hediye verebilirim, düşüncelerimin içinden en değerlisini, en büyük fikrimi hediye edebilirim. Belki bunu siz de biraz biliyor olabilirsiniz, çünkü İnsanca, Pek İnsanca kitabımda bundan biraz söz etmiştim. Bu fikir beni bir sonraki kitabıma götüren, hatta gelecekteki bütün kitaplarıma götürecek kılavuz güç.”

Sesi iyice alçalmıştı, ağırbaşlı ve fevkalade bir tonla adeta gelmiş geçmiş her şeyin özünü açıklayacaktı. İki adam kol kola yürüyor, Nietzsche’den duyacağı sözleri bekleyen Breuer ileriye doğru bakıyordu.

“Josef, düşüncelerinizi netleştirmeye çalışın. Şöyle bir düşünce deneyi yapalım! Diyelim ki bir cin karşınıza çıkıverdi ve size, yaşamınızı; şu anda yaşamakta olduğunuz ve geçmişte yaşadığınız yaşamınızı bir kez daha yaşayacağınızı, hatta sayısız kereler yaşayacağınızı söyledi; öyle ki yaşamınızdaki her acı, her neşe ve sözlere sığmayacak küçük büyük her şey birer birer yine başınıza gelecek, hem de aynı sırayla... Hatta bu rüzgâr, şu ağaçlar ve şu kaygan yol, hatta mezarlık ve korku, hatta siz ve benim kol kola yürüyüp bu sözleri mırıldandığımız şu hassas an, hepsi yinelenecek... Ne olurdu?”

Breuer sesini çıkarmadı. Nietzsche devam etti: “Düşünün ki varoluşun ebedi kum saati defalarca tersine, bir daha tersine çevrilip duruyor. Her seferinde siz de, ben de, içindeki her zerre de sürekli tersine çevriliyoruz.”

Breuer onu anlamak için gayret gösterdi. “Peki bu fantezi nasıl?..”

“Bu, fanteziden öte bir şey,” diye ısrar etti Nietzsche. “Bir düşünce deneyinden de fazla bir şey. Siz yalnızca benim sözlerime kulak verin! Geri kalan her şeye kapatın kendinizi! Sonsuzluğu düşünün. Arkanıza bakın, geçmişin sonsuzluklarına baktığınızı hayal edin. Zaman ezeli; zaman sonsuza dek geriye uzanıyorsa, olabilecek her şey, zaten daha önce olmuş şeyler değil midir? Şu anda geçen her şey daha önce de

aynı şekilde geçmiş değil midir? Burada yürüyen her neyse, bu yoldan daha önce geçmiş olmalı, değil mi? Bu zaman sonsuzluğunda her şey önceden geçmiş ise Josef, içinde bulunduğumuz şu an bu ağaç dallarının arasında fısıldaşmamıza ne diyeceksiniz? Bu da daha önce olmuş bir şey değil midir? Sonsuza dek geriye uzanabilen zaman, sonsuza dek ileriye doğru da uzanmaz mı? Şu anda, her anda, her şeyi bir daha, bir daha yaşıyor olmuyor muyuz?"

Nietzsche susup Breuer'in mesajı almasına fırsat verdi. Daha öğlen saatleriydi, ama hava kararmıştı. Hafif hafif kar serpiştirmeye başladı. Uzaktan arabayla Fischmann'ın silueti belirdi.

Kliniğe geri dönerken iki adam konuşmalarının bir değerlendirmesini yaptılar. Nietzsche, bu yaptığını düşünce deneyi olarak adlandırmasına karşın, ebedi yinelemenin bilimsel olarak da kanıtlanabileceğini öne sürüyordu. Breuer Nietzcshe'nin kanıtlarından kuşkuluydu; çünkü bu kanıtlar iki metafizik ilkeye dayanıyordu: Zamanın sonsuz olması ve gücün (evrenin temel maddesi) sonlu olması. Nietzsche'nin iddiasına göre dünyanın potansiyel durumlarının sınırlı sayısı ve geçen sınırsız zaman miktarı göz önüne alınırsa, olası bütün durumlar olmuş olan durumlardı; ve şimdiki durum bir yinelemeydi; ve aynı şekilde o an'ı doğuran da, o andan kaynaklanan da, geçmişe doğru geriye, geleceğe doğru ileriye uzanan yinelemelerdi.

Breuer'in şaşkınlığı artıyordu. "Tamamen rastgele meydana gelen olaylar sonucu şu yaşadığımız an'ın daha önce de oluştuğunu söylemek istiyorsunuz?"

"Zamanın hep var olduğunu, sonsuza dek geriye uzandığını düşünün. Böyle sonsuz bir zamanda, dünyayı oluşturan bütün olayların yeniden bir araya gelişleri, sonsuz kereler kendilerini yinelemeleri demek olmuyor mu?"

"Büyük bir zar oyunu gibi mi?"

"Aynen! Varoluşun zar oyunu!"

Breuer, Nietzsche'nin ebedi yinelemeye ilişkin kozmolojik kanıtlamasını sorgulamaya devam etti. Nietzsche her soruya cevap

vermesine karşın, sonunda sabrı taştı ve ellerini kaldırdı.

"Josef, defalarca benden somut yardımda bulunmamı istediniz. Konunun dışına çıkmamamızı, sizi değiştirecek bir şeyler vermemi benden kaç kez rica ettiniz. İşte şimdi, ricanızı yerine getiriyorum, ama siz ayrıntılarla uğraşarak asıl noktayı kaçırıyorsunuz. Beni dinleyin, dostum size şimdiye kadar söylediğim en önemli şey bu olacak; bu düşüncenin size sahip olmasına izin verin; o zaman ben de bunun sizi sonsuza dek değiştireceğine söz veririmi"

Breuer etkilenmemişti. "Ama kanıtı olmayan bir şeye nasıl inanabilirim? Durup dururken kendimi buna inandıramam. Ben dini, başka bir dinin kucağına atlamak için mi bıraktım?"

"Bunun kanıtı son derece karmaşıktır. Hâlâ bitmiş değil ve yılların çalışmasını alacak. Şimdi ise, konuşmamızın sonucunda, kozmolojik kanıtlamayla uğraştığım zamanın boşa gittiğini düşünüyorum; belki ötekiler de sizin gibi buna takılıp kalacaklar. Belki onlar da kanıtlamanın çapraşıklığına dalıp gidecek ve önemli olan noktayı göz ardı edecekler, ebedi yinelemenin psikolojik sonuçlarını göremeyecekler."

Breuer bir şey söylemedi. Arabanın penceresinden dışarı bakıyor ve ağır ağır başını iki yana sallıyordu.

"Başka türlü anlatayım," diye devam etti Nietzsche. "Ebedi yinelemenin muhtemel olduğunu kabul edemez misiniz? Hayır, durun, buna bile ihtiyacım yok! Bunun mümkün olduğunu, yalnızca mümkün olduğunu söylememiz yeterli. Ebedi lanetlenme masalından çok daha mümkün ve çok daha kolay kanıtlanabilir bir şey olduğu kesin! Bunun mümkün olduğunu düşünürseniz ne kaybedersiniz ki? Bir bahiste 'Nietzsche'nin tuttuğu taraf olarak düşünün."

Breuer başıyla onayladı.

"O halde, sizden ebedi hayatınızın ne anlama geldiğini düşünmenizi isteyeceğim; soyut anlamda değil, bugün için, en somut anlamıyla!"

"Yani demek istediğiniz," dedi Breuer, "yaptığım her eylem, yaşadığım her acı bu sonsuz döngü içinde yine mi yaşanacak?"

"Evet, ebedi yinelemenin anlamı şudur: Bir eylemi yapmayı

seçtiğinizde, o eylemi sonsuza dek tekrar tekrar yapmayı da kendi arzunuzla seçmiş oluyorsunuz. Bu, yapmadığınız bütün eylemler, ölü doğan düşünceler, kaçındığınız tercihler için de geçerli. Yaşanmamış o yaşam, sonsuza dek içinizde kabaracak ve sonsuza dek yaşanmamış kalacak. Vicdanınız dinlemediğiniz o sesi, sonsuza dek haykıracak."

Breuer'in başı dönmeye başladı; bunları dinlemek çok zordu. Nietzsche'nin ağzından çıkan her sözcükle inip kalkan devasa bıyığına konsantre olmaya çalışıyordu. Ağzı ve dudakları tamamen kılların altında kaldığı için, çıkacak sözcüğü tahmin etmek imkânsızdı. Zaman zaman Nietzsche'yle göz göze geliyor, ama bakışlarının keskinliği yüzünden gözlerini ondan kaçırıp etli, ama güçlü burnuna ya da bıyığı kadar heybetli kaşlarına bakıyordu.

Sonunda Breuer bir soru sormaya yeltendi: "Yani, anladığım kadarıyla, ebedi yineleme, bir tür ölümsüzlük de vaat ediyor?"

"Hayır!" Nietzsche hiddetlenmişti. "Ben, gelecekteki başka bir tür yaşam için bu yaşamın asla değiştirilmemesi, bastırılmaması gerektiğini öğretiyorum. Ölümsüz olan bu yaşamdır, bu andır. Ölümden sonra yaşam yoktur, bu yaşamın varması gereken bir hedef, kıyamet günü yargıları yoktur. Bu an sonsuza dek varlığını sürdürür ve tek seyirciniz siz, yalnızca sizsiniz."

Breuer'e bir titreme geldi. Nietzsche'nin ürpertici sözlerinin anlamı belirginleştikçe o karşı koymayı bırakmış, tuhaf bir konsantrasyon haline girmişti.

"İşte böyle Josef, bir daha söylüyorum, bu düşüncenin size sahip olmasına izin verin. Şimdi size bir sorum olacak: Bu fikirden nefret mi ediyorsunuz? Yoksa hoşunuza mı gidiyor!"

"Nefret ediyorum!."Breuer neredeyse haykırmıştı. "Sonsuza dek, yaşamadığım duygusuyla, hiç özgürlük tatmadığım yaşam fikri, içime dehşet salıyor."

"O halde," diye öğütledi Nietzsche, "bu fikri sevecek şekilde yaşayın!"

"Şu anda hoşuma giden tek şey Friedrich, başkalarına karşı ödevlerimin hepsini yerine getirmiş olmam."

“Ödev mi? Ödevleriniz, koşulsuz özgürlük arayışınız ve kendinize olan sevginizin yerine geçebilecek kadar önemli mi? Siz kendi kendinize erişemediyseniz, ‘görev’ dediğiniz şey, sırf kendinizi büyütmek için kullandığınız kılıftan başka bir şey değildir.”

Breuer Nietzsche’nin fikirlerini çürütmek için son bir kez daha gücünü topladı. “Başkalarına karşı sorumlu olduğumuz ödev diye bir şey var ve ben ödevlerimi yerine getirdim. En azından bu noktada inandığım şeylerden cesaret alabiliyorum.”

“İnançlarınızı değiştirme cesaretinizin olması bundan iyidir Josef, çok daha iyidir. Görev ve sadakat sahte görüntülerdir, arkasına saklanılan perdelerdir. Kendini özgür kılmak kutsal bir hayır demektir, ödeve bile.”

Breuer korkmuş bir halde Nietzsche’ye bakıyordu.

“Siz, kendiniz olmak istiyorsunuz,” diye devam etti Nietzsche. “Bunu bana kaç kez söylediğinizi duydum! Kaç kere özgürlüğü hiç tanımadığınızdan yakındınız. Sizin iyiliğiniz, ödeviniz, sadakatiniz; bunlar sizi hapseden duvarlar. Bu küçük erdemler sizi yok edecekler. Kendi kötülüğünüzü tanımak zorundasınız. Kısmen özgür olunamaz: İçgüdüleriniz, özgürlük özleminiz; odada kapalı tutulan vahşi köpekleriniz; hepsi de özgürleşmek için feryat ediyorlar. İyi dinleyin, hâlâ duyamıyor musunuz onları?”

“Ama ben özgür olamam,” diyen Breuer’in sesi acıklıydı. “Kutsal evlilik yemini ettim. Çocuklarıma, öğrencilerime, hastalarıma karşı ödevlerim var.”

“Çocuklarınızı yetiştirmek için önce kendinizi yetiştirmeniz gerek. Aksi halde, hayvani ihtiyaçlarınız ya da yalnızlığınız ya da içinizdeki boşlukları doldurmak için çocuk sahibi oluyorsunuz demektir. Bir baba olarak göreviniz bir başka benlik, bir başka Josef değil; daha yüce bir şey üretmektir. Bir yaratıcı üretmektir.”

“Ya karınız?” Nietzsche acımasızca devam etti. “Karınız da sizin gibi bu evliliğe hapsolmadı mı? Evlilik bir hapishane değil, içinde daha yüce bir şeylerin yetiştirildiği bir bahçe olmalıdır. Belki de evliliğinizi kurtarmanın tek yolu onu bitirmektir.”

“Kutsal evlilik bağı adına yemin ettim.”

“Evlilik cömert bir şeydir. Her zaman iki kişi olmak için, sevgiyle dolu kalmak için cömerttir. Evet, evlilik bağı kutsaldır. Ama yine de... “ Nietzsche’nin sesi söndü.

“Yine de?” diye sordu Breuer.

“Evlilik bağı kutsaldır. Yine de... “ diye yineleyerek başlayan Nietzsche’nin sesi bu kez oldukça sertti: “Evlilik bağını koparmanız, onun sizi koparmasından daha iyidir!”

Breuer gözlerini kapayıp derin bir düşünceye daldı. İki adam da yolculuğun geri kalan kısmında hiç konuşmadılar.

Friedrich Nietzsche’nin Dr. Breuer Hakkındaki Notları, 16 Aralık 1882

Güneş ışığı altında başlayıp karanlıkta biten bir gezinti. Belki de mezarlıkta fazla oyalandık. Daha mı erken dönmeliydik acaba? Onu çok mu fazla düşünmeye zorladım? Ebedi yineleme çok güçlü bir darbedir. Ona hazır olmayanları yıkabilir.

Hayır! Bir psikoloğun, bir ruh çözümleyicisinin herkesten daha fazla ihtiyacı vardır sertliğe. Yoksa içi yalnızca acımayla dolar. Öğrencisi ise sığ sularda boğulur.

Yine de yürüyüşümüzün sonunda Josef çok baskı altında kalmış gibi göründü, karşı çıkacak hali kalmamış gibiydi. Bazıları sert doğmaz. Gerçek bir psikolog, bir ressam gibi paletine âşık olmalıdır. Belki de daha fazla sevecenlik, daha fazla sabır gerekliydi. Yeni bir kumaşın nasıl dokunacağını öğretmeden önce mi soyuyorum onu? “Ne için özgür” olunacağını öğretmeden mi “nelerden özgür olacağını” öğrettim acaba?

Hayır, iyi bir kılavuz sel sularının önündeki set olmalıdır, koltuk değneği değil. Kılavuz, öğrencisine bütün izleri göstermelidir. Ama gideceği yolu seçmemelidir.

“Benim öğretmenim ol,” diyor. “Ümitsizliğimi yenmeme yardım et.” Bilgeliğimi saklayayım mı ondan? Ya öğrencinin sorumluluğu? Öğrenci, soğuğa dayanacak kadar sertleşmeli, parmakları o seti kavramak, defalarca yanlış patikalara girip kendisini kaybetmeli ki ondan sonra doğru yolu bulsun.

Ben tek başına dağlarda en kestirme olan yoldan gidiyorum, zirveden zirveye atlayarak. Ama ben fazla ilerlediğimde öğrenciler yollarını kaybeder. Adımlarımı kısaltmayı öğrenmeliyim. Bugün fazla hızlı gitmiş olabiliriz. Bir rüyanın perde arkasını gösterdim, bir Berthayı diğerinden ayırdım, ölüyü yeniden gömdüm ve doğru zamanda ölmeyi öğrettim. Ama bunların hepsi de o büyük yineleme teması için ancak bir giriş oluşturuyordu.

Onu çok mu kötü bir duruma sürükledim? Beni dinlerken sık sık altüst olduğunu hissettim. Yine de neye karşıydı mücadelem? Ne yıkıldı? Yalnızca boş değerleri ve sallantıdaki inançları! Bir şey sallantıdaysa, onu sallayan birisi var demektir zaten!

Bugün en iyi öğretmenin, öğrencisinden bir şeyler öğrenen öğretmen olduğunu anladım. Belki de babam konusunda haklıydı. Onu kaybetmeseydim hayatım ne kadar farklı olurdu?

Öldü diye ondan nefret ettiğim için mi bu kadar sert indiriyorum darbeyi? Bu kadar gürültülü vurmamın sebebi dinleyenlerimin olmasını istememden mi?

Sonunda hiçbir şey söylememiş olması beni kaygılandırıyor. Gözleri açıktı, ama görmüyor gibiydi. Zor nefes alıyordu.

Yine de en çok çiy damlası, en sessiz gecede düşer, biliyorum.

XXI

Güvercinleri salıvermek, ailesine elveda demek kadar zor geldi. Breuer kafeslerin kapılarını açıp, pencereye doğru kaldırdığında ağlıyordu. Önce güvercinler durumu anlayamamış gibiydiler. Yemek tabaklarındaki altın rengi yemlerinden başlarını kaldırıp anlamaz gözlerle, el kol işaretleriyle onları özgürlüğe kanat açmaya davet eden Breuer'e baktılar.

Breuer kafesleri sallayıp onları dışarı çıkmaya zorlayana kadar güvercinler hapishanelerinin açık ağzından dışarı çıkmamışlardı ve bir kez çıktıktan sonra da arkalarına bile bakmadan sabahın nar alacası göğüne doğru süzüldüler. Breuer hüzünlü gözlerle onların uçuşunu izledi: Gümüşsü mavi kanatlarını her çırpışlarında çıkan ses, bilimsel araştırma kariyerine inen noktayı vurguluyordu.

Gökyüzü bomboş kaldığında Breuer hâlâ dışarı bakıyordu. Bu, onun hayatındaki en acı gündü, o sabahın erken saatlerinde Mathilde ile yüzleşmesinin yarattığı sersemlik devam ediyordu. Tekrar tekrar kafasında o sahneyi yaşıyor, ayrılıp gideceğini daha yumuşak ve daha acısız nasıl söylerdim diye düşünüp duruyordu.

"Mathilde," demişti ona, "bunu doğrudan doğruya, olduğu gibi söylemekten başka çare yok: Özgürlüğüme kavuşmak zorundayım. Kendimi kapana kısılmış hissediyorum; senin tarafından değil, yazgı tarafından. Ve bu yazgıyı ben seçmedim."

Şaşkın ve korkmuş Mathilde ona bakakalmıştı.

Breuer devam etmişti. "Birden yaşlandım. Kendimi yaşlı bir adam olarak, önüme çıkan bir yaşama; bir mesleğe, bir kariyere, bir aileye, bir kültüre gömülmüş bir halde buldum. Benim için her şey yazılmıştı. Ben hiçbir seçim yapmadım. Kendime bir şans tanımalıyım! Kendimi bulmak için fırsat vermeliyim!"

"Şans mı?" diye karşılık verdi Mathilde. "Kendini bulmak mı?

Josef, sen neler diyorsun? İstediğin nedir?”

“Senden hiçbir şey istemiyorum! Kendimden bir şey istiyorum. Yaşamımı değiştirmek zorundayım! Yoksa, bir kere bile yaşadığımı hissetmeden ölümü karşılamak zorunda kalacağım.”

“Josef, çılgınlık bu!” Mathilde sesini yükseltmişti. Gözleri korku doluydu. “Ne oldu sana? Ne zamandan beri senin yaşamın, benim yaşamım diye bir şey var? Biz bir yaşamı paylaşıyoruz; yaşamımızı birleştirmek için birbirimize yemin ettik.”

“Ama benim olmayan bir şeyi sana nasıl verebilirim?”

“Seni artık hiç anlamıyorum. ‘Özgürlük!,’ ‘kendini bulmak’, ‘hiç yaşamamış olmak’; bu sözler bana çok saçma geliyor. Sana neler oluyor Josef? Bize neler oluyor?” Mathilde daha fazla konuşamamıştı. Ellerini yumruk yaparak ağzına götürmüş, hızla ondan uzaklaşarak hıçkırmaya başlamıştı.

Josef onun bedeninin sarsılmalarını izledi ve ona doğru yaklaştı. Mathilde zorlukla nefes alıyordu, başını kanepenin koluna yaslamıştı, gözyaşları kucağına akıyor, göğsü hıçkırıklarla inip kalkıyordu. Teselli etmek isteyen Breuer elini omzuna koydu, ama Mathilde’nin tepkisi yalnızca iyice büzülmek oldu. İşte o anda, yaşamında bir yol ayrımına gelmiş olduğunu anlamıştı. Yolunu değiştirmiş, kalabalığın gittiği yönden ayrılmıştı. Zincirlerini kırmıştı. Karısının omzu, sırtı, göğüsleri artık ona ait değildi; ona dokunma haklarından vazgeçmişti, artık onun bedeninin sığınağından çıkarak dünyayla yüz yüze gelecekti.

“En iyisi hemen gitmem Mathilde. Nereye gideceğimi sana söyleyemiyorum. Kendimin bilmemesi de daha iyi zaten. İş konularıyla ilgili Max’a ne yapması gerektiğini anlatacağım. Her şeyi sana bırakıyorum, üzerimdeki giysiler, küçük bir bavul ve karnımı doyuracak kadar paradan başka bir şey almıyorum.”

Mathilde ağlamaya devam ediyordu. Cevap veremeyecek halde görünüyordu. Acaba söylediklerini duymuş muydu?

“Nerede olduğumu bildiğim zaman seni ararım.”

Hâlâ cevap yoktu.

“Uzaklaşmam gerek. Değişmem ve yaşamımın kontrolünü kendi elime almam gerek. Kendi yazgımı seçebileceğim zaman gelince ikimiz için de her şey daha iyi olacak. Belki de aynı yaşamı seçeceğim, ama seçim ne olursa olsun benim seçimim olmalı.”

Ağlayan Mathilde’den hâlâ bir karşılık gelmemiş, Breuer yarı sersem odayı terk etmişti.

Bu konuşma baştan aşağı acımasız bir hataydı, diye düşündü ve güvercin kafeslerini kapatıp laboratuvar raflarındaki yerine koydu. Geriye dört güvercin kalmıştı; cerrahi bir operasyon sonucu denge duyuları zarar gördüğü için uçamıyorlardı. Gitmeden önce onları öldürmesi gerektiğini biliyordu, ama artık hiç kimse ya da hiçbir şeyin sorumluluğunu almak istemiyordu. Onları sularını tazeleyip biraz daha yiyecek vererek yazgılarıyla baş başa bıraktı.

Hayır, ona özgürlükten, seçimden, kapana kısılmaktan, yazgıdan, kendimi bulmaktan bahsetmemeliydim. Beni anlaması mümkün mü? Ben bile kendimi anlayamıyorum. Friedrich benimle konuşurken bu dili kullandığında sözcüklerin anlamını kavrayamamıştım. Belki durumu daha farklı anlatabilirdim; belki “kısa bir tatil,” “meslek yorgunluğu”, “Kuzey Afrika kaplıcalarına doğru uzunca bir yolculuk” da diyebilirdim. Bunlar onun anlayabileceği sözlerdi. Hem böylece bunları kullanarak ailesine, çevresine bir açıklama yapabilirdi.

Tanrım, şimdi herkese ne diyecek? Onu ne kötü bir duruma düşürdüm! Hayır, kes! Bu, onun sorumluluğu! Benim değil. Başkalarının sorumluluklarını yüklenmek; işte kapana kısılmak

burada yatıyor, hem benim için hem onlar için.

Breuer'in düşünceleri merdivenlerden gelen ayak sesleriyle bölündü. Mathilde fırtına gibi içeri girerken hızla açtığı kapı duvara çarptı. Nefes nefese kalmıştı, yüzü bembeyaz, saçları dağılmış, gözleri alev saçıyordu.

"Ağlamayı kestim Josef. Şimdi sana cevap vermeye geldim. Az önce bana söylediklerinde tuhaf bir şeyler, kötü bir şeyler var. Biraz da basitlik kokuyor! Özgürlükmüş! Özgürlük, ha! Bu çok adi bir şaka! Keşke senin sahip olduğun özgürlüğün yarısına ben sahip olabilseydim; senin, bir erkek olarak iyi bir eğitim görme özgürlüğün, meslek seçme özgürlüğün vardı. Şimdiye dek hiçbir zaman eğitim almış olmayı bu kadar istememiştim, keşke söylediklerinin ne kadar aptalca olduğunu sana kanıtlayacak mantığı ve sözcükleri öğrenmiş olsaydım!"

Mathilde durup masanın yanındaki sandalyelerden birini çekti. Breuer'in yardımını reddederek sessizce oturup nefes alışı düzelinceye kadar bekledi.

"Gitmek mi istiyorsun? Yaşamında yeni seçimler mi yapmak istiyorsun? Daha önce yaptığın seçimleri ne çabuk unuttun? Sen benimle evlenmeyi seçtin. Bağlanmayı seçtiğini gerçekten anlayamıyor musun; bana, bize bağlanmayı? Saygı göstermedikten sonra seçim yapmanın anlamı olabilir mi? Buna ne denir bilmiyorum, belki bir kapris, belki de bir dürtü, ama bu yaptığına seçim yapmak denemez!"

Mathilde'nin bu hali gerçekten korkutucuydu. Ama Breuer kendini nasıl savunacağını biliyordu. "Benim 'biz' haline gelebilmem için önce 'ben' olmam gerek. Seçim yapacak kadar olgunlaşmadan yaptım o seçimleri."

"O halde, o da bir seçimdi," diye yapıştırdı cevabı Mathilde. "O, ben haline gelmeyen 'ben', kim acaba? Bir yıl sonra da şunu

söyleyeceksin: O günkü ‘ben’ henüz olgunlaşamamış bir bendi, bu yüzden o gün söylediklerimin bir hükmü yok, diyeceksin. Bu sadece kendini kandırmaca oyunu, yaptığın seçimlerin sorumluluğundan kaçmak için uydurduğun bir yol. Evlendiğimiz gün, hahama evet dediğimiz zaman, diğer seçimlere hayır demiş olduk. Başka biriyle de evlenebilirdim. Hem de kolayca! Beni isteyen bir sürü erkek vardı. Viyana’nın en güzel kadınının ben olduğumu söyleyen sen değil miydin?” “Bunu hâlâ söylerim.”

Mathilde bir an durakladı. Sonra, Breuer’in sözlerini bir kenara atarak devam etti. “Benimle böyle bir bağ adına anlaşmaya girip, sonra da karşıma geçip ‘Hayır, sözümü geri alıyorum, artık pek emin değilim,’ diyemeyeceğini anlamıyor musun? Bu, ahlakdışı bir şey. Bu, kötü bir şey.”

Breuer cevap vermedi. Nefesini tuttu; kendini, Robert’in, kulaklarını kısan kedi yavrusu gibi düşünüyordu. Mathilde’nin haklı olduğunu biliyordu. Mathilde’nin haksız olduğunu da biliyordu.

“Seçim yapabilme özgürlüğüne sahip olmak istiyorsun, ama aynı zamanda diğer kapıları da açık bırakmak istiyorsun. Benim kendi özgürlüğümden vazgeçmemi istedin, zaten elimde bir o vardı: Kendime bir koca seçme özgürlüğü! Ama sen, o çok değerli, kendi özgürlüğünün kapılarını açmak istiyorsun; açıp yirmi bir yaşındaki bir hastayla şehvet duygularını tatmin etmek için.”

Josef kızardı. “Demek, düşündüğün şey bu! Hayır, bunun, Bertha’yla ya da başka bir kadınla hiçbir ilgisi yok.”

“Sözlerin başka bir şey söylüyor, yüzün başka. Ben eğitimli değilim Josef, çünkü seçme şansım olmadı. Ama aptal da değilim!”

“Mathilde, mücadelemi küçümseme. Ben, tüm yaşamımın anlamını yakalamak istiyorum. Bir adamın başkalarına karşı da ödevleri vardır, ama kendisine karşı daha yüce bir ödevi vardır. O...

“

“Ya kadının? Ya kadının anlamı, kadının özgürlüğü?”

“Ben erkekleri kastetmiyorum, insanları kastediyorum; erkek olsun kadın olsun hepimiz kendi seçimimizi yapabilmeliyiz.”

“Ben senin gibi değilim. Yaptığım seçimler başkalarını tutsak ediyorsa ben o özgürlüğü seçemem. Senin özgürlüğünün benim için anlamını hiç düşündün mü? Bir dulun, terk edilmiş bir kadının ne kadar seçim şansı olabilir?”

“Sen de özgürsün, tıpkı benim gibi. Gençsin, güzelsin, çekici ve sağlıklısın.”

“Özgürüm ha? Aklın nerede senin Josef? Bir düşün bakalım! Kadının özgürlüğü nerede? Benim okumama bile izin vermediler. Babamın evinden çıkıp senin evine girdim. Halılarımı ve eşyalarımı seçme özgürlüğüm için bile annemle büyükanneme karşı mücadele vermek zorunda kaldım.”

“Mathilde, bu, gerçeklik değil, yalnızca seni hapseden kültüre karşı takındığın tavrın! Birkaç hafta önce bir Rus kadın beni görmeye geldi. Rus kadınlar, Viyanalı kadınlardan daha fazla özgür değil, ama bu genç kadın özgürlüğünü ilan etmiş; ailesine meydan okumuş, eğitim almak istiyor, istediği yaşamı seçme hakkını kullanıyor. Bunu sen de yapabilirsin! İstediğin her şeyi yapmakta özgürsün. Senin paran var! Adını değiştirir, İtalya’ya taşınırsın!”

“Sözcükler, sözcükler, sözcükler! Otuz altı yaşında bir Yahudi kadın özgürce seyahat ediyor! Josef, sen iyice saçmalıyorsun! Uyan artık! Sözcüklerden çıkıp gerçek yaşama dön! Ya çocuklar ne olacak? Adımı değiştireyim ha? Onlar da tek tek kendilerine yeni birer ad mı bulsunlar?”

“Hatırlarsan Mathilde, evlenir evlenmez dünyada en çok istediğin şeyin çocuk sahibi olmak olduğunu sen söylemiştin. Bir sürü

çocuk. Senden biraz daha beklemeni rica etmiştim.”

Mathilde, dilinin ucuna kadar gelen hiddet dolu sözleri yutup başını öteki tarafa çevirdi.

“Nasıl özgür olunacağını sana ben anlatamam Mathilde. Senin yolunu ben tasarlayamam, çünkü o zaman senin yolun olmaz. Ama yeterince cesaretin varsa, kendi yolunu kendin bulursun.”

Mathilde ayağa kalkıp kapıya doğru yürüdü. Yüzünü ona doğru çevirdi; ölçülü bir ses tonuyla konuşuyordu: “Beni iyi dinle Josef! Özgürlüğünü bulmak ve seçim yapmak mı istiyorsun? O halde bil ki bu da bir seçim an’ı. Bana, yaşamını seçmen gerektiğini ve zaman içinde, yaşamını burada geçirmeyi de seçebilebileceğini söylüyorsun...

“Ama Josef, ben de kendi yaşamımı seçiyorum ve şu anda, sana bunun geri dönüşü olmadığını söylemeyi seçiyorum. Hayatını tekrar benimle geçirmeyi asla seçemeyeceksin, çünkü bu kapıdan dışarı çıkıp gittiğin an ben artık senin karın olmayacağım. Bu eve geri dönmeyi seçemeyeceksin, çünkü bu ev artık senin evin olmayacak!”

Josef gözlerini kapayıp başını önüne eğdi. Bundan sonra işittiği sesler kapının hızla çarpılışı ve Mathilde’nin merdivenlerden inişiydi. Bu saldırılar onu sersemletmişti, ama tuhaf bir biçimde de hayat vermişti. Mathilde’nin sözleri korkunçtu. Ama haklıydı! Bu kararın geri dönüşü olmamalıydı!

İşte bitti, diye düşündü. Sonunda bana bir şeyler oluyor, gerçek bir şeyler, düşüncelerde değil, gerçek dünyamda bir şeyler oluyor. Bu sahneyi defalarca aklımdan geçirmiştim. Şimdi ise bunu. hissediyorum! Kendi yazgımın kontrolünü ele almanın ne demek olduğunu artık biliyorum. Çok korkunç, ama harika bir şey.

Bavulunu hazırladı, uyuyan çocuklarının yanına giderek, hepsini

tek tek öpüp fısıltıyla veda etti. Yalnızca Robert kımıldadı, mırıl mini bir sesle, “Nereye gidiyorsun baba?” diye sordu, hemen arkasından tekrar uykuya daldı. Breuer’in hiçbir acı duymaması ne tuhaftı! Kendini korumak için böyle hissiz kalabilmenin yolunu nasıl bulduğuna şaşıyordu. Bavulunu yüklenip, ofisine geçmek üzere merdivenlerden indi, sabahın kalan saatlerini burada geçirecek ve Frau Becker’e ve hastalarını devredeceği üç hekime uzun yönergeler içeren notlar bırakacaktı.

Acaba dostlarına da birer açıklama mektubu yazsa mıydı? Boş ver dercesine elini salladı. Eski yaşamıyla bağlarını koparma zamanı değil miydi şimdi? Nietzsche ona, yeni bir benliğin, eski yaşamın külleri üzerine kurulacağını söylemişti. Ama sonra Nietzsche’nin de birkaç arkadaşıyla ilişkisini hâlâ sürdürdüğü aklına geldi. Nietzsche bile tam anlamıyla kendini soyutlayamıyorsa o niye kendisinden bu kadar çok şey istesindi?

Bunun üzerine en yakın dostlarına birer veda mektubu yazdı: Freud’a, Ernst Fleishl’a ve Franz Brentano’ya. Her birine de onu gitmeye yönlendiren nedenleri ve bu nedenlerin bu kadar kısa bir mektupta anlaşılır bir şekilde anlatılamayacağını yazdı. Her bir mektuba, “Güvenin bana,” diye yazmayı ihmal etmedi. “Bu anlamsız bir hareket değil. Bu hareketim için çok önemli nedenlerim var, daha sonraki bir tarihte bunları size açıklayacağım.” Bir kadavrayı incelerken çok ciddi bir enfeksiyon kapan patolog dostu Fleishl için özel bir suçluluk duygusu hissetti: Ona yıllarca tıbbi ve psikolojik destek vermişti, şimdi ise bırakıp gidiyordu. Breuer’i hem dostu olarak hem de tıbbi konularda danışmanı olarak gören Freud’a karşı da suçluluk duyuyordu. Çünkü Freud ondan maddi destek de alıyordu. Sig’in, Mathilde’den hoşlansa da zamanla kendisini anlayacağını ve bu kararını affedeceğini umuyordu. Ona yazdığı mektuba, Freud’un Breuer Ailesi’ne olan tüm borçlarının iptal edildiğini içeren resmi bir

mektubu da ekledi.

Bâckerstrasse 7 numaranın merdivenlerinden son kez inerken gözleri yaşlarla dolmuştu. Sokağın bekçisinin Fischmann'ı alıp getirmesini beklerken, ön kapıya takılı pirinç plakada yazan yazıya daldı. DOKTOR JOSEF BREUER, UZMAN DOKTOR-İKİNCİ KAT. Viyana'ya bir dahaki gelişinde bu plakayı orada göremeyecekti. Muayenehanesi de olmayacaktı. Evet, bu granit taşlar, tuğlalar ve ikinci kat yerinde duracaktı, ama artık hiçbiri onun olmayacaktı; muayenehanesi onun varlığının kokusunu kaybedecekti. Çocukluğunun geçtiği evi ziyaret ettiğinde de aynı yokluk hissini yaşamıştı, o küçük evi hem kendisine çok yakın bulmuş, hem de son derece acı veren bir kayıtsızlık hissetmişti. Şimdi o evde mücadele eden başka bir aile, belki de ileride doktor olacak umut vaat eden bir oğlan yaşıyordu.

Ama o, Josef, gerekli biri değildi: Unutulup gidecekti; zaman ve başkalarının varlığı onun yerini yutacaktı. Önümüzdeki on ya da yirmi yıl içinde Breuer ölmüş olacaktı. Hem de yalnız ölecekti: Kimin bana eşlik ettiğinin ne önemi var, diye düşündü. Nasıl olsa herkes yalnız ölür.

Eğer insan yalnız; zorunluluk da yanılsamaysa, o zaman özgürüm, diye keyiflendi. Yine de arabaya binince neşesinin yerini huzursuzluk duygusu aldı. Caddedeki öteki evlere göz attı. Onu seyrediyorlar mıydı acaba? Her pencereden uzanan bir baş var mıydı? Bu fevkalade olayın farkına vardıkları kesindi! Yarın öğrenecekler miydi? Mathilde, kız kardeşleri ve annesiyle birlik olup, elbiselerini pencereden dışarı, sokağa mı fırlatacaktı? Kocalarına kızan eşlerin böyle yaptığını duymuştu.

İlkönce Max'ın evine uğradı. Önceki gün, Nietzsche'yle birlikte mezarlığı ziyaret ettikten hemen sonra ona Viyana'yı terk etme kararından söz ederek Mathilde'nin mali işleriyle ilgilenmesini rica

ettiği için Max onu bekliyordu.

Max, bir kez daha bu aceleci ve yıkıcı karardan vazgeçmesi için onu var gücüyle ikna etmeye çalıştı. Ama ne fayda; Breuer kararlıydı. Sonunda Max yorgun düşüp bacanağının kararına saygı gösteriyormuş gibi göründü. İki adam bir iki saat ailenin mali durumu hakkında konuştular. Breuer gitmeye hazırlanınca Max birden koca gövdesiyle onun önüne dikilip kapıdan geçmesini engelledi. Bir an için, özellikle Max kollarını kaldırırken, Breuer kendisine karşı fiziksel güç kullanacağını sanarak korktu. Ama Max sadece ona sarılmak istiyordu. Konuşmaya başladığında sesinde bir burukluk vardı. “Demek bu gece satranç yok ha? Hayatım asla eskisi gibi olmayacak Josef. Seni çok özleyeceğim. Sen benim en iyi dostumsun.”

Kelimelerle karşılık veremeyecek kadar etkilenen Breuer, Max’ı kucaklayıp hemen evden çıktı. Arabaya binerek Fischmann’a tren istasyonuna gitmesini söyledi ve istasyona gelmeden hemen önce çok uzun bir yolculuğa çıkacağını anlattı. Ona iki aylık maaşını verip Viyana’ya döndüğünde onu bulacağına da söz verdi.

Breuer trene binmeyi beklerken, Fischmann’a asla dönmeyeceğini söylemediği için kendine çok kızdı. Ona böyle özensiz davranması, hem de on yıllık bir beraberlikten sonra, hiç olmuş muydu? Sonra kendini affetti. Zaten bir günde dayanabileceğinden fazlasını yaşamıştı.

İsviçre’ye, Bertha’nın son birkaç aydır kalmakta olduğu Kreuzlingen kasabasındaki Bellevue Sanatoryumu’na doğru gitmekteydi. Birden bu şuursuz haline şaşırdı kaldı. Bertha’ya gitme kararını ne zaman ve nasıl vermişti ki?

Tren gürültüyle hareket etmeye başlayınca kafasını koltuğun yastığına dayadı, gözlerini kapayıp o günün olaylarını düşünmeye daldı.

Friedrich haklıymış: Geçen bütün zaman boyunca özgürlüğüm onu almamı bekliyormuş. Yaşamımı yıllar önce yakalayabilirdim. Viyana yerinde duruyor. Yaşam bensiz de devam edecek. Şimdi değilse de on ya da yirmi yıl sonra yine ben olmayacağım. Evrensel bir açıdan baksak ne fark eder ki? Zaten kırk yaşıma geldim: Erkek kardeşim öleli sekiz yıl, babam öleli on, annem öleli otuz altı yıl oldu. Şu anda, hâlâ elim ayağım tutuyorken hiç olmazsa yaşamımın bir kısmını ele geçirebilirim, çok mu fazla şey istemiş oluyorum? Başkalarına hizmet etmekten, hep başkalarıyla ilgilenmekten bıktım usandım. Evet, Friedrich haklı. Sonsuza dek bir boyunduruk yeminine bağlı kalmak zorunda mıyım? Sonsuza dek, pişmanlık duyduğum bir yaşamı mı sürdürecektim?

Uyumaya çalıştı, ama başı her öne düşüşünde gözünün önüne çocukları geliyordu. Onları babasız bıraktığını düşünmek içini burkuyordu. Friedrich haklı, diye hatırlattı kendisine, ne demişti; “Bir yaratıcı olmaya ve ortaya yeni yaratıcılar meydana getirmeye hazır değilsen çocuk yapma.” İhtiyaç için çocuk dünyaya getirmek yanlış bir şey, yalnızlığını hafifletmek için çocuğu kullanmak yanlış, insanın kendisine benzer bir kopya çıkarmayı kendine amaç edinmesi yanlış. Tohumlarım geleceğe doğru kusarak ölümsüzlüğü araması da yanlış, sanki spermler bilincini taşırmış gibi!

Ama yine de, çocuklar ne olacaktı? Onlar birer hataydı, istemeden sahiplendim, nasıl seçim yaptığımı anlamadığım bir dönemde önüme çıktılar. Ama buradalar, işte, varlar! Onlar söz konusu olduğunda Nietzsche hiçbir şey söylememişti. Mathilde ise çocukları bir daha asla göremeyebileceğimi söylüyordu.

Breuer ümitsizlik içinde çöktü kaldı, ama hemen sonra kendini toparladı. Hayır! At bu düşünceleri kafandan! Friedrich haklı: Ödev, adap, sadakat, fedakârlık, özgecilik, kibarlık; bunların hepsi de insanı uyutmaya yarayan ninnilerden başka bir şey değil, hem de öyle bir uykuya yatırıyor ki kimse bu uykudan uyanamıyor, uyansa

da ancak yaşamının sonuna geldiği an oluyor bu. İşte o an, insanın hiç yaşamamış olduğunu öğrendiği an oluyor.

Benim bir tek yaşamım var, sonsuza dek yinelenecek bir yaşam. Geçmişin ve geleceğin sonsuzluğu boyunca, çocuklarıma karşı ödevlerimi yerine getireyim derken kendimi kaybetmemin pişmanlığını yaşamak istemiyorum.

Eski yaşamımın külleri üzerine yeni bir benlik kurmam için bir fırsat bu! O zaman, bunu başardığımda, kendi çocuklarıma giden yolu da bulacağım! O zaman, bir daha asla Mathilde'nin toplumsal açıdan uygun dediği kavramlarının esiri olmayacağım! Çocuklarına giden bir babanın yolunu kim tıkayabilir? Bir balta olacağım. Keserek, yararak onlara giden yolu açacağım! Bugüne gelince, Tanrı onların yardımcısı olsun. Hiçbir şey yapamam. Boğulmak üzereyim ve önce kendimi kurtarmam gerek.

Ya Mathilde? Friedrich, bu evliliği kurtarmanın tek yolunun onu bitirmek olduğunu söylüyor! 'Evlilik bağı seni kıracağına sen onu kur,' diyor. Belki Mathilde de evlilik bağıyla kırıldı. Belki, ben yokken daha iyi olacak. Belki o da benim gibi hapsedilmişti. Lou Salome olsa öyle derdi. Nasıl demişti: Başkalarının zayıflıklarının esiri olmayacağını anlatmıştı. Belki de benim yokluğum Mathilde'yi de özgürlüğüne kavuşturacak!

Tren Konstanz'a vardığında hava iyice kararmıştı. Breuer trenden inip geceyi istasyondaki küçük bir otelde geçirdi. "Artık," dedi kendi kendine, "ikinci ve üçüncü sınıf yerlerde yaşamaya alışmanın zamanı geldi." Sabah olunca, Kreuzlingen'e, sonra da Bellevue Sanatoryumu'na gitmek için bir araba kiraladı. Sanatoryuma geldiğinde, müdür Robert Binswanger'e, beklenmedik bir işin kendisini Cenevre'ye getirdiğini, hazır buralara gelmişken eski hastası Frâulein Pappenheim'ı da ziyaret etmesinin iyi olacağını düşündüğünü söyledi.

Breuer'in bu istediğinde hiçbir tuhaflık yoktu: Kısa bir süre önce ölen daha önceki müdür Ludwig Binswanger'in Breuer'in çok eski dostu olduğunu Bellevue'de bilmeyen yoktu. Dr. Binswanger hemen Frâulein Pappenheim'ı çağırtacağını söyledi. "Az önce yürüyüşe çıkmıştı, Dr. Durkin yanında, ona son durumu hakkında bilgi veriyor." Binswanger ayağa kalkıp pencereye doğru yürüdü. "İşte orada, bahçedeler, buradan görebilirsiniz."

"Hayır, hayır Dr. Binswanger, konuşmalarını kesmeyelim. Hasta-doktor görüşmesinin her şeyin üzerinde bir önemi olduğuna yürekten inanırım. Hem güneş de muhteşem bugün. Viyana'da güneşi görmek çok zor bugünlerde. Eğer sizce bir sakıncası yoksa onu bahçede bekleyeyim. Ayrıca, hiç rahatsız etmeyeceğim bir yerden onun durumunu, özellikle yürüyüşünü gözlemlemek benim için hayli ilginç olacak."

Breuer, büyük bir araziye yayılan Bellevue bahçelerinin aşağı tarafında Bertha ve doktorunun, yüksek ve özenle budanmış şimşirlerin önündeki patikada bir aşağı bir yukarı gezindiklerini gördü. Saklanıp gözleyeceği yeri iyi seçmişti: Yukarıdaki setlerden birindeki bir banka oturdu, o bölümü çevreleyen leylak sıralarının çıplak dalları Breuer'i tamamen saklıyordu. Bulunduğu yerden aşağısını ve Bertha'yı gayet net görebiliyordu; yanından geçerse, belki neler konuştuğunu da duyabilirdi.

Bertha ve Durkin onun bulunduğu bankın yanından az önce geçmişler, ilerideki patikada yürümekteydiler. Rüzgâr, Bertha'nın lavanta kokusunu ona kadar getirdi. Breuer bu kokuyu iştahla içine çekip onun bedenine yakın olma özleminin derin acısını duydu. Ne kadar da narindi! Bertha birden durdu. Sağ bacağına kramp girmişti; onunla yürüdüklerinde bunun ne kadar sık başlarına gelmiş olduğunu hatırladı Breuer. Destek almak için Durkin'e yaslandı. Ne kadar da sıkıca abanmıştı ona, tıpkı bir zamanlar Breuer'e yaptığı gibi. Şimdi iki koluyla da Durkin'e sarılmış,

adamın bedenini kendisine doğru çekiyordu! Breuer onun bedenini kendisine de böyle bastırdığını hatırladı. Ah, göğüslerinin dokunuşunu hissetmek ne kadar güzeldi! Tıpkı kat kat şiltenin altındaki bezelye tanesini hisseden prenses gibi, o da her türlü engele karşı onun kadife tenli, yumuşak göğüslerini hissetmişti. Bertha’nın üzerindeki pelerini ve Breuer’in kürk yakalı paltosu bu zevk karşısında yalnızca ince bir zar kadar etkili engellerdi.

İşte, Bertha’nın sağ bacak kasında ciddi bir spazm başlamıştı! Elini baldırına götürdü. Breuer sırada ne olduğunu biliyordu. Durkin hemen onu kucakladı ve yakındaki bir banka götürüp yatırdı. Şimdi sıra masajdaydı. Evet, Durkin eldivenlerini çıkarıyor, ellerini özenle mantosunun altından kaydırıyor ve Bertha’nın baldırına masaj yapmaya başlıyordu. Bertha acıyla inleyecek miydi? Evet, yavaşça! Breuer sesini duyabiliyordu! Şimdi, transa girmiş gibi gözlerini kapayacak, kollarını başının üzerine kaldıracak, vücudunu geriye atacak ve göğüslerini öne mi çıkaracaktı? Evet, evet, işte yapıyor! Şimdi Bertha’nın mantosu açılacak; evet, Breuer, Bertha’nın elinin sanki kendiliğinden kayıp, düğmeleri açtığını gördü. Breuer, mantonun altında kalan elbisenin hep buruşup yukarı sıyrıldığını biliyordu. İşte! Bertha dizlerini büküyor (Breuer daha önce bunu yaptığını hiç görmemişti), elbisesi, neredeyse beline kadar yukarı sıyrılıyor. Durkin olduğu yerde donakalmış, Bertha’nın pembe, ipek iç çamaşırına ve hatları belli belirsiz görülen esmer üçgene bakıyordu.

Uzakta, oturduğu banktan Durkin’in omuzları üzerinden bakakalan Breuer taş kesilmişti. “Düzelt üstünü başını, seni zavallı aptal!” Durkin, Bertha’nın elbisesini aşağı çekmeye ve mantosunu kapamaya çalışıyor. Bertha’nın elleri onu engelliyor. Gözleri kapalı. Transta mı acaba? Durkin çok rahatsız görünüyor (tabii öyle olacak, diye düşündü Breuer) ve huzursuz huzursuz sağına soluna bakınıyordu. Tanrıya şükür, kimse yok! Bacaktaki kasılma

gevşiyor. Bertha’nın kalkmasına yardım ediyor ve Bertha yürümeye çalışıyor.

Breuer şaşkınlıktan donakalmıştı, sanki o anda bedeninin dışına çıkmış gibiydi. Gözünün önünde yaşanan bu sahnelerde gerçekdışı bir şeyler vardı, sanki koskoca bir tiyatronun en son sıradaki balkonundan bir oyun izlemekteydi. O anda ne mi hissediyordu? Dr. Durkin’e karşı kıskançlık mı duyuyordu? Genç, yakışıklı ve bekâr bir adamdı ve Bertha ona, kendisine sarıldığından çok daha sıkı sarılıyordu. Ama hayır! Ne kıskançlık ne de düşmanlık duyuyordu. Tam tersine kendisini Durkin’e karşı daha yakın hissediyordu. Bertha onları ayırmıyor, ortak paydası huzursuzluk olan bir kardeşlikte iki adamı birleştiriyordu.

Genç çift yürümeye devam etti. Breuer, ayağını sürüyerek zorlukla yürüyenin bu kez hasta değil de doktor olduğunu görünce gülümsemekten kendini alamadı. Yerini alan adamın hissettiklerini çok ama çok iyi anlıyordu: Bertha’yla yürürken nabız gibi atan ereksiyon hali ona da kaç kere zorluk çıkarmıştı! “Sen yine şanslısın Doktor Durkin, dua et ki mevsim kış,” dedi Breuer kendi kendine. “Yazın, önünü kapatacak bir palton olmadığında çok daha kötü oluyor. O zaman kemerinin altına sokuşturmak zorunda kalacaktın!”

Yolun sonuna gelen çift, şimdi geri dönüp onun bulunduğu yöne doğru yürümeye başladı. Bertha elini yanağına koydu. Breuer göz çukurundaki kasların kasıldığını, çok acı çektiğini görebiliyordu; yüzündeki ağrılar ve tikler her gün olan bir şeydi ve o kadar şiddetliydi ki ancak morfinle rahatlayabiliyordu. Bertha durdu. Breuer sırada ne olduğunu kesinlikle biliyordu. Olanlar çok tuhaftı. Bir kez daha kendini tiyatroda hissetti, sahnedekilere hangi hareketleri yapacağını söyleyen bir yönetmendi. Ellerini kadının yüzüne koy, avuçlarınla yanaklarını tut, başparmakların burun köprüsünün üzerinde birleşsin. Tamam, oldu. Şimdi hafifçe bastır

ve kaşlarını ov, devam et. İyi! Bertha'nın yüzünün gevşediğini görebiliyordu. Uzandı, Durkin'i bileklerinden yakalayıp ellerini sırayla dudaklarına değdirdi. İşte şimdi Breuer'in kalbi kırılmıştı. Bertha, Breuer'in elini yalnızca bir kez böyle öpmüştü: En çok yakınlaştıkları andı o. Şimdi Bertha daha yakında. Breuer söylediklerini işitebiliyordu. "Babacık, benim canım babacığım." Breuer'in içi ezildi. Bertha ona da hep böyle derdi.

Bütün duyduğu bu oldu. Yeterdi. Ayağa kalktı ve hiçbir şey söylemeden hemşirelerin şaşkın bakışları altında Bellevue'den çıkıp kendisini bekleyen arabasına bindi. Sersemlemiş bir halde Konstanz'a geri döndü, her nasılsa trene binmeyi becerdi. Lokomotifin düdüğü onu kendine getirmişti. Kalbi çarpıyordu, tekrar başını koltuğun yastığına gömdü ve gördüklerini düşünmeye başladı.

O pirinç plaka, Viyana'daki muayenehanem, çocukluğumdaki evim ve şimdi de Bertha; hepsi hâlâ ne iseler o olmaya devam ediyorlar: Var olmaları için bana ihtiyaçları yok. Ben öylesine gelip geçen biriyim ve yerim başka bir şeyle doldurulabilir. Bertha'nın oyunu, için bana gerek yok. Hiçbirimize gerek yok, hatta başroldeki erkeklere de gerek yok. Ne bana, ne Durkin'e, ne de gelecek olanlara.

İyice çökmüş hissediyordu kendini: Bu kadar olayı sindirmesi için daha çok zamana ihtiyacı vardı, belki de yorulmuştu; arkasına yaslandı, gözlerini kapayıp Bertha hayaline sığınmaya çalıştı. Ama hiçbir şey olmadı! Her zamanki adımları uyguladı: Zihnindeki sahneye konsantre olmaya çalıştı, eski sahne düzenini kurdu, gelişecek olaylara kendini açarak beklemeye başladı: Burada ipler her zaman Bertha'nın elinde olurdu, onda değil; bir adım geri çekilip olacakları bekledi. Ama hiçbir hareket yoktu. Hiçbir şey kıpırdamıyordu. Gözünün önünde Breuer'in direktiflerini bekleyen, natürmort sahne uzadı.

Bu deneyle Breuer, Bertha'nın hayalini isterse çağırabileceğini, isterse de koyabileceğini anladı. Onu çağırdığında, istediği her biçim ya da pozisyonda gözünün önüne getirebiliyordu. Bertha özerk değildi: Breuer istemedikçe Bertha'nın hayali parmağını bile kıpırdatamıyordu. Sıkı sıkı bağlayan ipler çözülmeye başlamıştı: Breuer'i ona bağlayan ipler.

Breuer bu dönüşüme şaştı kaldı. Bertha'yı düşündüğünde hiç bu kadar kayıtsız hissetmemişti kendisini. Hayır, hayır kayıtsız değil; bu kadar sakin, bu kadar kendine hâkim olmamıştı hiç. Hiçbir ihtiras, hiçbir özlem yoktu, ama hınç da duymuyordu. İlk kez, o ve Bertha'nın aynı yolun yolcusu olduklarını anlamıştı. Bertha da onun gibi bir kapana kısılmıştı. Bertha da onun gibi, asla kendisi olamamıştı. Kendi yaşamını seçmemiş, yalnızca kendi kendisini defalarca tekrarlayan sahnelerin seyircisi olabilmişti.

Breuer düşündükçe, gerçekten de Bertha'nın yaşamındaki o büyük trajediyi daha iyi anlamaya başladı. O belki bunları bilmiyordu: Belki de yalnızca seçim yapmaktan değil, farkındalıktan da vazgeçmişti. O kadar sık transa girip yok oluyordu ki, ne yaşadığını bile bilmeden geçiyordu yaşamı. Nietzsche'nin bu konuda yanıldığından emindi.

Breuer Berthanın kurbanı değildi. Onların ikisi de kurbandı.

Ne kadar çok şey öğrenmişti! Keşke şimdi her şeye yeniden başlayabilse; asıl şimdi onun doktoru olsaydı. Bellevue'de geçirdiği gün, uyguladığı tedavinin ne kadar etkisiz olduğunu göstermişti. Aylarca semptomlarının üzerine gitmekle, o aptalca mücadelede yer almakla ne kadar akılsızlık etmişti. Oysa gerçek çarpışmayı, bunların hepsinin altındaki gerçek savaşı görememişti.

Tren büyük bir gümbürtüyle uzun bir tünelden çıktı. Birden yüzüne vuran parlak güneş ışığı Breuer'in dikkatini yeni durağının neresi olacağı konusuna toplamasını sağladı. Viyana'ya dönüyor,

eski hemşiresi Eva Berger'i görmeye gidiyordu. Kompartımanda gözlerini gezdirirken bir kez daha hayret etti. Yine yaptım, diye düşündü. İşte burada trende oturuyorum ve Eva'ya gittiğimi söylüyorum, ama onu görmeye ne zaman ve nasıl karar verdiğimi bilemiyorum.

Viyana'ya vardığında, Eva'nın evine gitmek için bir araba tuttu. Kapıya yaklaştı. Öğleden sonra, saat dörttü, geri dönecek gibi oldu; Eva'nın işte olduğundan emindi önce, ama sonra işte olmasını ümit etmeye başladı. Ama evdeydi işte. Onu görünce şoke olmuş, öyle durup bakakalmış, tek bir söz söyleyememişti. İçeri girip giremeyeceğini sorunca Eva onu içeri almış, ama komşularının olduğu tarafa huzursuz huzursuz bakınmıştı. Breuer, Eva'nın karşısında rahat hissetti kendisini. Onu görmeyeli altı ay olmuştu, ama her zamanki gibi ona rahatça açılabileceğinden emindi. Onu işten kovduğundan beri olup bitenleri bir bir anlattı: Nietzsche'yle karşılaşmasını, ağır ağır yaşadığı dönüşümü, özgürlüğünü elde etme kararını, Mathilde'yi ve çocuklarını terk ettiğini, Bertha'yla sessiz, son karşılaşmasını.

"İşte şimdi Eva, artık özgürüm. Yaşamımda ilk kez, her istediğimi yapabilir, canımın istediği her yere gidebilirim. Eminim seninle konuştuktan hemen sonra istasyona gidecek ve yeni bir durak seçeceğim. Şu anda bile ne tarafa yöneleceğimi bilmiyorum, belki güneye, güneşin olduğu bir yere, belki İtalya'ya giderim."

Eva, her zaman dışadönük bir insan olan ve onun her cümlesine en az iki paragrafla cevap veren Eva, hiçbir şey söylemeden tuhaf bir şekilde duruyordu.

"Tabii," diye devam etti Breuer, "yalnızım. Benim nasıl biri olduğumu bilirsin. Ama istediğim biriyle birlikte olma özgürlüğüne de sahibim."

Eva hâlâ hiçbir şey söylemiyordu.

“Ya da eski bir dostu İtalya’ya davet etme özgürlüğüne.”

Breuer ağzından çıkan sözlere inanamıyordu. Birden, az önce gökyüzünü kaplamış olan güvercinlerinin kümeler halinde laboratuvara dönerek, birer birer kafeslere girdiklerini hayal etti.

Eva’nın bu imalara karşılık vermemesi onu hem şaşırtmış, hem de rahatlatmıştı. Eva ise onu soru yağmuruna tutmaya başladı.

“Sen ne tür bir özgürlükten söz ediyorsun? ‘Yaşanmamış yaşam’ dediğin de ne oluyor?” Ona inanamıyormuş gibi başını iki yana salladı. “Josef, bunların hiçbiri bana mantıklı gelmedi. Ben her zaman senin sahip olduğun özgürlüğe gıpta etmişimdir. Benim nasıl bir özgürlüğüm oldu biliyor musun? Ev kirasını ve kasaba borcunu nasıl ödeyeceğini düşündüğün zaman özgürlüğün konusunda pek fazla kaygı duymana fırsat kalmıyor. İşinden kopma özgürlüğüne mi sahip olmak istiyorsun? Bir de benim işime bak! Sen beni kovduğunda, önüme çıkan ilk işi kabul etmek zorunda kaldım ve şu anda istediğim tek özgürlük, Viyana Şehir Hastanesi’nde gece vardiyasında çalışmama özgürlüğü.”

“Gece vardiyası! Günün bu saatinde evde olmasının sebebi bu demek ki,” diye düşündü Breuer.

“Sana başka bir iş bulmayı teklif etmiştim, ama mesajlarımdan hiçbirine cevap vermedin.”

“Şok geçirmiştim,” diye cevapladı Eva. “Çok acı bir ders aldım, kendinden başka hiç kimseye güvenmemelisin.” İşte, sözlerinin tam bu noktasında başını kaldırıp Breuer’in gözlerinin tam içine baktı.

Onu korumamış olduğu için utançtan kıpkırmızı olan Breuer ondan kendisini affetmesini istedi, ama Eva onu dinlemeden anlatmaya devam etti: Yeni işini, kız kardeşinin evlendiğini, annesinin sağlık durumunu, hastaneye yatan genç bir avukatla

(Gerhardt'la) tanıştığını, onunla arasındaki ilişkiyi.

Breuer, oraya gelmekle Eva'nın düzenini bozduğunu anlayıp gitmek üzere ayağa kalktı. Kapıya geldiğinde, elini tutmak için sarsak bir harekette bulundu, o an bir şey sormaya çalıştı, ama karar veremedi; onunla arasında bir yakınlık olduğunu belirten sözler söyleme ye hakkı var mıydı? Bu riski göze almaya karar verdi. Eski samimiyetlerinin kalmadığı belliydi, ama on beş yıllık bir dostluk kolay kolay silinip bir kenara da atılamazdı.

"Eva, artık gidiyorum. Ama, izin verirsen sana son bir soru sormak istiyorum."

"Sor bakalım, Josef."

"Birbirimize yakın olduğumuz o günleri unutamıyorum. Hatırlar mısın, bir akşam geç bir saatte muayenehanemde oturup bir saat kadar konuşmuştuk? Ne kadar ümitsiz ve karşı konulamaz bir biçimde Bertha'ya kapıldığımı anlatmıştım sana. Sen de bana, benim için korktuğunu, benim dostum olduğunu, beni mahva sürükleyecek bir şey yapmamı istemediğini söylemiştin. Sonra elimi tuttun, şimdi benim yaptığım gibi ve beni kurtarmak için istediğim her şeyi, ama her şeyi yapabileceğini söyledin. Eva, bu konuşmayı sonraları ne kadar sık, belki de yüzlerce kez düşündüğümü, bunun benim için ne büyük bir anlam taşıdığını, Bertha'ya o derece kapılıp sana karşılık vermediğim için ne büyük pişmanlık duyduğumu sana asla anlatamam. Sorum şu; çok açık, içten mi konuşuyordun? Karşılık vermemi beklemiş miydin?"

Eva elini çekip Breuer'in omzuna koydu. Duraksayarak konuşuyordu. "Josef, ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Dürüst olacağım; bu sorunu böyle cevapladığım için kusuruma bakma, ama eski dostluğumuzun hatırı için sana karşı dürüst olmam gerekiyor. Josef, ben öyle bir konuşma hatırlamıyorum!"

Breuer iki saat sonra kendini İtalya'ya giden bir trenin ikinci

mevki koltuğunda yığılmış bir halde otururken buldu.

Daha geçen yıl, Eva'yı bir sigorta gibi düşünmenin onun için ne kadar önemli olduğunu fark etti. Hep ona güvenmişti. Ne zaman ihtiyaç duysa Eva'nın onun yanında olacağından emindi. Nasıl olur da böyle bir şeyi unuturdu?

Ama Josef, ne bekliyordun? diye sordu kendine. Onu bir kaba koyup donduracaksın ve sen kapağı açıp onu çıkarmak istediğin an tekrar mı canlanacaktı? Kırk yaşındasın, artık senin kadınlarının senden farklı bir yaşamları olduğunu anlamanın zamanı geldi: Onlar kendi yaşamlarında gelişiyor, kendi yaşamlarını sürdürüyor ve yeni ilişkiler kuruyorlar. Değişmeyen yalnızca ölülerdir. Yalnızca annen Bertha zamanın bir noktasında asılı kalmış bir halde, seni bekliyor."

Birden aklına yeni bir düşünce geldi. Yalnızca Eva ile Bertha'nın yaşamı değil, Mathilde'nin yaşamı da sürüp gidecekti, o da Breuer'siz varlığını sürdürebilirdi; bir gün gelecek o da bir başkasına ilgi duyacaktı. Mathilde, onun Mathilde'si başka bir adamla; bu acıya dayanmak çok güçtü. Birden yaşlar döküldü gözlerinden. Başını kaldırıp bavulunu koyduğu yere baktı. İşte orada, kolayca erişebileceği bir yerde duruyordu; gümüş sapı, adeta onu almasını bekliyordu. Evet, bu sefer ne yapacağını çok iyi biliyordu: O sapı kavra, bavulunu raftan aşağı indir, ilk istasyonda in, Viyana'ya giden ilk trene binip kendini Mathilde'nin üstüne at! Henüz çok geç sayılmazdı, onu kabul edecekti mutlaka.

Ama Nietzsche'nin o güçlü varlığının yolunu tıkadığını hissetti.

"Friedrich, her şeyi böyle nasıl bırakabilirim? Senin tavsiyeni dinlemekle ne kadar aptallık etmişim!"

"Sen daha benimle tanışmadan önce her şeyi bırakmıştın zaten Josef. İşte, ümitsiz olmanın sebebi buydu. Umut vaat eden o gencin arkasından ne kadar üzüldüğünü hatırlıyor musun?"

“Ama şu anda hiçbir şeyim yok.”

“Hiçbir şey her şey demektir! Güçlenmek istiyorsan, önce köklerini hiçliğin derinlerine gömmeli ve en yalnız yalnızlığınla yüz yüze gelmeyi öğrenmelisin.”

“Karım, ailem! Onları seviyorum. Onları nasıl terk ettim? İlk istasyonda ineceğim.”

“Yalnızca kendinden kaçıyorsun. Unutma ki her an tekrar tekrar yaşanacak bir andır. Bir düşün: Sonsuzlukta hep özgürlükten kaçıyor olmanın anlamını bir düşün!”

“Bana düşen bir ödev... “

“Tek ödevin kendin olmaktır. Güçlü ol: Yoksa, büyümek için hep başkalarını kullanmak zorunda kalırsın.”

“Ama Mathilde. Ettiğim yeminler! Ona karşı ödevim... “

“Ödev, ödev! Küçük erdemlerle kendini yok ediyorsun. Kötü olmayı öğren. Eski yaşamının küllerinden yeni bir benlik kur.”

İtalya’ya varana kadar, Nietzcshe’nin şu sözleri kulaklarında yankılanmıştı. “Ebedi yineleme.”

“Varlığın ebedi kum saati sürekli baş aşağı çevriliyor, tekrar tekrar.”

“Bu düşüncenin sana sahip olmasına izin ver, o zaman ben de senin ebediyen değişeceğine söz veririm.”

“Bu fikirden hoşlanıyor musun, yoksa nefret mi ediyorsun?”

“Bu fikirden hoşlanacağın bir yaşamı yaşa.”

“Bir bahiste Nietzsche’nin tuttuğu taraf.”

“Yaşamını tamamla.”

“Doğru zamanda öl.”

“İnançlarını değiştirme cesareti.”

“Bu yaşam, senin ebedi yaşamındır.”

Her şey, iki ay önce Venedik’te başlamıştı. Şimdi rotayı yine gondollar şehrine çevirmişti. Tren İsviçre-İtalya sınırını geçerken kulağına İtalyanca konuşmalar gelmeye başladı. Az sonra Breuer’in düşünceleri sonsuzluk olasılığından yarının gerçekliğine kaydı.

Tren Venedik’e varınca nereye gidecekti? Yarın ne yapacaktı? Bu geceyi nerede geçirecekti? Peki yarından sonraki günler ne yapacaktı? Zamanını nasıl geçirecekti? Nietzsche ne yapmıştı? Hasta olmadığı zamanlar yürür, düşünür ve yazardı. Ama bu onun tarzıydı. Nasıl?..

Breuer, ilk yapması gerekenin kendine bir iş bulmak olduğunu biliyordu. Cüzdanındaki para onu ancak bir iki hafta idare ederdi: Max, ondan aldığı yönergeyle her ay küçük bir meblağ gönderecekti. Tabii doktorluk yapmaya devam edebilirdi. Eski öğrencilerinden en az üç tanesi Venedik’te tıpla ilgili işler yapıyordu. Tıpla ilgili bir konuda çalışmakta güçlük çekmeyeceği kesindi. Dil konusu da ona sorun olmazdı: İyi bir kulağı vardı; biraz İngilizce, Fransızca ve İspanyolca biliyordu; İtalyancayı çabucak kapardı. Ama Viyana’daki yaşamın aynısını Venedik’te tekrarlamak için mi bu kadar şeyi feda etmişti? Hayır, o yaşam arkasında kalmıştı artık.

Belki de bir lokantada çalışırdı. Annesinin ölümü ve anneannesinin elinden bir şey gelmemesi yüzünden kendi kendisine yemek pişirmeyi öğrenmiş, yıllarca sofraya konacak yemeklerin hazırlanmasına yardım etmişti. Mathilde onu azarlayıp mutfaktan kovmasına rağmen, karısı yokken mutfağa girer, ne yapıldığına bakar ve talimatlar verirdi. Evet, bu konuyu düşündükçe, lokantada çalışma fikri ona daha cazip gelmeye başladı. Yalnızca işi idare etmek ve kasaya geçmek değildi istediği: Yiyeceklere dokunmak,

hazırlamak ve servisini yapmak istiyordu.

Venedik'e geç bir saatte geldi ve yine geceyi istasyondaki bir otelde geçirdi. Sabah olunca şehir merkezine giden bir gondola binip saatlerce yürüdü, düşündü. Orada yaşayan Venedikliler dönüp dönüp ona bakıyorlardı. Bir mağazanın vitrininde görüntüsüne bakınca Venediklilerin dikkatini çeken şeyin ne olduğunu anladı: Uzun sakal, şapka, palto, takım elbise, kravat; hepsi de ürkütücü siyah renkte. Yabancı olduğu belliydi, hem de yaşlanmaya yüz tutmuş tam bir varlıklı, Viyanalı Yahudi doktor! Dün gece tren istasyonundayken bir grup fahişenin müşteri aradığını görmüştü. Hiçbiri onun yanına bile yaklaşmamıştı, nedeni belli! Bu sakal ve cenaze kıyafetinden kurtulması gerekiyordu.

Yavaş yavaş kafasında bir plan şekillenmeye başladı: Önce berbere sonra da işçi sınıfının gittiği bir konfeksiyon mağazasına gidecekti. Sonra da İtalyanca öğrenmek için yoğun bir ders alacaktı. Belki de iki üç hafta sonra lokanta işini araştırmaya başlayabilirdi. Venedik'in, bir Avusturyalının ya da bir Avusturya Yahudisinin açacağı iyi bir lokantaya ihtiyacı vardı, yürürken birkaç sinagoga rastlamıştı.

Berberin mat renkli usturası yüzünde bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladı; yirmi bir yıllık sakalı artık tarihe karışıyordu. Ustura, bazen girdiği yeri tertemiz edip çıkıyor, bazen de kısa kumral kılların dipleri kendini göstermekte direniyordu. Berber çok aksi ve sabırsız bir adamdı. "Adam haklı," diye düşündü Breuer. Bu kadar uzun sakal için altmış liret çok azdı. Biraz yavaşlamasını istediğini gösteren bir işaret yaparak elini cebine sokup daha nazik tıraş etmesi için ona iki yüz liret daha uzattı.

Yirmi dakika sonra, berberin çatlamış aynasına baktığında, kendi yüzünün aldığı görünüm karşısında içi burkuldu. Sakallarının gölgesi altında, yüzünün zamanla girdiği savaştan nasıl yıpranmış

bir halde çıktığını fark etmemişti. Şimdi karşısında bütün çıplaklığıyla duran yüzünün ne kadar yorgun ve yaralı olduğunu görebiliyordu. Bir tek alnı ve kaşları değişmeden kalmış, yüzünün yıllara yenilerek gevşemiş derisini taşımaya çalışıyordu. Burun deliklerinin her iki tarafından dudaklarına doğru ilerleyen iki dev yarık oluşmuştu. Gözlerinden aşağıya doğru bir sürü küçük çizgi iniyordu. Boynunun üzerindeki gerdanı bir hindi gibi kat kat olmuştu. Ya çenesi, o çelimsiz ve şu anda daha da sıska görünen çenesinin utanç verici halini, sarkık ve nemli alt dudağından başlayan sakalının gizlediğini nasıl da unutmuştu!

Konfeksiyon mağazasına doğru giderken, yoldan geçenlerin ne tür giysiler giydiğine bakıp kalın, kısa bir denizci parkasıyla, sağlam çizmeler ve bir de kalın çizgili kazak almaya karar verdi. Ama gördüğü herkes ondan daha gençti. Peki yaşlılar nasıl giyiniyorlardı? Hem, bu kentin yaşlıları neredeydiler? Herkes öyle genç görünüyordu ki. Kiminle arkadaşlık kuracaktı? Kadınlarla nasıl tanışacaktı? Belki lokantadaki bir garson kız ya da İtalyanca öğretmeniyle arkadaşlık kurabilirdi. Ama, diye düşündü, ben başka bir kadın istemiyorum! Mathilde gibisini asla bulamam. Onu seviyorum. Bu çılgınlık. Onu nasıl terk ettim? Her şeye yeniden başlamak için artık çok geç. Bu sokaktaki en yaşlı adam benim; belki şu bastonlu yaşlı kadın ya da şuradaki sebze satan beli bükük adam benden daha yaşlıdır. Birden başı dönmeye başladı. Ayakta zor duruyordu. O anda tam arkasında bir ses duydu.

“Josef, Josef!”

Kimin sesi bu? Tanıdık birininkine benziyor! “Doktor Breuer! Josef Breuer!” Benim burada olduğumu kim bilebilir?

“Josef, dinle beni! Ondan bire kadar geriye sayacağım. Beşe geldiğimde gözlerin açılacak. Bir dediğimde ise tam olarak uyanmış olacaksın. On, dokuz, sekiz”

Bu sesi tanıyorum ben.

“Yedi, altı, beş”

Gözlerini açtı. Freud’un kendisine gülümseyerek bakan yüzünü gördü.

“Dört, üç, iki, bir! Artık uyandın! Haydi!” Breuer panik halindeydi. “Ne oldu? Ben neredeyim Sig?” “Her şey yolunda Josef. Uyan artık!” Freud’un sesi katı, ama rahatlatıcıydı.

“Neler oldu böyle?”

“Kendine biraz zaman tanı Josef. Birazdan hepsini hatırlayacaksın.”

Breuer, kütüphanesindeki kanepede yatmakta olduğunu fark etti. Doğrularak oturdu. Tekrar sordu,

“Neler oldu?”

“Neler olduğunu sen bana söyle Josef. Ben sadece bana ne dediysen onu yaptım.”

Breuer hâlâ pek şaşkın göründüğü için Freud açıklamaya çalıştı: “Hatırlamıyor musun? Dün gece bana uğrayıp bu sabah saat on birde sana gelmemi ve psikolojik bir deneyde yardımcı olmamı istedin. Geldiğimde de benden seni hipnotize etmemi istedin, sarkaç olarak kullanmam için de saatini verdin.”

Breuer yeleğinin cebine uzandı.

“Saat orada Josef, masanın üstünde. Hatırlayacağın gibi seni derin bir uykuya daldırmamı ve bir dizi olayı görüntülemen için sana emirler göndermemi istedin. Deneyin ilk bölümünde evden ayrıldığını, ailenden, dostlarından, hatta hastalarından ayrıldığını düşünmeni sağlayacak ve gerekirse sana şöyle öneriler verecektim: ‘Veda et,’ ya da ‘Artık eve dönemezsin.’ Sonraki bölümde de yeni bir yaşam kurduğunu düşünecektin ve ben de seni, ‘Devam et,’ ya

da ‘Bundan sonra ne yapmak istiyorsun?’ gibi sözlerle destekleyecektim.”

“Evet, evet Sig. Yavaş yavaş her şey aklıma gelmeye başladı. Şu anda saat kaç?”

“Pazar günü öğleden sonra, bir oldu. Tıpkı planladığımız gibi iki saattir uzaklardasın. Az sonra herkes yemeğe inecek.”

“Bana tam olarak neler olduğunu anlat. Neler gözledin?”

“Çarçabuk transa geçtin Josef ve çoğunlukla hipnotize halde kaldın. Aktif bir tiyatronun oynandığını söyleyebilirim, ama bu, senin kafandaki sahnede geçen sessiz bir tiyatro oldu. Bir iki kez transtan çıkar gibi oldun, ben de sana, kendini bir trende gidiyormuş gibi düşünmeni, başını koltuğa dayamanı ve daha derin bir uykuya dalmanı söyledim. Bunu her yaptığımda işe yaradı. Gerisini bilemiyorum.

Çok mutsuz görünüyordun: Birkaç kez ağladın, bir iki kere de korkmuş göründün. Durmak isteyip istemediğini sordum, ama sen başını iki yana salladın, ben de senin ilerlemene yardımcı olmaya devam ettim.”

“Yüksek sesle konuştum mu hiç?” Breuer gözlerini ovuşturdu, hâlâ kafasını toplamaya çalışıyordu.

“Çok az. Dudakların sürekli hareket ediyordu, bu yüzden birileriyle konuştuğunu hayal ettiğini tahmin ettim. Sadece bir iki kelimesini anlayabildim. Birkaç kez Mathilde’nin adı geçti, bir de Bertha ismini duydum. Kızından mı söz ediyordun?”

Breuer duraksadı. Buna nasıl bir cevap vermeliydi? Sig’e her şeyi olduğu gibi anlatmaya niyetlendi, ama içgüdüleri bunu yapmamasını söylüyordu. Ne de olsa Sig, yalnızca yirmi altı yaşındaydı ve onu bir baba, bir ağabey olarak görüyordu. Her ikisi de ilişkilerinin halihazırdaki biçimine alışmışlardı ve Breuer ani bir

değişiklikle huzursuzluk yaşamaya hazırlıklı değildi.

Dahası Breuer, dostunun aşk ve cinsellik gibi konularda ne kadar dar görüşlü ve tecrübesiz olduğunu biliyordu. Geçenlerde bütün nevrozlarının yatak konusunda başladığını anlattığında, arkadaşının ne kadar utandığını ve şaşırdığını da hatırladı. Üstelik daha birkaç gün önce, Sig, genç Schnitzler'in aşk maceralarını kızgınlıkla ne kadar ayıplamıştı. O halde Sig'in, kırk yaşındaki evli bir adamın, yirmi bir yaşındaki bir hastasına tutulduğunu anlamasını nasıl bekleyebilirdi? Hem de Sig Mathilde'ye adeta taparken! Hayır, ona içini dökmesi büyük bir hata olurdu. Max ya da Friedrich'le konuşsa daha iyiydi!

"Kızım mı? Bundan emin değilim Sig. Hatırlamıyorum. Ama annemin adı da Bertha'ydı, bunu biliyor muydun?"

"Ah, evet, unutmuşum! Ama, o sen çok küçükken ölmemiş miydi Josef? Neden ona şimdi veda edesin ki?"

"Belki de daha önce, onun gitmesine bir türlü izin vermemiştim. Galiba bazı yetişkinlerin imgeleri çocukların kafasına girince çıkmak bilmiyor. Belki de insanın kendi düşüncelerine egemen olabilmesi için önce onlardan kurtulması gerek!"

"Hımmm, ilginç. Dur bakalım, başka neler demiştin? 'Artık doktorluk yok,' ve bir de seni uyandırmadan az önce şöyle dedin: 'Yeniden başlamak için çok yaşlıyım!' Josef, meraktan çatlayacağım. Bütün bunların anlamı nedir?"

Breuer sözcükleri çok dikkatli seçti. "Sana şu kadarını söyleyebilirim Sig. Tüm bunlar Profesör Müller'le ilgili. Yaşamımı gözden geçirmeye zorladı beni; ben de bütün seçimleri arkamda bıraktığımı fark ettiğim bir noktaya geldim. Yine de daha farklı seçimler yapmış olsaydım; tıptan uzak, ailemden ve Viyana kültüründen uzak yaşasaydım hayatım nasıl olurdu, diye düşünmekten kendimi alamadım. Böylece, bir düşünce deneyi

yaparak, kendimi her şeyden koparıp özgür olmayı denemek istedim, adeta alternatif bir yaşama girmek istedim.”

“Ve sonunda ne öğrendin?”

“Hâlâ üzerimde bir sersemlik var. Önce hepsini birer birer ayıklamam gerek. Açıkça hissettiğim bir şey varsa o da, yaşamının seni yaşamasına izin vermemenin çok önemli olduğu. Aksi halde, gerçekten yaşamadığın bir kırk yıl çıkıverir karşına. Ne mi öğrendim? İçinde bulunduğum an'ı yaşamayı öğrendim belki de, böylece elli yaşıma geldiğimde kırklı yıllarıma bakıp pişmanlık duymayacağım. Bu senin için de önemli. Seni iyi tanıyan herkes, olağanüstü yeteneklerin olduğunu bilir. Bunun sana getirdiği bir yük var: Toprak ne kadar zengin olursa, orada bir şey yetiştirememen de o kadar affedilmez olur.”

“Sen değiştin Josef. Belki de bu trans değiştirdi seni. Daha önce hiç böyle konuşmamıştın benimle. Teşekkür ederim, inandığın şeyler bana ilham verecek, ama bunun ağır bir yük olduğunu da hissediyorum.”

“Bir şey daha öğrendim,” dedi Breuer. “Belki bu da aynı şeydir, emin değilim; sanki özgürmüşüz gibi yaşamak zorundayız. Yazgımızdan kaçamasak da onun karşısına dikilebilmeliyiz, alınyazımızı kendi irademizle yaşamalıyız. Yazgımızı sevmeliyiz. Bu sanki...”

Birisi kapıyı tıklatıyordu.

“Hâlâ orada mısınız?” diye sordu Mathilde. “Girebilir miyim?”

Breuer hemen kalkıp kapıyı açtı. Mathilde’nin elindeki tabakta dumanı tüten küçük sosislerin sarıldığı yufka dürümleri vardı. “En sevdiğin yemek Josef. Bu sabah, sana uzun zamandır bundan yapmadığım aklıma geldi. Akşam yemeği hazır. Max’la Rachel geldiler, diğerleri de yoldadır. Sigi, sen de kalıyorsun. Masadaki

yerini hazırladım bile. Hastaların bir saat daha beklesinler."

Breuer'den odadan çıkmasını isteyen bir baş işareti alan Freud, onları yalnız bıraktı. Breuer kollarını Mathilde'ye doladı. "Biliyor musun tatlım, aslında hâlâ içerde olup olmadığımızı sorman çok ilginçti. Ne konuştuğumuzu sana sonra anlatırım, ama adeta çok uzun bir yolculuğa çıktım. Şu anda uzun zamandır buralardan uzakta kalmışım gibi hissediyorum kendimi. Şimdi ise geri döndüm."

"Bu çok güzel Josef." Mathilde elini Breuer'in yanağına koyup şefkatle sakalını okşadı. "Seni tekrar görmek beni çok mutlu etti, seni özlemiştim."

Breuer Ailesi'nin standartlarına göre yemek sofrası, kendine özgüydü. Masada yalnızca dokuz yetişkin bulunurdu: Mathilde'nin anne ve babası; Mathilde'nin öteki kız kardeşi Ruth ve kocası Meyer; Rachel ve Max; ve Freud. Sekiz çocuk ise girişteki ayrı bir masada otururlardı.

"Neden bana öyle bakıyorsun?" diye Mathilde hafif bir sesle Breuer'e seslendi. Bir yandan da patatesli, havuçlu çorba tenceresini taşımaktaydı. Bunun arkasından getirdiği haşlanmış dana dili ve üzümleri sofraya koyarken, "Beni utandırıyorsun Josef," diye fısıldadı. Tatlıları koymak üzere sofranın toplanmasına yardım ederken, "Yapma Josef, öyle bakıp durma!" diye tekrarladı.

Ama Josef devam etti. Sanki ilk kez görüyormuş gibi karısının yüzünü inceliyordu. O da zamana karşı savaşanlardandı. Yanaklarında hiç çizgi yoktu (buna izin vermemişti), ama bütün cephelerde aynı başarıyla savaşamamıştı, gözlerinin ve dudaklarının köşelerinden incecik halkalar ilerlemeye başlamıştı. Gergin bir topuzla başının üzerine topladığı saçlarında yol yol aklar vardı. Bunlar ne zaman olmuştu? Suçun bir kısmı da onda mıydı? O ve kendisi birleşselerdi daha az hasarla atlatabilirlerdi.

“Niye bakmayacakmışım?” diyen Josef, Mathilde tabağını kaldırırken elini hafifçe onun beline doladı. Daha sonra onun peşinden mutfağa gitti. “Niye bakmayacakmışım sana? Ben... ama Mathilde, seni ağlattım!”

“Bunlar sevinç gözyaşları Josef. Ama hüzün de var, bunu yapmayalı o kadar uzun zaman olmuştu ki. Bugün her şey çok tuhaftı. Sigi ve sen ne konuştunuz o kadar saat? Yemekte Sigi bana ne dedi biliyor musun? İlk çocuğunun ismini Mathilde koyacakmış! Yaşamında iki Mathilde olmasını istiyormuş.”

“Sig’in çok zeki bir insan olduğunu hep sezerdik, şimdi ise emin olabiliriz. Evet, bugün çok tuhaf bir gün. Ama çok da önemli bir gün, seninle evlenmeye karar verdim.”

Mathilde elindeki kahve tepsisini bıraktı, ellerini Breuer’in başına koydu, onu kendisine doğru çekip alnından öptü. “Sen schnapps mı içtin Josef? İyice saçmalamaya başladın.” Tekrar tepsiyi eline aldı. “Ama hoşuma gitti.” Yemek odasına açılan yaylı kapıyı itmeden önce ona doğru döndü. “Benimle evlenmeye on dört yıl önce karar verdiğini sanıyordum.”

“Önemli olan bunu yapmayı bugün seçmiş olmam. Ve her gün aynı seçimi yapacağım.”

Kahveler ve Mathilde’nin linzertorte’ti. bittikten sonra Freud hastaneye gitmek üzere aceleyle evden ayrıldı. Breuer ve Max, birer bardak slivovitz alarak kütüphaneye, satranç sehpasının başına geçtiler. Max’ın hızla yarıp geçtiği Fransız savunması ve yan taraftan devreye soktuğu veziriyle insaflı sayılabilecek galibiyetinin ardından taşları yeniden yerleştirmeye başladığını gören Breuer, bacanağının eline dokundu: “Konuşmak istiyorum.” Max hayal kırıklığını çabucak yenerek, taşları elinden bıraktı, ikinci purosunu yaktı, dumanını uzun uzun üfleyerek Breuer’in konuşmasını bekledi.

Breuer'in Max'a Nietzsche'den söz ettiği birkaç hafta önceki konuşmalarından sonra iki adam birbirlerine daha yakınlaşmışlardı. Şimdi hasta ile onun anlayışlı dinleyicisi pozisyonundaydılar. Max son iki haftadan beri Breuer'in Eckart Müller konusunda anlattığı her şeyle yakından ilgileniyordu. Bugün ise Breuer'in bütün ayrıntılarıyla anlattığı mezarlık sonrası konuşmaları ve bu sabahki olağandışı trans seansını büyülenmiş gibi dinliyordu.

"Yani, transtayken, gitmemen için sana zor kullanacağımı sandın ha? Muhtemelen yapardım. Yoksa satrançta kimi yenerdim? Ama cidden farklı görünüyorsun Josef. Gerçekten de Bertha'yı kafandan attığına inanıyor musun?"

"Çok şaşırtıcı bir şey Max. Şu anda onu, herhangi bir insanı düşündüğüm gibi düşünüyorum. Sanki bir ameliyat geçirdim ve Bertha imgesine yapıştırdığım bütün duygular birer birer sökülüp atıldı! Bu ameliyatı, onun ve yeni doktorunun bahçede gezinmelerini seyrederken geçirdiğime eminim!"

"Anlayamıyorum." Max başını iki yana salladı. "Yoksa anlamasam daha mı iyi?"

"Bunu denemeliyiz. Belki Bertha tutkunluğumun, onu Doktor Durkin'le görünce silindiğini söylemem yanlış olabilir; yani Doktor Durkin'le onun hayalimde yarattığım birlikteliği demek istiyorum. O kadar canlı sahnelerdi ki şu anda bile gözümün önüne getirebiliyorum. Daha önceden Herr Müller sayesinde Bertha'ya olan tutkunluğum zaten biraz zayıflamıştı; Herr Müller benim, Bertha'yı kafamda nasıl büyüttüğümü anlamamı sağladı. Bertha ve Doktor Durkin'le ilgili bu trans hayalleri de tam zamanında yetişip beni ondan kurtardı. Benimle yaptığı her şeyi, sanki tiyatro sahnesindeymiş gibi, Doktor Durkin'le de yaptığını görünce Bertha bütün gücünü kaybetti. Birden aslında onun hiçbir gücü olmadığını fark ettim. Bertha'nın hareketleri kendi kontrolünde değildi, yani

benim gibi o da çaresizlik içinde sürükleniyordu. İkimiz de birbirimizin saplantı dramasında idareten başkasının yerini dolduran oyunculardık Max.”

Breuer gülümsedi. “Ama, biliyor musun, çok daha önemli bir şey daha oldu; Mathilde’yle ilgili duygularım değişti. Transtayken bunu biraz hissetmiştim, ama şu anda çok daha güçlü bir şekilde duyuyorum. Yemek boyunca ona bakıp durdum ve içim ona karşı çok sıcak duygularla doldu.”

“Evet,” diye gülümsedi Max, “ona nasıl baktığını gördüm. Mathilde’nin öyle bocalamasını seyretmek çok eğlenceliydi doğrusu. Tıpkı eski günlerde ikinizin oynadığı o küçük oyunlar gibiydi. Belki de olay çok basit: Onun değerini şimdi anlıyorsun, çünkü onu kaybetmenin ne demek olduğunu anlamana yetecek kadar bir şeyler yaşadın.”

“Evet, kısmen öyle, ama bununla da bitmiyor. Bildiğin gibi yıllardır Mathilde’nin benim hareketlerimi dizginlemesine izin verdim. Onun beni hapsettiğini düşündüm ve özgür olmak; başka kadınlarla birlikte olmak, tamamen farklı, başka bir yaşam yaşamak istedim.

“Ama Müller’in benden istediği şeyi yapınca, yani özgürlüğüme kavuşunca paniğe kapıldım. Transtayken bu özgürlükten kurtulmak için çeşitli yollar denedim. Önce Bertha’dan, sonra da Eva’dan alacağım yardımlara sığınmak istedim. Onlara gidip dedim ki, ‘Lütfen, lütfen beni dizginleyin. Gem vurun ağzıma. Özgür olmak istemiyorum.’ Gerçek şu Max, özgür kalmak beni dehşete düşürdü.”

Max, büyük bir ciddiyetle başıyla onayladı.

“Transtayken,” diye devam etti Breuer, “Venedik’e gidişimi ve berberden çıkarken yüzümün yaşlandığını fark edişimi anlattım sana, değil mi? Hani konfeksiyon mağazalarının olduğu caddede

kendimin oradaki en yaşlı adam olduğunu görüşümü? Müller'in bana söylediği şey geldi şimdi aklıma: 'Düşmanını doğru seç.' İşte anahtar bu! Geçen onca yıl boyunca ben yanlış düşmanla savaşıyordum. Asıl düşman Mathilde değil, alınyazısıydı. Asıl düşman yaşlanma, ölüm ve özgürlük karşısında duyduğum dehşetti. Ta baştan beri, yüz yüze gelmekten korktuğum bir şeyi görmemi engelliyor diye boşuna Mathilde'yi suçladım! Kim bilir kaç koca aynı şeyi karısına yapıyor?"

"Sanırım biri de benim," dedi Max. "Bilirsin, ben sürekli birlikte geçen çocukluğumuzu ve okuldaki günlerimizi düşünür dururum. 'Ah, ne günlerdi onlar?' der dururum. 'Zamanın böyle uçup gitmesine nasıl izin verdim?' Sonra gizliden gizliye Rachel'i suçlamaya başlarım; sanki çocukluğumun bitmesi, yaşlanmaya başlamam onun suçuymuş gibi!"

"Evet, Müller asıl düşmanın 'zamanın acımasız dişleri' olduğunu söylemişti. Ama şimdi her nasılsa bu dişler karşısında kendimi çaresiz hissetmiyorum. Belki de hayatımda ilk kez bugün yaşamımı istediğimi hissediyorum. Seçmiş olduğum yaşamı kabulleniyorum. Şu anda Max, daha farklı yaşıyor olmayı asla istemediğimden eminim."

"Josef, bence sen zekâ yarışında o üstün zekâlı profesörü bile geçtin. Geri dönüşü olmayan bir kararı, gerişi dönüşsüz hale getirmeden yaşadın. Ama hâlâ anlamadığım bir şey var. O trans sırasında, o transı planlayan parçan neredeydi? Sen transtayken, senin bir parçan da gerçekten ne olup bittiğini biliyor olmalı."

"Haklısın Max. Oradaki 'ben', 'benim' öteki parçam üzerinde oyunlar oynarken, orada onu seyreden 'ben' neredeydi diye düşündüğümde başım dönüyor, kendimi kaybediyorum. Belki bir gün benden daha zeki biri gelip bu bulmacanın cevabını verebilir. Ama hayır, Müller'in zekâsını geçtiğime inanmıyorum. Aslında

ben çok daha farklı bir şey hissettim: Onu hayal kırıklığına uğrattım. Onun önerilerine uymadım. Ya da açıkçası, sınırlı olduğumu kabullendim. O hep şöyle der: 'Her insan, hakikatin ne kadarına dayanabileceğini seçmeli.' Sanırım ben seçtim. Üstelik Max, sanırım bir doktor olarak da onu hayal kırıklığına uğrattım. Ona hiçbir şey vermedim. Aslına bakarsan, şu anda ona yardım etmeyi bile düşünmüyorum."

"Kendini bu kadar suçlama Josef. Sen hep kendine karşı çok acımasız oldun. Sen ondan farklısın. Hatırlar mısın, seninle din düşünürleri konulu bir derse girmiştik; Profesör Jodl veriyordu o dersi, değil mi? O ne diyordu bu tür insanlar için: 'Düş gezginleri'. İşte senin Müller de böyle biri, düş gezgini! Kim doktor, kim hasta, ben artık bunu takip edemez oldum, ama eğer doktor sensen, diyelim ki onu değiştirmen mümkünse, ama yapamıyorsan, acaba gerçekten de onu değiştirmek ister misin? Sen hiç evli ya da evcimen bir düş gezgini duydun mu? Hayır, böyle yaparsan onu mahvedersin. Bence onun yazgısı yalnız bir kâhin olmak."

"Şu anda ne düşünüyorum biliyor musun?" Max satranç taşlarının bulunduğu kutuyu açtı. "Bence bu kadar tedavi yeter. Belki de bitti artık. Belki bu tedavinin biraz daha fazlası hastayı da, doktoru da öldürebilir!"

XXII

Max haklıydı. Artık durma zamanı gelmişti. Yine de pazartesi günü 13 numaralı odadan içeri giren Josef, artık tamamen iyileştiğini bildirirken kendisine hayret etti.

Yatağında oturup bıyığını taramakta olan Nietzcshe daha çok hayret içindeydi.

"İyileşmek mi?" diye şaşkınlığını ifade ederken kaplumbağa kabuğundan yapılma tarağını yatağa düşürdü. "Doğru mu duydum?

Nasıl olur? Cumartesi günü ayrıldığımızda o kadar sıkıntılıydınız ki sizin için kaygılanmıştım. Size çok mu yüklendim? Çok mu üstünüze gittim? Artık bu tedavi sürecini kesmek isteyeceğinizi düşündüm. Aklıma başka şeyler de geldi, ama tamamen iyileştiğinizi duymayı hiç beklemiyordum!”

“Evet Friedrich, ben de şaşırdım. Bu, birden oldu, dünkü konuşmalarımızın doğrudan sonucu.” “Dün mü? Ama dün pazardı. Dün hiç konuşmadık.”

“Dün sizinle bir görüşme yaptık Friedrich. Ama siz orada değildiniz! Bu, çok uzun bir hikâye.”

“Anlatın bana o hikâyeyi,” diyen Nietzsche yatağından kalktı. “Bütün detaylarıyla anlatın! İyileşme konusundaki her şeyi bilmek istiyorum.”

“Buyrun, sandalyelerimize geçelim,” dedi Breuer ve her zamanki yerine oturdu.

“Anlatacak o kadar çok şey var ki...” diye başladı; o sırada Nietzsche sandalyesinin ucuna oturmuş, iyice öne eğilerek onu dikkatle dinlemeye hazırlanmıştı.

“Cumartesi öğleden sonra ile başlayın,” dedi Nietzsche çabucak, “Simmeringen Haide’deki yürüyüşümüzden sonrasıyla.”

“Evet, rüzgâra karşı o sıkı yürüyüş! O yürüyüş bir harikaydı. Aynı zamanda da korkunçtu! Haklısınız, arabaya dönerken içimde korkunç bir sıkıntı vardı. Kendimi bir örs gibi hissetmiştim; sözlerinizle beni demir döver gibi dövüp durmuştunuz. Uzun bir süre sonra bile bu sözler, özellikle de bir cümle kulaklarımda yankılandı durdu.”

“Hangisi?.. “

“Evliliğimi kurtarmanın en iyi yolu onu bitirmektir. Sizin, insanın kafasını allak bullak eden sözlerinizden biri bu. Bu cümleyi

düşündükçe başım dönüyor!”

“Söylediğimi daha iyi açıklamalıymışım Josef. İdeal evlilik ilişkisi, her iki insanın da yaşamını sürdürmesi için bu ilişkiye muhtaç olmadığı zaman kurulandır, demek istemiştim.”

Breuer’in yüzünde anladığını belirten bir ifade göremeyen Nietzsche ekledi: “Demek istediğim şu: Biriyle tam bir ilişki kurabilmen için önce kendinle ilişki kurabilmelisin. Eğer kendi yalnızlığımızı kucaklayamazsak, inzivaya karşı kalkan olarak başka birini kullanırız. Yalnızca bir kartal gibi yaşayabilen insan, kimsenin kendisini seyretmesine ihtiyaç duymadan başka birine sevgisini verebilir; yalnızca o zaman o insan bir başkasının büyümesi ve gelişmesiyle ilgilenebilir. Bu yüzden, insan evliliğini bitiremiyorsa, o evlilik zaten bitmiş demektir:”

“O halde Friedrich, siz şöyle demek istiyorsunuz: Evliliği kurtarmanın tek yolu onu bitirebilme gücüne sahip olmaktır, öyle mi? İşte bu daha açık.” Breuer bir an düşündü. “Bu cümle bir bekâr için son derece öğretici olabilir, ama evli bir adam için bu ne kadar geçerlidir? Bunu bilmek benim ne işime yarar? Bu sanki, denizdeyken bir gemi yapmaya benziyor. Cumartesiden beri sürekli, evliliğimi kurtarmak için onu bozmadan bitirmenin yollarını arayıp durdum. Bu çelişkili düşüncelerin ardından birden bir esin geldi.”

Merakı son noktaya varan Nietzsche, gözlüklerini takıp tehlikeli ölçüde öne doğru eğildi. Dört beş santim daha gelirse, diye düşündü Breuer, sandalyeden düşecek. “Hipnotizma hakkında neler biliyorsunuz?”

“Hayvani manyetizma? Mesmerizm mi? Çok az şey biliyorum,” diye karşılık verdi Nietzsche. “Mesmer’in kendisinin bir dolandırıcı olduğunu biliyorum, ama kısa bir süre önce çok iyi tanınan bir grup Fransız doktorun, hastaları hipnoz ederek çok

farklı bir biçimde iyileştirmeyi başardıklarını okumuştum. Tabii bir de sizin, Bertha’nın tedavisinde bu yola başvurduğunuzu biliyorum. Anladığım kadarıyla bu, insanın her yönergeye karşı koymadan yanıt verdiği bir tür uyku hali.”

“Yalnızca o kadar değil Friedrich. Bu aynı zamanda insanın çok yoğun ve canlı bir biçimde bazı sanrılar yaşadığı bir hal. Benim aklıma gelen şu oldu: Hipnotizma yoluyla transa geçersem, orada, evliliğimi bitirmeyi yaşayabilir, ama gerçek yaşamda onu korumuş olurdum.”

Breuer yaşadığı her şeyi ona anlatmaya başladı. Hemen hemen her şeyi! Bertha ve Dr. Durkin’in, Bellevue’nün bahçesinde neler yaptıklarını izlediğini anlatmaya başlarken birden vazgeçti ve bunu ondan saklamaya karar verdi. Yalnızca Bellevue Sanatoryumu’na gittiğini ve birden içinden oradan ayrılmak geldiğini söyledi.

Nietzsche dinliyordu, her seferinde başını daha hızlı sallıyordu, kendini öyle vermişti ki gözleri yuvalarından fırlayacaktı. Breuer’in anlattıkları sona erdiğinde, sanki hayal kırıklığı içindeymişçesine hiç sesini çıkarmadan oturuşunu korudu.

“Friedrich, neden hiçbir şey söylemiyorsunuz? Ben de sersemlemiş bir durumdayım; ama ilk defa bugün, kendimi bu kadar iyi hissettim. Yaşadığımı hissettim. Yıllardır böyle olmamıştım! Var olduğumu, burada sizinle olduğumu hissediyorum; gizli gizli Bertha’yı düşünüp de sizin yanınızdaymışım gibi yapmıyorum artık!”

Nietzsche hâlâ bütün dikkatiyle dinliyordu, ama ağzından tek söz çıkmıyordu.

Breuer devam etti: “Friedrich, aynı zamanda üzgünüm de. Konuşmalarımızın sona ereceği düşüncesinden nefret ediyorum. Siz beni, dünyadaki herkesten daha iyi tanıyorsunuz ve aramızdaki bağ benim için bir hazine değerinde. Ama hissettiğim bir şey daha

var, utanç! İyileşmiş olmama rağmen, üzerimde hipnoz kullanarak sizi kandırdığımı düşünüyorum. Risksiz bir risk almış oldum! Sizi hayal kırıklığına uğratmış olmalıyım."

Nietzsche şiddetle itiraz edercesine başını iki yana salladı. "Hayır, rica ederim."

"Sizin standartlarınızı biliyorum," diye karşı çıktı Breuer. "Benim beceremediğimi hissediyor olmalısınız! Sizin kaç kere bana, 'Hakikatin ne kadarına dayanabilirsin?' diye sorduğunuzu duydum. İnsanları bununla ölçtüğünüzü biliyorum. Korkarım benim cevabım şu: Fazlasına değil! Transtayken bile beceremedim. Sizi İtalya'ya kadar izlemek istedim, benden istediğiniz gibi sizin kadar uzağa gidebilmek istedim; ama cesaret edemedim."

Hâlâ başını iki yana sallamakta olan Nietzsche elini uzatarak Breuer'in sandalyesini tutup şöyle dedi: "Hayır Josef, uzağa gittiniz; pek çoğundan daha uzağa gittiniz."

"Belki sınırlı yeteneğimin en uzak sınırları dahilinde bir uzaklığa gidebildim," diye karşılık verdi Breuer. "Siz bana hep kendi yolumu bulmamı, tek yolu ya da sizin yolunuzu aramamamı söylediniz. Belki de iş, toplum, aile benim için anlamlı bir yaşama giden yoldur. Yine de beceremediğimi, rahatlığı tercih ettiğimi biliyorum; hakikat güneşine sizin gibi doğrudan bakmaya cesaret edemediğimi biliyorum."

"Bazen benim de gölgelik aradığım zamanlar oldu."

Nietzsche'nin sesi çok hüzünlü ve dalgındı. Onun derin derin iç çektiğini gören Breuer, iki hastanın bir tedavi anlaşmasına girdiğini, ama sonunda yalnızca birinin yardım aldığını düşündü. Belki de, dedi Breuer kendi kendine. Henüz çok geç değildir.

"İyileşmiş olduğumu söylesem de Friedrich, sizinle görüşmelerimizin bitmesini istemiyorum."

Nietzsche başını ağır ağır ve kararlı bir tavırla iki yana salladı. “Hayır. Varmamız gereken noktaya geldik. Buraya kadar.”

“Burada bitirmek bencillik olur,” dedi Breuer. “Sizden çok şey aldım ve fazla bir şey veremedim. Ama buna pek fırsat vermediğinizi de söylemeliyiz, migren konusunda bile benimle işbirliğine girmeye yanaşmadınız.”

“Vereceğiniz en iyi karşılık bu iyileşmeyi anlamama yardımcı olmanızdır.”

“Bence,” diye karşılık verdi Breuer, “en güçlü faktör doğru düşmanı tanımlayabilmem oldu. Asıl düşmanımı bulup -zaman, yaşlanma ve ölüm- onunla mücadele etmek zorunda olduğumu anlar anlamaz, Mathilde’nin ne bir düşman ne de kurtarıcı olduğunu gördüm; o da yalnızca bu yaşam mücadelesinde benimle birlikte ayakta kalmaya çalışan bir yolcuydu. Bu basit adımla ona olan düğümlenmiş aşkım birdenbire çözüldü. Bugünden itibaren Friedrich, yaşamımın sonsuzluk içinde yinelenmesi fikri hoşuma gitmeye başladı. Sonunda kendi kendime şunu söyleyebildim: ‘Evet, yaşamımı ben seçtim ve bu seçimden de memnunum.’“

“Evet, evet,” diyen Nietzsche Breuer’in daha çabuk sonuca gelmesini istiyordu. “Değiştiğinizi anlıyorum. Ama bunu sağlayan mekanizmayı, yani bu noktaya nasıl geldiğinizi bilmek istiyorum!”

“Söyleyebileceğim şey yalnızca, son iki yıl içinde yaşlanıyor olmanın, yani sizin deyişinizle ‘zamanın iştahının’ beni korkuttuğu. Buna karşı mücadele veriyordum, ama kör dövüşü yapar gibi. Asıl düşmana değil, karıma saldırdım ve sonunda ümitsizliğe kapılıp beni kurtaramayacak birinin kollarına atlayarak kurtarılmayı bekledim.”

Breuer bir an durdu, başını kaşıdı. “Sizin sayenizde, öğrendiğim iyi yaşamanın anahtarından başka size ne söyleyebilirim bilemiyorum: Önce zorunlu olanı istemek, sonra da istenileni

sevmek gerekiyor.”

Huzursuzluğundan sıyrılan Nietzsche Breuer’in sözleriyle irkildi.

“Amorfati, yazgını sev. Bu çok ilginç Josef, ne kadar benzer bir beynimiz var! Amorfatisize bundan sonra anlatacağım dersin konusuydu. Ümitsizliğinizi yenmeniz için size, ‘böyle oldu’yu ‘böyle istedim’e dönüştürmeyi öğretecektim. Ama siz benden bir adım önde gittiniz. Artık daha güçlüsünüz, belki daha da olgun, ama... “ diyerek bir an durdu, biraz da huzursuz gibiydi, “zihninizi işgal eden, sizi rahat bırakmayan o Bertha’yı nasıl kovduğunuzu anlatmadınız.”

“Bu önemli değil Friedrich. Asıl önemli olan geçmişin yasını tutmaktan vazgeçmem ve... “

“Siz bana bir şeyler vermek istediğinizi söylemiştiniz. Hatırlıyor musunuz?” Nietzsche hırçın bir sesle konuşuyordu, sesindeki çaresizlik Breuer’i ürkütmüştü. “O halde bana somut bir şeyler verin. Ondan nasıl kurtulduğunuzu anlatın]Bütün ayrıntıları duymak istiyorum!”

Breuer, daha yalnızca iki hafta önce, atacağım adımları belirlemesi için Nietzsche’ye yalvaran bendim, diye düşündü. Ortada tek yol diye bir şey olmadığını, her insanın kendi gerçeğini bulması gerektiğini söyleyen de Nietzsche’ydi. Nietzsche’nin çektiği acı korkunç olmalıydı, yoksa kendi öğretilerini bir kenara bırakıp Breuer’in kullandığı iyileşme yönteminden medet umarak yol bulmaya çalışmazdı. Breuer böyle bir isteğe karşılık vermeyeceğine karar verdi.

“Şu anda en çok istediğim şey,” dedi, “Size bir şeyler verebilmek, ama elle tutulur bir armağan olmalı bu. Sesinizdeki aciliyeti hissedebiliyorum, ama siz, gerçek isteklerinizi benden saklamaktasınız. Hiç olmazsa bir kez olsun bana güvenin! Tam olarak ne istediğinizi anlatın bana! Eğer elimden gelen bir şeyse

onu size vermekte bir an bile duraksamam.”

Bir anda sandalyesinden fırlayan Nietzsche, odayı bir uçtan bir uca bir iki dakika arşınladı; sonra pencereye doğru giderek arkasını Breuer’e dönüp bir süre dışarıyı seyretti.

“Derin bir adamın dosta ihtiyacı vardır,” diye söze başladı; sanki Breuer’le değil, kendi kendine konuşuyordu. “Dostu yoksa bile hiç olmazsa tanrıları vardır. Ama benim ne dostum ne de tanrılarım var. Ben de sizin gibi büyük bir özlem içindeyim; kusursuz dostluklar kurma özlemi, inter pares dostluk, eşitler arasında dostluk. Bu sözcüklerin insanın soluğunu kesen bir gücü var; hele benim gibi her zaman yalnız olan ve hep tam kendisine göre birini arayıp da asla bulamayan biri için inter pares gibi sözcükler büyük bir rahatlama hissi ve ümit veriyor.

“Bazen ablama ve bazı dostlara mektup yazarak içimi döküyorum. Ama diğer insanlarla yüz yüze gelince utanıyor ve uzaklaşıyorum.”

“Tıpkı şimdi benden uzaklaştığınız gibi mi?”

“Evet,” diyen Nietzsche derin bir sessizliğe gömüldü.

“Şu anda içinizi dökmek ister misiniz Friedrich?”

Hâlâ dışarı bakmakta olan Nietzsche başını iki yana salladı. “Yalnızlığıma yenilip düşkünlüğümü başkalarına anlatacak olduğum ender zamanlardan sonra, hep kendi kendimden nefret etmişimdir. Kendime yabancılaşıyor, adeta ihanet etmiş gibi hissediyorum.

“Başkalarının da bana içini dökmesine asla izin vermedim, bunun ardından beklenecek bir karşılık gibi bir borç altına girmek istemiyordum. Bu tür şeylerden hep kaçınmışımdır, ta ki, tabii...” -yüzünü Breuer’e doğru çevirdi- “sizinle el sıkışıp bu tuhaf anlaşmaya girene kadar. Bu tür bir ilişkiye girdiğim ilk insan siz oldunuz. İlk başlarda, sizinle ilgili olarak da bir ihanet hissine

kapıldım.”

“Ya sonra?”

“Başlangıçta,” diye karşılık verdi Nietzsche, “beni epey utandırdınız, her şeyi o kadar içten anlatıyordunuz ki. Sonra sabırsızlanmaya, ardından da eleştirmeye ve yargılamaya başladım. Sonra düşüncelerim değişti, cesaretinize ve samimiyetinize hayran olmaya başladım. Ardından yine bir değişim oldu ve bana duyduğunuz güven beni duygulandırdı. Ve şimdi, bugün, sizden ayrılacağım için büyük bir keder duyuyorum. Dün gece rüyamda sizi gördüm, hüzünlü bir rüyaydı.”

Pencereden uzaklaşan Nietzsche sandalyesine oturarak Breuer’e baktı. “Rüyamda, burada, bu klinikte uyandığımı görüyorum. Hava çok karanlık ve soğuk. Herkes gitmiş. Sizi bulmak istiyorum: Bir lamba yakarak sizi aramaya başlıyorum, ama baktığım odaların hepsi de bomboş. Sonra merdivenlerden inip bekleme salonuna geliyorum ve çok garip bir görüntüyle karşılaşıyorum: Bir ateş yakılmış; ama şöminede değil; salonun tam ortasında kocaman bir odun ateşi ve bu ateşin etrafında sekiz tane uzun uzun taş oturmuş, adeta kendilerini ısıtıyorlar. Birden kendimi korkunç mutsuz hissediyor ve ağlamaya başlıyorum. İşte tam o anda uyandım.”

“Tuhaf bir rüya,” dedi Breuer. “Ne düşünüyorsunuz bu rüya hakkında?”

“Yalnızca büyük bir hüzün ve özlem hissediyorum. Daha önce rüyada ağladığım hiç olmamıştı. Yardımcı olabilir misiniz?”

Breuer içinden Nietzsche’nin söylediği son sözü tekrarladı: Yardımcı olabilir misiniz? Bu soruyu ne kadar çok beklemişti. Üç hafta önce Nietzsche’nin böyle bir şey söyleyeceği beklenebilir miydi? Bu fırsatı kaçırmamalıydı.

“Sekiz taş ateşte ısınıyorlar,” diye karşılık verdi. “İlginç bir imge.

Bakın aklıma ne geldi: Herr Schlegel’in pansiyonunda geçirdiğiniz o şiddetli migren nöbetini hatırlıyor musunuz?”

Nietzsche evet anlamında başını salladı. “Çoğunu. Bir kısmında ise ben yoktum!”

“Size anlatmadığım bir şey var,” dedi Breuer. “Komaya girdiğinizde bazı hüzünlü şeyler söylediniz. Bunlardan bir tanesi de “Yer yok, yurt yok,” idi.

Nietzsche boş boş baktı. ‘“Yer yok, yurt yok’ mu? Ne demek istemiş olabilirim?”

“Bence bunun anlamı bir arkadaş grubu ya da bir toplulukta yerinizin olmaması. Galiba Friedrich, siz sıcak bir yuva özlemi içindesiniz, ama bu özlemden korkuyorsunuz!”

Breuer sesini yumuşattı. “Yılın en yalnız zamanlarını yaşıyor olmalısınız. Diğer hastaların çoğu bu aralar Noel dolayısıyla ailelerinin yanına gidiyorlar. Belki de odaları boş görmenizin sebebi budur. Beni ararken de ısınan sekiz taş buldunuz. Sanırım bunun anlamını biliyorum: Benim aile ocağım yedi kişiden oluşuyor; beş çocuğum, karım ve ben. Acaba sekizinci taş da siz olmayasınız? Belki de bu rüya benim dostluğum ve ocağımla ilgili bir istekten kaynaklanıyor. Eğer öyleyse, kapım size her zaman açıktır.”

Breuer Nietzsche’nin kolunu sıkmak için ona doğru eğildi. “Benimle gelin, evime gidelim. Ümitsizliğim yatışmış olsa da birbirimizden ayrılmak zorunda değiliz. Noel tatilinde konuğum olun, hatta en iyisi bütün kış bizimle kalın. Bundan büyük bir memnuniyet duyarım.”

Nietzsche kısa bir an için elini Breuer’in elinin üstünde tuttu, kısacık bir an. Sonra ayağa kalkıp yine pencereye doğru yürüdü. Kuzeydoğudan esen rüzgârla gelen yağmur camları hızlı hızlı

kamçılıyordu.

“Beni evinize davet ettiğiniz için teşekkür ederim dostum. Ama bunu kabul edemem.”

“Ama neden? Bunun hem sizin hem de benim için çok yararlı olacağına eminim. Bu oda büyüklüğünde boş bir odamız var. Ve yazılarınızı yazabileceğiniz bir de kütüphane.”

Nietzsche başını hafifçe, ama kararlı bir biçimde iki yana salladı. “Birkaç dakika önce sınırlı yeteneğinizin en uç sınırlarına kadar gittiğinizi söylediğinizde, yalnızlıkla karşı karşıya kalmaktan söz ediyordunuz. Ben de kendi sınırlarıma kadar gittim, birliktelikler sınırımı zorladım. Burada, sizinleyken, yüz yüze, kalp kalbe konuşuyor olsak bile sınırlarımı aşmış oldum.”

“Sınırlar esneyebilir Friedrich. Haydi deneyelim!”

Nietzsche bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. ‘“Yalnızlığa daha fazla dayanamıyorum’ dediğim an, kendi yargılarımın anlatılamayacak derinliklerine düşüyorum, zira içimdeki o en yüce’yi terk etmiş oluyorum. Benim yolum belli ve bu yolda beni oyalayacak tehlikelere karşı koymam gerekiyor.”

“Ama Friedrich, bir başkasının yanında olmak kendini terk etmekle aynı şey midir! Bir keresinde insan ilişkileri hakkında benden çok şey öğrenebileceğinizi söylemiştiniz. O halde izin verin de öğreteyim! Zaman zaman kuşkucu ve uyanık olmak gerek, bu doğru, ama bazen de insanın kendisini bir başkasının korumasına terk etmesi ve kendisine dokunulmasına izin vermesi gerekir.” Kolunu ona doğru uzattı. “Gelin Friedrich, oturun.”

Hiç karşı çıkmadan dediğine uyan Nietzsche sandalyesine döndü, gözlerini kapatarak birkaç kez derin nefes aldı. Sonra gözlerini açıp aniden ona doğru hızla eğildi. “Asıl problem Josef, sizin bana ihanet edebileceğiniz değil: Size ihanet etmekte olan bendim, size

karşı dürüst davranmadım ve şu anda, beni evinize davet etmenizle, birbirimize daha çok yakınlaşmamızla bu aldatmaca beni kurt gibi kemiriyor. Bunu değiştirmenin zamanı geldi! Artık daha fazla birbirimizi kandırmayalım! Bırakın size içimi dökeyim. İşte itiraflarım dostum!”

Başını öte yana çeviren Nietzsche gözlerini İran halısındaki küçük bir çiçek motifine dikerek titrek bir sesle söze başladı. “Birkaç ay önce, Lou Salome isimli çok çekici bir Rus kadınla çok derin bir ilişki yaşadım. Daha önce hiçbir kadını sevecek kadar kendimi bırakmamıştım. Belki de çocukluğumda etrafımın kadınlarla dolu olmasındandır. Babam öldükten sonra çevrem soğuk ve mesafeli bir sürü kadınla doldu; annem, ablam, anneannnem ve teyzelerim. Bu tür şeylerin ahlakdışı olduğu öylesine derinlerime işlenmiş olmalı ki kendimi bildim bileli bir kadınla ilişkiye girmek fikri bana büyük bir dehşet vermiştir. Beden zevkim; kadın tenini, benimle misyonumun önüne çıkan acımasız engeller olarak düşündüm. Ama Lou Salome farklıydı ya da ben öyle sandım. Hem güzeldi hem de gerçek bir ruh yoldaşı, benim beyin ikizim gibi görünüyordu. Beni anlıyor, yeni ufuklara yönlendiriyordu; asla keşfetmeye cesaret edemeyeceğim baş döndürücü yüksekliklere. Benim öğrencim, takipçim, müridim olacağını sanıyordum.

“Ama sonra, felaket oldu! Arzularım ortaya çıktı. O zaman, o da bizi tanıştıran yakın arkadaşım Paul Ree’yi kullanarak benimle oynamaya kalktı. Onun kaderine yazılmış erkeğin ben olduğuma inandırmıştı beni, ama ona kendimi teklif ettiğimde elinin tersiyle itiverdi. Herkes bana ihanet etmişti; o, Ree ve ilişkimizi bozmaya çabalayan ablam. Şimdi tüm bunlar küle döndü ve bir zamanlar çok değer verdiğim bu insanlardan uzak bir sürgüne yolladım kendimi.”

“Sizinle ilk konuşmamızda,” diye araya girdi Breuer, “üç ihanetten söz ettiğinizi hatırlıyorum.”

“İlki Richard Wagner’di, onun ihaneti uzun zaman önceydi. Acısı artık kayboldu. Diğerleri de Lou Salome ve Paul Ree idi. Evet, onlardan söz ediyordum. Bu krizi atlatmış gibi yapıyordum. İşte benim yalanım bu. Gerçek ise asla, şu anda bile, bunun etkilerini üzerimden atamamış olmam. Bu kadın, bu Lou Salome zihnimi ele geçirip orada çöreklendi kaldı. Onu hâlâ çıkartıp atamıyorum. Bir günüm, bazen bir saatim bile onu düşünmeden geçmiyor. Çoğu zaman içimde ona büyük bir nefret duyuyorum. Onu karalamak, insan içine çıkamaz hale getirmek istiyorum. Onun sürünmesini ve yalvararak bana gelmesini istiyorum. Bazen tam tersi oluyor; onu özlüyorum, onun elini tutmak ve Orta Gölü’nde kayıkla gezmek, birlikte Adriyatik güneşini selamlamak istiyorum.”

“O da sizin Bertha’nız, ha!”

“Evet, o da benim Bertha’m! Siz saplantınızı anlattıkça, onu zihninizden koparıp atmaya çalıştıkça, onun anlamını bulmaya uğraştıkça, benim için de konuşmuş oluyordunuz! Siz iki işi birden yapıyordunuz, hem benim hem de sizin işinizi! Ben kendimi sakladım, tıpkı bir kadın gibi; siz gittikten sonra sürünerek saklandığım yerden çıktım ve sizin ayak izlerinize basarak, yürüdüğünüz yoldan yürümeye çalıştım. Bir korkak gibi arkanıza çömeldim ve bu yolda çıkacak tehlikelerle sizi tek başına mücadele etmeye bıraktım.”

Nietzsche’nin yanaklarından aşağı yaşlar süzülüyordu, bir mendille gözlerini kuruladı.

Çok geçmeden başını kaldırmış, doğruca Breuer’e bakıyordu, “işte itiraflarım ve utancım. Sizin kurtuluşunuzla neden bu kadar yakından ilgilendiğimi artık anlıyorsunuzdur, sizin kurtuluşunuz benim kurtuluşum. Bertha’yı kafanızdan nasıl attığınızı bilmenin benim için neden bu kadar önemli olduğunu şimdi biliyorsunuz! Artık anlatacak mısınız?”

Ama Breuer başını iki yana salladı. “Trans deneyimimle yaşadıklarım belli belirsiz aklıma geliyor. Ama bütün ayrıntılarını hatırlıyor olsaydım bile size ne yararı olurdu Friedrich? Tek bir yolun olmadığını ve en büyük hakikatin kendimizin keşfettiği hakikat olduğunu siz kendiniz bana söylemiştiniz.”

Başını öne eğen Nietzsche fısıldadı. “Evet, doğru söylüyorsunuz.”

Breuer hafifçe öksürüp derin bir nefes aldı. “Size duymak istediklerinizi söyleyemem Friedrich.” Bir an durdu, kalbi küt küt atıyordu. Şimdi dalış sırası ondaydı, “Ama size söylemek zorunda olduğum bir şey var. Ben de size karşı dürüst olmadım ve şimdi itirafta bulunma sırası bana geldi.”

Breuer birden içinde, ne anlatırsa ya da ne yaparsa yapsın Nietzsche’nin bunu hayatındaki dördüncü büyük ihanet olarak adlandıracağı gibi korkunç bir his duydu. Ama artık geri dönmek için çok geçti.

“Friedrich, bu itirafın arkadaşlığımızın bozulmasına sebep olmasından korkuyorum. Böyle olmasın diye dua ediyorum. Lütfen, bu itirafı size bağlılığımdan yaptığıma inanın, zira şimdi söyleyeceğim şeyleri bir başkasından duyacak olmanız gibi bir fikre, bir kez daha, dördüncü defa ihanete uğradığınızı düşünmenize dayanamam.”

Nietzsche’nin yüzünde ölüm maskesi takmışçasına donuk bir ifa de vardı. Breuer başladığında nefesini tutmuştu. “Ekimde, yani siz ve ben karşılaşmadan birkaç hafta önce Mathilde ile Venedik’e kısa bir tatile gitmiştik, kalacağımız otele beni bekleyen tuhaf bir not bırakılmıştı.”

Elini ceket cebine atan Breuer, Lou Salome’nin notunu Nietzsche’ye uzattı. Nietzsche’nin faltaşı gibi açılmış, inanamayan gözlerle notu okumasını izledi.

Doktor Breuer, 21 Ekim 1882

Son derece acil bir sorun için sizi hemen görmem gerekiyor. Alman felsefesinin geleceği sallantıda. Yarın sabah saat dokuzda Cafe Sorrento'da buluşalım.

Lou Salome

Titreyen ellerinde notu tutmakta olan Nietzsche kekeleyerek konuştu: "Anlayamıyorum. Ne?.. Ne?.. "

"Lütfen arkanıza yaslanın Friedrich, bu uzun bir hikâye. Size en başından anlatmam gerek."

Breuer yirmi dakika içinde her şeyi aktardı: Lou Salome ile görüşmelerini; onun Anna O.'nun tedavisini kardeşi Jenia'dan öğrendiğini; Nietzsche adına ondan ricada bulunduğunu; Lou'nun yardım ricasını nasıl kabul ettiğini, her şeyi anlattı.

"Herhalde şimdiye kadar bir doktorun hiç bu kadar tuhaf bir anlaşmaya girip girmediğini merak ediyorsunuzdur Friedrich. Aslında, geri dönüp de Lou Salome ile yaptığım konuşmalara bakınca, onun ricasını nasıl kabul ettiğime hayret ediyorum. Bir düşünün! Benden, gönülsüz bir hastaya, fark ettirmeden, tıbbi olmayan bir tedavi icat edip iyileştirmemi istiyor. Ama her nasılsa beni ikna etti. Aslında, bu çabada kendisini de benim ortağım yerine koydu ve son görüşmemizde 'bizim' hastamızın son durumu hakkında bilgi almak istedi."

"Ne!" diye bağırdı Nietzsche. "Onu yakınlarda gördünüz mü?"

"Birkaç gün önce haber vermeden birden muayenehaneme geldi ve tedavinin gidişatı hakkında bilgi almak için ısrar etti. Tabii ki ona hiçbir şey vermedim; o da öfkeyle çıktı gitti."

Breuer birlikte yaptıkları çalışmayla ilgili bütün hatırlayabildiklerini anlatmaya devam etti: Nietzsche'ye yardım etme çabalarında karşılaştığı hayal kırıklıkları; Nietzsche'nin Lou Salome hakkındaki ümitsizliğini bildiğini söyledi. Hatta kendi ümitsizliğini tedavi edecekmiş gibi yaparak Nietzsche'yi

Viyana’da tutma planlarından bile söz etti.

Nietzsche bu son sözler üzerine birden irkildi. “Yani tüm bunların hepsi de sahte miydi?”

“Başlangıçta,” diye kabul etti Breuer. “Planım sizi elimde ‘tutmak’ ve iyileşmek için her şeyi yapacak hasta rolünü oynamak ve yavaş yavaş rolleri değişerek size hasta rolünü benimsetmekti. Ama sonra tam bir ironi gerçekleşti ve ben oynadığım role dönüştüm, hasta rolü oynarken gerçekten hasta oldum.”

Artık söyleyecek daha ne kalmıştı? Başka ayrıntı kaldı mı diye hatırlamaya çalışan Breuer’in aklına başka bir şey gelmedi. Her şeyi itiraf etmişti.

Gözleri kapalı Nietzsche öne doğru eğdiği başını iki elinin arasına almıştı.

“Friedrich, iyi misiniz?” diye kaygıyla sordu Breuer.

“Başım; gözümün önünde ışıklar çakıyor, her iki gözümde de! Görüşüm bulanıyor... “

Breuer hemen mesleki kimliğine büründü. “Migren başlamak üzere. Bu aşamada onu durdurabiliriz. En iyi çare kafein ve ergotamin. Hiç kıpırdamayın! Hemen geliyorum.”

Odadan ok gibi fırlayan Breuer merdivenlerden aşağı inerek hemşire masasına koştu. Birkaç dakika sonra döndüğünde elindeki tepside bir fincan, sıcak koyu kahve, su ve birkaç tablet vardı. “Önce bu hapları yutun; midenizi kahveden korumak için ergot ve magnezyum tuzu. Daha sonra da bu kahvenin tamamını içmenizi istiyorum.”

Nietzcshe’nin hapları içtiğini gören Breuer hemen sordu: “Biraz uzanmak ister misiniz?” “Hayır, bunu sonuna kadar konuşmalıyız!”

“Sandalyenizde oturun ve başınızı arkaya verin. Odayı biraz karartacağım. Ne kadar az görsel uyarı olursa o kadar iyi olur.”

Breuer üç pencerenin de perdelerini kapadı, sonra da soğuk kompres hazırladı ve Nietzsche'nin gözlerine koydu. Loş ışıkta birkaç dakika hiç konuşmadan oturdular. Az sonra Nietzsche kısık bir sesle konuşmaya başladı.

"Tam Bizans oyunu Josef, aramızda olup biten her şey tam bir Bizans oyunu, tamamen aldatmaca, aldatmacanın daniskası!"

"Başka ne yapabilirdim?" Breuer, migreni azdırmamak için yumuşak ve yavaş bir sesle konuşuyordu. "Belki ta başta bu işe hiç girmemeliydim. Bunu size daha önce mi anlatsaydım? Topuklarınızın üstünde döndüğünüz gibi çeker gider, bir daha da dönmezdiniz!"

Cevap yoktu.

"Doğru değil mi?" diye sordu Breuer.

"Evet, Viyana'dan ayrılan ilk trene binerdim. Ama bana yalan söylediniz. Bana sözler verdiniz... "

"Bütün sözlerimi de yerine getirdim Friedrich. Adınızı gizli tutacağıma söz verdim ve bu sözümü tuttum. Lou Salome sizi sorduğunda; bilgi talep ettiğinde demek daha doğru, hakkınızda konuşmayı reddettim. Görüşmekte olduğumuzu bile söylemedim ona. Bir sözümü daha tuttum Friedrich. Komadayken bazı sözler söylediğinizi anlatmıştım, hatırlıyor musunuz?"

Nietzsche başım evet der gibi salladı.

"Söylediğiniz şeylerden biri de şuydu: 'Yardım et!' Bunu defalarca tekrar ettiniz." '"Yardım et!' Bunu ben mi söyledim?" "Tekrar tekrar! İçmeye devam edin Friedrich."

Fincanındaki kahvenin bittiğini gören Breuer koyu ve acı kahveden bir bardak daha doldurdu.

"Hiçbir şey hatırlamıyorum. Ne 'Yardım et'i ne de diğer sözleri, 'yer yok' deyişimi; o konuşan ben değilmişim."

“Ama sizin sesinizdi Friedrich. Benimle konuşan sizin bir parçanızdı ve ben de o ‘siz’e yardım etme sözü verdim. Verdiğim bu sözden asla dönmedim. Biraz daha kahve için. Tam dört fincan içmenizi öneririm.”

Nietzsche acı kahvesini içerken Breuer de alnındaki soğuk kompresi tazeledi. “Başınız nasıl şimdi? Çakan ışıklar? İsterseniz bir süre konuşmayalım, siz biraz dinlenin.”

“İyiyim, bayağı iyiyim,” dedi Nietzsche zayıf bir sesle. “Hayır, durmak istemiyorum. Durmak konuşmaktan daha kötü gelir bana.

Ben bunu yaşarken çalışmaya alışkınım. Ama izin verirseniz önce şakaklarımdaki ve kafamdaki kasları gevşetmeliyim.” Üç dört dakika kadar sayı sayarak yavaş ve derin soluklar aldı ve sonra konuşmaya başladı. “Oldu, bu daha iyi. Genellikle soluklarımı sayar ve her sayışta kaslarımın gevşediğini hayal ederim. Bazen yalnızca soluğuma konsantre olup öylece kalırım. İçeri çektiğiniz soluğun, dışarı verdiğiniz soluktan daha soğuk olduğunu hiç fark etmiş miydiniz?”

Breuer izliyor ve bekliyordu. Tanrı migrenden razı olsun! diye düşündü. Nietzsche’nin, kısa bir süre içinde de olsa, olduğu yerde kalmasını sağlıyor. Soğuk kompres yüzünden yalnızca ağzı görünüyordu. Bıyıkları tam bir inleme ya da söz gelecekmiş gibi kıpırdamaya başlıyor; ama sonra vazgeçip rahatlıyordu.

Sonunda Nietzsche gülümsedi. “Ben sizi kullandığımı düşünürken onca zamandır siz de beni kullandığınızı düşünüyordunuz.”

“Ama Friedrich, kullanılma dediğimiz şey artık tamamen dürüstlüğe dönüştü.”

“Ve... Ah!.. Her şeyin arkasında Lou Salome vardı; hem de en sevdiği konumda: Bir elinde dizginler, bir elinde kırbaç, her ikimizi de kontrolü altında tutuyordu. Bana çok şey anlattınız Josef, ama

bir şeyi atladınız.”

Breuer avuç içleri yukarı dönük bir halde ellerini öne uzattı. “Sakladığım hiçbir şey yok.”

“Motivasyonunuz! Tüm bunlar; böyle bir oyun kurmak, bu kadar dolambaçlı yollara sapmak, harcanan zaman, enerji. Siz çok meşgul bir doktorsunuz. Bunu neden yaptınız? Bu işe neden girme gereği duydunuz?”

“Bu sık sık kendime sorduğum bir soru,” dedi Breuer. “Lou Salome’yi memnun etmekten başka bir cevap gelmiyor aklıma. Her nasılsa beni büyüledi. Onu reddedemedim.”

“Ama son kez muayenehanenize geldiğinde onu reddedebildiniz.”

“Evet; artık sizi tanıyordum, size verdiğim sözler vardı. İnanın bana Friedrich, bu onun hiç mi hiç hoşuna gitmedi.”

“Ona karşı durabildiğiniz için sizi kutlarım, siz benim bir türlü yapamadığım bir şeyi yapmışsınız. Ama, söyler misiniz, en başta, Venedik’te, sizi nasıl etkisi altına aldı?”

“Buna cevap verebileceğimden emin değilim. Tek bildiğim onunla birlikte oturduğum yarım saatten sonra söylediği hiçbir şeyi reddedemeyeceğimi hissettiğimdir.”

“Evet, bende de aynı etkiyi uyandırmıştı.”

“Kafede benim masama doğru yürürken ki gözüpek havasını bir görmeliydiniz.”

“O yürüyüşünü bilirim,” dedi Nietzsche. “Onun Roma İmparatoriçesi adımlarını. Acaba bir şeye takılır mıyım diye düşünmeye bile zahmet etmez, adeta hiçbir şeyin onun yoluna çıkmaya cesaret edemeyeceğine inanmış gibidir.”

“Evet ve bir de sarsılmaz bir güven havası! Bir de o özgür görüntüsü; giysileri, saçları, elbisesi. Geleneklerden tamamen

kopmuş.”

Nietzsche başını salladı. “Evet, ondaki o özgür hava çok çarpıcıdır ve hayranlık uyandırır! Dışavurduğu tek gerçeği de bu zaten.” Yavaşça kafasını yana çevirdi ve ağrı duymaması hoşuna gitti. “Lou Salome’nin özgürlüğünün sık burjuva çalıları arasında yeşerdiğini düşününce onun mutasyona uğramış biri olduğunu düşünüyorum. Babasının bir Rus generali olduğunu biliyorsunuzdur.” Breuer’e sert bir bakış fırlattı. “Sizinle hemen samimi olmuştur, değil mi? Ona ilk ismiyle seslenmenizi istemiştir?”

“Aynen öyle. Konuşurken de doğrudan doğruya gözlerimin içine bakıp ellerime dokundu.”

“Ah, bu bana hiç yabancı değil. Onunla ilk tanıştığımda Josef, ayrılırken koluma girip beni otele bırakmayı teklif ederek tamamen etkisiz hale getirmişti.”

“Aynı şeyi bana da yaptı!”

Nietzsche gerildi, ama devam etti. “Benden o kadar çabuk ayrılmak istemediğini, benimle daha uzun uzun konuşması gerektiğini anlattı.”

“Aynı sözleri bana da söyledi Friedrich. Karımın beni, kolumda bir genç kızla görmesinden hoşlanmayacağını söylediğimde son derece sertti.”

Nietzsche ufak bir kahkaha attı. “Buna nasıl bir tepki gösterdiğini iyi bilirim. Geleneksel evlilik kavramına pek iyi gözle bakmaz, kadının köleliğinin kâğıtla belgelenmesi olarak değerlendirir.”

“Bana da aynen bunları söyledi!”

Nietzsche sandalyesine iyice gömüldü. “Bütün geleneklere karşı olmasıyla övünür ama biri dışında; konu erkekler ve cinselliğe gelince, Karmel rahibesi kadar iffetli oluverir!”

Breuer onu onaylarcasına başını salladı. “Evet, ama bence belki de biz onun yolladığı mesajları yanlış yorumluyoruz. O sadece genç bir kız, bir çocuk; güzelliğinin erkekler üzerinde yarattığı etkinin farkında değil.”

“İşte burada uyuşmuyoruz Josef. Güzelliğinin tamamen farkında. Erkeklere egemen olmak, onların kanını kurutmak ve sonra sıradaki ne geçmek için bunu kullanıyor.”

Breuer bastırdı. “Bir şey daha var; geleneklere karşı çıkmayı öyle doğal bir tavırla beceriyor ki onunla birlikte hareket etmekten kendinizi alamıyorsunuz. Wagner’in size yazdığı mektubu okuduğumda kendime hayret ettim, hem de bunu yanında taşımaya hiç hakkı olmadığını düşündüğüm halde!”

“Ne! Wagner’in mektubu mu? İçlerinden birinin kayıp olduğunun farkında değildim. Tautenberg’e gittiğimizde almış olmalı. Hiçbir şeyden çekinmiyor!”

“Hatta sizin bile bazı mektuplarınızı bana gösterdi Friedrich. Onun kendine duyduğu o sonsuz güven beni de etkilemişti.” Bu noktada Breuer en büyük riski göze aldığını hissetti.

Nietzsche aniden doğruldu. Soğuk kompres gözlerinden yere düştü. “Size benim mektuplarımı mı gösterdi? Alçak kadın!”

“Lütfen Friedrich, migreni uyandırmayalım. Alın, şu son fincanı da için, sonra arkanıza yaslanın da tekrar kompresinizi koyayım.”

“Pekâlâ Doktor, bu konularda sizin tavsiyenize uyacağım. Ama bence tehlike geçti, o ışık çakmaları görünmüyor artık. İlacınız etkisini göstermiş olmalı.”

Nietzsche bir yudumda ılık kahvesinin kalanını bitirdi. “Yeter, başka içmem; son altı ayda içtiğimden daha fazla kahve içmiş oldum!” Yavaşça başını bir o tarafa, bir bu tarafa oynattıktan sonra kompresi Breuer’e geri uzattı. “Şu anda buna ihtiyacım yok. Nöbet

geçti sanırım. Çok ilginç! Yardımınız olmasa kim bilir kaç gün sürecek bir işkence dönemine girecektim. Ne yazık ki,” diyerek Breuer’den yana bir bakış attı; “sizi yanımda taşıyamıyorum.”

Breuer başını salladı.

“Ama ne cüretle size mektuplarımı gösterebilir Josef! Üstelik nasıl olur da siz onları okursunuz?”

Breuer ağzını açtı, ama Nietzsche elini kaldırarak onun konuşmasını engelledi. “Cevap vermenize gerek yok. İçine düştüğünüz durumu anlıyorum, hatta sizinle bir şey paylaştığı için bundan gurur duyduğunuzu bile tahmin edebiliyorum. Bana da Ree’nin ve Rusya’da ona âşık olan öğretmen Gillot’nun yazdığı mektupları gösterince aynı tepkiyi vermiştim.”

“Yine de,” dedi Breuer, “size çok acı verdiğini biliyorum. Bertha’nın benimle geçirdiği en samimi anları bir başkasıyla da paylaştığını bilmek benim aklımı başımdan alırdı.”

“Evet, acı veriyor. Ama bu ilaç gibi geliyor. Lou ile aranızda geçen her şeyi anlatın bana. Hiçbir şeyi atlamayın!”

Breuer, transtaki görüntülerde Bertha ile Dr. Durkin’in yürüyüşünün ayrıntılarını neden anlatmadığını şimdi biliyordu. Yaşadığı o güçlü duygular Bertha’dan kurtulmasını sağlamıştı. İşte Nietzsche’ye de tam bu gerekiyordu; bir başkasının yaşadığı bir şeyin tarif edilmesi ya da anlatılanları kavrayabilmek değil, kendi başına yaşamak gerekiyordu; öylesine güçlü yaşayacaktı ki yirmi bir yaşındaki bu Rus kızına yüklediği bütün o yanılsamalı anlamları söküp atabilsin.

Üstelik Nietzsche için, Lou Salome’nin bir zamanlar ona oynadığı oyunu bir başka erkeğe de oynarken kulak misafiri olmasından daha güçlü bir duygusal deneyim olabilir miydi? Bunu düşünen Breuer hafızasını zorlayıp onunla yaptığı görüşmeleri en ufak

ayrıntısına kadar anlatmaya başladı. Önce onun söylediği sözlerle başladı: Öğrenci olmak ve mürit olmak istediğini, dalkavukluğunu, Breuer'i büyük dehalar listesine katmak istediğini. Sonra hareketlerine geçti: Saçını düzeltmesi, dimdik duran başını önce bir yana, sonra öbür yana çevirişi, gülümseyişi, hayranlık dolu ilgili bakışı, dudaklarını yalarken dilinin hareketi, onun eline dokunan elinin teması.

Çukur gözleri kapalı, büyük kafası geriye düşmüş halde onu dinleyen Nietzsche, duyguların altında ezilmiş gibiydi.

"Friedrich, ben konuşurken neler hissettiniz?"

"Çok şey Josef."

"Bana anlatın hepsini."

"Anlam çıkarılamayacak kadar çok şey."

"Anlam vermeye çalışmayın, yalnızca baca temizliği yapın."

Nietzsche gözlerini açıp Breuer'e baktı, adeta bir kez daha bir kandırmaca olup olmadığından emin olmak istiyordu.

"Yapın," diye zorladı Breuer. "Bunu bir doktorun emirleri olarak düşünün. Bunun yardımı olduğuna inanan bir insanı çok yakından tanıyorum."

Duraksayarak konuşmaya başladı Nietzsche. "Siz Lou'dan söz ederken, ben de onunla yaşadıklarımı, ondan nasıl etkilendiğimi hatırladım, her şey aynı; şaşmaz bir biçimde aynı. Sizinle nasılsa benimle de öyleydi: Bütün o keskin anlardan, o kutsal anılardan sıyrıldığımı hissettim."

Gözlerini açtı. "Bütün düşüncelerinizi yüksek sesle ifade etmek çok zor, çok utandırıcı!"

"Bana güvenin, utancın insanı öldürmediğini size şahsen kanıtlayabilirim! Devam edin. Yumuşama gücünü gösterin!"

“Size güveniyorum. Bu konuşmalarınızın güçten geldiğini de biliyorum. Hissettiklerim... “ Nietzsche durdu, yüzü kızarmıştı.

Breuer onu devam etmeye zorladı. “Tekrar gözlerinizi kapayın. Belki bana bakmadan konuşmanız daha kolay olur. Yatağa da uzanabilirsiniz.”

“Hayır, burada kalacağım. Söylemek istediğim şey, Lou’yu tanıdığınıza sevinmiş olmamdı. Şimdi beni tanıyorsunuz. Aramızda bir yakınlık oluştuğunu hissediyorum. Ama aynı zamanda öfke ve hiddet de duyuyorum.” Nietzsche gözlerini açtı, sanki Breuer’i incitip incitmediğinden emin olmak istiyordu, sonra yumuşak bir sesle devam etti: “Kutsal bir şeyi yerle bir ettiğiniz için kızıyorum. Siz benim aşkımı ayaklarınızın altına aldınız ve tozların içine fırlattınız. İşte tam bu nokta bana acı veriyor.” Yumruğuyla göğsüne vurdu.

“O noktadaki acıyı iyi bilirim Friedrich. Sizin Bertha’ya ‘sakat’ dediğinizi her duyuşumda nasıl oluyordum, hatırlıyor musunuz? Hatırlayın... “

“Bugün örs olan benim,” diye araya girdi Nietzsche, “Çekiç gibi üzerime inen de sizin sözleriniz, âşk abidemi harabeye çevirdiniz.” “Devam edin Friedrich.”

“İşte bunları hissediyorum. Ama hüzün hariç. Bir de kayıp, kaybetmiş olma hissi var.”

“Ne kaybettiniz bugün?

“Lou ile geçirdiğim tüm o tatlı ve değerli anları, hepsi gitti. Paylaştığımız o sevgi, nerede o şimdi? Gitti! Her şey toza toprağa karıştı. Artık onu sonsuza dek kaybettiğimi biliyorum!”

“Ama Friedrich, kaybetmek için önce sahip olmak gerekir.”

“Orta Gölü yakınlarında,” diye başlayan Nietzsche’nin sesi iyice yumuşamıştı; sanki o narin düşüncelerini sözleriyle ayaklar altına

alıp ezmek istemiyor gibiydi. “Bir keresinde günbatımını seyretmek için onunla Sacro Monte’nin tepesine tırmanmıştık. İki tane parlak mercan tiftiği bulut birleşen iki yüz gibi havada yavaş yavaş birbirine doğru kayıyordu. Hafifçe birbirimize dokunduk. Öpüştük. Kutsal bir an’ı paylaştık, şimdiye kadar bildiğim tek kutsal andı bu.”

“Onunla daha sonra bu andan hiç söz ettiniz mi?”

“Bu an’ı çok iyi biliyordu! Uzaktayken ona yazdığım kartlarda sık sık Orta’daki günbatımından, Orta meltemlerinden, Orta bulutlarından söz ederdim.”

“Ama,” diye ısrar etti Breuer, “O hiç bundan, Orta’dan söz etti mi? Onun için de bu, kutsal bir an mıydı?”

“Orta’nın ne anlama geldiğini biliyordu!”

“Lou Salome, ikinizin arasında geçen her şeyi bilmem gerektiğine inanıyordu. Bu yüzden bütün buluşmalarınızı en küçük ayrıntılarına kadar anlattı. Hiçbir şey atlamadığını söyledi. Bana uzun uzun Lucerne’i, Leipzig’i, Roma’yı ve Tautenberg’i anlattı. Ama Orta’nın... Size yemin ederim! Yalnızca bir kere laf arasında adı geçti. Burası onda hiç özel bir etki bırakmamış. Bir şey daha var Friedrich. Çok düşündü, ama sizi öpüp öpmediğini bir türlü hatırlayamadığını söyledi.”

Nietzsche hiçbir şey söylemedi. Yaşlar gözlerine hücum etmiş, başını öne eğmişti.

Breuer acımasız davrandığını biliyordu, ama şu anda acımasız olmaması, çok daha büyük bir insafsızlığa yol açacaktı. Bu tek fırsattı, bir daha asla böyle bir fırsat eline geçmezdi.

“Bunları söylediğim için beni affedin Friedrich, ama ben büyük bir hocanın öğütlerine göre hareket ediyorum. ‘Acı çeken dostuna dinlenmesi için yer göster,’ demişti. ‘Ama dikkat et, yatak sert

olsun.’“

“Çok dikkatli dinlemişsiniz,” diye karşılık verdi Nietzsche. “Evet, yatak gerçekten sert. Size ne kadar sert olduğunu anlatayım mı? Neler kaybettiğimi anlamanızı sağlayabilecek miyim acaba? On beş yıldır Mathilde ile aynı yatağı paylaşıyorsunuz. Onun yaşamının merkezindeki insansınız. Sizinle ilgileniyor, size dokunuyor, sevdiğiniz yemekleri biliyor, geç kaldığınızda merak ediyor. Lou Salome’yi zihnimden koparıp attığımda; şu anda bunun gerçekleşmekte olduğunun da gayet iyi farkındayım, neyi bırakmış olduğumu biliyor musunuz?”

Nietzsche’nin gözleri Breuer’e değil daha çok içeriye odaklanmıştı, adeta kendi içindeki bir metni okuyor gibiydi.

“Ondan başka hiçbir kadının bana dokunmadığını biliyor musunuz? Hiç sevilmediğimi, hiç dokunulmadığımı? Tamamen gözlerden uzak bir yaşam sürmenin nasıl bir şey olduğunu biliyor musunuz? Kimseyle tek kelime etmediğim günler çoktur, yalnızca belki bir iki defa Gasthaus sahibine ‘Gut en M örgen’ ve ‘Guten Abend’ dediğim olur. Evet Josef, ‘Yer yok, yurt yok’ sözlerinin anlamını doğru yorumladınız. Ben hiçbir yere ait değilim. Evim yok, her gün konuşabileceğim arkadaş grubum yok, bana ait bir şeylerle dolu bir dolabım yok, aile ocağım yok. Hatta vatanım bile yok, zira Alman vatandaşlığından çıktım, ama hiçbir yerde, İsviçre pasaportu alabilecek kadar uzun kalamıyorum.”

Nietzsche, ateş saçan gözlerle Breuer’e baktı, adeta konuşmasının durdurulmasını istiyordu. Ama Breuer hiçbir şey söylemedi.

“Ah, tabii benim de bahanelerim var Josef, yalnızlığa dayanmak, hatta onu yüceltmek için gizli yollarım var. Kendi düşüncelerimi düşünebilmek için diğer insanlardan ayrı kalmam gerektiğini söylerim. Geçmişteki büyük dehaların bana eşlik ettiğini, gizlendikleri yerlerden çıkıp benim güneş ışığıma yanaştıklarını

söylerim. Yalnızlık korkusunu küçümserim. Büyük adamların büyük acılar çekmesi gerektiğini, çok uzak bir geleceğe uzandığımı, bana kimsenin eşlik edemeyeceğini iddia ederim. Yanlış anlaşılıyorsam, korkutuyorsam ya da reddediliyorsam bundan iyisi yok derim sevinçle; bu, benim hedef alınmam demektir! Sürüden ayrılarak yalnızlıkla karşı karşıya kalma cesaretimin, yüce koruyucu yalanına inanmayışımın benim büyüklüğümün kanıtı olduğunu söylerim.

“Ama yine de bir korku var ki onu alt edemiyorum... “ diyerek bir an duraksadı, sonra atıldı. “Ölümümden sonra ün kazanacak bir filozof olmamla, bir gün benim günümün mutlaka gelecek olmasıyla, hatta ebedi yinelemenin olduğunu bilmekle övünmeme rağmen yalnız başına ölecek olmak korkusunu üzerimden atamıyorum. Öldüğünüzde, bedeninizin günlerce hatta haftalarca bulunmayacağını, ancak bir gün bir yabancının burnuna gelen iğrenç bir kokuyla keşfedileceğini bilmek nasıl bir şey biliyor musunuz? Kendimi yatıştırmaya çalışıyorum. Derin yalnızlığımda sık sık kendi kendime konuşurum. Ama fazla yüksek sesle değil, kendi sesimin boş boş yankılanacağından korkarım. Bu boşluğu dolduran kişi, tek kişi Lou Salome olmuştu.”

Duyduğu hüznü ve bu büyük sırlarını açmak için kendisini seçmesinden duyduğu minnettarlığı ifade edecek söz bulamayan Breuer, adeta dili tutulmuş bir halde, sessizce dinliyordu. Ama içindeki ümit giderek artıyordu, hâlâ Nietzsche’nin ümitsizliğini iyileştirme şansı vardı.

“Şimdi ise size teşekkür etmek istiyorum,” diyen Nietzsche hemen toparlanmıştı, “Lou’nun yalnızca bir yanılsamadan ibaret olduğunu biliyorum.” Başını iki yana salladı ve pencereden dışarı bakarak konuştu. “Acı bir ilaç Doktor.”

“Ama Friedrich, hakikatin peşinden gitmek için, biz bilim

adamlarının, yanılsamaları bir kenara atması gerekmez mi?”

“HAKİKAT, büyük harflerle!” diye haykırdı Nietzsche. “Bilim adamlarının, HAKİKAT’in de bir yanılsama olduğunu öğrenmeleri gerektiğini unuttum Josef; bu, onsuz yaşayamayacağımız bir yanılsamadır. Bu nedenle ben de Lou Salome’yi bir kenara atacak ve henüz bilinmeyen başka bir yanılsamaya sarılacağım. Lou’nun gitmiş olduğunun, geride hiçbir şeyin kalmadığının farkında olmak çok güç.”

“Lou Salome’den geriye hiçbir şey kalmadı mı?”

“İyi olan hiçbir şey kalmadı.” Nietzsche’nin yüzü bir şeyden iğrenircesine buruştu.

“Tekrar onu düşünün,” diye zorladı Breuer. “Gözünüzün önüne onunla ilgili görüntüler getirin. Ne görüyorsunuz?”

“Yırtıcı bir kuş, pençeleri kan içinde bir kartal. Başında Lou, ablam ve annem olan bir kurt sürüsü.” “Kanlı pençeler mi? Halbuki o size yardımcı olmak istedi. Tüm bu çabaları bir düşünün Friedrich; Venedik’e gelmesi, Viyana’ya gelmesi.”

“Benim için değildi!” diye karşılık verdi Nietzsche. “Yalnızca kendisi için, affedilmek için, suçlanmamak içindi.”

“Bana pek öyle kendisini suçlu hisseden biri gibi gelmedi.”

“O halde belki de sanat aşkındandır. Sanata çok değer verir; benim eserlerim, ortaya çıkmış ya da çıkacak bütün eserlerim onun gözünde çok değerliydi. Bu işlerden anlıyor, bu onun iyi özelliği.”

“Tuhaf,” diye devam etti Nietzsche düşünceli düşünceli. “Onunla nisanda tanıştım, neredeyse dokuz ay oldu ve şu anda büyük bir eserin doğum sancılarını hissediyorum. Oğlum, Zerdüşt doğmak için sabırsızlanıyor. Belki de Lou, dokuz ay önce, beynimin kıvrımlarına Zerdüşt’ün tohumlarını bıraktı. Belki bu da onun alınyazısı, verimli beyinleri büyük kitaplara hamile bırakmak.”

“O halde,” diye kurcaladı Breuer, “sizin adınıza bana başvurduğuna göre, Lou Salome sizin düşmanınız olmayabilir de.”

“Hayır!” Nietzsche sandalyesinin koluna hızla vurdu. “Bunu siz söylediniz, ben değil. Yanılıyorsunuz! Benimle ilgileniyor olduğuna asla katılmıyorum. Size kendi adına başvurdu, kendi alınyazısının gereklerini tamamlayabilmek için. O beni asla tanımadı. Beni kullandı. Bugün bana anlattıklarınız bunun kanıtıdır.”

“Nasıl?” diye sordu Breuer, oysa cevabını biliyordu.

“Nasıl mı? Çok açık. Siz kendiniz söylediniz, Lou sizin Bertha’nız gibi; o bir makine, rolünü oynayan, aynı rolü size, bana, karşısına çıkan her erkeğe oynayan bir ruhsuz. Karşısına çıkan adamın kim olduğu önemli değil. İkimizi de aynı yollarla baştan çıkardı, aynı dişi kurnazlıklarıyla, aynı aldatmacayla, aynı hareketlerle, aynı vaatlerle!”

“Ama bu makine sizi kontrol edebiliyor. Zihninize egemen oluyor; onun ne düşündüğü sizi ilgilendiriyor, dokunuşlarını özlüyorsunuz.”

“Hayır. Öyle bir özlem yok. Artık yok. Şu anda hissettiğim tek şey öfke.”

“Lou Salome’ye karşı mı?”

“Hayır! O, benim öfkeme layık değil. Kendimden iğreniyorum, böyle bir kadına kapılmama yol açan duygulara öfkeleniyorum.”

Acaba bu katılık, saplantıdan ya da yalnızlıktan daha mı iyi, diye düşündü Breuer. Nietzsche’nin zihninden Lou Salome’yi çıkartıp atmak yapılması gerekenin yalnızca bir bölümü. Lou’nun bıraktığı yerde açılan yarayı da dağlamak gerek.

“Kendinize duyduğunuz bu öfke de neden?” diye sordu. “Hepimizin kilerde havlayan vahşi köpekleri olduğunu

söylediğinizi hatırlıyorum. Sizin de kendi insanlığınıza karşı biraz daha nazik, biraz daha cömert olmanızı ne kadar da isterdim!”

“Benim ilk kaya cümlemi hatırlayın; bunu size defalarca söyledim Josef, ‘Neysen o ol!’ Bunun anlamı yalnızca kendini mükemmelleştirmen değil, başkalarına da yem olmaman. Sana bir kere bile bakmayan bir kadın-makineye yem olmaktansa, bir savaş sonucu başka bir gücün eline düşmek tercih edilebilir. Bu affedilmez bir şey!”

“Ya siz Friedrich, siz hiç gerçekten Lou Salomeye baktınız mı?” Nietzsche şaşkınlıkla başını salladı. “Ne demek istiyorsunuz?”

“O kendi rolünü oynamış olabilir, ama ya siz, ya siz hangi rolü oynadınız? Siz ve ben ondan çok mu farklıyız? Ona baktınız mı? Yoksa ona yalnızca bir yem, bir mürit, düşüncelerinizi ekebileceğiniz bir tarla, bir takipçi olarak mı baktınız? Ya da belki benim gibi, açlığınızı yatıştıracağınız bir kap, saten bir yastık, gençlik, güzellik olarak mı baktınız ona? Peki, o da Paul Ree ile girilen bir mücadelede size gelecek bir ganimet değil miydi? Onunla ilk karşılaşmanızdan sonra, Paul Ree’ye sizin adınıza Lou’ya evlenme teklif ettirirken ona ya da Paul Ree’ye gerçekten baktınız mı? Bence istediğiniz Lou Salome değil, ona benzeyen biriydi.”

Nietzsche bir şey söylemedi. Breuer devam etti. “Simmeringer Haide’deki yürüyüşümüzü asla unutmayacağım. Bu yürüyüş benim hayatımı baştan aşağı değiştirdi. O gün öğrendiğim şeyler arasında en güçlü olanı belki de benim Bertha’ya değil, ona yüklediğim özel anlamlara, onunla hiçbir ilgisi olmayan anlamlara bağlı olmamdı. Onu gerçekten olduğu gibi görmediğimi gösterdiniz bana, ikimiz de birbirimizin gerçek kimliklerine bakmamıştık. Friedrich, bunlar sizin için de geçerli, değil mi? Belki de kimsenin bir suçu yok. Belki de Lou Salome de en az sizin kadar kullanıldı. Belki de bizler

birbirimizin gerçeğini göremeyen ve aynı acıları paylaşan insanlarız.”

“Kadınların isteklerinin ne olduğunu öğrenmeye hevesli değilim.” Nietzsche’nin sesinde acı ve sert bir ton vardı. “Benim istediğim onlardan uzak durmak. Kadınlar her şeyi bozar, yıkar. Belki en doğrusu benim onlara göre olmadığımı söyleyip bu konuyu bir kenara bırakmak. Zaman içinde bunun benim için bir kayıp olduğu ortaya çıkabilir. Zaman zaman her erkek bir kadına ihtiyaç duyar, tıpkı ev yemeğine duyduğu ihtiyaç gibi.”

Nietzsche’nin bu çarpık ve düşmanca cevabı Breuer’i derin düşüncelere sürüklemişti. Mathilde’den, ailesinden, hatta kafasındaki yeni Bertha hayalinden aldığı keyfi düşündü. Dostunun bu deneyimleri asla yaşamayacağını bilmek ne kadar üzücüydü! Ama Nietzsche’nin kadınlara karşı takındığı bu çarpık tavrı değiştirmenin bir yolu olmadığını düşünüyordu. Belki bu, ondan bekleyebileceği bir şey değildi. Belki de Nietzsche, kadınlara karşı tutumunun yaşamın ilk yıllarında biçimlendiğini söylerken haklıydı. Belki bu tutum o kadar derinlere yerleşmişti ki, konuşma tedavisi uygulayarak ortaya çıkarılamayacak kadar uzak ve kuytu köşelerde kalmıştı. Breuer, bu düşüncelerle artık daha fazla fikir üretecek hali kalmadığına karar verdi. Üstelik, çok az zamanları kalmıştı. Nietzsche’nin bu ulaşılabilir hali pek uzun sürmeyecekti.

Birden yanındaki sandalyede oturan Nietzsche gözlüğünü çıkardı, yüzünü mendiline gömüp hıçkırıklara boğuldu.

Breuer ne yapacağını şaşırdı. Bir şeyler söylemesi gerekiyordu.

“Ben de Bertha’dan vazgeçmek zorunda kaldığımda ağlamıştım. O görüntülerden, o büyüden kurtulmak öyle zor ki. Lou Salome için mi ağlıyorsunuz?”

Hâlâ yüzü mendiline gömülü Nietzsche, burnunu çekti ve hızla başını iki yana salladı.

“O halde yalnızlığınız için mi?”

Nietzsche yine başını iki yana salladı.

“Neden ağladığınızı biliyor musunuz Friedrich?”

“Tam değil,” diyen Nietzsche’nin sesi boğuktu.

Breuer’in aklına hoş bir fikir geldi. “Friedrich, lütfen benimle bir deney yapın. Gözyaşlarınızın dili olduğunu düşünüp onları kendi sesiyle konuşturabilir misiniz?” Mendilini indiren Nietzsche kıpkırmızı gözlerle şaşkınlık içinde ona baktı.

“Yalnızca bir iki dakika deneyin,” diye üsteledi Breuer. “Gözyaşlarınızı konuşturun. Ne söylüyorlar?” “Kendimi aptal gibi hissediyorum.”

“Sizin önerdiğiniz o tuhaf deneyleri yaparken ben de kendimi aptal gibi hissetmiştim. Kendinizi bana bırakın. Deneyin.”

Nietzsche ona bakmadan konuşmaya başladı. “Gözyaşlarımdan birinin dili olsaydı, derdi ki, derdi ki... “ ıslığa benzer bir fısıltıyla devam etti. “Sonunda özgürüm! Yıllardır buraya kapatılmıştım! Bu adam, bu sert, acımasız adam benim akmama bir kez olsun izin vermedi.’ İstediğiniz bu muydu?” diye sordu, tekrar kendi sesine dönmüştü.

“Evet, bu iyi, çok iyi. Devam edin. Başka neler diyor?”

“Başka ne mi diyor? Gözyaşları diyor ki:” Yine o ıslığa benzer fısıltıyla konuşmaya başladı. “Özgürlük ne güzel! Kırk yıl, durgun bir havuzda kaldım. Sonunda, en sonunda bu yaşlı adam ev temizliğine karar verdi! Ah, daha önce çok kaçmak istedim! Ama hiçbir çıkış yolu yoktu; ta ki o Viyanalı doktor gelip de paslı kapıları açana kadar.” Nietzsche durdu ve mendiliyle gözlerini kuruladı.

“Teşekkür ederim,” dedi Breuer. “Paslı kapıları açan adam, bu harika bir iltifat. Şimdi kendi sesinizle bu yaşların ardındaki hüznü

anlatın bana.”

“Hayır, hiçbir hüzün yok! Tam tersine, az önce size tek başına ölmekle ilgili duygularımı anlatırken çok güçlü bir rahatlama hissi yaşadım. Ne söylediğim değil, söylemiş olmamdı önemli olan, sonunda biriyle, en sonunda biriyle duygularımı paylaşmış olmamdı.”

“Bu duygularınızdan biraz daha söz edin.”

“Çok güçlü. Etkileyici, kutsal bir an. Orada ağlamış olmamın nedeni bu. Şu anda ağlıyor olmamın nedeni de bu. Bunu daha önce hiç yapmamıştım. Bana bir bakın! Gözyaşlarımı durduramıyorum.”

“Bu iyi Friedrich. Güçlü gözyaşları, temizler.”

Elleriyle yüzünü kapamış olan Nieztsche onu başıyla onayladı.

“Bu çok tuhaf, ama hayatımda ilk kez yalnızlığımın bütün karanlıklarını, bütün ümitsizliğini anlattığım o anda, tam o anda yalnızlık uçtu gitti! Daha bana hiç dokunulmadığını söylediğim o an, dokunulmaya izin verdiğim ilk andı! Sanki içimdeki kocaman bir buz kütlesi birdenbire çatlamaya ve kırılmaya başladı; olağanüstü bir andı.”

“Ne paradoks, değil mi?” dedi Breuer. “İnziva yalnız inzivada var olabiliyor. Paylaşıldığı an havaya karışıyor.”

Nietzsche başını kaldırıp ağır ağır yüzündeki yaşları temizledi. Beş altı kez bıyığını taradıktan sonra kalın gözlüğünü taktı. Kısa bir sessizlikten sonra, “Size bir itirafım daha var. Belki de,” -saatine baktı- “en sonuncusu. Bugün odama girip de iyileştiğinizi bildirdiğinizde Josef, canım çok sıkıldı! O denli sefilce kendimle ilgiliydim, sizinle birlikte olmanın amacı bittiği için o denli düş kırıklığına uğramıştım ki, verdiğiniz iyi haberin keyfini sizinle birlikte paylaşamadım. Bu tür bir bencillik affedilemez bir şey.”

“Affedilemez değil,” diye karşılık verdi Breuer. “Hepimizin bir

sürü parçadan oluştuğunu ve bu parçaların kendilerini ifade etmek için çırpındığını siz söylemiştiniz. Bizler yalnızca varılan son uzlaşmadan sorumlu tutulabiliriz, her parçanın sahip olduğu karmaşık dürtülerinden değil. Sizin bencillik dediğiniz şey özellikle affedilebilir bir şeydir, çünkü şu anda bunu benimle paylaşacak kadar düşünüyorsunuz beni. Sizden ayrılmadan önce son isteğim, benim sevgili dostum, 'affedilemez' sözcüğünü sözlüğünüzden çıkarıp atmanızdır."

Nietzsche'nin gözleri bir kez daha yaşlarla doldu ve yine mendilini çıkardı. "Ya bu gözyaşları neden Friedrich?"

"Bana 'benim sevgili dostum' demeniz. Daha önce 'dost' sözcüğünü sık sık kullandım, ama şu ana kadar bu sözcük asla tam anlamıyla benim olmamıştı. Hep, iki insanın yüce bir ideal uğruna bir araya gelecekleri bir dostluk hayal ederdim. İşte burada, şimdi bu gerçekleşti! Siz ve ben böyle bir yolda bir araya geldik! Birbirimizin benliklerinin üstesinden gelme yolunda mücadele verdik. Ben sizin dostunuzum. Siz de benim dostumsunuz. Biz dostuz. Biz, ikimiz dostuz." Nietzsche bir an pür neşe oldu. "Bu cümleye bayıldım Josef. Tekrar tekrar söylemek istiyorum."

"O halde Friedrich, evimde kalma davetimi kabul edin. Gördüğünüz o rüyayı hatırlayın: Yeriniz yurdunuz ve benim aile ocağım."

Breuer'in daveti Nietzsche'nin kaskatı kesilmesine yol açtı. Cevap vermeden önce oturduğu yerde ağır ağır başını iki yana salladı. "O rüya beni hem ayartıyor, hem de acı veriyor. Ben de sizin gibiyim. Ben de bir aile ocağında kendimi ısıtmak isterim. Ama bunun rahatlığıyla kendimi salıvermekten korkuyorum. Bu, kendimi ve misyonumu terk etmek demek olabilir. Belki de kendi kendini ısıtan, o hareketsiz taş sembolü böyle açıklanabilir."

Nietzsche ayağa kalktı, bir iki adım ilerledi, sonra sandalyesinin

arkasında durdu. “Hayır dostum, benim alınyazım yalnızlığın uzak karanlıklarında hakikati aramak. Oğlum, Zerdüşt, bilgelikle olgunlaşacak, ama bu yolda ona yalnızca bir kartal eşlik edecek. Dünyadaki en yalnız adam o olacak.”

Nietzsche tekrar saatine baktı. “Şu anda bana ayırdığınız vaktin dolduğunu biliyorum Josef, sizi bekleyen başka hastalarınız var. Sizi daha fazla tutamam. İkimiz de kendi yolumuza gitmeliyiz.”

Breuer başını iki yana salladı. “Ayrılacak olmamız yüreğimi parçalıyor. Bu haksızlık! Benim için bu kadar çok şey yapmanıza rağmen ben size pek bir şey veremedim. Belki Lou imgesi, sizin üzerinizdeki gücünü yitirmiş olabilir. Belki de yitirmemiştir. Bunu zaman gösterecek. Ama yapacağımız daha birçok şey olabilir.”

“Bana verdiklerinizi küçümsemeyin Josef. Dostluğun değerini, benim bir kaçık olmadığımı anlamamı, dokunabilen ve dokunulabilen biri olduğumu anlamamı küçümsemeyin. Eskiden Amorfati kavramını tam olarak yakalayamamıştım: Yazgımı sevebilmek için kendimi eğittim, daha doğrusu teslim oldum diyelim. Ama şimdi, sizin sayenizde, açık yüreğiniz sayesinde bir seçim yapabileceğimi anladım. Ben hep yalnız biri olarak kalacağım, ama bunda fark var, yaptığım şeyi seçmek son derece farklı. Amorfati; yazgını seç, yazgını sev.”

Breuer ayağa kalktı ve Nietzsche’nin karşısında durdu, aralarında bir tek sandalye vardı. Breuer sandalyenin yanından dolaştı. Nietzsche bir an ürkmüş göründü, köşeye sıkışmıştı. Ama, Breuer kolları iki yana açık ona doğru yaklaşınca, o da açtı kollarını.

18 Aralık 1882’de öğlen saatlerinde Josef Breuer muayenehanesine, Frau Becker ve kendisini bekleyen hastalarının yanına döndü. Daha sonra karısı, çocukları, kayınpederi, kayınvalidesi, genç dostu Freud, Max ve ailesiyle yemeğini yedi. Yemekten sonra biraz kestirdi ve satranç oynarken piyonu nasıl

vezir yapacağını hesapladı. Otuz yıl daha rahat rahat tıp doktorluğu yapmaya devam etti, ama asla konuşma tedavisi uygulamaya yanaşmadı.

Aynı gün, öğleden sonra, Lauzon Kliniği'nin 13 numaralı odasında kalan hasta, Eckart Müller, istasyona giden bir atlı arabaya bindi ve oradan güneye, İtalya'ya, ılık güneş ve yağmursuz bir gökyüzü altında bir randevusunu yakalamaya, Zerdüşt isimli bir Farisi kâhinle randevusuna, dürüst bir randevuya gitti.

Yazarın notu

Friedrich Nietzsche ve Josef Breuer hiç karşılaşmadılar. Tabii, psikoterapi de onların yaptığı görüşmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmadı. Yine de, romanın baş karakterlerinin yaşamlarındaki kesitler ve romanın örgüsüne giren önemli olaylar; Breuer'in zihinsel acısı, Nietzsche'nin ümitsizliği, Anna O., Lou Salome, Freud'un Breuer 'le ilişkisi, embriyo halindeki psikoterapinin nabzının hızlanmaya başlaması, hepsi de gerçekten tarihsel olarak 1882 yılında gerçekleşmiştir.

1882 yılının baharında Paul Ree, Friedrich Nietzsche'yi genç Lou Salome ile tanıştırmış ve Nietzsche birkaç ay boyunca onunla kısa, yoğun ve lekesiz bir aşk yaşamıştır. Lou Salome hem parlak bir edebi kişilik hem de psikanalist olarak seçkin bir kariyere doğru yol almaktadır; Lou Salome'nin Freud'la yakın bir ilişkisi olduğu ve özellikle Alman şair Rainer Maria Rilke ile olmak üzere pek çok romantik ilişkiye girdiği bilinmektedir.

Nietzsche'nin Lou Salome ile ilişkisi, Paul Ree'nin devrede olmasıyla karmaşıklaşmış ve ablası Elisabeth tarafından sabote edilerek onun için acı bir sonla noktalanmıştır; yıllarca yitirilmiş bir aşkın ve uğradığını düşündüğü ihanetin acısını duymuştur. 1882 yılının son aylarında (romanın geçtiği zamanlar) Nietzsche büyük bir keder içindeydi, hatta intihan bile düşünmekteydi. Kitapta parçalar halinde verilen Lou Salome'ye yazdığı ümitsizlik dolu mektuplar gerçektir, ancak bunlar not olarak mı tutulmuştu, yoksa gerçekten Lou Salome'ye gönderilmiş miydi, bilinmemektedir. I. Bölüm'deki, Richard Wagner'in Nietzsche'ye yazdığı mektup da gerçektir.

Josef Breuer'in, Anna O. olarak bilinen Bertha Pappenheim'a uyguladığı tıbbi tedavi 1882 yılında Breuer'in zamanının büyük bölümünü almaktaydı. O yılın kasım ayında bu vakayı dostu ve öğrencisi Sigmund Freud'la tartışmaya başlamıştır; Freud, romanda olduğu gibi gerçek hayatta da sık sık Breuer'in evine gidip gelirdi. On iki yıl kadar sonra Anna O., Freud ve Breuer'in Studien Über Histerie[32]

[Histeri Üzerine Araştırmalar] adlı kitabında anlatılan ilk vaka olacaktı; bu kitap psikanalizde bir devrim yaratmıştır.

Bertha Pappenheim da Lou Salome gibi oldukça dikkat çekici bir kadındı. Breuer'le girdiği tedaviden yıllar sonra sosyal hizmet uzmanlarının öncüsü olarak mesleki bir yer edinmiş ve kazandığı başarılar nedeniyle ölümünden sonra, 1954'te Almanya'da kendisi için yapılan bir hatıra puluyla onurlandırılmıştır. 1953 yılında, Ernest Jones, The Life and Work of Sigmund Freud[33] [Sigmund Freud, Hayatı ve Eserleri] adlı biyografisinde sözünü edene kadar kimse Anna O.'nun gerçek kimliğini bilmiyordu.

Gerçek Josef Breuer'in de Bertha Pappenheim'a dönük erotik bir saplantısı olmuş muydu? Breuer'in özel yaşamı hakkında pek az şey bilinmektedir, ama bu ihtimali imkânsız kılan bir şey de yoktur. Bir biriyle çelişkili tarihsel bilgilere başvurulunca kesin gözüyle bakılabilen tek şey Breuer'in Bertha Pappenheim'ı tedavi ettiği sıralarda, her ikisi tarafından da çok karmaşık ve güçlü duyguların yaşanmış olduğudur. Breuer bu genç hastasıyla o kadar fazla meşgul oluyor, onu o kadar sık görmeye gidiyordu ki karısı Mathilde gerçekten de ona kızmaya ve kıskanmaya başlamıştı. Freud, biyografisini yazan Ernest Jones'a açık bir biçimde Breuer'in genç hastasıyla aşırı bir duygusal ilişkiye girdiğini anlatmış ve nişanlısı Martha Bernays'a yazdığı mektuplarda kendisiyle hastaları arasında asla böyle bir ilişki yaşanmayacağını söylemiştir. Psikanalist George Pollock, Breuer'in Bertha'ya gösterdiği aşırı ilginin, ismi yine Bertha olan annesini erken yaşlarda kaybetmiş olmasından kaynaklanabileceğini iddia etmiştir.

Anna O.'nun sahte gebeliği ve Breuer'in yaşadığı panikle terapiye anında son vermesi, psikanaliz tarihinde uzun zamandan beri sözü edilen bir olaydır. Freud ilk kez, 1932 yılında Avusturyalı yazar Stefan Zweig'a bu olaydan söz etmiş ve Ernest Jones da bunu yazdığı biyografiye almıştır. Bu olay yalnızca son yıllarda sorgulanmaya başlanmış ve Albrecht Hirschmüller 1990'da İngilizce baskısı yayınlanan Breuer biyografisinde[34] tüm bunların Freud'dan çıkan bir mit olduğunu ileri sürmüştür. Breuer bu konuya açıklık getirmemiş ve 1895'te yazdığı vaka çalışmasında, Anna O. vakasını saran

karmaşıklıkları bir araya getirmiş ve uyguladığı tedavinin başarısını hayli abartarak anlatmıştır.

Breuer'in psikoterapiye bu kadar büyük bir etkide bulunmasına rağmen, yaşamının yalnızca küçük bir bölümünde psikolojiye ilgi göstermiş olduğunu görmek hayli şaşırtıcıdır. Tıp dünyası Breuer'i yalnızca solunum ve denge fızyolojisindeki araştırmalarıyla değil, yüzyıl sonu Viyana'sında bir nesil boyunca önemli adlara doktorluk yapmış parlak bir tanı uzmanı olarak da hatırlayacaktır.

Nietzsche hayatı boyunca sağlık sorunları çekmiştir. 1890 yılında, iyice çökmüş ve paresisten (üçüncü evredeki frengi) kaynaklanan şiddetli bir felç geçirerek aklını kaybetmiştir, bu hastalık 1900 yılında ölümüne sebep olmuştur; ancak hayatının büyük bir kısmında başka bir hastalık çektiğine dair yaygın bir kanı vardır. Nietzsche'nin şiddetli migren ağrıları çektiği sanılmaktadır. (Nietzsche'nin klinik durumunu Stefan Zweig'ın 1939 tarihli biyografisinden[35] aldım.) Nietzsche migreni yüzünden Avrupa'nın önde gelen çok sayıdaki doktoruna başvurmuştur, bu yüzden tanınmış bir doktor olan Breuer'e de uğraması kuvvetli bir ihtimaldi.

Lou Salome'nin kederli bir halde Breuer'e gelip Nietzsche için yardım talep etmesi onun karakterine uymamaktadır. Biyograflarına göre Lou Salome, aşırı suçluluk duygusu geliştirebilecek bir kadın değildi ve yaşadığı çok sayıda aşk ilişkisinden pişmanlık duymadığı bilinmektedir. Pek çok konuda özel yaşamını gizli tutmuş ve benim fikrime göre Nietzsche'yle girdiği özel ilişkisini herkesin önünde konuşmamıştır. Lou Salome'nin Nietzsche'ye yolladığı mektuplar günümüze dek ulaşamadı. Büyük bir olasılıkla, yaşamı boyunca ondan nefret eden Nietzsche'nin ablası Elisabeth tarafından yok edildiler. Lou Salome'nin gerçekten de Jenia isimli bir erkek kardeşi vardır ve 1882 yılında Viyana'da tıp öğrenimi görmüştür. Bununla birlikte Breuer'in Anna O. vakasını bir öğrenci konferansına getirmiş olma ihtimali pek yok. Nietzsche'nin arkadaşı ve editörü Peter Gast'a yazdığı mektup (XII. Bölüm'ün sonunda) ve Elisabeth'in mektubu (VII. Bölüm'ün sonunda), Lauzon Kliniği, Fischmann, Breuer'in bacanağı Max kurmacadır. (Ancak, Breuer gerçekten de satranç oynamaya çok

meraklı biriydi.) Babasının mezardan kalkıp gelmesi ve yaşlı adamın boğazından gelen can çekişme hırıltılarıyla ilgili Nietzsche'nin anlattığı iki rüyası dışında anlatılan bütün rüyalar kurmacadır.

1882'de, psikoterapi henüz doğmamıştı ve tabii ki Nietzsche de asla bu konuyla resmi olarak ilgilenmemiştir. Ancak Nietzsche de okumalarımdan anladığım kadarıyla kendini anlama ve kişilerin değişimi konusuna çok yakın ve derin bir ilgi duymuştur. Kronolojik bir tutarlılık sağlamak için romanımda Nietzsche'nin kitaplarını 1882 yılından önce yazdıklarıyla sınırlı tuttum. Bu kitapların isimleri insanca, Pek insanca; Çağa Aykırı Düşünceler; Tan Kızıllığı ve Şen Bilim'dir. Bununla birlikte, bu romanın geçtiği zamanın hemen sonrasında yazılan ve Nietzsche'nin yapılandırmak üzere olduğu Zerdüşt Böyle Diyordu'du daki büyük fikirlerden söz ettim.

Stanford Üniversitesi, Dinsel Araştırmalar Bölümü'nden Profesör Van Harvey'e olağanüstü Nietzsche derslerine beni de aldığı, saatlerce bana bilgi verdiği ve kitabımın ilk nüshasını okuyup eleştirilerini sunduğu için çok müteşekkirim. Ayrıca Felsefe Bölümü'nden meslektaşlarım Eckart Förster ve Dagfınn Föllesdal'a, Alman felsefesi ve fenomenoloji derslerine beni aldıkları için çok teşekkür ederim. Pek çok insan bu kitabın el yazmasını okuyarak önerilerde bulunmuştur: Morton Rose, Herbert Kotz, David Spiegel, Gertrud ve George Blau, Kurt Steiner, Isabel Davis, Ben Yalom, Joseph Frank, Barbara Babcock ve Diane Middlebrook'un rehberliği altındaki Stanford Biyografi semineri üyelerine çok teşekkür ederim. Tıp tarihi kütüphanecilerinden Betty Vadeboncoeur'ün araştırmama yaptığı katkıların değeri ölçülemez. Timothy K. Donahue-Bombosch, Nietzsche'nin Lou Salome'ye yazdığı mektupları tercüme etmiştir. Birçok insan yazınsal önerilerde bulunmuş ve kitabın yazılması sırasında yardımcı olmuşlardır: Alan Rinzler, Sara Blackburn, Richard Ellman ve Leslie Becker bu insanlar arasında yer alır. Basic Books çalışanları, özellikle Jo Ann Miller çok büyük katkılarda bulunmuştur; Phoebe Hoss, bu ve daha önceki kitaplarımda her türlü kolaylığı sağlayan bir editör olmuştur. Benim en başta yer alan, en titiz ve en acımasız eleştirmenim olan karım Marilyn, bu kitabın ortaya çıkmasında olağanüstü adımlar atmış, ilk taslaktan son taslağa kadar

eleştirilerini esirgemediği gibi kitabın adını da o önermiştir.

Notlar

[←1]

Friedrich Nietzsche, Zerdüşt Böyle Diyordu, çev.: Osman Derinsu, Varlık Yay. 1996.

[←2]

Auf Wiedersehen: Hoşça kalın, (y.h.n.)

[←3]
Decorum: Adabı muaşeret, (y.h.n.)

[←4]

Bir İdealistin Anıları, (ç.n.)

[←5]

Menage â trois: Aşk üçgeni, (y.h.n.)

[←6]

Gnâdiges: iyi yürekli, (y.h.n.)

[←7]

Friedrich Nietzsche, Tan Kızıllığı-Ahlâksal Önyargılar Üzerine Düşünceler, çev.: Özden Saatçi Karadana, Say Yay., 2003. (y.h.n.)

[←8]

Juden hinaus: Yahudiler dışarı, (ç.n.)

[←9]

Friedrich Nietzsche, Şen Bilim, çev.: Ahmet İnam, Say Yay., 2004. (y.h.n.)

[←10]

Friedrich Nietzsche, İnsanca Pek İnsanca, çev.: Cemal Atila, Say Yay., 2003. (y.h.n.)

[←11]
(Alm.) Hizmetli, (ç.n.)

[←12]

(Alm.) Müdavimlere ayrılan masa. (ç.n.)

[←13]

Hamursuz ekmek, (ç.n.)

[←14]

Kapıcı, (ç.n.)

[←15]

Tuzlu ekmek, (ç.n.)

[←16]

Maden suyu. (ç.n.)

[←17]

Varoluş sebebi, (ç.n.)

[←18]

Bu sözler aslen, eski Yunan filozofu Epikuros'a ait olup, Latin şair ve filozof Lucretius'un Epikuros'un görüşlerini günümüze kadar ulaştıran en kapsamlı yapıtı De rerum natura (Evrenin Yapısı, 1974) içinde yer almaktadır, (ç.n.)

[←19]

Ozan. (ç.n.)

[←20]

Kerberos: Yunan mitolojisinde Hades'in kapısını bekleyerek canlıların içeri girmesine ve ölülerin dışarı çıkmasına engel olan üç başlı, yılan kuyruklu köpek, canavar, (y.h.n.)

[←21]

Friedrich Nietzsche, Tragedyanın Doğuşu, çev.: İsmet Zeki Eyuboğlu, Say Yay., 2002. (y.h.n.)

[←22]

Üç gün Yahudileri; Yahudi dininden olup sadece çok önemli dini bayramlarda sinegoga gidilmesi gerektiğini düşünen insanlara verilen ad. (yh.n.)

[←23]

Slivovitz: Eski Yugoslavya'nın geleneksel bir içkisi, erik konyağı, (y.h.n.)

[←24]

Yaşam, (ç.n.)

[←25]

Tatlı kız. (ç.n.)

[←26]

Dünya görüşü, (ç.n.)

[←27]

Varoluş, (ç.n.)

[←28]

Wilhelm Heinrich Erb, Handbuch derElektrothrapie, F.C.W. Vogel, Leipzig, 1882. (y.h.n.)

[←29]

Johan Wolfgang von Goethe, Genç Werther'in Acıları, çev.: Arif Gelen, Sosyal Yayınları, istanbul, 2002.

[←30]

Fyodor Mihailoviç Dostoyevski, Yeraltından Notlar, çev.: Mehmet Özgül, iletişim Yayınevi, 2004. (y.h.n.)

[←31]

Kari Robert Edvard von Hartmann, Philosophie des Unbevvussten, Duncker, Berlin, 1869. (y.h.n.)

[←32]

Sigmund Freud ve Josef Breuer, *Histeri Üzerine Araştırmalar,* çev.: Emre Kapkın, Payel Yayınları, İstanbul, 2001. (y.h.n.)

[←33]

Ernest Jones, *Sigmund Freud, Hayatı ve Eserleri,* çev.: Emre Kapkın ve Ayşe Tekşen Kapkın, Kabalcı Yayınları, istanbul, 2004.
(y.h.n.)

[←34]

Albrecht Hirschmüller, *Physiologie und Psychoanalyse im Leben und Work JosefBreuers,* Huber Yayınevi, Bern, 1978 (İngilizce versiyonu; *The Life and Work of Josef Breur: Physiology and Psychoanalysis* [Josef Breuer'in Yaşamı ve Çalışmaları: Fizyoloji ve Psikanaliz], New York Üniversitesi Yayınları, 1990) (y.h.n.)

[←35]

Baumeister der Welt (1925; *Kendileri ile Savaşanlar,* çev.: Gürsel Aytaç, Türkiye iş Bankası Kültür Yay., 1998; *Üç Büyük Usta,* çev.: Nafer Ermiş, Türkiye iş Bankası Kültür Yay., 2004; *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar,* çev.: Ayda Yörükan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2000) (y.h.n.)